EDITURA UNIVERS

Mai mult poate decît alți scriitori contemporani din Occident, Max Frisch s-a voit într-o continuă mișcare, prezent într-o lume în continuă transformare, s-a proiectat în propria-i activitate, refuzînd izolarea, pasivitatea, și s-a zămislit pe sine, zămislind făpturile fictive care-i populează universul fanteziei.

NICOLAE BALOTĂ

Lei 5,50

174

1971

MAX FRISCH • HOMO FABER

MAX FRISCH

HOMO FABER

COLECȚIA MERIDIANE

Coperta: AGONIE de *Archile Gorki*

MAX FRISCH

HOMO FABER

Ein Bericht

Max Frisch

Homo Faber

O relatare

În româneşte de
Mara Giurgiuca

Editura „UNIVERS"

Bucureşti — 1971

Prima etapă

Am plecat din La Guardia, New York, cu o întîrziere de trei ore, din cauza viscolului. Avionul nostru era, ca de obicei pe această linie, un Super-Constellation. M-am pregătit imediat de culcare, era noapte. Am așteptat vreo patruzeci de minute și afară, pe pistă, în lumina reflectoarelor, zăpadă, zăpadă spulberată, învîrtejindu-se pe pistă, nu puteam dormi, eram enervat, nu din pricina ziarului împărțit de stewardesă, știrea *First Pictures Of World's Greatest Air Crash In Nevada*[1] o citisem încă de la prînz, mă enerva pur și simplu vibrația avionului care stătea pe loc cu motoarele în funcțiune — și în afară de aceasta, tînărul german de lîngă mine, care m-a intrigat din prima clipă, nu știu de ce, dar m-a intrigat și cînd și-a scos paltonul, și cînd s-a așezat și și-a potrivit dungile pantalonului, de altfel chiar și cînd nu făcea nimic, ci aștepta pe scaun, ca toată lumea, să decolăm, un blond cu pielea trandafirie, care s-a prezentat imediat, încă înainte de a ne pune centurile de siguranță. N-am înțeles cum îl chema, motoarele duduiau,

---

1 Primele aspecte ale celei mai mari catastrofe aeriene din Nevada. (Engl.)

unul după altul, se verifica funcționarea în plin —

Eram frînt de oboseală.

Ivy mă bătuse la cap timp de trei ore, cît așteptasem avionul întîrziat, deși știa că eu din principiu nu mă însor.

Îmi părea bine că sînt singur.

În sfîrșit, am pornit —

N-am mai pomenit decolare pe un asemenea viscol, doar ce s-a ridicat avionul de pe pista albă, și nici urmă de luminile galbene de jos, nici o licărire, iar mai tîrziu, nici măcar dinspre Manhattan nu răzbătea vreo rază, atît de tare ningea. Nu vedeam decît lumina verde a semnalizatorului de pe aripa avionului nostru, care se balansa puternic, ba uneori și pendula; timp de cîteva secunde dispărea în negură pînă și această lumină verde, și aveai impresia că ești orb.

Fumatul era permis.

Vecinul meu venea de la Düsseldorf, și nu era prea tînăr, vreo treizeci și ceva de ani, în orice caz mai tînăr decît mine; călătorea spre Guatemala, după cum m-a informat imediat, făcea o călătorie de afaceri, parcă așa am înțeles —

Rafalele se succedau destul de des.

Vecinul mi-a oferit o țigară, dar am luat una dintr-ale mele, deși n-aș fi vrut să fumez, i-am mulțumit și am deschis încă o dată ziarul, nu aveam nici un chef să fac cunoștință cu el. Eram nepoliticos, tot ce se poate. Avusesem o săptămînă grea, în fiecare zi cîte o conferință, voiam să fiu lăsat în pace, oamenii sînt obositori. Mai tîrziu mi-am scos actele din servietă ca să lucrez, din nefericire tocmai atunci ni s-a servit o supă fierbinte și germanul a turuit fără încetare (cînd i-am răspuns în germană, văzînd că se exprimă anevoios în engleză, și-a dat imediat seama că sînt elvețian). A vorbit despre vreme, respectiv despre radar, cu toate că nu se prea pricepea, apoi a trecut repede la fraternitatea europeană, așa cum era obiceiul după al doilea război mondial. De îndată ce mi-am mîncat supa, m-am uitat pe fereastră, deși nu se vedea decît semnalizatorul verde de pe aripa udă a avionului, cînd și cînd o ploaie de scîntei, ca-ntotdeauna, văpaia roșie din capota motorului. Tot mai luam înălțime —

Într-un tîrziu am adormit.

Rafalele se mai domoliseră.

Nu știu de ce mă enerva, figura lui îmi era oarecum cunoscută, o figură foarte germană. Am reflectat cu ochii închiși, dar fără folos. Am încercat să dau uitării obrazul lui trandafiriu, am izbutit și, extenuat cum eram, am dormit vreo șase ore — dar de cum m-am trezit, iar a început să mă enerveze.

Își și lua micul dejun.

M-am prefăcut că mai dorm.

Ne aflam (după cum constatam privind cu ochiul drept) undeva deasupra fluviului Mississippi, zburam la mare înălțime și cît se poate de liniștit, elicele sclipeau în lumina soarelui de dimineață, obișnuitele discuri pe

care le vezi şi prin care vezi, aripile sclipeau de asemenea, încremenite în spaţiu, de balans nici vorbă, pluteam nemişcaţi pe un cer fără nori, un zbor ca alte sute de zboruri anterioare, motoarele funcţionau cum trebuie.

— Bună ziua ! spuse germanul —

I-am răspuns la salut.

— Aţi dormit bine ? mă întrebă —

Se desluşea cursul fluviului Mississippi, deşi înceţoşat, soarele strălucea pe apa care curgea domol ca alama sau ca bronzul ; era încă dis-de-dimineaţă, cunoşteam traseul, am închis ochii să-mi continui somnul.

El citea o broşură din colecţia *rororo* [1].

Nu avea nici un rost să închid ochii, eram treaz şi apoi vecinul meu mă preocupa totuşi, îl vedeam ca să zic aşa şi cu ochii închişi. Cerui să mi se aducă micul dejun... Vecinul meu se afla, după toate probabilităţile, pentru prima oară în Statele Unite, dar ajunsese să-şi facă o părere definitivă (în general îi socotea pe americani inculţi), deşi, trebuia să recunoască, aveau şi unele calităţi, de pildă majoritatea americanilor se arătau binevoitori faţă de Germania.

Nu l-am contrazis.

Mi-am curăţat mărul.

Mi-am mîncat mărul.

Mi-am scos din servietă aparatul de ras electric, pentru a mă rade, respectiv pentru a fi un sfert de oră singur, nu-mi plac ger-

[1] Rowohlts Rotations Roman (Roman tipărit la rotativă de Editura Rowohlt).

manii, deşi Joachim, prietenul meu, era şi el german... La toaletă m-am gîndit să mă aşez în altă parte, nu aveam nici un chef să-l cunosc mai îndeaproape pe domnul acela, şi pînă la Mexico-City, unde cobora, mai aveam pe puţin încă patru ore de drum. Eram hotărît să mă aşez în altă parte ; se mai găseau locuri libere. Cînd m-am întors în cabină, ras, aşa că mă simţeam mai dezinvolt, mai sigur pe mine — nu pot suferi să fiu nebărbierit — vecinul meu, care îşi permisese să-mi ridice actele de pe jos, ca să nu le calce cineva în picioare, mi le întinse. Era politeţea întruchipată. În timp ce îmi aşezam actele în servietă, i-am mulţumit, probabil mult prea călduros, fiindcă s-a folosit de acest prilej pentru a-mi pune imediat alte întrebări.

— Lucraţi cumva în cadrul UNESCO ?

Mi-am simţit stomacul — ca de atîtea ori în ultima vreme, nu mă supăra, nu mă durea, dar îl simţeam, simţeam că am stomac, o senzaţie stupidă. Probabil de aceea eram atît de nesuferit. M-am aşezat pe locul meu şi, pentru a nu fi nesuferit, l-am informat despre activitatea mea, *ajutor tehnic pentru popoarele subdezvoltate*, pot să vorbesc despre acest subiect şi cînd mă gîndesc la cu totul altceva. Nu ştiu la ce mă gîndeam. UNESCO, după cum mi se pare, i-a făcut impresie, ca orice organism internaţional, acum nu mă mai considera *Schwyzzer*, ci mă asculta ca pe o autoritate, de-a derptul cu veneraţie, interesat pînă la umilinţă, ceea ce nu însemna că mă scotea mai puţin din sărite.

Mă bucura că făceam escală.

În clipa cînd am părăsit avionul și ne-am despărțit în fața vămii, am știut la ce mă gîndisem înainte : obrazul lui (trandafiriu și bucălat, cum nu-l avusese niciodată Joachim) îmi amintea totuși de Joachim —

Dar am uitat din nou.

Era la Houston, în statul Texas.

După controlul vamal, după obișnuitele necazuri din pricina aparatului meu de filmat, cu care colindasem totuși jumătate din lume, m-am dus la bar să beau ceva, dar am observat că omul meu din Düsseldorf se afla acolo, ba chiar reținuse și un taburet — probabil pentru mine ! — și am coborît de-a dreptul la toaletă, unde, pentru că nu aveam altceva de făcut, m-am spălat pe mîini.

Staționarea : 20 de minute.

Fața mea în oglindă, în timp ce m-am spălat îndelung pe mîini și apoi mi le-am uscat : albă ca ceara, fața mea, respectiv cenușie și gălbejită, cu vine violete, hidoasă ca un cadavru. Mi-am zis că arată așa din pricina luminii de neon și mi-am uscat mîinile, care erau tot gălbui-violete, apoi a răsunat nelipsitul megafon, care deservește toate încăperile, chiar și subsolul : *Your attention please, your attention please !*[1] Nu știam ce s-a întîmplat. Mîinile îmi asudau, deși, cu toată canicula de afară, în toaletă era frig de-a binelea. Știu doar atît : — Cînd mi-am revenit, stătea îngenuncheată lîngă mine negresa grasă,

---

[1] Atenţiune, vă rog, atenţiune, vă rog ! (Engl.)

îngrijitoarea, pe care nu o observasem înainte, dar de data aceasta, în imediată apropiere, îi vedeam gura uriașă, cu buze negre, gingiile trandafirii, și auzeam megafonul răsunător, pe cînd mai eram încă de-a bușilea —

Plane is ready for departure.[1]

A doua oară :

Plane is ready for departure.

Cunoșteam această sporovăială la megafon.

All passengers for Mexico-Guatemala-Panama, între timp zgomot de motoare, *kindly requested*, zgomot de motoare, *gate number five, thank you.*[2]

M-am ridicat de jos.

Negresa ședea încă îngenuncheată —

Mi-am jurat să nu mai fumez în viața mea și am încercat să-mi țin fața sub robinet, dar nu se putea din pricina chiuvetei, era un acces de hipersudorație, nimic altceva, hipersudorație cu vertije.

Your attention please —

M-am simțit imediat mai bine.

Passenger Faber, passenger Faber ![3]

Acesta eram eu.

Please to the information-desk.[4]

Am auzit, mi-am cufundat fața în chiuveta publică, speram că or să plece mai departe fără mine, apa abia dacă era ceva mai rece

---

[1] Avionul este gata de plecare. (Engl.)

[2] Toţi pasagerii pentru Mexico-Guatemala-Panama... sînt rugaţi să poftească... intrarea numărul cinci, vă mulţumesc. (Engl.)

[3] Pasagerul Faber, pasagerul Faber ! (Engl.)

[4] Să poftească la biroul de informaţii. (Engl.)

decît sudoarea mea, nu înțelegeam de ce a izbucnit deodată negresa în rîs — îi tremura pieptul ca o budincă, într-atît rîdea de tare, cu gura ei uriașă, cu părul ei creț, cu ochii albi și negri, o adevărată fotografie format mare din Africa, apoi s-a auzit din nou : *Plane is ready for departure.* Mi-am uscat fața cu batista, în timp ce negresa îmi tot ștergea pantalonii. M-am și pieptănat, numai și numai ca să pierd timp, megafonul emitea informații după informații, sosiri, plecări, apoi din nou :

Passenger Faber, passenger Faber —

Negresa n-a vrut să primească bani, zicea că e o plăcere *(pleasure)* pentru ea că trăiesc, că i-a ascultat Dumnezeu rugăciunea, i-am lăsat fără multă vorbă o bacnotă, dar a alergat după mine pe scări, de unde, ca negresă, nu-i era îngăduit să meargă mai departe, și mi-a îndesat bancnota în mînă.

În bar era pustiu —

M-am așezat ușurel pe un taburet, mi-am aprins o țigară, m-am uitat cum aruncă barmanul nelipsita măslină în paharul rece, cum toarnă, cum face celelalte gesturi obișnuite : cu degetul mare ținea sita dinaintea *shaker*-ului de argint, ca să nu cadă gheața în pahar, apoi i-am dat banii, afară trecea pe pistă un Super-Constellation care se pregătea de decolare. Fără mine ! Cînd beam din Martini-Dry începu să huruie iar megafonul : *Yoar attention please !* Un timp nu s-a auzit nimic, afară duduiau motoarele avionului Super-Constellation care decola, trecînd peste noi vîjîind, ca de obicei — apoi din nou :

Passenger Faber, passenger Faber —

Nimeni nu avea cum să știe că este vorba de mine, iar eu îmi spuneam că multă vreme nu puteau să mai aștepte — m-am urcat pe platforma de observație pentru a vedea avionul nostru. După cîte se părea, era gata de decolare. Cisternele Shell plecaseră, dar elicele nu se învîrteau încă. Am răsuflat ușurat cînd am văzut pasagerii noștri înaintînd în cîrd pe cîmpul gol pentru a se urca în avion, omul din Düsseldorf fiind aproape printre primii. Așteptam să înceapă elicele să se învîrtească, megafonul urla și zuruia și aici :

Please to the information-desk !

Dar nu mă privea pe mine.

Miss Sherbon, Mr. and Mrs. Rosenthal —

Am așteptat, am tot așteptat, dar cele patru cruci de elice rămîneau neclintite, nu mai puteam suporta așteptarea aceasta a persoanei mele și m-am dus din nou la subsol, unde m-am ascuns într-o cabină și am tras zăvorul, cînd am auzit din nou :

Passenger Faber, passenger Faber.

Era o voce de femeie, m-au trecut iar sudorile și a trebuit să mă așez, ca să nu amețesc, dar mi se vedeau picioarele.

This is our last call. [1]

A doua oară : *This is our last call.*

Nu știam de ce mă ascundeam de fapt. Îmi era rușine ; de obicei nu e genul meu să rămîn

---

[1] Acesta este ultimul nostru apel (Engl.)

ultimul. Am stat în ascunzătoare pînă am constatat că megafonul renunțase la mine, pe puțin zece minute. Pur și simplu nu aveam chef să plec mai departe. Am așteptat cu ușa zăvorîtă pînă am auzit duduitul unui avion care decola — un Super-Constellation, îi recunoșteam sunetul ! — apoi mi-am frecat fața, ca să nu atrag atenția prin paloare, și am ieșit din cabină, ca un ins oarecare, fluierînd ușor, m-am oprit în hol și mi-am cumpărat un ziar oarecare, habar n-aveam ce aș fi putut face în acest Houston din Texas. Era minunat ; brusc, lucrurile mergeau și fără mine ! Ascultam de fiecare dată cînd răsuna megafonul — apoi, ca să nu stau degeaba, m-am dus la Western Union[1] : pentru a trimite o telegramă privitoare la bagajul meu, care călătorea spre Mexico fără mine, o telegramă la Caracas, ca să se amîne montajul cu douăzeci și patru de ore, și o alta la New York, dar, tocmai cînd îmi puneam la loc stiloul cu pastă, stewardesa noastră, ca de obicei cu lista într-o mînă, mă prinse cu cealaltă de cot :

— *There you are !* [2]

Am amuțit —

— *We're late, Mister Faber, we're late!*[3]

Am urmat-o, cu telegramele, acum inutile, în mînă, îngînînd tot felul de scuze, care n-o interesau, și am ieșit, îndreptîndu-ne spre avionul

---

[1] Corporație americană de poștă, telegraf și telefon.

[2] Iată-vă ! (Engl.)

[3] Sîntem în întîrziere, domnule Faber, sîntem în întîrziere ! (Engl.)

nostru Super-Constellation ; mergeam ca un om care e condus de la închisoare la tribunal — cu ochii în pămînt, respectiv la treptele scării care, imediat, de cum am ajuns în cabină, a și fost desprinsă și îndepărtată.

— *I'm sorry !* spusei. *I'm sorry!*[1]

Pasagerii, toți cu centurile de siguranță puse, au întors capul, fără să zică nimic, iar omul meu din Düsseldorf, de care și uitasem, mi-a cedat imediat locul de lîngă fereastră, cît se poate de îngrijorat : „Oare ce mi se întîmplase ?“. I-am spus că mi-a stat ceasul, pe care am și început de altfel să-l întorc.

Decolarea, ca de obicei —

Ceea ce povesti apoi vecinul meu era interesant — în general îl găseam acum ceva mai simpatic, întrucît nu mai aveam indispoziții stomacale ; admitea că țigările de foi germane nu erau încă în rîndul celor de clasă mondială, că premisa unei țigări de foi bune ar fi, după cum spunea, un tutun bun.

Despături o hartă.

Plantația pe care firma sa spera să o cultive se afla în orice caz, după cum aveam impresia, la capătul pămîntului, pe teritoriul statului Guatemala, unde se ajungea, de la Flores, doar cu calul, pe cînd de la Palenque (teritoriul statului Mexic), cu un jeep ; de altfel, după cîte spunea, și un Nash străbătuse această junglă.

El, personal, călătorea pentru prima oară într-acolo.

---

[1] Scuzați !... Scuzați ! (Engl.)

2 — c. 1012

Populația : indieni.

Mă interesa, întrucît mă preocupa și pe mine valorificarea regiunilor subdezvoltate, eram amîndoi de părere că ar trebui construite drumuri, poate chiar un mic aerodrom, totul fiind doar o problemă de comunicații, îmbarcarea urmînd să se facă în Puerto Barrios. — O întreprindere îndrăzneață, după cum mi se părea, totuși nu nesăbuită, constituind poate cu adevărat viitorul țigării de foi germane.

El împături harta —

I-am urat succes.

Pe harta lui (1 : 500.000) și așa nu se putea distinge nimic. Țara nimănui, pată albă, două linii albastre între frontiere de stat verzi, fluvii, singurele nume (roșii, vizibile numai cu lupa) desemnau ruine Maya [1].

I-am urat succes.

Un frate de-al lui, care trăia de cîteva luni acolo, suferea, fără îndoială, din pricina climei, după cum lesne îmi pot da seama, șes, tropice, umezeala anotimpului ploios, razele soarelui căzînd perpendicular.

Cu atît s-a încheiat această discuție.

Eu fumam, uitîndu-mă pe fereastră : sub noi, golful albastru al Mexicului, cîțiva norișori și umbrele lor violete pe marea verzuie, un joc de culori, ca de obicei, filmat de mine de atîtea ori — am închis ochii ca să mai recuperez din orele de somn pe care mi le răpise Ivy ;

---

[1] Denumire a unor triburi de indieni din America Centrală, care au creat o strălucită civilizație precolumbiană.

acum avionul era pe deplin liniștit, vecinul meu de asemenea.

Citea un roman.

Mie nu-mi spun nimic romanele — de altfel nici visele, o visam pe Ivy, cred, în orice caz aveam o senzație apăsătoare, eram într-un bar-tripou din Las Vegas (unde n-am fost niciodată în realitate), zarvă mare, apoi megafoane care strigau într-una numele meu, un haos de automate albastre, roșii și galbene, la care puteai să cîștigi bani, loterie, așteptam, alături de niște oameni, în pielea goală, să divorțez (deși în realitate nici nu sînt căsătorit) ; nu știu cum a apărut și profesorul O., multprețuitul meu dascăl de la Institutul politehnic al Confederației Elvețiene, dar era teribil de sentimental, plîngea neîncetat, deși matematician, mai precis profesor de electrodinamică, ce penibil, și, mai stupid ca orice : Eram căsătorit cu omul din Düsseldorf !... Voiam să protestez, dar nu puteam să deschid gura fără a ține mîna în dreptul ei, fiindcă, după cum simțeam, tocmai îmi căzuseră toți dinții și îmi era plină gura de ei ca de prundiș —

De îndată ce m-am trezit, am și fost edificat :

Sub noi, largul mării —

Pană la motorul din stînga ; o elice stătea încremenită, ca o cruce, pe cerul senin, fără nici un nor — atîta tot.

Sub noi, cum am spus, Golful Mexic.

Stewardesa noastră, o fată de douăzeci de ani, un copil, cel puțin așa arăta, mă apucase de umăr, ca să mă trezească, dar eu știam totul,

înainte să apuce ea să-mi explice, de vreme ce îmi întindea echipamentul verde de salvare ; vecinul meu tocmai şi-l încheia, plin de umor, ca la un exerciţiu de alarmă de genul acesta —

Zburam la cel puţin două mii de metri altitudine.

Fireşte, nu-mi căzuseră dinţii, nici măcar cel cu pivot, al patrulea, dreapta, sus ; scăpasem de necaz, eram aproape voios.

Pe culoar în faţă, căpitanul :

There is no danger at all — [1]

Totul nu era decît o măsură de prevedere, avionul nostru putea de altfel să zboare şi numai cu două motoare, ne aflam la 8,5 mile de coasta mexicană, direcţia Tampico, toţi pasagerii erau cu amabilitate rugaţi să stea liniştiţi şi deocamdată să nu fumeze.

Thank you. [2]

Toţi şedeau ca la biserică, încinşi peste piept cu echipamentele verzi de salvare, eu controlam cu limba dacă nu mi se clatină într-adevăr vreun dinte, restul nu mă afecta.

Ora : 10,25.

Dacă n-am fi întîrziat, din pricina viscolului, în statele nordice, am fi aterizat acum la Mexico-City, i-am spus celui din Düsseldorf — numai aşa, ca să spun ceva. Nu pot să sufăr momentele solemne.

Nici un răspuns.

L-am întrebat cît e ora după ceasul lui —

Nici un răspuns.

---

[1] Nu e nici un pericol — (Engl.)

[2] Mulţumesc. (Engl.)

Motoarele, cele trei, funcţionau normal, nu se simţea nici o defecţiune, vedeam că ne menţinem la aceeaşi altitudine, apoi am zărit ţărmul înceţoşat, un fel de lagună, şi dincolo de el, mlaştini. Dar nici urmă de Tampico. Cunoşteam Tampico mai de mult, de cînd cu o intoxicaţie cu peşte pe care n-am s-o uit cît am să trăiesc.

— Tampico, spusei, e cel mai scîrbos oraş din lume, un port al ţiţeiului, aveţi să vedeţi, ori pute a ţiţei, ori a peşte —

El îşi tot pipăia echipamentul de salvare.

— Serios, vă sfătuiesc, domnule, să nu mîncaţi în nici un caz peşte —

Se sili să zîmbească.

— Localnicii, fireşte, sînt imuni, dar noi —

Aprobă, dînd din cap, fără să asculte. Am ţinut, după cît se părea, adevărate prelegeri despre amibe, respectiv despre hotelurile din Tampico. De cum am observat că omul meu din Düsseldorf nu mă ascultă chiar de loc, l-am apucat de mînecă, gest pe care nu-l fac de obicei, dimpotrivă, îmi repugnă această manie de a apuca pe cineva de mînecă. Dar altfel nu mă asculta. I-am povestit toată istoria plictisitoare a intoxicaţiei mele cu peşte la Tampico, în 1951, aşadar cu şase ani înainte — între timp zburam, după cum se vedea, nu de-a lungul ţărmului, ci o luaserăm brusc spre uscat. Aşadar, nici vorbă de Tampico ! Am amuţit, voiam să cer informaţii de la stewardesă.

Fumatul din nou îngăduit !

Poate că aeroportul din Tampico era prea mic pentru un Super-Constellation (data trecută călătorisem cu un DC-4) sau primiseră indicaţii ca, în ciuda panei de motor, să ne îndreptăm direct spre Mexico-City, ceea ce mi se părea oricum de neînţeles, avînd în vedere că mai trebuia să trecem peste Sierra Madre Oriental. Stewardesa — am prins-o de cot, deşi, cum am mai spus, nu-mi stă în obicei — nu avea timp să dea lămuriri, fusese chemată la căpitan.

De fapt, luam înălţime.

Am încercat să mă gîndesc la Ivy —

Continuam să luăm înălţime.

Sub noi, tot mlaştini, nu prea adînci, şi tulburi, şi printre ele limbi de pămînt, nisip, mlaştinile, o parte verzi, apoi din nou roşietice, de un roşu ca al rujului de buze, ceea ce mă nedumerea, de fapt nu erau mlaştini, ci lagune, iar acolo unde bătea soarele, scînteiau ca beteala, respectiv ca staniolul, în orice caz metalic, apoi deveneau din nou albastre ca cerul şi spălăcite (ca ochii lui Ivy), cu abisuri galbene, cu pete ca cerneala violetă, întunecate, probabil vegetaţie subacvatică, o dată s-a văzut şi gura unui fluviu, castanie ca o cafea cu lapte americană, dezgustătoare, mile pătrate de lagune, numai lagune. Şi omul meu din Düsseldorf avea impresia că luăm înălţime

Pasagerii vorbeau din nou.

O hartă cumsecade, ca la *Swissair*, pe care s-o ai mereu la îndemînă, nu exista, iar ceea ce mă enerva era pur şi simplu această informaţie

idioată : direcţia spre Tampico, în vreme ce avionul zbura spre interiorul continentului — urcînd, cum am mai spus, cu trei motoare, priveam atent cele trei discuri strălucitoare, care păreau uneori că se opresc, dar era o iluzie optică, o tresărire ascunsă, ca de obicei. Nu aveam nici un motiv să mă enervez, dar priveliştea era ciudată : crucea ţeapănă a unei elice imobile în plin zbor.

Îmi era milă de stewardesă.

Trebuia să treacă de la un şir la altul, zîmbind ca o reclamă, şi să întrebe dacă toată lumea se simte bine în echipamentul de salvare ; la cea mai mică glumă îi pierea însă subit surîsul. Eu am întrebat-o dacă se poate înota şi în munţi —

Ordinul era ordin.

Am prins-o de braţ, adică de încheietura mîinii, pe tînăra care putea să-mi fie fiică ; i-am spus (fireşte în glumă), ridicînd degetul, că numai ea m-a silit să particip la acest zbor, desigur, ea, şi nimeni altcineva — fata a răspuns :

— *There is no danger, Sir, no danger at all. We're going to land in Mexico-City in about one hour and twenty minutes.* [1]

Aşa le spunea tuturor.

I-am dat drumul, ca să poată zîmbi din nou, să-şi îndeplinească datoria, să controleze dacă toată lumea îşi încheiase centura de salvare.

[1] Nu e nici o primejdie, domnule, nu e nici cea mai mică primejdie. Vom ateriza la Mexico-City cam peste o oră şi douăzeci de minute. (Engl.)

Curînd după aceea a primit ordin să servească *lunch*-ul, deşi nu era încă ora de *lunch*.. Din fericire am avut şi deasupra uscatului vreme bună, aproape nici un nor, dar, ca de obicei în apropierea munţilor, rafale de vînt, curenţi ascendenţi normali, aşa încît avionul cobora, se clătina, pînă îşi recăpăta echilibrul şi suia, apoi începea din nou să coboare, să i se balanseze aripile ; cîteva minute zburam cît se poate de liniştit, apoi o nouă zguduitură, aripile pendulau, avionul se bălăbănea pînă se redresa din nou şi se înălţa de parcă totul ar fi fost definitiv în ordine, dar urma o nouă pierdere de înălţime — ca de obicei, cînd bate vîntul în rafale.

În depărtare, munţii albaştri.

Sierra Madre Oriental.

Sub noi, deşertul roşu.

Cînd, după puţin timp — omul meu din Düsseldorf şi cu mine tocmai ne primeam *lunch*-ul, compus ca de obicei din : suc, un sandviş alb ca neaua, cu salată verde — un al doilea motor încetă brusc să funcţioneze, s-a produs, fireşte, panică, era inevitabilă, în ciuda *lunch*-ului de pe genunchi. Cineva strigă.

Din clipa aceea totul s-a petrecut foarte repede —

Evident, exista temerea că se vor defecta şi celelalte motoare, aşa că s-a hotărît aterizarea forţată. În orice caz coboram, megafonul hîrîia şi păcănea, aşa că abia de înţelegeam cîte o vorbă din instrucţiunile ce se dădeau.

Prima mea grijă : unde să pun *lunch*-ul ?

Coboram, deşi, după cum ni se spusese, chiar două motoare ar fi fost suficiente, perechea de pneuri stătea neclintită în văzduh, ca de obicei înainte de aterizare, iar eu mi-am pus *lunch*-ul pur şi simplu pe podeaua culoarului, de altfel ne aflam la cel puţin cinci sute de metri de sol.

Rafalele de vînt încetaseră.

No smoking. [1]

Eram conştient de primejdia că, la aterizarea forţată, avionul putea să se sfărîme sau să ia foc— şi mă uluia liniştea mea.

Nu mă gîndeam la nimeni.

După cum am mai spus, totul s-a petrecut foarte repede, sub noi, nisip, o vale netedă între dealuri care păreau stîncoase, o pustietate deplină, deşert —

De fapt eram numai încordat.

Coboram de parcă s-ar fi aflat o pistă sub noi, mi-am lipit faţa de fereastră, doar întotdeauna zăreşti pista abia în ultima clipă, atunci cînd au şi fost scoase plăcile-frînă. Mă miram că nu apar plăcile-frînă. Era evident că avionul evita orice curbă, ca să nu se prăbuşească, aşa că am trecut de şesul favorabil, umbra aparatului zbura din ce în ce mai aproape de noi, şi mult mai repede, aşa se părea, fîlfîia ca o zdreanţă cenuşie pe nisipul roşietic.

Apoi stînci —

Am început să luăm înălţime din nou,

---

1 Fumatul interzis. (Engl.)

Apoi, din fericire, iar nisip, dar nisip cu agave, motoarele, amîndouă, funcționau în plin, am zburat așa cîteva minute, cam la înălțimea unei case, trenul de aterizare a fost repliat. Deci aterizare pe burtă ! Zburam cum se zboară de obicei la mari altitudini, relativ calm, și fără tren de aterizare — dar, cum am spus, cam la înălțimea unei case, și știam că nu o să apară nici o pistă, cu toate acestea ședeam cu fața lipită de geam.

Brusc, trenul de aterizare a fost din nou scos, fără să apară vreo pistă, apoi și plăcile-frînă, parcă am fi primit un pumn în stomac, frîne, o coborîre ca în lift, în ultima clipă nu mi-am mai putut stăpîni nervii, așa încît aterizarea forțată — nu am apucat să văd decît agavele zburînd de o parte și de alta, apoi mi-am îngropat fața în mîini — a fost doar o lovitură primită în ochii închiși, o prăbușire cu capul înainte, în inconștient.

Apoi liniște.

Eram cu toții aiuriți, aș putea spune, nimeni nu a deschis măcar o ușă de rezervă, nici eu, nimeni nu se clintea, atîrnam în centurile de siguranță, aplecați înainte.

— *Go on* [1], spuse căpitanul, *go on !*

Nimeni nu se clintea.

— *Go on !*

Din fericire, aparatul nu a luat foc, li se comunică pasagerilor, își puteau scoate centurile de siguranță, ușa era deschisă, dar, firește, nu se apropie nici o scară, așa cum se obișnuiește, năvălea doar arșița, un aer fierbinte, de parcă s-ar fi deschis un cuptor.

[1] Dați-i drumul, (Engl.)

Eram nevătămat.

În sfîrșit, o scară de frînghie !

Ne-am adunat, fără să fie nevoie de vreun ordin, la umbră, sub aripa avionului, tăcînd toți mîlc, ca și cum în deșert vorbitul ar fi fost strict interzis. Avionul nostru Super-Constellation era puțin aplecat înainte, nimic grav, numai trenul de aterizare din față se împotmolise, se cufundase în nisip, nici măcar nu se frînsese. Cele patru cruci ale elicelor străluceau pe cerul albastru intens, la fel cele trei cîrme de coadă. Nimeni nu se clintea, cum am spus, desigur așteptau toți să spună căpitanul ceva.

— *Well*, spuse căpitanul, *there we are!* [1]

Și rîse.

De jur împrejur nimic decît agave, nisip, munții roșietici în depărtare, mai departe decît apreciasem înainte, mai cu seamă nisip și iar nisip, gălbui, peste care licărea aerul fierbinte, aerul ca sticla lichidă.

Ora : 11,05.

Mi-am întors ceasul —

Echipajul căra pături de lînă din avion pentru a feri pneurile de soare, iar noi, în verzile noastre echipamente de salvare, stăteam prin apropiere, fără să facem nimic. Nu știu de ce nimeni nu își scotea echipamentul de salvare.

[1] Ei bine... Iată-ne și aici ! (Engl.)

Eu nu cred în fatalitate și destin, ca tehnician sînt obișnuit să calculez cu formulele probabilității. Ce va să zică fatalitate? Admit: fără aterizare forțată la Tamaulipas (2.IV.) totul ar fi decurs altfel; nu l-aș fi cunoscut pe tînărul Hencke, poate n-aș mai fi auzit niciodată de Hanna, n-aș fi știut nici pînă astăzi că sînt tată. E cu neputință de imaginat cum s-ar fi putut întîmpla toate acestea fără aterizarea forțată la Tamaulipas. Poate că Sabeth ar mai fi trăit. Nu contest: a fost mai mult decît o întîmplare că lucrurile s-au petrecut așa, a fost un întreg lanț de întîmplări. Dar de ce fatalitate? Nu am nevoie de mistică pentru a admite ca fapt empiric neprobabilitatea; matematica îmi ajunge.

Matematic vorbind:

Probabilitatea (că la 6.000.000.000 de aruncări cu un zar de formă regulată, cu șase fețe, iese de aproximativ 1.000.000.000 de ori 1 și neprobabilitatea (că la șase aruncări cu același zar ies șase de 1) nu se deosebesc în esență, ci numai ca frecvență, iar frecvența, din capul locului, pare mai verosimilă. Cînd survine improbabilitatea, nu e nimic extraordinar, nu e nici o minune sau ceva de felul acesta, cum i-ar plăcea atît de mult profanului să se întîmple. Cînd se vorbește de probabilitate este întotdeauna inclusă și improbabilitatea și anume ca un caz limită al posibilității, așadar cînd intervine improbabilitatea nu avem nici un temei să ne mirăm, să fim zguduiți, să mistificăm.

Vezi:

Ernst Mally: *Probabilitate și lege*, apoi Hans Reichenbach: *Teoria probabilității*, apoi Whitehead și Russell: *Principia Mathematica*, apoi von Mises: *Probabilitate, statistică și adevăr.*

Am stat în deșertul Tamaulipas din Mexico patru zile și trei nopți, în total 85 de ore, răstimp despre care nu prea am ce povesti — nu a fost o experiență grandioasă (cum se pare că s-ar aștepta toți cînd vorbesc de această împrejurare). Apoi era și prea cald! Firește, mi-am amintit și eu imediat de filmul lui Disney, care a fost într-adevăr grandios, și mi-am luat în grabă aparatul de filmat; dar nici urmă de senzațional, cînd și cînd cîte o șopîrlă, care mă speria, un fel de păianjen de nisip, atîta tot.

Nu ne rămînea altceva de făcut, decît să așteptăm.

Prima mea acțiune în deșertul Tamaulipas: m-am prezentat celui din Düsseldorf, întrucît îl interesa aparatul meu de filmat, și i-am explicat sistemul meu optic.

Alții citeau.

Din fericire, după cum a reieșit curînd din conversație, juca și el șah, iar cum eu călătoresc întotdeauna cu șahul de voiaj la mine, eram salvați; Hencke a făcut rost la repezeală de două lădițe goale de coca-cola și ne-am așezat ceva mai de o parte, pentru a nu fi stînjeniți de vorbăria generală, la umbră, sub cîrma de coadă — dezbrăcați, numai cu pantofii în picioare (din pricina nisipului fierbinte)

și în indispensabili de tricou, ca pantalonii jocheilor.

Nici nu ne-am dat seama cum a trecut după-amiaza.

Cu puțin înainte de a se însera a apărut un avion, unul militar, s-a rotit multă vreme deasupra noastră, fără să arunce nimic, apoi a dispărut către nord (ceea ce am filmat), în direcția Monterrey.

Masa de seară : un sandviș cu brînză și o jumătate de banană.

Îmi place să joc șah, fiindcă ore întregi nu trebuie să vorbești. Și nici măcar să asculți cînd vorbește partenerul. Te uiți la tabla de șah și nu e cîtuși de puțin nepoliticos dacă nu te arăți dornic să intri în relații personale, ci te concentrezi asupra jocului —

— E rîndul dumneavoastră, spuse el —

Doar din întîmplare am aflat nu numai că îl cunoaște pe Joachim, prietenul meu, de care nu mai știam nimic de cel puțin douăzeci de ani, dar că e chiar fratele lui... Cînd a răsărit luna (am filmat și acest spectacol) printre agave negre, la orizont, am mai fi putut juca șah, atît era de lumină. dar se făcuse deodată tare frig ; ieșisem de sub aripa avionului, pășind cu greu, ca să fumăm o țigară, afară, pe nisip, unde i-am mărturisit că peisajul nu-mi spune nimic, cu atît mai puțin cînd e vorba de un deșert.

— Glumiți ! zise.

Lui i se părea cutremurător.

— Hai să ne culcăm, i-am spus. *Hotel-Super-Constellation, Holiday In Desert With All Accommodations !* [1]

Mie mi se părea rece.

M-am întrebat adesea ce vor să spună de fapt oamenii cînd numesc ceva cutremurător. Sînt inginer și m-am deprins să văd lucrurile așa cum sînt. Văd foarte precis toate lucrurile la care se referă ei ; doar nu sînt orb. Văd luna deasupra deșertului Tamaulipas — mai limpede ca oricînd, admit, dar e o masă calculabilă, care se învîrtește în jurul planetei noastre, o problemă de gravitație, interesantă, dar de ce cutremurătoare ? Văd stîncile cu creste ascuțite, negre în lumina lunii ; au aspectul, admit, al unor spinări dințate de animale preistorice, dar eu știu că sînt stînci, roci, probabil vulcanice, rămîne să se cerceteze și să se constate. De ce să mă tem ? Nu mai există animale preistorice. De ce să mi le imaginez ? Nu văd nici îngeri împietriți, îmi pare rău ; nu văd nici demoni, văd doar ceea ce văd : obișnuitele forme ale eroziunii, umbra mea lungă pe nisip, dar nici o fantomă. De ce să mă pierd cu firea ca o femeie ? Nu văd, de asemenea, nici un potop, ci nisip, luminat de lună, încrețit de vînt, valuri, valuri, ca apa, dar nu mă mir, nu

[1] Hotel Super-Constellation, vacanță în pustiu cu tot confortul ! (Engl.)

mi se pare fantastic, ci explicabil. Nu știu cum arată sufletele damnate; probabil ca agavele negre noaptea în deșert. Dar ceea ce văd sînt agave, o plantă care înflorește o singură dată și se usucă. Apoi mai știu că nu sînt nici primul, nici ultimul om pe lume (deși pentru moment așa s-ar părea); și nu mă poate cutremura simpla închipuire că aș fi ultimul om, fiindcă nu e așa. De ce să devin isteric? Munții sînt munți, chiar dacă, admit, într-o anumită lumină seamănă cu altceva, dar sînt Siera Madre Oriental, și nu ne aflăm într-o împărăție a morților, ci în deșertul Tamaulipas din Mexico, la o distanță de aproximativ șaizeci de mile de cea mai apropiată șosea, ceea ce este neplăcut, dar de ce cutremurător? Pentru mine un avion nu e decît un avion, nu văd în el o pasăre moartă, ci un Super Constellation cu pană de motor, nimic altceva, oricum l-ar lumina luna. De ce să mă cutremur de ceea ce nici nu există? De asemenea nu sînt dispus să aud ceva ca eternitatea; nu aud nimic în afară de nisipul susurînd sub fiecare pas. Tremur, dar știu că peste șapte, cel mult opt ore va răsări iar soarele. Sfîrșitul lumii? De ce? Nu pot să-mi imaginez o absurditate, numai ca să mă cutremur. Văd orizontul de nisip, albicios în noaptea verzuie, aproximativ la douăzeci de mile, și nu pricep de ce acolo, în direcția Tampico, ar începe lumea cealaltă. Cunosc Tampico. Refuz să-mi fie frică din simplă fantezie, adică să devin fanatic dintr-o simplă frică, să devin de-a dreptul mistic.

— Să mergem, am spus.

Herbert mai stătea încă locului, cutremurat.

— Nu cumva, l-am întrebat, sînteți rudă cu un anume Joachim Hencke, care a studiat pe vremuri la Zürich?

Mi-a venit această idee așa, pe neașteptate, pe cînd stăteam cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cu gulerele hainelor ridicate; tocmai voiam să ne urcăm în cabină.

— Cu Joachim? zise. E fratele meu.

— Da?

— Da, firește — v-am spus doar că mă duc în Guatemala să-mi văd fratele.

Am rîs amîndoi.

— Ce mică e lumea!

Noaptea ne-am petrecut-o în cabină, tremurînd de frig în paltoane, cu pături de lînă pe noi; echipajul a fiert ceai, atîta vreme cît a mai existat apă.

— Și cum îi merge? am întrebat. De douăzeci de ani n-am mai auzit nimic de el.

— Mulțumesc. spuse Herbert, mulțumesc —

— Pe atunci, spusei, eram foarte buni prieteni —

N-am aflat decît lucruri obișnuite: căsătorie, un copil (ceea ce probabil n-am reținut: altfel n-aș fi întrebat mai tîrziu), apoi război, prizonierat, întoarcerea acasă, la Düsseldorf, și așa mai departe, iar eu mă miram cum trece vremea și cum îmbătrînim.

— Sîntem îngrijorați, spuse el —

3 — c. 1012

— De ce ?
— E singurul alb, acolo, în sud, spuse, de două luni nici o veste —
Herbert povestea.
Majoritatea pasagerilor adormiseră, trebuia să vorbim în șoaptă, lumina mare din cabină fusese stinsă de mult și, pentru a cruța bateria, ne rugaseră să întoarcem comutatoarele și la lămpile mici de deasupra scaunelor ; era întuneric, numai afară nisipul se vedea luminos, iar aripile străluceau rece în lumina lunii.
— De ce să te gîndești la revoltă ? am întrebat eu.
Căutam să-l liniștesc.
— De ce neapărat revoltă ? Poate că scrisorile lui s-au rătăcit pur și simplu —
Cineva ne rugă să încetăm o dată.
Patruzeci și doi de pasageri într-un Super-Constellation, care nu zboară, ci stă locului în deșert, un avion cu pături de lînă în jurul motoarelor (pentru a fi ferite de nisip), cu pături de lînă în jurul fiecărui pneu, cu pasagerii, întocmai ca în plin zbor, dormind în scaune, cu gîturile strîmbe și, majoritatea, cu gurile căscate, totuși în jur o liniște de moarte, iar afară cele patru cruci de elice sclipitoare, lumina albicioasă a lunii căzînd și pe aripi, totul încremenit — era o priveliște ciudată.
Cineva vorbea în somn —
A doua zi, cînd m-am sculat și am privit pe ferestruică afară, văzînd nisipul, nisipul acela atît de aproape, m-am speriat o clipă fără nici un rost.
Herbert iar citea o carte din colecția *rororo*.

Mi-am scos agenda :
3.IV. Lucrări de montaj la Caracas !
La micul dejun ni s-a dat suc, doi biscuiți și asigurarea că alimentele sînt pe drum, ca și băutura, așa că n-aveam motive să fim îngrijorați — mai bine nu ne-ar fi spus nimic ; fiindcă așa, firește, lumea a așteptat toată ziua să audă zgomot de motoare.
Iar căldură înnebunitoare !
În cabină aerul era și mai fierbinte —
Se auzea : vîntul, din cînd în cînd șuierul șoarecilor de nisip, care nu se vedeau însă, foșnetul unei șopîrle, dar mai ales un vînt statornic, care nu răscolea nisipul, cum am mai spus, ci îl netezea, așa încît mereu se ștergeau urmele pașilor noștri ; îți făcea mereu impresia că n-a fost nimeni pe acolo ; măcar că eram patruzeci și doi de pasageri și cinci membri ai echipajului.
Voiam să mă rad —
De filmat nu aveam ce.
Nu mă simt bine cînd sînt nebărbierit ; nu față de alții, ci față de mine. Cînd sînt nebărbierit, am sentimentul că aș fi un fel de plantă, și fără să vreau tot duc mîna la bărbie. Mi-am luat aparatul și m-am străduit să fac tot posibilul, adică imposibilul, căci fără curent electric nu-i bun de nimic, după cum știam foarte bine — din pricina aceasta eram nervos : că în deșert nu există nici curent electric, nici telefon, nici priză, nimic.
O dată, pe la prînz, s-a auzit zgomot de motoare.

Toţi în afară de Herbert şi de mine, stăteau în arşiţa soarelui, pentru a cerceta cu privirea cerul violet de deasupra nisipului galben, a scaieţilor cenuşii şi a munţilor roşietici, dar nu se auzea decît un bîzîit subţire, nu era decît un DC-7 obişnuit, care sclipea la mare altitudine, cu reflexe albe ca neaua, cursa spre Mexico-City, unde ar fi trebuit să aterizăm cu o zi înainte, pe la ora aceasta.

Dispoziţia tuturor era mai proastă ca oricînd.

Noi, din fericire, aveam şahul.

Mulţi dintre pasageri ne urmaseră exemplul, rămînînd numai în pantofi şi indispensabili ; pentru doamne era mai greu, unele stăteau cu fustele suflecate şi doar în sutiene, albastre, albe sau roz, iar bluzele şi le înfăşuraseră în jurul capului ca pe nişte turbane.

Mulţi se plîngeau de dureri de cap.

Cineva a vomitat —

Herbert şi cu mine ne aşezaserăm iar deoparte, ghemuiţi la umbra cîrmei de coadă care, ca şi aripile, strălucea orbitor în reflexele nisipului însorit, aşa încît, chiar la umbră, şedeam ca sub un reflector şi, ca de obicei la şah, vorbeam puţin. Deodată l-am întrebat :

— Dar Joachim nu mai e însurat ?

— Nu, mi-a răspuns el.

— Divorţat ?

— Da.

— Am jucat mult şah împreună — pe vremuri.

— Da !

Faptul că era monosilabic mă irita.

— Şi cu cine a fost căsătorit ?

Întrebam ca să mai omor timpul, eram nervos, fiindcă nu ni se permitea să fumăm, ţineam între buze o ţigară neaprinsă, iar Herbert nu mai contenea să se gîndească, deşi trebuia să-şi fi dat seama că nu mai poate salva nimic ; îi luasem un cal şi eram incontestabil în avantaj, cînd, după o lungă tăcere, rosti într-o doară, aşa cum întrebasem şi eu, numele Hannei.

— ...cu Hanna Landsberg, o müncheneză, pe jumătate evreică.

N-am spus nimic.

— E rîndul dumneavoastră ! a zis el.

Nu m-am trădat cu nimic, aşa cred. Mi-am aprins din greşeală ţigara, ceea ce era strict interzis, şi am stins-o imediat. Mă prefăceam că mă gîndesc la mişcări, şi am pierdut piesă după piesă.

— Ce s-a întîmplat ? m-a întrebat rîzînd. Ce s-a întîmplat ?

N-am terminat partida, m-am declarat învins şi am răsturnat tabla de şah pentru a aranja din nou piesele. Nu îndrăzneam să întreb nici măcar dacă Hanna mai trăieşte. Am jucat ceasuri întregi, fără să scoatem o vorbă, împingeam doar din cînd în cînd, de nevoie, lădiţele de coca-cola, pentru a rămîne la umbră, adică : nevoiţi să şedem mereu pe nisipul care pînă mai adineauri fusese în bătaia soarelui. Transpiram ca în sauna, aplecaţi peste şahul meu de voiaj confecţionat din piele, ca-

re, din păcate, se decolorase de stropii noştri de sudoare.

De băut nu mai era nimic.

De ce n-am întrebat dacă mai trăieşte Hanna, nu ştiu — probabil de teamă să nu-mi spună că Hanna a ajuns la Theresienstadt [1].

Făceam socoteala cam ce vîrstă o fi avînd.

Nu puteam să mi-o imaginez.

Seara, puţin înainte de a se întuneca, a venit, în fine, avionul promis, un aparat sport, care s-a rotit îndelung pînă s-a încumetat să arunce paraşuta : trei saci, două lăzi care au trebuit să fie cărate de la distanţă de trei sute de metri — eram salvaţi : *Carta blanca, Cerveza Mexicana,* o bere bună, cum a recunoscut pînă şi Herbert, germanul, pe cînd şedeam în deşert, cu cutiile de bere în mînă, o adunare de oameni în sutiene şi indispensabili, apoi din nou apusul de soare, pe care iar l-am filmat pe peliculă color.

Am visat-o pe Hanna.

Hanna ca infirmieră, călare !

A treia zi, în sfîrşit, un prim elicopter, pentru a transporta cel puţin pe mama argentineană cu cei doi copii ai ei, slavă Domnului, şi pentru a lua corespondenţa ; a aşteptat corespondenţa o oră.

Herbert a scris imediat la Düsseldorf.

Toţi şedeau şi scriau.

[1] De fapt Terezín, oraş în Cehoslovacia, unde hitleriştii au înfiinţat unul dintre cele mai îngrozitoare lagăre de concentrare pentru femei.

Aproape că erai obligat să scrii, pur şi simplu pentru ca oamenii amabili să nu te întrebe dacă nu ai mamă, nevastă, copii — mi-am luat aşadar maşina de scris Hermes-Baby (care şi astăzi mai este plină de nisip) şi am introdus o hîrtie, o hîrtie cu copie, întrucît presupuneam că îi voi scrie lui Williams, am dactilografiat data şi am mutat carul — în locul unde se scrie apelativul :

„My Dear !“ [1]

Aşadar îi scriam lui Ivy. De mult simţeam nevoia să lămuresc o dată lucrurile. În sfîrşit găseam şi eu linişte şi timp, liniştea unui întreg deşert.

„My Dear —“

Că zăceam în deşert, la şaizeci de mile depărtare de lumea străbătută de vehicule, nu mi-a trebuit mult să spun. Că este foarte cald, timp frumos, că sînt nevătămat şi aşa mai departe, apoi cîteva amănunte plastice : lădiţele de coca-cola, indispensabilii, elicopterul, cunoştinţa făcută cu un jucător de şah, toate astea încă nu umpleau o scrisoare. Ce să mai scriu ? Munţii albăstrii din depărtare. Şi mai ce ? Ieri ni s-a servit bere. Şi mai ce ? Nu puteam nici măcar să o rog să predea filmele, şi apoi îmi dădeam seama că Ivy, ca orice femeie, ar fi dorit să afle ce anume simţeam, sau ce gîndeam, cînd eu din capul locului nu simţeam nimic, şi lucrul acesta îl ştiam, ce-i drept, foarte bine : dacă nu m-am căsătorit cu Hanna, pe care o iubisem, cum să mă căsăto-

[1] Draga mea ! (Engl.)

resc cu Ivy? — dar să formulezi acest gînd, fără să jigneşti, era al naibii de greu, fiindcă ea nu ştia nimic de Hanna şi era tare drăguţă, dar un gen de americană care credea că trebuie să se căsătorească neapărat cu fiecare bărbat cu care se culcă. Şi apoi Ivy era căsătorită, nu ştiu a cîta oară, iar soţului ei, un funcţionar din Washington, nici prin gînd nu-i trecea să divorţeze; căci o iubea. Dacă bănuia de ce pleca Ivy matematic cu avionul la New York, nu ştiu. Ea spunea că se duce la psihiatru, şi de altfel se şi ducea. În orice caz mie nu-mi convenea şi nu înţelegeam de ce Ivy, care avea în general o mentalitate modernă, voia neapărat să facă din legătura noastră o căsnicie; şi aşa, în ultima vreme, după cîte mi se părea, ne certam pentru orice fleac. Ne certam pentru Studebaker sau Nash! A fost de ajuns numai să mă gîndesc la asta — şi deodată clapele maşinii au început să bată parcă de la sine, mai mult, trebuia să mă uit şi la ceas, ca să termin scrisoarea înainte de a decola elicopterul.

Se şi pusese motorul în mişcare —

Nu eu, ci Ivy dorise Studebakerul; mai ales culoarea (după părerea ei roşu-tomat, după părerea mea roşu-zmeuriu) era pe gustul ei, nu pe al meu, căci partea tehnică puţin o interesa. Ivy era manechin, îşi alegea rochiile după culoarea maşinii, aşa cred, iar culoarea maşinii după aceea a rujului de buze, sau invers, nu ştiu. Nu cunoşteam decît veşnicul ei reproş: că în general nu am gust şi că nu mă căsătoresc cu ea. Altfel era, cum am spus, tare drăguţă. Dar faptul că mă gîndeam să-i vînd Studebakerul i se părea de neconceput, deşi, fireşte, tipic pentru mine, căci nu mă gîndeam nici o clipă la garderoba ei, care se potrivea şi se armoniza cu Studebakerul zmeuriu, tipic pentru mine, căci sînt un egoist. un necioplit, un barbar în ceea ce priveşte gustul, un monstru în ceea ce priveşte femeia. Îi cunoşteam reproşurile, şi eram sătul de ele. I-am spus de atîtea ori că din principiu nu mă căsătoresc sau cel puţin am lăsat-o să înţeleagă, ba în cele din urmă i-am spus şi răspicat, şi anume la aeroport, cînd am aşteptat trei ceasuri să vină acest Super-Constellation. Ivy chiar şi plînsese, prin urmare auzise ce-i spuneam. Dar poate avea nevoie să vadă negru pe alb. Dacă am fi ars în timpul aterizării forţate, ar fi putut trăi şi fără mine! — aşa i-am scris (din fericire, cu copie) destul de lămurit, cred, pentru a ne scuti de o revedere.

Elicopterul era gata de decolare —

Nu mai aveam timp să recitesc scrisoarea, doar am pus-o în plic, l-am lipit, l-am predat — şi m-am uitat cum decolează elicopterul.

Pe încetul ne-au crescut bărbile.

Tînjeam după curentul electric —

Pe încetul întîmplarea devenea totuşi plicticoare, la drept vorbind era scandalos că patruzeci şi doi de pasageri şi cei cinci membri ai echipajului nu fuseseră încă salvaţi din deşert, la urma urmelor, majoritatea dintre noi călătoream în interes urgent de afaceri.

O dată am întrebat totuşi :
— Dar, de fapt, mai trăieşte ?
— Cine ? a întrebat el.
— Hanna — soţia lui.
— Ah, aşa ! exclamă Hencke şi începu să se gîndească, dar numai la mişcarea prin care să răspundă deschiderii mele cu gambit, şi fluiera, lucru care oricum mă scotea din sărite, fluiera nu prea tare, fără nici o melodie, şuiera fără să vrea, ca un ventil — a trebuit să întreb încă o dată :
— Unde locuieşti acum ?
— Nu ştiu, mi-a răspuns.
— Dar mai trăieşte ?
— Aşa presupun.
— Cum, nu ştii ?
— Nu, spuse el, dar presupun — Repeta totul ca propriul său ecou : — presupun.
Partida noastră de şah i se părea mai importantă.
— Poate că acum e prea tîrziu, spuse după o vreme, poate că acum e prea tîrziu.
Se gîndea la partida de şah.
— A apucat să emigreze ?
— Da, răspunse, a mai apucat —
— Cînd ?
— În 1938, zise, în ultimul moment —
— Unde ?
— La Paris, spuse, apoi, probabil, mai departe, fiindcă după cîţiva ani am fost şi noi la Paris. — De altfel cele mai frumoase zile din viaţa mea ! Înainte de a ajunge în Caucaz.

Sous les toits de Paris ! [1]
Nu mai aveam ce să întreb.
— Ştii, îmi spuse, cred că ar fi o mare prostie dacă n-aş schimba acum figurile.
Jucam din ce în ce mai fără chef.
După cum am aflat mai tîrziu, în vremea asta opt elicoptere militare ale S.U.A. aşteptau la graniţa mexicană autorizaţia oficială de a ne transporta.
Eu îmi curăţam maşina de scris Hermes-Baby.
Herbert citea.
Nu ne rămînea decît să aşteptăm.

În ceea ce o priveşte pe Hanna :
Îmi fusese imposibil să o iau în căsătorie, pe atunci, din 1933 pînă în 1935, eram asistent la Institutul politehnic din Zürich, lucram la disertaţia mea *(Despre însemnătatea aşa-numitului demon al lui Maxwell)* şi cîştigam trei sute de franci pe lună, nici nu putea fi vorba pe atunci de căsătorie, ţinînd seama de aspectul material, fără a mai vorbi de toate celelalte. De altfel Hanna nici nu mi-a reproşat vreodată că nu am ajuns atunci la căsătorie. Eu eram hotărît să mă căsătoresc. De fapt chiar Hanna a fost aceea care n-a vrut.

Hotărîrea de a-mi modifica pur şi simplu călătoria de afaceri şi de a face un ocol cu caracter privat prin Guatemala, numai pentru a-mi revedea un vechi prieten din tinereţe am

[1] Sub acoperişurile Parisului ! (Fr.)

luat-o pe noul aeroport din Mexico-City, şi anume, în ultima clipă ; mă şi aflam la barieră, ne-am mai strîns o dată mîinile, rugîndu-l pe Herbert să-l salute pe fratele său din partea mea, dacă Joachim îşi mai aduce în general aminte de mine — în vremea asta se auzea din nou obişnuitul megafon : *Your attention please, your attention please,* era vorba iar de un Super-Constellation, *all passengers for Panama-Caracas-Pernambuco,* mă îngrozea pur şi simplu să mă urc iar într-un avion, să îmi pun iar centura de siguranţă, Herbert spuse :

— Omule, trebuie să te duci !

În problemele de serviciu eram socotit extrem de conştiincios, chiar pedant, în orice caz nu mi s-a întîmplat niciodată să amîn doar din capriciu o călătorie de serviciu, cu atît mai puţin să o modific — peste o oră eram în avion cu Herbert.

— E într-adevăr drăguţ din partea ta, mi-a spus.

La drept vorbind, nu ştiu ce mi-a venit.

— Să mă mai aştepte o dată şi turbinele pe mine, i-am răspuns, că de destule ori le-am aşteptat şi eu pe ele — să mă mai aştepte şi ele.

Fireşte, nu era un argument.

Încă din Campeche ne întîmpină arşiţa cu soare dens şi aer lipicios, miazma de mlaştină care se descompune la soare, iar cînd îţi ştergi sudoarea de pe faţă, parcă ai puţi tu însuţi a peşte. Nu spusei nimic. Pînă la urmă nu te

mai ştergi de sudoare, ci stai cu ochii închişi, respiri cu gura închisă, proptit cu capul de zid, cu picioarele depărtate. Herbert era absolut sigur că trenul pleacă în fiecare marţi, aşa îl informase ghidul din Düsseldorf, de altfel avea scris negru pe alb — dar, după cum s-a dovedit brusc, după cinci ore de aşteptare, era luni, nu marţi.

Eu nu spuneam o vorbă.

La hotel exista cel puţin un duş, un prosop care mirosea a camfor, ca de obicei în aceste regiuni, dar cînd voiai să faci un duş, cădeau gîndaci de lungimea unui deget din perdeaua mucedă — îi înecam, şi după un timp iar ieşeau din ţeava de scurgere, a trebuit să-i strivesc cu călcîiul, pentru a putea în sfîrşit să fac duş.

Mi-au apărut şi în vis gîndacii aceştia.

Eram hotărît să-l părăsesc pe Herbert, să iau avionul înapoi a doua zi la prînz, oricît preţuiam camaraderia —

Iar îmi simţeam stomacul.

Şedeam lungit gol puşcă —

Toată noaptea a mirosit îngrozitor.

Şi Herbert şedea lungit gol puşcă —

Campeche, oricum, e un oraş, o aşezare omenească, are curent electric, aşa că te poţi rade, şi telefon ; dar pe toate sîrmele şedeau zopiloţi [1], care aşteptau rînduri, rînduri pînă pierea un cîine de foame, crăpa un măgar sau era căsăpit un cal, ca să se repeadă fîlfîind asupra lor... Cînd am ajuns noi, tocmai sfîrte-

[1] Vulturi negri mexicani.

cau, smulgînd de ici, de colo, un morman de măruntaie, era o ceată întreagă de păsări negre-violete, cu mațe sîngerînde în ciocuri, zopiloții nu se împrăștiau chiar dacă trecea o mașină, ci tîrau mortăciunea în altă parte, fără să zboare, doar sărind și foșnind, și toate acestea în mijlocul pieței.

Herbert cumpără un ananas.

Eu eram hotărît, cum am mai spus, să mă reîntorc cu avionul la Mexico-City. Eram disperat. De ce n-am făcut-o, nu știu.

Deodată m-am pomenit că e amiază —

Stăteam afară, pe un dig, unde putea mai puțin, deși arșița dogorea și mai tare, nefiind de loc umbră, și ne mîncam ananasul, aplecați de mijloc, într-atît mustea, apoi am coborît pe pietre pentru a ne clăti degetele lipicioase ; apa era caldă și de asemenea lipicioasă, dar nu dulceagă, ci sărată, iar degetele ne puțeau acum a alge, a ulei de motor, a scoici, a putreziciune de natură necunoscută, așa că a trebuit să le ștergem imediat cu batista. Deodată, zgomot de motoare ! Am înlemnit. Era avionul meu DC-4, cu destinația Mexico-City, care zbură chiar deasupra noastră, apoi făcu o curbă spre largul mării și se dizolvă, ca să zic așa, în cerul fierbinte ca într-un acid albastru —

N-am spus nimic.

Nu știu cum a trecut ziua aceea.

A trecut —

Trenul nostru (Campeche-Palenque-Coatzocoalcos) era mai bun decît ne așteptam : o locomotivă Diesel și patru vagoane cu aer condiționat, așa că uitarăm arșița și, o dată cu arșița, și absurditatea întregii călătorii.

„Oare mă va recunoaște Joachim ?“

Din cînd în cînd trenul oprea în noapte, în cîmp deschis, fără să bănuim de ce, nici o lumină nicăieri, numai datorită unei furtuni îndepărtate ne dădeam seama că mergem prin junglă, că era în parte mlăștinoasă, dincolo de o împletitură de arbori negri scăpărau fulgere difuze, locomotiva noastră fluiera, fluieratul răsuna în noapte, nu puteam să deschidem fereastra să vedem ce s-a întîmplat... Brusc trenul porni din nou : cu treizeci de kilometri pe oră, deși terenul era neted ca în palmă, iar drumul drept. În orice caz eram bucuroși că mergea mai departe.

O dată am întrebat :

— Și, de ce s-au despărțit, de fapt ?

— Nu știu, îmi răspunse, ea a devenit comunistă cred —

— De aceea ?

Herbert căscă.

— Nu știu, spuse, nu mergea căsnicia. N-am întrebat niciodată.

O dată, cînd trenul s-a oprit din nou, m-am dus la ușa vagonului ca să privesc. Afară, arșița de care uitasem, beznă umedă și liniște. Coborîi o treaptă, liniște și fulgere difuze, un bivol stătea pe șinele care se întindeau drepte dinaintea noastră. Stătea pironit, ca împăiat, fiindcă îl orbise farul locomotivei. Iar m-a năpădit sudoarea pe frunte și pe gît. Locomotiva fluiera, fluiera. De jur împrejur numai hățiș.

Peste cîteva minute bivolul (sau ce o fi fost) a ieşit încet din lumina farului, apoi s-a auzit foşnind în hăţiş, un pocnet de crengi şi un pleoscăit, pleoscăitul lui în apa care nu se vedea —

Pornirăm din nou.

— Şi, au copii ? întrebai.

— O fată —

Ne pregătirăm de dormit, cu hainele sub ceafă şi picioarele întinse pe locurile libere din faţă.

— Ai cunoscut-o ?

— Da, i-am răspuns, de ce ?

Curînd după aceea Herbert adormi —

În zorii zilei, tot hăţiş, primele raze de soare peste orizontul plat al junglei, o mulţime de bîtlani care se ridicau fîlfîind în cete albe dinaintea trenului nostru cu mers lent, desiş fără sfîrşit, imens, cînd şi cînd colibe indiene pitite sub arbori cu rădăcini aeriene, cîteodată un palmier singuratic, încolo, mai ales păduri de specii foioase, salcîmi şi alţi arbori, necunoscuţi, mai ales tufişuri, ferigi antediluviene, în care mişunau păsări galbene ca sulful, soarele din nou ca după o sticlă opalină, pîclă, de se vedea arşiţa.

Am visat — (Nu pe Hanna !)

Cînd am oprit din nou în cîmp deschis, eram la Palenque, o gară mică undeva unde nu urcă şi nu coborî nimeni, în afară de noi, un şopron mic lîngă şine, un semnal, nimic altceva, nici măcar o linie dublă (dacă nu mă înşel), ne-am informat de trei ori dacă acolo e Palenque.

Îndată ne şi năpădi sudoarea —

Stăteam lîngă bagaje, cînd a pornit trenul mai departe, ca la capătul lumii, sau cel puţin al civilizaţiei, cît despre jeepul care ar fi trebuit să-l aştepte aici pe domnul din Düsseldorf pentru a-l transporta imediat la plantaţie, fireşte nici urmă.

— *There we are !* [1]

Rîsei.

Totuşi exista o străduţă, şi după o jumătate de oră, cînd eram aproape sleiţi de puteri, apărură din tufişuri copii, apoi un conducător de măgari, care ne luă bagajul, un indian, fireşte, nu mi-am păstrat decît servieta galbenă cu fermoar.

Cinci zile am tîndălit în Palenque.

Am tîndălit în hamac, mereu cu bere la îndemînă, asudînd, de parcă acesta ar fi fost scopul vieţii noastre, să asudăm, incapabili să luăm vreo hotărîre, la drept vorbind foarte mulţumiţi, căci berea, *Yucateca*, e excelentă, mai bună decît berea scoţiană, tîndăleam în hamace şi beam, ca să asudăm mai departe, şi nu ştiu ce voiam de fapt.

Voiam un jeep !

Dacă nu ne-o spuneam într-una, uitam, şi în general vorbeam puţin toată ziua, eram într-o dispoziţie foarte ciudată.

Un jeep, da, dar de unde ?

Vorbind, nu făceam decît să însetăm.

Proprietarul micului nostru hotel *(Lacroix)* avea un Landrover, fără îndoială singurul vehicul din Palenque, pe care îl folosea însă per-

---

[1] Am ajuns ! (Engl.)

4 — c. 1012

sonal pentru a transporta bere și clienți de la gară, oameni care pun preț pe ruinele indiene, care au pasiunea piramidelor; pe atunci nu era decît unul singur acolo, un tînăr american, foarte vorbăreț, dar din fericire plecat toată ziua — în afară de oraș, la ruine, pe care, spunea, trebuie să le vizităm și noi.

Nici nu mă gîndeam la așa ceva!

Fiecare pas făcea să curgă nădușeala, care trebuia imediat înlocuită cu bere, nu se putea decît să stai în hamac, cu picioarele goale, nemișcat și să fumezi, singura stare posibilă era apatia — chiar zvonul că plantația de dincolo de frontieră ar fi de luni de zile părăsită nu ne zguduia; ne uitam unul la altul, Herbert și cu mine, și ne beam berea.

Singura noastră șansă: Landroverul.

Și acesta stătea zile de-a rîndul dinaintea micului hotel —

Dar proprietarul, cum am arătat, avea nevoie de el!

Abia după apusul soarelui (de fapt soarele nici nu apune, ci se pierde în pîclă) se mai răcorea, așa încît să poți spune cel puțin prostii. Despre viitorul țigării de foi germane! Mi se părea de rîs, nu altceva, toată călătoria noastră și celelalte, în general. Revolta indigenilor! Nu credeam o clipă una ca asta; pentru așa ceva indienii sînt prea blînzi, prea pașnici, sînt de-a dreptul copilăroși. Cît e seara de lungă stau ghemuiți în colibele lor albe de paie, pe pămînt, imobili, ca ciupercile, mulțumiți și fără lumină, liniștiți. Le ajunge lumina soare-

lui și a lunii, un popor molatic, înfricoșător, totuși inofensiv.

Herbert mă întrebă ce părere am.

Nici una!

Ce ar trebui să facem?

Un duș —

Făceam duș de dimineață pînă seara, nu mă împac de loc cu nădușeala, îți dă impresia că ești bolnav. (În viața mea nu am suferit de nimic, în afară de pojar.) Herbert, după cum bănuiesc, socotea că nu prea dau dovadă de camaraderie, de vreme ce în general nu cred în nimic, dar era mult prea cald pentru a mai crede ceva, sau, dimpotrivă, atît de cald, încît credeai orice — ca Herbert.

— Hai, spusei, să mergem la cinematograf!

Herbert credea cu adevărat că în Palenque, unde nu erau decît colibe indiene, ar exista cinematograf, și s-a înfuriat cînd am izbucnit în rîs.

De ploaie nici vorbă.

Fulgera difuz în fiecare noapte, de altfel aceasta era singura noastră distracție la sfîrșitul zilei, fiindcă, deși la Palenque exista un motor Diesel care producea curent electric, la ora 21 înceta să funcționeze, așa că te pomeneai deodată aruncat în bezna junglei și nu se mai zăreau decît fulgerele difuze albăstrui ca lumina lămpilor de cuarț, și licuricii roșii, iar mai tîrziu luna, vîscoasă, stelele nu se vedeau, prea era deasă pîcla... Joachim nu scria scrisori pur și simplu din pricina căldurii excesive, și, în ceea ce mă privește, îl înțelegeam; zăcea, ca și noi, în hamac, căsca, sau era mort — dar

în privința aceasta n-aveai ce să crezi, socoteam eu, nu ne rămînea decît să așteptăm pînă găseam un jeep ca să trecem frontiera și să vedem.

Herbert strigă la mine :

— Un jeep ! — de unde ?

Și în scurt timp începu să sforăie.

Altfel, de îndată ce se oprea motorul Diesel, domnea de obicei liniștea ; un cal păștea iarbă în lumina lunii, în același ocol era și o căprioară, care nu făcea nici un zgomot, ceva mai departe, o scroafă neagră, un curcan, care nu suporta fulgerele difuze și cloncănea, niște gîște, care, asmuțite de curcan, începeau brusc să gîgîie, pe neașteptate, un semnal de alarmă, apoi din nou liniște, fulgere difuze peste întreaga întindere netedă, numai calul se auzea păscînd toată noaptea.

Mă gîndeam la Joachim —

Dar în legătură cu ce anume ?

Eram treaz de-a binelea.

Numai amatorul de ruine sporovăia întruna, și cînd stăteai să-l asculți, aflai chiar lucruri foarte interesante ; vorbea de tolteci, de zapoteci, de azteci, care construiseră cîndva temple, dar nu cunoscuseră încă roata. Băiatul locuia în Boston și era muzician. Uneori mă scotea din sărite, ca toți artiștii, care se socotesc ființe superioare sau mai profunde numai pentru că nu știu ce e aceea electricitate.

În cele din urmă adormii și eu.

Dimineața, întotdeauna, mă trezea un zgomot ciudat, oarecum industrial, oarecum muzical, o larmă pe care nu mi-o puteam explica, nu prea puternică, dar înnebunitoare, ca a greierilor, metalică, monotonă, produsă desigur de un mecanism, dar nu-l puteam identifica, iar mai tîrziu, cînd ne duceam în sat, la micul dejun, nu se auzea nimic, nu se vedea nimic. Eram singurii clienți ai singurei cîrciumi și comandam mereu un singur lucru : *Huevos à la mexicana*[1], a dracului de picantă dar probabil sănătoasă, apoi *tortilla*[2] și bere. Cîrciumăreasa, indiană, o matroană cu cozi negre, ne credea exploratori. Părul îi semăna cu un penaj : negru cu reflexe albastru-verzui ; cînd se întîmpla să rîdă, i se vedeau dinții ca de sidef, iar ochii îi erau negri și totodată blînzi.

— Întreab-o, spuse Herbert, dacă îl cunoaște pe fratele meu și cînd l-a văzut ultima oară.

Prea multe n-am aflat.

— Își amintește de un automobil, spusei, și atîta tot.

Nici papagalul nu știa nimic.

Gracias[3], *hihi !*

Vorbeam cu el în spaniolă.

Hihi, gracias, hihi !

Într-a treia sau a patra dimineață, cînd ne luam ca de obicei micul dejun, priviți cu gura căscată de o mulțime de copii maya, care de altfel nu cerșeau, ci stăteau doar dinaintea mesei noastre și rîdeau din cînd în cînd, Herbert

---

[1] Omletă mexicană. (Span.)
[2] Turtă de mălai. (Span.)
[3] Mulțumesc. (Span.)

era stăpînit de ideea fixă că trebuie să găsim în satul acela nenorocit, dacă cercetăm temeinic, un jeep — undeva, după o colibă, sau în hățișul de dovleci, banane și porumb. L-am lăsat în pace. Era o prostie, după părerea mea, ca totul de altfel, dar puțin îmi păsa, am zăcut în hamacul meu, iar Herbert nu s-a arătat toată ziua.

Mi-era lene și să filmez.

În afară de bere, *Yucateca,* o băutură excelentă, dar care se terminase, la Palenque se mai găsea rom, execrabil, și coca-cola, pe care n-o pot suferi —

Am băut rom și am adormit.

Oricum, ceasuri întregi nu m-am gîndit la nimic —

Herbert, care s-a întors abia pe înserat, palid de oboseală, dăduse de o gîrlă în care se scăldase și mai dăduse și de doi bărbați cu săbii încovoiate (așa spunea) care străbăteau porumbiștea, doi indieni cu pantaloni albi și cu pălării albe de pai, întocmai ca oamenii din sat — dar cu săbii încovoiate în mînă.

Despre jeep, firește, n-a pomenit nimic!

Îi era frică, așa cred.

M-am ras cît mai era curent electric. Mai tîrziu, fiindcă nu se mai găsea bere, ne-am dus la cinematograf, conduși de amatorul de ruine, care cunoștea bine Palenque — exista într-adevăr un cinematograf, un șopron cu acoperiș de tablă ondulată; la început a rulat un film scurt; Harold Lloyd într-o escaladare după moda deceniului douăzeci; apoi, filmul principal: o iubire pătimașă în cele mai bune cercuri ale Mexicului, adulter cu Cadillac și Browning, totul numai marmură și toalete de seară. Am rîs de ne-am prăpădit, pe cînd cei cinci, șase indieni ședeau imobili în fața ecranului boțit, cu pălăriile lor mari de pai pe cap, poate satisfăcuți, poate nu, niciodată nu se poate ști, de nepătruns, mongolici... Noul nostru prieten, un muzician din Boston, cum am mai spus, american de origine franceză, era entuziasmat de Yucatan și nu putea înțelege cum nu ne interesează ruinele; ne-a întrebat ce căutăm acolo.

Noi am dat din umeri —

Ne-am uitat unul la altul, Herbert și cu mine, lăsînd fiecare în seama celuilalt să spună că așteptăm un jeep.

Nu știu drept ce ne lua muzicianul.

Romul are avantajul că nu te face să transpiri ca după fiecare bere, în schimb te doare capul a doua zi, cînd începe din nou larma aceea neînțeleasă, în parte sunete de pian, în parte păcănit de mitralieră, însoțite de cîntec — întotdeauna între orele 6.00 și 7.00, întotdeauna vreau să-i găsesc explicația, dar uit în cursul zilei. Aici uiți totul.

O dată — voiam să ne scăldăm, dar Herbert nu mai dădu peste fabuloasa lui gîrlă și ne pomenirăm fără veste la ruine — l-am găsit pe artistul nostru la lucru. Printre pietrele care, zice-se, închipuiau un templu dogorea o arșiță infernală. Singura lui grijă era să nu-i picure nădușeala pe hîrtie! Abia ne salută;

îl deranjam. Ce lucra ? Întindea hîrtie de calc peste reliefurile de piatră și apoi o freca ceasuri de-a rîndul cu cretă neagră, o muncă dementială, numai pentru a scoate copii ; susținea sus și tare că hieroglifele și mutrele acelea de zei nu se pot fotografia, fiindcă ar pieri de îndată. L-am lăsat în pace.

Eu nu sînt istoric de artă —

După ce m-am cățărat pe o piramidă, din pură plictiseală (treptele sînt mult prea abrupte, exact raportul invers dintre lățime și înălțime, așa că ți se taie răsuflarea) m-am lungit, amețit de arșiță, undeva la umbra unui așa-zis palat, cu brațele și picioarele depărtate, suflînd greu.

Aerul umed —

Soarele vîscos —

Eram hotărît, în ceea ce mă privea, să plec : dacă nu aveam să facem rost, pînă a doua zi, de un jeep... Era o zăpușeală mai mare ca oricînd, mușchi de piatră și mucegai, păsări cu cozi lungi, albastre se roteau vîjîind prin văzduh, cineva folosise templul drept toaletă, de aceea roiau și muște. Am încercat să adorm. Se auzea un vîjîit și o larmă ca în grădina zoologică, atunci cînd nu se știe de unde vin de fapt șuierele, țipetele, trilurile, o larmă ca de muzică modernă, poate de la maimuțe, de la păsări sau de la un soi de feline, nu se știe, rut sau groază de moarte, nu se știe —

Îmi simțeam stomacul. (Fumam prea mult !)

Odinioară, în secolul al unsprezecelea sau al treisprezecelea, ar fi existat acolo un oraș, așa spunea Herbert, un oraș maya —

N-am nimic împotrivă !

La întrebarea mea dacă mai crede în viitorul țigării de foi germane, Herbert nu mai răspunse : începuse să sforăie după ce mai vorbise despre religia populației maya, despre artă și alte lucruri de acest fel.

L-am lăsat să sforăie.

Mi-am scos pantofii, chiar dacă erau șerpi, simțeam nevoia de aer, aveam palpitații din pricina arșiței, mă uimea artistul cu hîrtia lui de calc, care putea să lucreze pe soarele acela dogoritor și își prăpădea concediul și economiile pentru a duce cu el acasă hieroglife pe care nu le poate descifra nimeni —

Caraghioși mai sînt oamenii !

Un popor ca acești maya, care n-au cunoscut roata și au construit piramide, temple în pădurea virgină, unde totul se acoperă cu mușchi și se fărîmițează de umezeală — la ce bun ?

Nici pe mine însumi nu mă înțelegeam.

Cu o săptămînă înainte ar fi trebuit să aterizez la Caracas, iar în ziua aceea (cel mai tîrziu) să fiu din nou la New York ; dar eu așteptam acolo — pentru a-i spune bună ziua unui prieten din tinerețe care se căsătorise cu prietena mea din tinerețe.

De ce ? !

Așteptam sosirea Landroverului care îl ducea zilnic pe artistul ruinelor acolo, iar către seară venea să-l ia împreună cu sulurile lui de hîrtie de calc... Eram decis să-l trezesc pe Her-

bert şi să-i spun că am să plec înapoi cu primul tren care va părăsi Palenque.

Prin văzduh zburau rotindu-se păsările —

Niciodată vreun avion !

Dacă întorceai capul într-o parte, pentru a nu privi neîncetat cerul ca sticla opalină, aveai de fiecare dată impresia că eşti la mare, că piramida este o insulă sau o corabie în mijlocul mării ; dar nu era altceva decît hăţiş, fără margini, verde-cenuşiu, neted ca un ocean — numai hăţiş !

Deasupra, o lună plină liliachie, după-amiaza.

Herbert tot mai sforăia.

E uimitor cum au putut căra blocurile acelea de piatră pînă acolo, dacă nu le era cunoscută roata, aşadar nici palanul. Şi nici bolta ! În afară de ornamente, care oricum nu-mi plac fiindcă sînt pentru lucrurile practice, găseam ruinele acelea foarte primitive — spre deosebire de amatorul de ruine, căruia îl plăcea populaţia maya tocmai fiindcă nu avea tehnică, dar avea în schimb zei, socotea admirabil faptul că din cincizeci şi doi în cincizeci şi doi de ani începeau pur şi simplu o altă epocă, adică distrugeau toate vasele existente, stingeau toate focurile din vetre, apoi purtau de-a lungul ţinutului acelaşi foc luat din templu şi făceau din nou toate vasele ; un popor care pleacă pur şi simplu şi îşi părăseşte oraşele (fără să le distrugă), care, doar din pricina religiei, porneşte mai departe pentru a ridica undeva la cincizeci sau la o sută de mile mai încolo, în jungla pretutindeni aceeaşi, un oraş-templu în

întregime nou — El socotea faptul acesta plin de înţeles, deşi neeconomic, de-a dreptul genial, de o semnificaţie adîncă (profund), şi vorbea cît se poate de serios.

Uneori mă gîndeam la Hanna —

Cînd l-am trezit pe Herbert, a sărit în sus. Nu ştia ce s-a întîmplat. Cînd a văzut că nu s-a întîmplat nimic, a început iar să sforăie — ca să nu se plictisească.

Nici un zgomot de motor !

Am încercat să-mi imaginez cum ar fi dacă, dintr-o dată, n-ar mai exista motoare, ca pe vremea populaţiei maya. La ceva trebuia totuşi să mă gîndesc. Mi-am zis că e o uimire copilărească aceea provocată de transportarea blocurilor de piatră : — au făcut pur şi simplu rampe, apoi şi-au tîrît blocurile cu o uzură idioată de forţă omenească, tocmai în aceasta constă primitivitatea. Cît despre astronomia lor ! În calendarul lor, după afirmaţia amatorului de ruine, anul solar avea 365,2420 de zile, în loc de 365,2422 de zile ; totuşi, cu matematica lor, pe care trebuie să le-o recunoaştem, n-au ajuns la nici o tehnică şi de aceea au fost sortiţi pieirii —

În sfîrşit Landroverul nostru !

Minunea s-a întîmplat cînd amatorul de ruine a auzit că trebuie să ajungem în Guatemala. Era entuziasmat. Şi-a scos imediat agenda ca să numere cîte zile de concediu i-au mai rămas. În Guatemala, zicea, sînt o puzderie de aşezări maya, unele abia dezgropate, dacă îl luăm cu noi, o să facă tot posibilul ca să ca-

pete mașina, pe care noi n-o căpătam, avînd în vedere prietenia dintre el și proprietarul hotelului *Lacroix* — și a căpătat-o.

(O sută de pesos pe zi.)

Cînd ne-am pregătit de drum era duminică, și o noapte toridă, cu lună vîscoasă, iar larma ciudată care mă trezise în fiecare dimineață s-a dovedit atunci a fi muzică, zdrăngăneala unei arhaice marimba, o ciocăneală fără tonuri. o muzică îngrozitoare, de-a dreptul epileptică. Era o sărbătoare în legătură cu luna plină. În fiecare dimineață, înainte de a pleca la muncă, pe cîmp, cinci indieni făcuseră repetiții ca să cînte pentru dans, și acum băteau frenetic cu niște ciocănele în instrumentul lor, un fel de xilofon de lungimea unei mese. Eu revizuiam motorul, ca să previn producerea vreunei pene în junglă, și n-aveam timp să mă uit la dănțuială ; stăteam întins sub Landrover. Fetele ședeau rînduri, rînduri în jurul pieței, majoritatea cu cîte un prunc la sînul oacheș, dansatorii asudau și beau lapte de cocos. În decursul nopții sosiră din ce în ce mai mulți, după cum se pare triburi întregi ; fetele nu purtau costumele lor, ca de obicei, ci veniseră la sărbătoarea lunii îmbrăcate cu confecții americane, fapt pentru care Marcel, artistul nostru, s-a enervat ceasuri de-a rîndul. Eu aveam alte griji ! Nu dispuneam nici de armă, nici de o busolă, de nimic. Pe mine puțin mă interesează folclorul. Așezam bagajele în mașină, cineva trebuia s-o facă, și o făceam cu plăcere, numai să ne urnim o dată din loc.

Hanna trebuise să părăsească Germania și studia pe atunci Istoria artelor cu profesorul Wöfflin [1], o disciplină care îmi era străină, dar altfel ne-am înțeles bine imediat, fără să ne gîndim la căsătorie. Nici Hanna nu se gîndea la căsătorie. Eram amîndoi mult prea tineri, cum am mai spus, fără a mai vorbi de părinții mei, care o găseau pe Hanna foarte simpatică, dar îi îngrijora cariera mea, în cazul că m-aș căsători cu o fată pe jumătate evreică, îngrijorare care mă supăra, ba chiar mă înfuria. Eram hotărît să mă căsătoresc cu Hanna, mă simțeam dator să o iau de nevastă, avînd în vedere tocmai vremurile în care trăiam. Tatăl ei, profesor la München, fusese atunci arestat preventiv, era vremea așa-numitelor povești de groază și nici nu mă gîndeam să o părăsesc. Nu eram laș, lăsînd la o parte faptul că ne iubeam cu adevărat. Îmi amintesc bine de timpurile acelea, congresul partidului nazist de la Nürnberg, ședeam în fața radioului, s-au anunțat legile rasiale germane. În fond Hanna era aceea care nu voia să se căsătorească ; eu eram hotărît. Cînd am auzit că Hanna trebuie să părăsească Elveția pînă în paisprezece zile, eram ofițer la Thun ; am plecat imediat la Zürich spre a mă duce cu Hanna la poliția pentru străini, unde uniforma mea nu putea să schimbe nimic, dar oricum am ajuns la șeful poliției pentru străini. Îmi amintesc și azi cum a examinat somația prezentată de Hanna și a cerut dosarul ; Hanna ședea jos, eu în picioare.

[1] Heinrich Wölfflin (1864-1945), cunoscut istoric de artă.

Apoi întrebarea sa binevoitoare, dacă domnișoara este logodnica mea și jena noastră. Ne-a spus că trebuie să înțelegem : Elveția este o țară mică, nu-i loc pentru puzderia de refugiați, există dreptul de azil, dar Hanna ar fi avut totuși destul timp pentru a-și pregăti expatrierea. S-a adus în sfîrșit dosarul și a reieșit că nu era vorba de Hanna, ci de o altă emigrantă, cu același nume, care se și expatriase dincolo de Ocean. Am răsuflat cu toții ușurați. În hol mi-am luat chipiul de ofițer, mănușile reglementare, pe cînd Hanna a mai fost chemată o dată la ghișeu ; era albă ca varul. Trebuia să mai plătească încă zece centime, taxa poștală pentru scrisoarea care fusese expediată în mod eronat pe adresa ei. A fost peste măsură de indignată. Eu am luat-o drept o glumă. Din păcate a trebuit să mă întorc în aceeași seară la Thun, la recruții mei ; cît a durat călătoria am luat hotărîrea să mă căsătoresc cu Hanna, dacă i se va retrage cumva autorizația de ședere în Elveția. La scurtă vreme (dacă îmi amintesc bine) bătrînul ei tată a murit în arest preventiv. Eram hotărît să mă căsătoresc, după cum am spus, dar n-am ajuns s-o fac. La drept vorbind, nu știu de ce. Hanna era întotdeauna susceptibilă și inegală, avea un temperament ciudat, cu reacții imprevizibile, cum spunea Joachim : maniac-depresiv. Deși Joachim nu o văzuse decît o dată sau de două ori, fiindcă Hanna nu voia să aibă de a face cu germanii. I-am jurat că Joachim, prietenul meu, nu este nazist ; dar în zadar. Înțelegeam

lipsa ei de încredere, dar nu mi-era ușor cu ea, lăsînd la o parte faptul că interesele noastre nu coincideau întotdeauna. Eu o numeam o visătoare și o zeiță a artei. Iar ea pe mine : Homo Faber. Cîteodată ne certam în toată regula, cînd ieșeam de pildă de la teatru, unde mă silea mereu să mă duc ; pe de o parte Hanna avea o oarecare înclinație către comunism, cu care nu mă împăcam, pe de altă parte către misticism, pentru a nu spune : isterie. Eu sînt un tip de om care trăiește cu picioarele pe pămînt. Cu toate acestea eram fericiți împreună, după cît mi se pare, și de fapt nici nu știu bine cum s-a întîmplat de nu ne-am căsătorit atunci. Pur și simplu n-am ajuns pînă acolo. Eu, spre deosebire de tatăl meu, nu eram antisemit, așa cred ; eram numai prea tînăr, prea necopt, ca majoritatea bărbaților sub treizeci de ani, pentru a deveni tată. Lucram încă la disertația mea, cum am mai spus, și locuiam împreună cu părinții, ceea ce pentru Hanna era cu totul de neînțeles. Ne întîlneam întotdeauna în odăița ei. Atunci s-a ivit oferta firmei Escher-Wyss, o șansă nemaipomenită pentru un tînăr inginer, și ceea ce mă îngrijora nu era clima Bagdadului, ci Hanna, de acolo, din Zürich. Ea aștepta în vremea aceea un copil. Vestea mi-a dat-o chiar în ziua cînd mă întorceam de la primele tratative cu Escher-Wyss, hotărît, în ceea ce mă privea, să preiau postul din Bagdad cît mai curînd posibil. Afirmația ei că m-aș fi speriat de moarte o contest pînă și astăzi ; am întrebat-o doar : „Ești

sigură ?“ Orice s-ar zice, o întrebare realistă și rațională. Numai siguranța cu care mi-a dat vestea m-a făcut să mă simt păcălit ; am întrebat-o : „Ai fost la medic ?“ De asemenea o întrebare realistă și legitimă. Nu fusese la medic. Zicea că știe ea. I-am spus : „Să mai așteptăm două săptămîni“. Hanna a rîs, fiindcă era absolut sigură, și atunci am bănuit că știa de mult, dar nu îmi spusese ; numai în privința asta mă simțeam păcălit. Mi-am pus mîna peste mîna ei, și în clipa aceea nu am dat dovadă de prea mult entuziasm, e adevărat ; beam cafea și fumam. Cît a fost de dezamăgită ! E adevărat, n-am jucat de bucurie că devin tată, situația politică era prea gravă pentru așa ceva. Am întrebat-o : „Ai un medic la care să te duci ?“ Firește, voiam să spun : pentru a te consulta. Hanna a dat din cap. Mi-a răspuns că nu-i nici o problemă, că se descurcă ea. Am întrebat-o : „Ce vrei să spui ?“ Mai tîrziu Hanna pretindea că am răsuflat ușurat la gîndul că nu voia să păstreze copilul, că eram de-a dreptul încîntat și că de aceea am cuprins-o cu brațul pe după umeri cînd a plîns. Dar ea a fost aceea care n-a mai vrut să continuăm discuția, și atunci i-am povestit despre Escher-Wyss, despre postul din Bagdad, și în general despre posibilitățile profesionale ale unui inginer. În orice caz nu vorbeam împotriva copilului ei. I-am spus chiar ce salariu voi avea la Bagdad. Și i-am declarat textual : dacă vrei să păstrezi copilul, atunci, firește, trebuie să ne căsătorim. Mai tîrziu mi-a reproșat că am zis

„trebuie“ ! Am întrebat-o de-a dreptul : „Vrei să ne căsătorim, ori nu ?“ Ea a clătinat din cap și n-am știut ce să cred. Am discutat mult cu Joachim în timp ce jucam șah ; Joachim m-a informat asupra aspectului medical, care, după cum se știe, nu constituie o problemă, apoi asupra celui juridic, care de asemenea, după cum se știe, nu constituie nici o problemă, dacă te pricepi să-ți procuri avizele necesare, apoi și-a umplut pipa, cu ochii la tabla de șah, fiindcă lui Joachim nu-i plăcea din principiu să dea sfaturi. Mi-a făgăduit ajutorul (își pregătea examenul de stat la medicină), dacă i-l vom cere, fata și cu mine. Îi eram foarte recunoscător, mă simțeam cam jenat, totuși bucuros că nu a făcut caz de ceea ce îi destăinuisem ; a zis simplu : „Tu ești la mutare“. I-am comunicat Hannei că nu-i nici o problemă. Ea, Hanna, a fost aceea care dintr-o dată a vrut să se sfîrșească totul între noi ; a spus că-și face bagajele, apucată dintr-o dată de ideea, ideea nebunească de a se reîntoarce la München. M-am zbătut, pentru a o aduce la realitate ; n-a rostit decît atît : „S-a sfîrșit !“ Spusesem : „Copilul tău“, în loc să zic : „Copilul nostru“. Faptul acesta nu mi-l putea ierta Hanna.

Distanța dintre Palenque și plantație era, în linie dreaptă, de cel mult șaptezeci de mile, să zicem că am fi avut de făcut cu mașina o sută de mile, un fleac, dacă ar fi existat cît de cît o șosea, dar, firește, nu exista ; singura șo-

5 — c. 1012

sea în direcția aceea se sfîrșea încă de pe la ruine, se pierdea în mușchi și ferigă —

Totuși înaintam.

În prima zi am făcut 37 de mile.

Treceam pe rînd la volan.

A doua zi, 19 mile.

Ne orientam pur și simplu după punctele cardinale, și încă, firește, în zigzag, pe unde ne îngăduia hățișul, care de altfel nu e atît de compact cum pare de departe; peste tot dădeam de luminișuri, chiar și de turme, dar fără păstori, și de mlaștini, din fericire nu prea mari.

Fulgere difuze — .

Dar ploaie nu a căzut de loc.

Mă enerva zăngănitul canistrelor, opream des și le fixam bine, dar după o jumătate de oră de mers cu mașina peste rădăcini și trunchiuri putrede, iar începeau să zăngăne —

Marcel fluiera.

Deși ședea în spate, unde era zvîrlit de colo colo, fluiera ca un băiețaș și se bucura de parcă ar fi făcut o excursie cu școala, cînta ceasuri întregi cîntecele lui din copilărie, franțuzești :

Il était un petit navire...[1]

Herbert, dimpotrivă, deveni tăcut.

Despre Joachim aproape că nu vorbeam —

Herbert nu putea să sufere zopiloții ; deși nu ne făceau nimic, atîta vreme cît trăiam, miroseau însă îngrozitor, cum e de altfel și de

[1] A fost odată o corabie mică... (Fr.)

așteptat de la vulturii de stîrvuri, erau uriți, nu-i vedeam decît în cîrduri și nu se lăsau de loc alungați cînd se așterneau pe treabă, în zadar claxonam, băteau doar din aripi și țopăiau în jurul mortăciunii sfîrtecate, dar n-o abandonau... Odată, cînd era Herbert la volan, l-a cuprins o adevărată furie ; a apăsat cît a putut pe accelerator și s-a repezit în haita neagră, a trecut prin mijlocul ei, prin ea, așa că ne-am pomenit într-un vîrtej de pene negre !

După aceea le-am cărat pe roți.

Duhoarea dulceagă ne-a însoțit cîteva ceasuri, pînă am învins-o ; scîrboșenia se lipise de canelurile pneurilor, și nu puteam scăpa de ea decît printr-o muncă migăloasă, curățind cu mîna canelură de canelură. Din fericire aveam rom ! Dacă n-am fi avut rom, cred că ne-am fi reîntors — cel mult a treia zi — nu de frică, ci din motive raționale.

Habar n-aveam unde ne aflăm.

Undeva la 18 grade latitudine...

Marcel cînta *Il était un petit navire*, sau vorbea într-una cîte o jumătate de noapte : — despre Cortez[1] și Montezuma[2] (asta încă mai mergea, fiind o realitate istorică), despre decăderea rasei albe (era mult prea cald și prea umed pentru a-l contrazice), despre catastrofala biruință aparentă a tehnicienilor occidentali (Cortez era tehnician, fiindcă avea praf de pușcă !),

[1] Hernán Cortez (1485-1547), conchistador spaniol, vestit pentru cruzimile săvîrșite împotriva aztecilor, la cucerirea Imperiului lor.

[2] Montezuma, conducătorul aztecilor, luat prizonier de Cortez, în 1519, cu prilejul cuceririi Mexicului.

despre sufletul indian și multe altele, ținea adevărate conferințe despre reîntoarcerea indubitabilă a vechilor zeități (după lansarea bombei H !), despre dispariția morții (textual !) datorită penicilinei, despre retragerea sufletului din toate ținuturile civilizate ale pămîntului, despre sufletul din *maquis*[1] și așa mai departe. Herbert s-a trezit la cuvîntul *maquis*, pe care îl cunoștea, și a întrebat : „Ce spune ?" I-am răspuns : „Nerozii de artist !" și l-am lăsat să-și debiteze teoria despre America, o țară care n-ar avea viitor, *The American Way of Life*[2] *:* o încercare de a cosmetiza viața, numai că viața nu se lasă cosmetizată —

Am încercat să dorm.

Am explodat doar cînd Marcel și-a spus părerea despre activitatea mea, respectiv despre UNESCO : tehnicianul, o ultimă ediție a misionarului alb, industrializarea, o ultimă evanghelie a unei rase muribunde, standardul de viață, un succedaneu al sensului vieții —

L-am întrebat dacă e comunist.

Marcel a negat.

A treia zi, pe cînd înaintam tot prin tufișuri, fără să mergem pe un drum, ci pur și simplu în direcția Guatemala, mi s-a făcut lehamite —

Voiam să ne întoarcem.

— Fiindcă e o prostie, le-am spus, să mergem la întîmplare, pînă ni se va termina gazolina.

---

[1] Hățiș. (Fr.)

[2] Modul de viață american. (Engl.)

Herbert a scos harta —

Un lucru mă enerva la culme : salamandre în fiecare mlaștină, forfotă de salamandre în fiecare mocirlă care se zvînta după o zi — de fapt prolificitatea generală, miasmele fecundității, ale putreziciunii înfloritoare.

Unde scuipai, germina.

Știam eu cum e harta aceea la scara 1 : 500.000, nici cu lupa nu descoperi mai mult decît hîrtie albă : un rîuleț albastru, o frontieră parcă trasă cu rigla, o linie reprezentînd gradul de latitudine și în rest spațiu alb !... Eu susțineam să ne întoarcem. Nu îmi era frică (ce m-ar fi putut înfricoșa ?!) dar nu avea nici un sens să perseverăm. Numai de dragul lui Herbert am pornit mai departe, din nefericire, fiindcă în curînd am ajuns într-adevăr la un rîu, adică la o albie de rîu, care nu putea să fie decît Rio Usumancinta, hotarul dintre Mexico și Guatemala, o albie în parte seacă, în parte plină cu apă, care părea că abia curge, imposibil de traversat, dar existau desigur locuri unde se putea trece peste ea și fără pod, iar Herbert nu avea răbdare să aștepte, deși voiam să mă scald, așa că am pornit mai departe cu mașina, de-a lungul rîului, pînă am dat de un loc pe unde puteam trece și pe unde trecuse și Joachim (cum s-a dovedit mai tîrziu).

M-am scăldat.

Marcel s-a scăldat și el, făceam pluta pe spate, cu gura închisă, pentru a nu înghiți ceva, apa era tulbure, caldă și mirosea urît, la

fiecare mișcare se ridicau bule de aer, dar oricum era apă, nu ne supărau decît sumedenia de libelule, Herbert care dădea zor să plecăm mai departe și gîndul că ar putea să existe șerpi.

Herbert a rămas pe mal.

Landroverul nostru ședea pînă la ax în marna (sau ce era) mlăștinoasă, Herbert alimenta mașina —

Fluturii forfoteau.

Cînd am văzut în apă o canistră ruginită, ceea ce lăsa să se înțeleagă că și Joachim (cine altcineva ?) a alimentat o dată mașina în locul acela, n-am spus nimic, ci m-am scăldat mai departe, în timp ce Herbert încerca să scoată mașina din marna mlăștinoasă...

Eu țineam să ne întoarcem.

Am rămas în apă, deși m-a apucat deodată scîrba de vermină, de bășicuțele de aer din apa cafenie, de strălucirea leneșă a soarelui, de cerul plin de lăstăriș, cum se vedea cînd stăteai pe spate în apă și priveai în sus, de ferigile cu frunze lungi de cîțiva metri, și printre ele filigran de salcîm, licheni, rădăcini aeriene, încremenite, din cînd în cînd cîte o pasăre roșie zburînd pe deasupra rîului, altfel, liniște de moarte (cînd Herbert nu ambala motorul —) sub un cer albicios, soarele ca de vată, cleios și fierbinte, cețos, cu un cerc în culorile curcubeului.

Eu țineam să ne întoarcem.

— Fiindcă e absurd, spuneam, fiindcă nu vom găsi în veci plantația aceea afurisită —

Am cerut să punem la vot propunerea mea.

Marcel, care vedea cum i se apropie concediul de sfîrșit, era și el pentru întoarcere și nu ne mai rămînea decît să-l convingem pe Herbert, care reușise de fapt să scoată mașina la malul celălalt, că este absurd să pornim mai departe de vreme ce nu există nici un drum. La început Herbert m-a ocărît, fiindcă nu-mi putea combate argumentele, apoi a tăcut și m-a ascultat cu atenție, așa că, în fond, îmi atinsesem ținta — dar deodată Marcel parcă luă foc.

— *Voilà*, strigă, *les traces d'une Nash !* [1]

Am crezut că glumește.

— *Mais regardez*, strigă iar, *sans blague* —[2]

Urmele întărite erau în parte șterse, așa că puteau fi și ale unei căruțe ; în alte locuri, cu pămînt de altă natură, se distingea într-adevăr desenul pneurilor.

Așadar găsisem drumul.

Altfel, după cum am spus, n-aș fi plecat mai departe și (nu pot scăpa de gîndul acesta) totul ar fi luat o altă întorsătură —

Din clipa aceea nu mai putea fi vorba de întoarcere.

(Din păcate !)

A patra zi, de dimineață, am văzut străbătînd cîmpul doi indieni cu săbii încovoiate în mînă, întocmai ca și cei doi pe care îi văzuse Herbert la Palenque și crezuse că sînt ucigași, dar săbiile lor încovoiate nu erau altceva decît seceri.

---

[1] Iată... urmele unui Nash ! (Fr.)

[2] Uitați-vă... fără glumă — (Fr.)

Apoi am dat de primele cîmpuri de tutun —
Speranța că vom ajunge încă înainte de a se înnopta ne făcea mai nervoși ca oricînd, apoi și arșița nu fusese niciodată mai puternică, de jur împrejur numai tutun, printre el, șanțuri, tăiate de mîna omului, drepte ca o linie, dar nicăieri vreun om.
Am pierdut iar urma —
Iar am căutat desenul pneurilor !
În curînd avea să apună soarele ; ne-am urcat pe Landrover și am început să fluierăm, cu degetele în gură cît am putut de tare. Bănuiam că sîntem foarte aproape. Fluieram și claxonam, în timp ce soarele se și cufundase în tutunul verde — parcă umflat, plutind în pîclă ca o bășică plină de sînge, dezgustător ca un rinichi sau așa ceva.
Și luna arăta la fel.
Nu mai lipsea decît să ne pierdem unul de altul în beznă, pentru că fiecare tropăia prin altă parte, căutînd urmele cauciucurilor. Aveam de străbătut fiecare cîte o zonă hotărîtă dinainte. Cine descoperea ceva ce ar fi semănat oarecum cu o urmă de pneu trebuia să fluiere.
Numai păsările fluierau —
Am căutat și la lumina lunii, pînă a dat Herbert peste niște zopiloți, niște zopiloți îngrămădiți pe un măgar mort — a strigat, a ocărît și a aruncat cu pietre în păsările negre, cu o furie oarbă. Era îngrozitor. Ochii măgarului fuseseră smulși, nu mai rămăseseră decît două găuri roșii, limba de asemenea ; pe

cînd Herbert arunca în ei cu pietre, încercau încă să smulgă intestinele prin anus.
Era a patra noapte —
De băut nu mai aveam nimic.
Eram mort de oboseală, pămîntul dogorea, stăteam ghemuit, cu capul sprijinit în mîini, asudînd în bătaia luminii albăstrii a lunii. Licuricii zburau puzderie.
Herbert se plimba încolo și încoace.
Numai Marcel dormea.
Într-un rînd Herbert — deodată nu am mai auzit zgomot de pași și m-am uitat după el — s-a oprit în fața măgarului mort, fără să mai arunce cu pietre în păsările care forfoteau, s-a oprit și le-a privit.
Au devorat toată noaptea —
Cînd luna a apus în sfîrșit, cufundîndu-se în tutun, și ceața jilavă a încetat să mai pară ca laptele, am dormit totuși ; dar nu mult.
Era iar soare !
Cînd am plecat, fără să fi găsit vreun drum, măgarul zăcea părăsit, zopiloții, sătui, moțăiau în copacii din jur, ca împăiați ; Herbert, în calitate de reprezentant și nepot al lui Hencke-Bosch GmbH., căreia îi aparțineau cîmpurile acelea, a preluat răspunderea și volanul, la fel de tăcut, și a pornit de-a dreptul prin tutun, era stupid, în urma noastră rămîneau brazde de tutun distrus, dar nu aveam altceva de făcut, de vreme ce claxonatul și fluieratul nostru, repetat de atîtea ori, nu stîrnise nici un răspuns —
Soarele se înălța.

Apoi am dat peste un grup de indieni, salariați ai firmei Hencke-Bosch GmbH. Düsseldorf, care ne-au spus că *señor* e mort. A trebuit să traduc, fiindcă Herbert nu știa spaniola. Cum adică e mort ? Au ridicat din umeri. Spuneau doar că e mort, iar unul dintre ei ne arăta drumul, alergînd pe lîngă Landrover în pas de trap indian.

Ceilalți își vedeau mai departe de lucru.

Așadar, nici vorbă de revoltă !

Era o baracă americană, acoperită cu tablă ondulată, iar singura ei ușă era zăvorîtă pe dinăuntru. Se auzea radioul. Am strigat și am bătut în ușă, ca Joachim să ne deschidă.

— *Nuestro señor ha muerto* —[1].

Am adus cheia de strîns șuruburi a Landroverului, iar Herbert a spart ușa. Nu l-am mai recunoscut. Din fericire, a făcut-o cu ferestrele închise, zopiloți în copacii dimprejur, zopiloți pe acoperiș, dar nu aveau cum intra pe fereastră. Putea fi văzut prin ferestre. Și totuși indienii aceia se duceau zilnic la lucru și nu le trecea prin minte să spargă ușa și să-l ia jos pe spînzurat. Se folosise de o sîrmă. — Mă miram de unde își alimenta cu curent electric radioul, pe care l-am închis imediat, dar nu acesta era lucrul cel mai important atunci —

L-am fotografiat și l-am îngropat.

Indienii (cum am menționat de altfel și în raportul înmînat consiliului de administrație) ascultau de orice ordin dat de Herbert, deși

[1] Stăpînul nostru a murit — (Span.)

pe atunci el nu știa încă spaniola, și l-au recunoscut imediat ca pe noul lor stăpîn... Am mai sacrificat o zi și jumătate pentru a-l convinge pe Herbert că nu poate fi vorba de revoltă și că fratele lui nu a fost în stare să suporte clima de acolo, ceea ce mi se părea de înțeles ; nu știu ce îi intrase lui Herbert în cap, dar era de neînduplecat, hotărît să suporte clima. Noi trebuia să ne întoarcem. Ne părea rău de Herbert, dar nici nu putea fi vorba să mai rămînem, lăsînd la o parte faptul că n-ar fi avut nici un sens ; Marcel trebuia să se întoarcă la Boston, la treburile lui, iar eu de asemenea, să-mi văd de drum, adică să mă întorc la Palenque-Campeche-Mexico, pentru a porni apoi cu avionul mai departe, în afară de asta îi și promisesem amabilului proprietar al hotelului *Lacroix* că îi vom aduce înapoi Landroverul cel mai tîrziu peste o săptămînă. Eu trebuia să mă duc la turbinele mele. Nu știu ce era în mintea lui Herbert, care, cum am spus, nici nu vorbea măcar spaniola, și socoteam că ar fi o faptă neprietenească, de-a dreptul iresponsabilă să-l las acolo, singurul alb printre indigeni ; l-am implorat amîndoi, dar n-a ajutat la nimic. Herbert avea mașina Nash 55, căreia i-am făcut o revizie ; era într-o colibă indiană, doar cu un frunzar deasupra, să nu o plouă, după toate aparențele nefolosită de mult, zgîriată, murdară, dar în stare de funcționare. Am încercat-o chiar eu. Pe atunci motorul mai era bun, dar înfundat ; am făcut proba

motorului, gazolină, de asemenea, se mai găsea. Altfel, se înțelege, nu l-am fi lăsat pe Herbert singur acolo. Pur și simplu, nu mai dispuneam de timp, nici Marcel, nici eu. Marcel trebuia să se întoarcă la orchestra lui simfonică, pînă la urmă aveam și noi ocupațiile noastre, fie că Herbert înțelegea sau nu acest lucru — a ridicat doar din umeri, fără să ne contrazică, și abia ne-a făcut cu mîna, cînd ne-am urcat în Landrover, Marcel și cu mine, și încă îl mai așteptam ; Herbert a dat din cap, în semn că nu vine. În afară de asta, părea că se apropie o furtună grozavă, trebuia să plecăm pînă ne mai puteam orienta după urmele propriei noastre mașini.

Și astăzi mai e încă o enigmă pentru mine cum de s-au căsătorit Hanna și Joachim și cum nu m-au înștiințat niciodată pe mine, tatăl copilului, că acest copil s-a născut.

Nu pot să relatez decît ce știu.

Era pe vremea cînd pașapoartele evreilor fuseseră anulate. Mă jurasem să nu o părăsesc în nici un caz pe Hanna, și nu-mi schimbasem hotărîrea. Joachim era gata să ne fie martor la cununie. Burghezilor și îngrijoraților mei părinți le convenea de asemenea că nu voiam o nuntă cu trăsuri și tărăboi ; numai Hanna se mai îndoia încă dacă e bine să ne căsătorim sau nu, dacă e bine pentru mine. Am înaintat actele la forurile în drept, anunțul căsătoriei noastre apăruse în ziar. Chiar dacă ne-am fi despărțit, îmi spuneam, Hanna ar fi

rămas oricum elvețiană și ar fi avut pașaport. Trebuia să ne grăbim, fiindcă urma să mă prezint la post, în Bagdad. Era într-o sîmbătă dimineață cînd, în sfîrșit — după un ciudat mic dejun luat la părinții mei care de data aceasta regretau totuși clopotele bisericii ! — ne-am dus în sfîrșit la primărie să ne cununăm. Erau o mulțime de nunți, ca întotdeauna sîmbăta, așa că aveam mult de așteptat, ședeam în anticameră, toți în haine de stradă, printre mirese îmbrăcate în alb și miri care păreau chelneri. Cînd Hanna a ieșit întîmplător din anticameră, nu m-am gîndit la nimic rău, toți vorbeam, fumam. Dar, cînd în sfîrșit ne-a strigat ofițerul stării civile, Hanna lipsea. Am căutat-o și am găsit-o afară, pe malul rîului Limmat ; era de neclintit ; nu voia să vină în camera unde se oficiau căsătoriile. Zicea că nu poate ! Am căutat s-o conving, în ceasul al unsprezecelea, am rugat-o să privească lucrurile realist ; în zadar. Clătina din cap și plîngea. Zicea că eu mă căsătoresc doar pentru a dovedi că nu sînt antisemit, așa zicea, și pur și simplu n-am putut s-o conving. Săptămîna următoare, ultima pe care am mai petrecut-o la Zürich, a fost groaznică. Hanna nu voia să se căsătorească, iar eu nu aveam de ales, trebuia, conform contractului, să plec la Bagdad. Hanna m-a petrecut la gară și ne-am luat rămas bun. Îmi promisese că se va duce imediat după plecarea mea la Joachim, care se oferise să-i dea ajutorul me-

dical, așa ne-am înțeles la despărțire; hotărîsem să nu aducă pe lume copilul nostru.

După aceea n-am mai auzit niciodată de ea. Cele de mai sus s-au petrecut în 1936.

Pe atunci am întrebat-o pe Hanna cum i se pare prietenul meu Joachim. I se părea foarte simpatic. Nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte că Hanna și Joachim se vor căsători.

În Venezuela n-am stat decît două zile (acum două luni), fiindcă turbinele se mai aflau încă în port, împachetate în lăzi, și despre montaj nici nu putea fi vorba —

20. IV. Plecarea cu avionul din Caracas.

21. IV. Sosirea la New York, Idlewild.

Ivy mă aștepta la barieră, se interesase cînd mă întorc, și nu puteam s-o ocolesc. Am întrebat-o dacă a primit scrisoarea mea. M-a sărutat, fără să-mi răspundă și era informată că peste o săptămînă trebuie să plec în interes de serviciu la Paris; mirosea a whisky.

Eu n-am scos o vorbă.

Ședeam în Studebakerul nostru și Ivy îl conducea spre locuința mea. Despre scrisoarea trimisă din deșert n-a pomenit nimic. Cumpărase flori, deși nu mă dau în vînt după flori, apoi homar și Sauternes: pentru a sărbători salvarea mea din deșert! — și apoi iar mă săruta în timp ce eu îmi citeam corespondența.

Despărțirile mă îngrozesc.

Nu credeam că am s-o mai văd o dată pe Ivy, și încă în locuința aceea pe care ea o numea „a noastră".

În sfîrșit, o privește! Eu făceam duș și nu mai terminam —

Cearta a început cînd Ivy a venit cu un prosop și am izgonit-o — din păcate violent, fiindcă îi place violența, întrucît îi dă dreptul să mă muște —

Din fericire a sunat telefonul!

După ce am stabilit cu Dick, care mă felicitase pentru aterizarea mea forțată, să facem o partidă de șah, Ivy m-a învinuit că sînt crud, egoist, inuman, că în general sînt lipsit de orice sentiment —

Am rîs, firește.

A început să dea în mine cu pumnii, plîngînd și suspinînd, dar m-am ferit să fiu violent, fiindcă ea atît aștepta.

S-ar putea ca Ivy să mă fi iubit, nu știu. (În femei n-am avut niciodată încredere.)

Peste un sfert de oră, cînd l-am chemat pe Dick la telefon să-l anunț că, din păcate, nu mai pot veni, Dick și avea tabla de șah pregătită; m-am scuzat și, ceea ce era mai penibil, nu i-am putut spune din ce cauză, i-am spus doar că aș fi preferat sincer să fac o partidă de șah —

Ivy iar a început să plîngă și să suspine.

Era ora 18 și știam bine cum se va desfășura seara aceea lungă, dacă nu vom ieși în oraș; i-am propus întîi să mergem la un restaurant franțuzesc, apoi la unul chinezesc,

apoi la unul suedez. În zadar! Ivy declara simplu și calm că nu îi e foame. I-am replicat: „Dar mie îmi este!“ Ivy se referi la homarul din frigider, apoi la rochia ei sport, cu care nu putea merge la un restaurant elegant. De altfel, mă întrebă, ce părere am de rochia ei? Eu și luasem homarul, să-l arunc în crematoriu, nefiind dispus să mă las constrîns de un homar —

Ivy făgădui imediat să fie rezonabilă.

Am pus homarul din nou în frigider și Ivy se învoi să mergem la restaurantul chinezesc; dar trebuia să recunosc că era foarte plînsă, că se impunea neapărat un *make-up*[1].

Am așteptat —

Locuința mea, aflată în Central Park West, mi se părea de multă vreme prea scumpă, avea două camere, grădină pe acoperiș, o poziție unică în felul ei, fără îndoială, dar era mult prea scumpă pentru un om care nu e îndrăgostit —

Ivy mă întrebă cînd plec cu avionul la Paris.

Nu i-am răspuns.

Îmi puneam în ordine ultimele filme pentru a le da la developat, îmi notam bobinele, ca de obicei... Să-i vorbesc de moartea lui Joachim n-aveam nici un chef. Ivy nici nu-l cunoștea, și apoi Joachim a fost singurul meu prieten adevărat.

Mă întrebam de ce sînt atît de taciturn.

[1] Machiaj. (Engl.)

Dick, de pildă, e amabil, îi place și lui șahul, e foarte cult, așa mi se pare, în orice caz mai cult decît mine, e un om spiritual, pe care îl admir (numai la șah îi sînt superior) sau cel puțin îl invidiez, un om dintre aceia care ar putea să-ți salveze viața, și totuși nu îți devin intimi —

Ivy tot se mai pieptăna.

Îi povesteam despre aterizarea forțată —

Ivy își dădea cu rimel pe gene.

Numai faptul că mai ieșeam o dată împreună după ce ne despărțisem printr-o scrisoare și mă scotea din sărite. Dar Ivy părea a nu ști că ne despărțisem!

Deodată am simțit că nu mai pot răbda —

Ivy își dădea cu ojă pe unghii și fredona —

Deodată m-am trezit la telefon, informîndu-mă de un loc pe vapor către Europa, indiferent ce linie, cu cît mai repede, cu atît mai bine.

— Cum așa, cu vaporul? mă întrebă Ivy.

Era aproape de necrezut că s-ar mai găsi în anotimpul respectiv un loc pe vapor către Europa, și nu știu cum mi-a venit deodată ideea să nu plec cu avionul (poate pur și simplu fiindcă Ivy fredona și se comporta de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic). Mă miram eu însumi. Mi s-a răspuns că am noroc, întrucît tocmai devenise liber un pat într-o cabină de două persoane. Ivy a auzit că rețin locul și a sărit să întrerupă convorbirea; dar eu și apucasem să pun jos receptorul.

6 — c. 1012

— *It's okay !*[1] i-am spus.

Ivy a amuţit, ceea ce m-a bucurat ; mi-am aprins o ţigară, Ivy auzise şi cînd plec :

— *Eleven o'clock to-morrow morning.*[2]

I-am repetat şi eu.

— *You're ready ?*[3] am întrebat şi i-am ţinut haina, ca de obicei, ca să plecăm în oraş.

Ivy s-a uitat ţintă la mine, apoi şi-a aruncat deodată haina undeva prin cameră, şi a început să bată din picioare, înnebunită de furie... Se pregătise să rămînă o săptămînă în Manhattan, după cum mi-a mărturisit abia acum, şi hotărîrea mea bruscă de a nu mai lua avionul, ca de obicei, ci chiar a doua zi, vaporul, pentru a fi peste o săptămînă la Paris, îi strica socotelile.

I-am ridicat haina.

Îi scrisesem că s-a sfîrşit, citise negru pe alb ; şi pur şi simplu nu crezuse. Îşi zicea că sînt cumsecade şi, dacă vom petrece împreună o săptămînă, totul va fi iar ca mai înainte, aşa îşi zicea — şi de aceea rîdeam.

Poate că eram josnic.

Dar şi ea era —

Bănuiala ei că mi-ar fi frică să zbor cu avionul era înduioşătoare şi, cu toate că niciodată nu mi-a fost cîtuşi de puţin frică să zbor cu avionul, m-am comportat de parcă mi-ar fi fost într-adevăr. Voiam să-i uşurez ei situaţia;

[1] E în ordine ! (Engl.)
[2] Ora unsprezece mîine dimineaţă. (Engl.)
[3] Eşti gata ? (Engl.)

voiam să nu fiu mojic. Am minţit şi am vorbit în aşa fel, încît a socotit explicabilă hotărîrea mea — i-am povestit (de altfel pentru a doua oară) aterizarea forţată în Tamaulipas, şi cum era cît pe ce —

— *Oh, Honey,* spuse ea, *stop it !*[1]

O defecţiune în alimentarea cu combustibil, ceea ce desigur n-ar trebui să survină, o singură pană idioată, i-am spus, şi ce-mi foloseşte mie că din 1000 de zboruri pe care le fac, 999 se desfăşoară fără cusur ; ce mă interesează pe mine că în aceeaşi zi în care mă prăbuşesc în mare, 999 de avioane aterizează perfect ?

Ivy căzu pe gînduri.

De ce să nu traversez o dată Oceanul şi cu vaporul ?

Am tot raţionat aşa, pînă cînd Ivy mi-a dat crezare, s-a şi aşezat de altfel şi a mărturisit că ea nu-şi pusese niciodată problema ; acum înţelegea hotărîrea mea de a nu călători cu avionul.

M-a rugat s-o iert.

Cred că în viaţa mea am călătorit cu avionul mai mult de 100.000 de mile fără să fi avut nici cea mai mică pană. Nu-mi era cîtuşi de puţin frică. M-am prefăcut doar, pînă cînd Ivy m-a rugat să nu mai călătoresc niciodată cu avionul.

A trebuit să jur —

Niciodată !

[1] Ah, dragul meu... încetează ! (Engl.)

Ivy era stranie — voia să-mi citească în palmă, într-atît credea dintr-o dată că îmi este frică să călătoresc cu avionul şi-i era teamă pentru viaţa mea! Îmi stîrnea milă, fiindcă o lua foarte în serios, după cum aveam impresia, cînd spunea că am linia vieţii scurtă (deşi sînt om la cincizeci de ani!) şi plîngea, aşa că, în timp ce îmi citea în mîna stîngă, cu dreapta am mîngîiat-o pe păr — ceea ce a fost o greşeală.

I-am simţit capul fierbinte.

Ivy are douăzeci şi şase de ani.

I-am făgăduit, în sfîrşit, să mă duc la un medic şi i-am simţit lacrimile pe mîna stîngă, consideram purtarea mea de prost-gust, dar n-aveam ce face, Ivy, cu temperamentul ei, credea în ce spune şi, cu toate că, în ceea ce mă priveşte, desigur, nu cred o clipă în preziceri, a trebuit s-o consolez, de parcă m-aş fi şi prăbuşit, zdrobit şi carbonizat pînă la neidentificare, rîdeam, fireşte, dar o mîngîiam cum mîngîi şi consolezi o tînără văduvă, şi o sărutam —

S-a întîmplat tocmai ce nu voiam.

Peste o oră şedeam alături, Ivy în capotul pe care i-l dăruisem de Crăciun, mîncam homar şi beam Sauternes ; o uram.

Mă uram şi pe mine —

Ivy fredona. Parcă în batjocură.

Îi scrisesem că totul s-a sfîrşit şi ea avea scrisoarea (am văzut-o) în geantă —

Acum se răzbuna.

Îmi era foame, dar homarul mi se părea dezgustător, Ivy îl găsea minunat, apoi mă

dezgustau şi mîngîierile ei, mîna ei pe genunchiul meu, mîna ei pe mîna mea, braţul ei pe umărul meu, umărul ei pe pieptul meu, sărutul ei cînd turnam vin, era insuportabil — i-am spus răspicat că o urăsc.

Ivy nu credea.

Stăteam la fereastră şi uram tot răstimpul petrecut în Manhattan, şi în primul rînd locuinţa mea. Îmi venea să îi dau foc! Cînd m-am întors de la fereastră, Ivy încă nu se îmbrăcase, pregătise două grapefruits şi mă întreba dacă vreau cafea.

Am rugat-o să se îmbrace.

Cînd a trecut pe lîngă mine ca să pună apă la fiert pentru cafea, mi-a dat un bobîrnac. Ca unui prostănac. Din chicinetă m-a întrebat dacă vreau să merg la cinematograf, de parcă era gata să meargă imediat — în ciorapi şi capot.

Se juca de-a şoarecele cu pisica.

M-am stăpînit şi n-am zis nimic, i-am adunat pantofii, lenjeria, toată rechizita (şi aşa nu-mi place să am sub ochi astfel de lucruri roz) şi i le-am aruncat în camera de alături, pentru a se mai dichisi o dată la nesfîrşit.

Da, voiam să merg la cinematograf!

Cafeaua mi-a făcut bine —

Hotărîrea mea de a renunţa la locuinţă era acum nestrămutată, şi i-am şi spus-o.

Ivy nu m-a contrazis.

Simţeam nevoia să mă bărbieresc, nu pentru că ar fi fost necesar, dar pur şi simplu simţeam această nevoie. Ca să nu aştept pînă

termină Ivy. Aparatul mi se stricase însă ; l-am încercat la toate prizele — nu zbîrnîia.

Ivy mă găsea tiptop.

Dar nu mergea așa !

Ivy era îmbrăcată cu haina și pălăria —

Desigur că eram tiptop, fără să mai vorbesc de faptul că aveam în baie un aparat, unul mai vechi, care funcționa, dar, cum am spus, nu mergea așa, m-am așezat ca să demontez aparatul. Orice aparat se poate defecta o dată; dar mă enervează atîta vreme cît nu știu de ce.

— Walter, spuse Ivy, *I'm waiting*[1].

Ca și cînd eu nu o așteptasem niciodată !

— *Technology!* exclamă ea — nu numai cu lipsă de înțelegere, cum m-am obișnuit să constat la femei, dar de-a dreptul ironic, ceea ce nu m-a împiedicat să demontez complet micul aparat ; voiam să știu ce are.

— — —

Și de data aceasta numai o pură întîmplare a hotărît viitorul, nimic altceva decît un fir de nylon care a pătruns în micul aparat — în orice caz numai întîmplarea a făcut să fim încă acasă cînd a sunat telefonul și am fost căutat de C.G.T., probabil că tot de acolo se sunase și cu o oră înainte, cînd auzisem apelul, dar nu putusem să răspund, dar oricum, era un apel telefonic hotărîtor ; locul meu pe vaporul care pleca spre Europa nu putea fi înregistrat decît dacă prezentam pașaportul

[1] Te aștept. (Engl.)

imediat, cel mai tîrziu pînă la ora douăzeci și două. Ce vreau să spun : dacă nu aș fi demontat aparatul, nu aș mai fi fost găsit la telefon, adică n-aș mai fi călătorit cu vaporul, în orice caz nu cu acela pe care se afla Sabeth, și nu ne-am mai fi întîlnit în veci fiica mea și cu mine.

— — —

Peste o oră eram într-un bar, cu biletul de vapor în buzunar, jos pe malul Hudsonului, mulțumit, după ce văzusem vaporul, un vas uriaș, cu ferestre luminate pretutindeni, cu catargele, macaralele și coșurile roșii în bătaia reflectorului — viața mi se părea încîntătoare, ca unui adolescent, așa cum nu mi se mai păruse de multă vreme. Prima mea călătorie cu vaporul ! Am băut o bere și am mîncat un hamburger, ca între bărbați, un hamburger cu mult muștar, căci mi se făcuse foame de îndată ce rămăsesem singur, mi-am dat pălăria pe spate, mi-am lins spuma de pe buze în timp ce stăteam cu ochii ațintiți la televizor, privind un meci de box, de jur împrejur numai docheri, mai ales negri, mi-am aprins o țigară și m-am întrebat ce-am sperat de fapt de la viață cînd eram tînăr —

Ivy aștepta acasă.

Din păcate trebuia să mă întorc, trebuia să-mi fac bagajul, dar nu era nici o grabă. Am mai mîncat un hamburger.

Mă gîndeam la Joachim —

Aveam sentimentul că încep o viață nouă, probabil doar fiindcă nu mai călătorisem niciodată cu vaporul, în orice caz călătoria cu vaporul mă încînta.

Am rămas acolo pînă la miezul nopții.

Speram că Ivy nu mă mai aștepta, că își pierduse răbdarea și părăsise locuința mea, supărată că mă purtam (știam acest lucru) ca un mojic; dar altfel n-aș fi scăpat de Ivy — am plătit și am plecat pe jos pentru a mai pierde o jumătate de oră și a mări șansa de a nu o mai găsi: știam că este tenace. — Altfel știam prea puțin despre Ivy. — Este catolică, manechin, suportă glume despre orice, numai despre papă nu, poate că este lesbiană, poate frigidă, simțea necesitatea să mă seducă, fiindcă mă socotea egoist, inuman, nu este proastă, numai un pic perversă, așa mi se pare, ciudată, totuși o fată cumsecade, atîta vreme cît nu devine nesățioasă... Cînd am intrat în casă, era îmbrăcată cu haina, avea pălăria pe cap și zîmbea, fără să-mi facă vreun reproș.

— *Everything okay?*[1] mă întrebă.

În sticlă mai era vin.

— *Everything okay!* spusei.

Scrumiera era plină vîrf, fața, cam plînsă, am umplut paharele atît cît se putea și am rugat-o să mă ierte de cele întîmplate înainte. Să uităm totul! Mă port urît cînd sînt extenuat, și nu de puține ori sînt extenuat.

---

[1] Totul în ordine? (Engl.)

Sauternes-ul era cald —

Cînd am ciocnit paharele pe jumătate pline, Ivy (în picioare) mi-a urat o călătorie fericită și în general viață fericită. Fără sărutări. Beam în picioare, ca la recepțiile diplomatice. În general, spusei eu, timpul petrecut împreună a fost plăcut. Ivy era de aceeași părere, excursiile noastre la sfîrșit de săptămînă la Fire Island, apoi serile noastre în grădina de pe acoperiș —

— Să uităm totul! spuse și Ivy.

Era adorabilă, și totodată cumințenia personificată, avea o înfățișare de băiat, numai pieptul îi era foarte feminin, iar coapsele subțiri, cum se cuvine unui manechin.

Stăteam așadar în picioare și ne luam rămas bun.

Am sărutat-o —

Ea respingea fiecare sărut.

Cînd am luat-o în brațe, fără să vreau altceva decît un ultim sărut și i-am simțit corpul, și-a întors fața; cu toate acestea tot am sărutat-o, în timp ce fuma și nu voia să renunțe la țigară, i-am sărutat urechea, gîtul încordat, tîmplele, părul amărui —

Ivy stătea ca un manechin în vitrină.

Nu numai că își fumă țigara pînă la filtru, de parcă ar fi fost ultima, dar în mîna cealaltă ținea paharul gol.

Nu știu cum de s-a întîmplat din nou —

Cred că Ivy voia să mă urăsc, mă provoca doar ca să mă urăsc, plăcerea ei era să mă umilească, singura plăcere pe care i-o puteam face.

Uneori îmi era frică de ea.
Stăteam iar ca înainte cu cîteva ore —
Ivy voia să doarmă.
Cînd l-am sunat din nou pe Dick la telefon — nu puteam să ies altfel din încurcătură — trecuse de miezul nopții și Dick avea la rîndul lui musafiri ; l-am rugat să vină cu toată banda. Îi auzeam prin telefon pe musafirii lui, voci învălmășite de oameni beți. L-am implorat. Dar Dick era neîndurător. Abia cînd s-a agățat Ivy de receptor a acceptat să-mi facă un serviciu prietenesc și să nu mă lase singur cu ea.
Eram mort de oboseală.
Ivy se pieptăna pentru a treia oară —
În sfîrșit, cînd am adormit în balansoar, au sosit : șapte sau nouă bărbați, dintre care trei au fost tîrîți din lift pînă în casă, de parcă ar fi fost invalizi. Unul a refuzat să intre cînd a auzit că este de față și o femeie ; i se părea prea mult sau prea puțin. Așa beat cum era, a coborît pe scări, înjurînd, șaisprezece etaje.
Dick făcu prezentările :
— *This is a friend of mine* —[1]
Am impresia că nici el nu-și cunoștea convivii, cineva lipsea. I-am spus că unul plecase ; Dick se simțea dator să vegheze ca nici unul dintre prieteni să nu se piardă, îi număra cu degetul și după multă tevatură constată că totuși lipsește unul.

[1] Acesta-i un prieten al meu — (Engl.)

— *He's lost,* spuse, *anyhow* —[1]
Firește, am căutat să privesc lucrurile sub aspectul lor comic, chiar cînd s-a făcut zob vaza indiană, care nici măcar nu îmi aparținea.
Ivy socotea că sînt lipsit de umor.
Nici după o oră n-aveam habar cine sînt oamenii aceia. Se zicea că unul ar fi un artist renumit. Pentru a o dovedi, ne amenința că se ridică în mîini pe balustrada balconului nostru de la etajul al șaisprezecelea, lucru care fu împiedicat ; dar cu acest prilej căzu o sticlă de whisky, de-a lungul fațadei, pînă jos — desigur nu era artist, pretindeau doar că este, pentru a mă sîcîi, din ce cauză, nu știu. Din fericire sticla n-a căzut în capul nimănui ! Am coborît imediat, convins că voi găsi lume adunată, sanitari, sînge, poliție care mă va aresta. Dar nimic din toate acestea. Cînd m-am întors în apartament, au izbucnit în rîs ; fiindcă pretindeau că nu a căzut nici o sticlă de whisky—
Nu știam ce să cred.
Cînd m-am dus întîmplător la toaletă, am găsit ușa închisă cu zăvorul. Am luat o șurubelniță și am forțat ușa. Un individ stătea pe jos și fuma ; m-a întrebat cum mă cheamă.
Așa au ținut-o toată noaptea.
În tovărășia voastră, le-am spus, poate omul să și moară, poate să moară, că nu băgați de seamă, nu găsești un dram de prie-

[1] S-a pierdut... în orice caz — (Engl.)

tenie, poate omul să și moară! am strigat, și la urma urmei, de ce mai vorbim unii cu alții, de ce (mă auzeam eu însumi strigînd), la ce bun această companie, dacă poate cineva să moară, fără ca voi să observați—

Eram beat.

Și tot așa s-au petrecut lucrurile pînă dimineață — nu știu cînd au plecat și cum; numai Dick mai rămăsese.

La ora 9.30 trebuia să fiu pe vapor.

Mă durea capul, îmi pregăteam bagajul și îmi părea bine că Ivy mă ajută, era tîrziu, am rugat-o să îmi mai facă o dată o cafea bună, cum știe ea, era înduioșătoare, m-a însoțit chiar pînă pe vapor. Firește, plîngea. Dacă mai avea pe cineva în afară de mine, abstracție făcînd de soț, nu știu; n-a pomenit niciodată de mama sau de tatăl ei, îmi amintesc doar cuvintele ei hazlii: *I'm just a dead-end-kid!* [1] Era originară din Bronx, încolo nu știam într-adevăr nimic despre Ivy, la început am crezut că e dansatoare, apoi cocotă, dar m-am înșelat, cred că lucra într-adevăr ca manechin.

Stăteam pe punte.

Ivy cu pălărioara ei verde-colibri —

Mi-a promis că rezolvă ea totul, și problema cu casa și cea cu Studebakerul. I-am dat cheile. I-am mulțumit cînd a sunat sirena și megafonul invita neîncetat persoanele care îi petreceau pe călători să părăsească vaporul; am sărutat-o, fiindcă trebuia într-adevăr să plece, sirenele vaporului nostru răsunau în toate

[1] Sînt un copil de mahala! (Engl.)

părțile, încît erai nevoit să-ți astupi urechile. Ivy a fost ultima persoană care a trecut pe pasarelă spre chei.

I-am făcut semn cu mîna —

A trebuit să-mi adun puterile, deși m-am bucurat cînd au fost desprinse parîmele grele. Era o zi frumoasă, cu cerul senin. Îmi părea bine că pînă la urmă totul se aranjase.

Ivy făcea și ea semn cu mîna —

„Ce fată cumsecade!“ mi-am spus, n-am înțeles-o pe Ivy niciodată; cînd șlepurile negre ne scoteau de-a-ndăratelea din rada portului, iar sirenele sunau din nou, am stat pe postamentul unei macarale și am filmat-o (cu noul meu teleobiectiv) pe Ivy, făcîndu-mi cu mîna, pînă nu s-au mai putut distinge figurile cu ochiul liber. Am filmat toată ieșirea în larg, cîtă vreme s-a mai zărit Manhattanul, apoi pescărușii care ne însoțeau.

Pe Joachim n-ar fi trebuit să-l îngropăm (așa îmi ziceam adesea), ci să-l ardem. Dar nu se mai putea schimba nimic. Marcel avea deplină dreptate: focul e o treabă curată, pămîntul e noroi după o singură furtună (ca aceea pe care am apucat-o la întoarcere), putrefacție plină de germeni, e lipicios ca vaselina, în zorii zilei e baltă, ca o baltă de sînge murdar, o baltă plină de salamandre, de simple capete negre cu cozi vibratile, chiar așa — înspăimîntător.

(Eu aș dori să fiu incinerat!)

Atunci, la întoarcere, nu ne-am oprit de loc, exceptînd noaptea, fiindcă era pur și simplu

prea întuneric, fără lună, ca să fi putut conduce mașina. Ploua. A gîlgîit apa toată noaptea, lăsaserăm farurile aprinse, deși stăteam pe loc, și spumega de parcă se pornise potopul, în fața farurilor pămîntul aburea, era o ploaie grea și caldă. Fără vînt. În conul de lumină al farului se vedeau : plante încremenite, împletituri de rădăcini aeriene, care luceau ca niște intestine. Îmi părea bine că nu sînt singur, deși, obiectiv vorbind, nu exista nici o primejdie, apa se scurgea. N-am dormit o clipă. Ședeam ca în sauna, adică dezbrăcați, erau de nesuportat hainele ude pe corp. Apoi, cum îmi repetam mereu, era doar apă, nu avea de ce să-mi fie scîrbă. Către dimineață ploaia a încetat brusc, așa cum ai închide un duș ; dar picura apa de pe plante, pleoscăia și picura într-una. Apoi au venit zorile ! Nici urmă de răcoare ; dimineața era fierbinte și cețoasă, soarele vîscos, ca întotdeauna, frunzele străluceau, iar noi eram uzi de nădușeală, de ploaie, de ulei, lipicioși ca niște nou-născuți. Eu conduceam mașina ; nici nu știu cum am trecut rîul cu Landroverul nostru ; dar am trecut și nu ne venea să credem că am înotat în apa aceea cu bășicuțe puturoase. Mașina a împroșcat noroiul de o parte și de alta cînd am trecut prin bălți, prin bălțile înroșite de zori — o dată Marcel mi-a spus : *Tu sais que la mort est femme !* M-am uitat la el, *et que la terre est femme !*[1] a adăugat, și ceea ce a spus la urmă am înțeles, fiindcă într-adevăr

[1] Știi că moartea e femeie... și că glia e femeie ! (Fr.)

așa arăta, chiar așa, și am rîs tare, fără să vreau, ca de o glumă obscenă —

Pe fata cu păr blond pieptănat în coadă de cal am zărit-o pentru prima oară nu mult după plecarea vaporului, cînd ne-am adunat în sufragerie și ne-am așezat la rînd pentru a primi tichetele. De fapt îmi era totuna cu cine aveam să stau la masă, dar speram totuși să fie numai bărbați, indiferent ce limbă ar fi vorbit. De ales nici nu putea fi vorba ! Stewardul avea un plan în față, era un birocrat francez, prost dispus cînd cineva nu înțelegea limba franceză, apoi vorbăreț cînd îi convenea, *charmant* la culme, în timp ce noi așteptam, un șir întreg de pasageri — în fața mea : o fată tînără în pantaloni negri de cowboy, doar cu puțin mai scundă ca mine, englezoaică sau scandinavă, obrazul nu i-l vedeam, numai părul blond ori aproape roșcat, pieptănat în coadă de cal, care se clătina la fiece mișcare a capului. Firește, mă uitam împrejur să văd dacă nu dau de o cunoștință ; nădăjduiam într-adevăr să stau la masă numai cu bărbați. Pe fată am remarcat-o doar fiindcă cel puțin o jumătate de oră i s-a clătinat coada de cal înaintea mea. Obrazul, după cum am spus, nu i-l vedeam. Am încercat să mi-l închipui. Ca să treacă timpul ; așa cum dezlegi cuvinte încrucișate, ca să treacă timpul. De altfel printre noi aproape că nici nu erau tineri. Fata purta (îmi amintesc perfect) un pulover negru cu guler rulat, existențialist, un șir de mărgele de lemn obișnuit, espadrile, toate destul de

ieftine. Fuma, avea o carte groasă sub braț, iar din buzunarul de la spate al pantalonilor de cowboy ieșea capătul unui pieptene verde. Din pricina așteptării nesfîrșite eram pur și simplu silit s-o privesc ; părea foarte tînără : avea pe gît un perișor ca puful, se mișca într-una, urechile mici i se roșeau cînd făcea stewardul vreo glumă — a ridicat doar din umeri ; îi era indiferent dacă va mînca în prima sau a doua serie.

Ea a fost repartizată în prima ; eu într-a doua.

Între timp dispăruse din vedere și ultima porțiune de coastă americană, Long Island, de jur împrejur numai apă ; mi-am dus aparatul de filmat jos în cabină, unde mi-am văzut pentru prima oară tovarășul de drum, un tînăr voinic, Lajser Lewin, agricultor din Israel. I-am cedat patul de jos. Cînd am intrat în cabină ședea pe cel de sus, conform tichetului, dar ne-am simțit amîndoi mai bine, așa cred, cînd s-a așezat pe patul de jos și a început să-și despacheteze catrafusele. Era un munte de om ! M-am ras, întrucît nu ajunsesem s-o fac de dimineață din pricina grabei. Am pus aparatul în priză, același aparat din ajun, și a funcționat. Domnul Lewin studiase agronomia în California. Eu m-am ras, fără a vorbi prea mult.

Mai tîrziu, din nou pe punte —

Nu era nimic de văzut, apă de jur împrejur, stăteam și mă bucuram că sînt inaccesibil — în loc să-mi asigur un scaun pe punte.

Încă nu cunoșteam obiceiurile.

În urma vaporului zburau pescăruși —

Nu eram în stare să-mi imaginez cum poți petrece cinci zile pe un astfel de vapor, mă plimbam încoace și încolo, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cînd împins de vînt, aproape plutind, cînd împotriva vîntului, înaintînd cu greu, cu corpul plecat înainte și cu pantalonii fîlfîind, mă miram de unde aveau ceilalți pasageri scaunele. Pe fiecare scaun era scris cîte un nume. Cînd m-am informat la steward, nu mai era disponibil nici un scaun. Sabeth juca ping-pong.

Juca splendid, tic-tac, tic-tac, mingea sărea de colo-colo, era o plăcere să privești. Eu nu mai jucasem de ani de zile —

Sabeth nu m-a recunoscut.

O salutasem dînd din cap —

Avea drept partener un domn tînăr. Probabil prietenul sau logodnicul ei. Își schimbase îmbrăcămintea, purta acum o fustă de catifea ieftină, verde oliv, în formă de clopot, care îi stătea mai bine decît pantalonii băiețești — presupunînd că era într-adevăr aceeași persoană !

În orice caz cealaltă nu se vedea nicăieri.

La bar, unde am nimerit din întîmplare, nu era nici dracu. La bibliotecă se găseau doar romane, in altă parte mese pentru joc de cărți, ceea ce însemna tot plictiseală — afară era vînt, totuși mai puțin plictisitor, de vreme ce înaintam.

De fapt nu se mișca decît soarele —

Și, sporadic, la orizont, cîte un cargobot.

7 — c. 1012

La ora patru s-a servit ceaiul.

Din cînd în cînd mă opream lîngă masa de ping-pong, uimit de fiecare dată cînd o vedeam din față, silit să mă întreb dacă era într-adevăr aceeași persoană al cărei chip încercasem să-l ghicesc în timp ce așteptam să ni se dea tichetele de masă. Stăteam la fereastra cea mare a punții de promenadă, fumam și mă prefăceam că privesc marea. Văzută din spate, dinspre coada de cal roșcată, era întru totul aceeași, dar din față mi se părea stranie. Avea ochii cenușii ca apa, cum au adesea roșcatele. Și-a scos jacheta de lînă, fiindă pierduse partida și și-a suflecat bluza. O dată era cît pe ce să mă doboare alergînd după minge. Nu s-a scuzat de loc. Nici nu mă vedea.

Am pornit mai departe —

Pe punte era acum frig și chiar ud, din pricina valurilor înspumate, stewardul strîngea scaunele, pliindu-le. Valurile se auzeau mult mai tare și, în afară de ele, jocul de ping-pong, de la etajul de dedesubt, tic-tac, tic-tac. Apoi apusul soarelui. Tremuram de frig. Cînd am coborît în cabină, ca să-mi iau raglanul, a trebuit să trec iar pe puntea de promenadă — i-am ridicat mingea, fără a importuna, cred, ea mi-a mulțumit scurt și pe englezește (altfel vorbea germana) și curînd după aceea a bătut gongul pentru prima serie.

Scăpasem de prima după-amiază.

Cînd m-am întors cu raglanul și cu camera de luat vederi ca să filmez apusul soarelui, cele două palete de ping-pong zăceau pe masa verde —

— — —

Întrucît se schimbă lucrurile dacă dovedesc că nici nu bănuiam, că nici nu aveam cum să știu ? ! Am răpus viața copilului meu și nu mai pot îndrepta nimic. La ce mai folosește o relatare ? Nu eram îndrăgostit de fata cu părul roșcat, pieptănat în coadă de cal, îmi atrăsese atenția și atîta tot, nu aveam cum să bănuiesc că e propria mea fiică, nici nu știam măcar că sînt tată. De ce să mă gîndesc la fatalitate ? Nu eram îndrăgostit, dimpotrivă, chiar din clipa cînd am legat conversație mi-a fost mai străină decît orice fată vreodată, apoi, în general, a fost o întîmplare improbabilă faptul că am legat conversație, fiica mea și cu mine. S-ar fi putut tot atît de bine să trecem pur și simplu unul pe lîngă altul. De ce fatalitate ?! S-ar fi putut să se întîmple și cu totul altfel.

— — —

Chiar în seara primei zile, după ce am filmat apusul soarelui, am jucat ping-pong, pentru prima și ultima dată. De discutat era aproape imposibil ; nu mai știam că un om poate să fie atît de tînăr. I-am dat lămuriri în ceea ce privea camera mea de luat vederi, dar o plictisea tot ce spuneam. Partida noastră de ping-pong s-a desfășurat mai bine decît mă așteptam ; nu mai jucasem de zeci de ani. Doar serviciul ei era puternic, tăiat. Mai de mult știam și eu să tai mingile, dar îmi lipsea exercițiul, așa încît eram prea lent. Ea tăia

de cîte ori putea, dar nu întotdeauna cu succes; eu mă apăram. Ping-pongul depinde de încrederea în tine, de nimic altceva. Nu eram atît de bătrîn cum bănuia fata, și n-a mers chiar așa un, doi, cum se aștepta ea, desigur; încetul cu încetul am văzut cum trebuie respinse mingile ei. Fără îndoială o plictiseam. Partenerul ei de după-amiază, un tînăr mustăcios, juca, firește, cu mai multă prestanță. Mie mi s-au înroșit curînd obrajii, fiindcă trebuia să mă aplec des, dar și fata a fost nevoită să-și scoată jacheta de lînă și chiar să-și suflece bluza, pentru a mă bate, își tot arunca spre spate, nerăbdătoare, coada de cal. De cum a apărut prietenul ei mustăcios, zîmbind, în chip de spectator, cu amîndouă mîinile în buzunar, am depus paleta — ea mi-a mulțumit, fără a-mi cere să sfîrșim partida; i-am mulțumit la rîndul meu și mi-am luat sacoul.

Nu mă țineam de ea.

Stăteam de vorbă cu tot felul de oameni, mai ales cu mister Lewin, în nici un caz nu numai cu Sabeth, ba chiar și cu fetele bătrîne de la masa mea, stenodactilografe din Cleveland, care se simțeau obligate să vadă Europa, ori cu preotul american, un baptist din Chicago, totuși băiat de viață —

Eu nu sînt obișnuit să stau inactiv.

Înainte de culcare, pentru a lua aer, străbăteam de fiecare dată toate punțile. Singur. Cînd o găseam pe întuneric — întîmplător — braț la braț cu partenerul ei de ping-pong, se făcea că nu mă vede; ca și cînd n-ar fi trebuit pentru nimic în lume să știu că e îndrăgostită.

Ce îmi păsa mie!

Mă plimbam, cum am spus, ca să iau aer.

Ea credea că sînt gelos —

A doua zi dimineață, cînd stăteam singur rezemat de balustradă, s-a apropiat de mine și m-a întrebat unde îmi este prietenul. Nu mă interesa dacă socotea că prietenul meu ar fi agricultorul din Israel sau baptistul din Chicago, credea că mă simt singur și voia să fie amabilă, nu s-a lăsat pînă nu m-a făcut să vorbesc despre multe și mărunte — despre navigație, radar, curbura pămîntului, electricitate, entropie[1], despre care nu mai auzise. Nu era de loc proastă. Puțini dintre cei cărora le-am explicat așa-numitul demon al lui Maxwell au înțeles atît de repede ca fata aceasta, căreia îi ziceam Sabeth, fiindcă Elisabeth mi se părea un nume imposibil. Mi-a plăcut, dar în nici un caz nu i-am făcut curte. Mă tem că vorbeam ca un profesor, în timp ce ea zîmbea. Sabeth nu știa nimic despre cibernetică și ca întotdeauna cînd vorbesc cu profanii despre acest subiect, a trebuit să resping tot felul de reprezentări copilărești privitoare la robot, mă supără resentimentul oamenilor față de mașină, fiindă este stupid argumentul lor lipsit de sens: omul nu este o mașină. I-am explicat ce înseamnă ciberne-

---

[1] Mărime de stare termică a sistemelor fizice, care crește în cursul oricărei transformări ireversibile a lor și rămîne constantă în cursul oricărei transformări reversibile.

tica actuală în materie de *informaţie*, că acţiunile noastre sînt răspunsuri la aşa-zisele informaţii, respectiv impulsuri, şi că de fapt există răspunsuri automate care se sustrag în mare măsură voinţei noastre, reflexe pe care o maşină le poate avea tot atît de bine ca un om, dacă nu şi mai bine. Sabeth şi-a încruntat sprîncenele (ca mai tîrziu la glume care nu-i plăceau) şi a rîs. I-am recomandat să citească *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine*[1], *M.I.T. 1949*, a lui Norbert Wiener[2]. Fireşte, nu mă refeream la roboţii imaginaţi de revistele ilustrate, ci la maşina de calculat ultrarapidă, numită şi creier electronic, deoarece comanda se face prin tuburi electronice cu vid, o maşină care întrece de pe acum orice minte omenească. Într-un singur minut face 2.000.000 de adunări sau scăderi ! În acelaşi tempo rezolvă un calcul infinitezimal, logaritmii îi află mai repede decît putem noi citi rezultatul, şi o problemă care pînă acum acapara toată viaţa unui matematician este rezolvată în cîteva ore, şi mult mai serios, fiindcă maşina nu poate să uite nimic, fiindcă include toate informaţiile primite, mult mai multe decît poate cuprinde creierul omenesc, în datele probabilităţii. Şi înainte de toate : maşina nu are sentimente, nu ştie ce e teama, nici speranţa, care nu fac decît să stînjenească, nu are nici dorinţe în privinţa rezultatului, lucrează pur şi simplu după logica probabilităţii, de aceea afirm : robotul distinge mai bine decît omul, el ştie mai mult despre viitor decît noi, pentru că îl află prin calcul, nu face speculaţii şi nu visează, este dirijat de propriile lui rezultate *(feed-back)* şi nu se poate înşela : robotul n-are nevoie de presimţiri —

[1] Cibernetica sau control şi comunicare în animal şi maşină. (Engl.)

[2] Norbert Wiener (1894-1964), matematician american, unul dintre creatorii ciberneticii şi ai calculatoarelor electronice.

Sabeth mă socotea caraghios —

Dar într-o oarecare măsură îi eram simpatic, cred ; în orice caz a dat din cap cînd m-a văzut pe punte, şedea pe scaunul ei şi a pus imediat mîna pe carte, dar m-a salutat dînd din cap —

— *Hello, mister Faber !*

Îmi spunea mister Faber, fiindcă eu, obişnuit cu pronunţia englezească a numelui meu, mă prezentasem astfel ; încolo vorbeam germana.

De multe ori o lăsam în pace.

De fapt ar fi trebuit să lucrez —

Călătoria cu vaporul te pune într-o situaţie foarte ciudată. Cinci zile fără automobil ! Eu sînt obişnuit să lucrez sau să conduc maşina, nu mă pot odihni dacă nimic nu mişcă, şi apoi orice nu-mi intră în deprindere mă enervează. Nu puteam să lucrez. Călătoreşti, călătoreşti, motoarele merg zi şi noapte, le auzi, le simţi, călătoreşti necontenit, dar numai soarele se mişcă, şi, respectiv, luna, s-ar putea să avem doar iluzia că înaintăm, s-ar putea ca vaporul doar să se legene pe loc şi să stîrnească valuri, orizontul rămîne acelaşi şi

stăm ca fixați în mijlocul unui disc, numai valurile alunecă mai departe cu nu știu cîte noduri pe oră, în orice caz destul de repede, dar în fond nimic nu se schimbă — atîta doar că devii mai bătrîn !

Sabeth juca ping-pong sau citea.

Mă plimbam cîte o jumătate de zi, cu toate că e imposibil să întîlnești pe cineva care nu e la bord ; zece ani n-am mers atîta cît am mers atunci pe vapor, uneori baptistul consimțea să intre în jocul acela copilăresc de a împinge cu bețele discuri de lemn, ca să ne distrăm, aveam mai mult timp decît oricînd, și totuși nu apucam să citesc nici măcar gazeta zilnică de bord.

News of today —[1]

Numai soarele se mișca.

President Eisenhower says —[2]

Puțin îmi pasă !

Important este să-ți împingi discul de lemn în spațiul indicat și apoi un lucru e sigur, că nu poate să apară nimeni care nu se află pe vapor, Ivy de exemplu, ești pur și simplu inaccesibil.

Vremea era frumoasă.

Într-o dimineață, cînd îmi luam micul dejun împreună cu baptistul, Sabeth s-a așezat la masa noastră, ceea ce m-a bucurat sincer, era în pantalonii ei negri de cowboy. Împrejur se găseau destule mese libere la care s-ar fi putut așeza, dacă nu m-ar fi putut suferi,

[1] Știrile de astăzi — (Engl.)
[2] Președintele Eisenhower spune — (Engl.)

îmi ziceam. Mă bucuram sincer. Au vorbit despre Luvru, din Paris, pe care nu-l cunoșteam, în timp ce eu îmi curățam mărul. Vorbea englezește foarte fluent. Din nou mă uimea cît era de tînără. Mă întrebam dacă și eu am fost vreodată atît de tînăr. Și ce păreri avea ! Nu se poate să existe un om care n-a fost la Luvru pentru că nu pune preț pe așa ceva. Sabeth credea că mă amuz pe socoteala ei. În fond se amuza baptistul pe socoteala mea.

— *Mister Faber is an engineer* —[1] a spus el —

Ceea ce mă irita nu erau în nici un caz glumele lui idioate despre ingineri, ci flirtul lui cu fata, care nu venise la masa noastră pentru el, faptul că punea mîna pe brațul ei, pe umărul ei și apoi iar pe braț, mîna lui cărnoasă. De ce o tot atingea pe fată ?! Doar fiindcă fusese la Luvru ?

— *Listen*[2], spunea el mereu, *listen !*

Sabeth :

— *Yes, I'm listening* —[3]

În fond baptistul nu avea nimic de spus, îi tot dădea zor cu Luvrul, doar ca să o poată atinge pe fată, așa, după maniera domnilor bătrîni, și totodată ca să zîmbească în ceea ce mă privea.

— *Go on,* îmi spuse, *go on !*

[1] Domnul Faber este inginer — (Engl.)
[2] Ascultă. (Engl.)
[3] Da, ascult — (Engl.)

Eu îmi susţineam punctul de vedere că profesiunea de tehnician, care nu are de-a face decît cu realitatea, este oricum o profesiune de bărbat, dacă nu chiar singura profesiune pentru un bărbat ; am amintit că ne aflăm pe un vapor, aşadar pe o realizare a tehnicii—

— *True*, spuse el, *very true !*[1]

Şi tot timpul o ţinea pe fată de braţ, se prefăcea că e încordat şi atent numai ca să nu-i dea drumul.

— *Go on*, spuse, *go on !*

Fata, vrînd să-mi vină în ajutor, a adus vorba despre roboţi, de vreme ce nu îmi erau cunoscute sculpturile de la Luvru ; nu aveam însă chef să vorbesc despre asta şi am spus în treacăt că sculpturile şi în general lucrurile de acest fel nu sînt altceva (pentru mine) decît străbunii robotului. Primitivii căutau să anuleze moartea, reproducînd corpul omenesc — noi, înlocuind corpul omenesc. Tehnică în loc de misticism !

Din fericire veni mister Lewin.

Cînd s-a dovedit că nici mister Lewin nu fusese încă la Luvru, s-a schimbat discuţia, mister Lewin, din fericire, vizitase în ajun sala maşinilor — şi faptul acesta a dus la o conversaţie dublă : baptistul şi Sabeth vorbeau mai departe despre Van Gogh, Lewin şi cu mine despre motoarele Diesel, în timp ce eu, deşi mă interesau motoarele Diesel, nu o scăpam din ochi pe fată : îl asculta foarte atentă pe baptist, dar în acelaşi timp i-a luat

[1] Adevărat — foarte adevărat ! (Engl.)

mîna şi a aşezat-o lîngă ea, pe masă, ca pe un şervet.

— *Why do you laugh*[1] m-a întrebat el.

Rîsesem pur şi simplu.

— *Van Gogh is the most intelligent fellow of his time*, mi-a spus, *have you ever read his letters ?*[2]

Sabeth interveni :

— Ştie într-adevăr foarte multe.

De îndată ce noi, mister Lewin şi cu mine, am început să vorbim despre electricitate, n-a mai ştiut nimic nici baptistul, favoritul, şi şi-a curăţat la rîndul lui mărul, tăcînd mîlc.

În cele din urmă am vorbit despre Israel.

Mai tîrziu, pe punte, Sabeth (fără să o îndemn eu) şi-a exprimat dorinţa de a vizita sala maşinilor, şi anume împreună cu mine ; spusesem în treacăt că am să vizitez şi eu o dată sala maşinilor. Nu voiam în nici un caz să o plictisesc. S-a mirat cum de nu am un scaun pe punte şi mi-a oferit imediat scaunul ei, fiindcă şi aşa stabilise o partidă de ping-pong.

I-am mulţumit şi s-a dus —

De atunci am stat adesea pe scaunul ei ; stewardul îl aducea de cum mă zărea, îl deschidea şi mă saluta, zicîndu-mi mister Piper, fiindcă pe scaunul ei scria *Miss E. Piper*.

Îmi spuneam că probabil orice fată îmi va aminti într-un fel de Hanna. În zilele acelea

[1] De ce rîdeţi ? (Engl.)

[2] Van Gogh este cel mai inteligent om al epocii sale... i-aţi citit vreodată scrisorile ? (Engl.)

m-am gîndit din nou adesea la Hanna. Ce va să zică în fond o asemănare ? Hanna era brunetă ; Sabeth blondă, oarecum roșcată, și eu mă apucam, forțînd lucrurile, să le compar. O făceam ca să mai treacă timpul. Sabeth era tînără, ca Hanna odinioară, apoi vorbea și ea același dialect din Germania de sud, dar, în fond (îmi ziceam), atîtea neamuri vorbeau același dialect. Stăteam ceasuri întregi pe scaunul ei, cu picioarele rezemate de balustrada albă, care vibra, și priveam în larg. Din păcate nu aveam la mine nici o revistă de specialitate, romane nu pot să citesc, așa că preferam să reflectez de unde provine vibrația, cum de nu poate fi înlăturată, sau făceam socoteala cam cîți ani va fi avînd Hanna și mă întrebam dacă o fi albit. Am închis ochii și am încercat să dorm. Dacă Hanna ar fi fost pe punte, aș fi recunoscut-o imediat, fără îndoială. Mi-am zis : „Poate că este pe punte!" m-am ridicat și m-am plimbat încet printre scaune, încoace și încolo, fără să cred serios că este într-adevăr pe punte. Mă distram ! Totuși (recunosc) mă temeam că ar putea să fie și examinam în liniște diferite doamne care nu mai erau tinere. Nu-i greu, cînd porți ochelari de soare ; stai și fumezi și le examinezi, fără ca ele să remarce, le examinezi în liniște, cît se poate de obiectiv. Le apreciam vîrsta, ceea ce nu era de loc ușor ; luam mai puțin în seamă culoarea părului, eram atent mai ales la picioare, la pulpe, în măsura în care erau descoperite, și înainte de toate la

mîini și la buze. Ici și colo, buzele erau încă foarte fragede (după părerea mea), în timp ce gîtul îți amintea de pielea încrețită a șopîrlelor, îmi închipuiam că Hanna este încă foarte frumoasă, adică fermecătoare. Din păcate nu puteam să-i văd ochii, fiindcă nu dădeam cu privirea decît de ochelari de soare. Și mai erau acolo tot felul de chipuri consumate, tot felul de chipuri care probabil nu înfloriseră niciodată, americance, produse ale cosmeticii. Știam bine : așa nu avea să arate Hanna niciodată.

M-am așezat din nou pe scaun.

Șuierul vîntului prin coșul vaporului —

Valuri înspumate —

O dată, un cargobot la orizont —

Mă plictiseam, de aceea mi se învîrteau gîndurile în jurul Hannei ; stăteam întins, cu picioarele sprijinite de balustrada albă, în continuă vibrație, și ceea ce știam despre Hanna era tocmai suficient pentru un mandat de arestare, care nu are însă nici o valabilitate, dacă persoana nu e prezentă. Nu o vedeam, după cum am mai spus, nu o vedeam nici măcar cu ochii închiși.

Douăzeci de ani înseamnă vreme, nu glumă.

În schimb (am deschis ochii, fiindcă cineva se apropiase de scaunul meu—) din nou fetișcana pe care o chema domnișoara Elisabeth Piper.

Terminase partida de ping-pong.

Cel mai mult mă frapa cum, în timpul discuției, pentru a-și manifesta protestul, își

arunca spre spate coada de cal (deşi Hanna nu-şi pieptănase niciodată părul în coadă de cal !), sau cum ridica din umeri, cînd ceva nu îi era cu totul indiferent, doar aşa, din mîndrie. Dar, mai presus de toate : cuta mică şi de scurtă durată care îi apărea pe frunte, între sprîncene, cînd, deşi rîdea, vreo glumă făcută de mine i se părea de fapt proastă. Mă frapa, nu mă preocupa. Îmi plăcea. La urma urmei sînt gesturi care îţi plac pentru că le-ai mai văzut o dată undeva. Întotdeauna am avut îndoieli cînd s-a vorbit de vreo asemănare ; aşa m-a învăţat experienţa. Fratele meu şi cu mine rîdeam de ne prăpădeam cînd bieţii oameni care nu ştiau nimic remarcau asemănarea noastră frapantă ! Fratele meu era adoptat. Cînd cineva, de pildă, întinde mîna dreaptă pe la spate pentru a se scărpina la tîmpla stîngă, mă frapează, îmi aminteşte imediat de tatăl meu, dar niciodată nu-mi va trece prin minte să socotesc pe acel cineva fratele tatălui meu numai pentru că se scarpină aşa. Eu mă conduc după raţiune. Nu sînt nici baptist, nici spiritist. Cum să bănuiesc că o fată oarecare, cu numele Elisabeth Piper, este fiica Hannei. Dacă aş fi avut cea mai mică bănuială atunci pe vapor (sau mai tîrziu) că ar putea să existe într-adevăr o legătură între fata aceea şi Hanna, care, după istoria cu Joachim, bineînţeles că îmi era prezentă în minte, fireşte că aş fi întrebat-o imediat : Cine îi e mamă ? Cum se numeşte ? De unde vine — nu ştiu cum m-aş fi comportat,

în orice caz altfel, e de la sine înţeles, doar nu sînt morbid, aş fi tratat-o pe fată ca pe fata mea, nu sînt pervers !

Totul era atît de firesc —

O inofensivă cunoştinţă de călătorie —

O dată Sabeth a avut un uşor rău de mare ; în loc să se ducă pe punte, cum era indicat, a vrut să meargă în cabină, a vomitat pe culoar, apoi prietenul ei mustăcios a aşezat-o în pat de parcă i-ar fi fost soţ. Din fericire eram şi eu de faţă. Sabeth, în pantalonii ei negri de cawboy, cu faţa întoarsă într-o parte, fiindcă altfel nu-i permitea coada de cal, stătea întinsă cum se nimerise, istovită şi buhăită, palidă ca un cadavru. El o ţinea de mînă. Eu am scos imediat un hublou pentru a intra mai mult aer şi i-am dat apă — „Mulţumesc!" a spus tînărul care şedea ghemuit pe marginea patului ; îi desfăcea şireturile espadrilelor făcînd pe samariteanul. Ca şi cînd răul i-ar fi venit de la picioare !

Am rămas în cabină.

Cordonul roşu îi era prea strîmt, se vedea, dar socoteam că nu e treaba noastră să-i desfacem cordonul —

M-am prezentat.

Îndată după ce ne-am dat mîna, tînărul s-a aşezat din nou pe marginea patului. Poate că îi era într-adevăr prieten. Sabeth arăta ca o adevărată femeie, cînd şedea aşa culcată, nu ca un copil ; am luat o pătură de pe patul de sus şi am învelit-o, fiindcă îi era probabil frig.

— Mulţumesc ! a spus el —
Am aşteptat pur şi simplu pînă cînd tînărul a socotit şi el că nu mai aveam ce căuta acolo şi că ar trebui să o lăsăm singură —

— Ciau ! i-a spus.

I-am ghicit gîndul, voia să se rătăcească de mine undeva pe punte şi apoi să se întoarcă singur în cabină. L-am provocat la o partidă de ping-pong... Nu se dovedi atît de prost cum îl credeam, dar simpatic în orice caz nu era. Cum poate să poarte cineva mustaţă ? Ping-pong n-am jucat, fiindcă erau amîndouă mesele ocupate ; în schimb l-am încurcat într-o discuţie — fireşte în dialectul german din sud — despre turbine, el era grafician de profesie, artist, dar isteţ. Cînd a văzut că n-are succes la mine cu pictura, teatrul şi altele de acest fel, a vorbit negustoreşte, nu fără scrupule, dar cu isteţime, era elveţian, după cum s-a dovedit —

Nu ştiu ce găsise Sabeth la el.

Nu aveam nici un motiv să încerc un sentiment de inferioritate, nu sînt un geniu, totuşi un om care ocupă un post de conducere, adevărul e că îi suport din ce în ce mai greu pe tinerii aceştia, tonul lor, geniul lor, deşi nu-mi vorbea decît de visuri de viitor, cu ele se grozăvesc, şi puţin îi interesează lucrurile pe care noi le-am realizat efectiv ; dacă începi să le enumeri, zîmbesc politicos.

— Nu vreau să vă reţin, i-am spus.

— Mă scuzaţi ?

— Vă rog ! i-am răspuns —

Cînd i-am dus tabletele care mie îmi ajutaseră, Sabeth nu mai voia să primească pe nimeni în cabină. Se purta straniu, dar era îmbrăcată, cum am văzut prin crăpătura uşii. Mai înainte îi promisesem tabletele tocmai în acest scop. Le-a luat prin crăpătura uşii. Dacă tînărul se afla sau nu în cabină, nu ştiu. Am rugat-o pe fată să-şi ia tabletele. Voiam s-o ajut ; căci doar ţinîndu-i mînuţa şi scoţîndu-i espadrilele nu însemna un ajutor. Nu mă interesa într-adevăr de loc dacă o fată ca Sabeth (a cărei naivitate a rămas pentru mine o enigmă) a avut vreodată de-a face cu un bărbat, dar îmi puneam întrebarea.

Tot ce ştiam pe atunci :

Un semestru la Yale, *scholarship*[1], se întorcea acasă la mama, care locuia la Atena, spre deosebire de domnul Piper, care era în Germania de Est, fiindcă el credea în comunism; grija ei de căpetenie în zilele acelea : să găsească un hotel ieftin la Paris — apoi voia să plece cu autostopul la Roma (ceea ce socoteam că e o nebunie) şi nu ştia ce meserie îşi va alege, medic de copii, specialistă în artă decorativă, sau aşa ceva, poate chiar şi stewardesă, ca să poată călători mult cu avionul, în orice caz dorea să se ducă o dată în India şi în China. Sabeth aprecie (la întrebarea mea) că am patruzeci de ani, dar cînd auzi că voi împlini în curînd cincizeci nu se miră. Ea avea douăzeci. Prin ce o impresionam eu mai mult : că îmi mai aminteam de primul

[1] **Bursă. (Engl.)**

8 — c. 1012

zbor peste Atlantic al lui Lindbergh (1927), întrucît aveam pe atunci douăzeci de ani. Nu a crezut pînă nu a făcut socoteala! Vîrsta mea, în concepția Sabethei, nu ar fi suferit nici o schimbare, așa cred, dacă i-aș fi povestit pe același ton și despre Napoleon. De obicei stăteam rezemat de balustradă, fiindcă nu se putea ca Sabeth (mai totdeauna în costum de baie) să șadă pe jos, în timp ce eu să mă tolănesc pe scaun; mi se părea că aș fi arătat ca un unchi — iar invers, Sabeth pe scaun, iar eu ghemuit alături de ea, cu picioarele încrucișate, era de asemenea caraghios —

În orice caz nu voiam să o stînjenesc.

Jucam șah cu mister Lewin, care era cu gîndul la agronomie, sau cu alți pasageri care după cel mult douăzeci de mutări erau mat; era plictisitor, dar mai bine mă plictiseam eu decît să o plictisesc pe fată, adică mă duceam la ea într-adevăr numai cînd aveam să-i spun ceva.

I-am interzis să se facă stewardesă.

Sabeth, de cele mai multe ori, era cufundată în cartea ei groasă, iar cînd vorbea despre Tolstoi mă întrebam într-adevăr ce poate să știe de fapt o astfel de fată despre bărbați. Eu nu l-am citit pe Tolstoi. Bineînțeles că mă tachina cînd îmi spunea:

— Acum vorbiți din nou ca Tolstoi.

Totuși, pe Tolstoi îl admira.

O dată, la bar, pe neașteptate, i-am povestit — nu știu de ce — despre prietenul meu, care n-a mai putut să reziste și despre felul cum l-am găsit: — din fericire cu ușile încuiate, fiindcă altfel l-ar fi sfîrtecat zopiloții ca pe un măgar mort.

Sabeth credea că exagerez.

Mi-am băut al treilea sau al patrulea Pernod, am rîs și i-am povestit cum arată un om care atîrnă de o sîrmă: două picioare deasupra pămîntului, ca și cînd ar putea să zboare —

Scaunul se răsturnase.

Omul avea barbă.

De ce îi povesteam toate acestea habar n-am, Sabeth mă socotea cinic, fiindcă îmi venea să rîd; omul era însă cu adevărat țeapăn ca o păpușă —

În timp ce vorbeam, fumam mult.

Fața lui: neagră, congestionată.

Se învîrtea ca o sperietoare de ciori bătută de vînt —

Apoi mai și putea.

Unghiile, violete, brațele, cenușii, mîinile albicioase, de culoarea ciupercilor —

Nu-l mai recunoșteam.

Limba îi era tot vineție —

De fapt nici nu era nimic de povestit, un simplu accident, se învîrtea în bătaia vîntului cald, cum am spus, buhăit deasupra sîrmei —

Nici nu voiam să povestesc.

Brațele lui: țepene ca două bețe —

Din păcate filmele mele făcute în Guatemala nu erau încă developate, și așa ceva nu se poate descrie, trebuie să vezi cum e cînd atîrnă cineva spînzurat.

Sabeth era îmbrăcată în rochia ei albastră de seară —

Uneori îmi apărea brusc dinaintea ochilor prietenul meu atîrnînd, spînzurat, de parcă nici nu l-am fi îngropat, da, îmi apărea brusc — poate fiindcă și în bar cînta radioul, nici măcar nu închisese radioul.

Așa a fost.

Cînd l-am găsit, cînta radioul, cum am spus. Nu prea tare. La început am crezut că vorbește cineva în camera alăturată, dar nu exista nici o cameră alăturată, prietenul meu locuia absolut singur, abia cînd a urmat muzică ne-am dat seama că este un radio, și l-am închis imediat, fiindcă nu se potrivea muzica, era muzică de dans —

Sabeth îmi punea întrebări.

— De ce s-a spînzurat ?

Nu ne-a spus, atîrna ca o păpușă și puțea, cum am mai amintit, și se învîrtea bătut de vîntul cald —

Așa a fost.

Cînd m-am sculat, scaunul pe care șezusem s-a răsturnat, a făcut zgomot, oamenii au întors capetele, dar fata l-a ridicat, mi-a ridicat scaunul, ca și cînd nu se întîmplase nimic, și a vrut să mă conducă pînă la cabină, dar m-am opus.

Voiam să mă duc pe punte.

Voiam să fiu singur —

Eram beat.

Dacă i-aș fi spus atunci numele, Joachim Hencke, s-ar fi lămurit totul. Dar, sincer vorbind, nu i-am pomenit nici măcar prenumele, am povestit doar despre un prieten care se

spînzurase în Guatemala, despre o întîmplare tragică.

O dată am filmat-o pe Sabeth.

Cînd și-a dat în sfîrșit seama, a scos limba; am filmat-o cu limba scoasă, pînă cînd, supărată de-a binelea, a început să mă certe serios. Ce mi s-a năzărit la urma urmei ? Și m-a întrebat pe șleau : „Ce aveți de fapt cu mine?"

Scena asta s-a petrecut dimineața.

Ar fi trebuit s-o întreb dacă e mahomedană de vreme ce nu permite să fie filmată, sau poate superstițioasă. Ce își închipuia ? Eram hotărît să scot respectivul film (care cuprindea și telefilmarea lui Ivy fluturînd din mînă) și să-l expun la soare ca să se șteargă totul : Poftim ! Mai mult mă supăra faptul că m-a preocupat toată dimineața tonul cu care mi-a vorbit fata, că mă întrebam drept cine mă lua cînd mi-a spus :

— Tot timpul mă examinați, domnule Faber, și nu-mi place !

Nu mă găsea simpatic.

Era limpede, și nu mă amăgeam cu nici o speranță mai tîrziu, îndată după masa de prînz, în timp ce-i aminteam că îi promisesem s-o anunț cînd voi vizita sala mașinilor.

— Acum ? m-a întrebat.

Trebuia să termine de citit un capitol.

— Te rog ! i-am spus.

Am acceptat. Fără să mă simt jignit. Întotdeauna m-am comportat așa ; nu pot să mă sufăr nici pe mine însumi cînd incomodez pe cineva, și apoi n-am avut niciodată obiceiul

să fug după femei care nu mă simpatizau ; la drept vorbind, nici nu aveam nevoie... Sala mașinilor la un astfel de vapor e de proporțiile unei adevărate fabrici, constă în primul rînd dintr-un mare mecanism de acționare Diesel, apoi din instalații pentru generarea curentului electric, pentru apă caldă, pentru ventilație. Chiar dacă pentru un om de meserie nu e nimic deosebit de văzut, socoteam totuși că prezintă interes amenajarea ca atare, fiind limitată la proporțiile impuse de mărimea vasului, fără să mai vorbesc de bucuria pe care o încerci întotdeauna cînd vezi mașini în funcțiune. I-am explicat instalația principală a tabloului de comandă, fără să intru în amănunte ; totuși i-am explicat pe scurt ce este un kilowatt, ce înseamnă sistemul hidraulic, ce este un amper, lucruri pe care Sabeth le știa desigur de la școală, respectiv le uitase, dar le înțelegea acum din nou cu ușurință. Mai mult ca orice au impresionat-o mulțimea de țevi, indiferent la ce serveau și marele luminator cu trepte, care străbătea cinci sau șase etaje și se deschidea sus, spre cerul albastru, zăbrelit. O preocupa gîndul că mașiniștii, pe care îi găsea fără excepție foarte amabili, transpirau tot timpul și își petreceau toată viața pe ocean, fără să vadă oceanul. Am observat cum se zgîiau cînd fata (pe care evident o socoteau fiica mea) se cățăra ba pe o scară de fier, ba pe alta.

— *Ça va, mademoiselle, ça va ?* [1]

Sabeth se cățăra ca o pisică.

[1] Merge, domnișoară, merge ? (Fr.)

— *Pas trop vite, ma petite —* ![1]

Expresia pe care o lua figura acelor bărbați era nerușinată, așa mi se părea, dar Sabeth nu observa nimic din toate astea, Sabeth, în pantalonii ei negri de cowboy, cu tighelurile odinioară albe, cu pieptenele verde în buzunarul de la spate, cu coada de cal roșcată, care i se clătina pe spate, sub puloverul negru, cei doi omoplați, crestătura din spinarea dreaptă și subțire, apoi coapsele, picioarele tinere în pantaloni negri, strînși pe pulpe, gleznele — mi se părea frumoasă, dar nu fermecătoare. Doar foarte frumoasă ! Stăteam în fața ferestruicii mobile a unui injector Diesel, pe care i l-am explicat pe scurt, ținînd mîinile în buzunarele pantalonilor, pentru a nu o prinde de braț sau de umăr cum făcuse deunăzi, la micul dejun, baptistul.

Nu voiam să o ating.

Deodată mi-am părut mie însumi senil —

Am prins-o de amîndouă coapsele, cînd piciorul îi dibuia după ultima treaptă a unei scări de fier, am săltat-o scurt și am dat-o jos. Coapsele îi erau uimitor de ușoare, dar tari, lesne de cuprins, ca volanul Studebakerului meu, grațioase, exact de același diametru — după o secundă stătea pe podestul de tablă găurită, fără să fi roșit cîtuși de puțin, mi-a mulțumit pentru ajutorul inutil și a început să se șteargă pe mîini cu un șomoiog de bumbac multicolor. Nici eu nu mă simțeam înfiorat, am pornit mai departe spre marile axe

[1] Mai încet, micuțo — ! (Fr.)

de elice pe care mai voiam să i le arăt. Probleme de torsiune, coeficientul de frecare, oboseala oțelului datorită vibrațiilor și așa mai departe, la toate acestea mă gîndeam numai în tăcere, adică într-o larmă în care abia de puteai să vorbești — i-am explicat fetei în fugă unde ne aflam, adică acolo unde ies axele din corpul vasului pentru a învîrti afară elicele. Trebuia să strig. „Aproximativ opt metri sub suprafața apei. Am să mă informez. Aproximativ !" am strigat. „Poate numai șase metri !" Am amintit de considerabila presiune a apei căreia trebuia să-i reziste vasul, dar era prea mult — fantezia ei copilărească și zburase afară, la pești, pe cînd eu îi vorbeam de construcția vasului. „Uite !" am strigat luîndu-i mîna și punîndu-i-o pe nitul de șaptezeci de milimetri, ca să înțeleagă ce îi explicam. „Rechini ?" Nu distingeam nici un alt cuvînt. „Cum așa rechini ?" I-am strigat : „Nu știu !" și i-am făcut semn spre axe, ochii ei mă priveau fix.

Aș fi vrut să-i ofer ceva.

Călătoria noastră se apropia de sfîrșit, după cum constatam cu părere de rău, deodată apăruse ultimul fanion pe harta Atlanticului, o distanță de numai șapte centimetri : o după-amiază, o noapte și o dimineață —

Mister Lewin și începuse să împacheteze.

Discuții despre bacșiș —

Cînd mă gîndeam cum ne vom lua rămas bun peste douăzeci și patru de ore, spunînd rămîi cu bine în dreapta și în stînga, rămîi cu bine, însoțit de cele mai bune urări și

umor, domnului Lewin : mult noroc în agricultură ! și baptistului : mult noroc la Luvru ! și fetei cu coada de cal roșcată și cu viitorul nedecis : mult noroc ! — îmi venea greu cînd mă gîndeam că nu vom mai auzi niciodată unul de altul.

Eram la bar —

Cunoștințe de călătorie !

Am devenit sentimental, cum nu îmi e felul, se dădea un mare bal, ca de obicei, desigur, era ultima seară la bord, și întîmplător împlineam cincizeci de ani ; dar, firește, nici n-am pomenit de acest lucru.

A fost prima mea propunere de căsătorie.

De fapt ședeam împreună cu mister Lewin, care nu se dădea nici el în vînt după baluri și dans, îl invitasem (fără să-i destăinuiesc motivul special) la un vin de Burgundia, cel mai bun care se găsea pe vapor (numai o dată împlinești 50 de ani, îmi spuneam) : Beaune 1933, cu un buchet extraordinar, dar nepersistent, nu-l simțeai prea mult în gură după ce îl beai, și, din păcate, puțin cam tulbure, ceea ce nu-l supăra pe mister Lewin, căruia îi plăcea chiar Burgundy californian. Eram dezamăgit de vin (drept să spun, îmi imaginasem altfel a cincizecea aniversare), totuși mulțumit, Sabeth apărea numai în fugă, ca să soarbă din paharul ei cu *citron-pressé* [1], apoi pleca cu cîte un dansator, cu graficianul ei mustăcios și din cînd în cînd cu vreun ofițer de pe vapor, în ținută de gală, sclipind ca la

---

[1] Suc de lămîie. (Fr.)

operetă, Sabeth în aceeași rochie albastră de seară, nu lipsită de gust, dar ieftină, prea copilăroasă... Mă întrebam dacă n-ar fi bine să mă duc la culcare, îmi simțeam din nou stomacul, apoi ședeam și prea aproape de muzică, era o larmă infernală, la care se adăuga și harababura carnavalului; lampioane înnecate în fum gros de țigări și de trabucuri, ca soarele în zăduful din Guatemala, serpentine de hîrtie, ghirlande peste tot, o junglă de fleacuri verzi și roșii, domni în smoching, negri ca zopiloții, al căror penaj lucea la fel —

Nu voiam să mă gîndesc la așa ceva.

Peste două zile, la Paris, am să mă duc la un medic, să mă examineze în sfîrșit la stomac — cam atîta era tot ce puteam să gîndesc în zarva aceea.

Era o seară ciudată —

Mister Lewin, neobișnuit cu vinul, a devenit cît se poate de amuzant și a avut deodată curajul să danseze cu Sabeth, lunganul; ea îi ajungea pînă la coaste, iar el stătea cu capul lăsat în jos ca să nu se încurce în serpentine. Sabeth îi vorbea privind spre el. Mister Lewin nu avea costum de culoare închisă și dansa orice dans ca mazurca, fiindcă se născuse în Polonia, își petrecuse copilăria în ghetou și așa mai departe. Ca să-l poată prinde de umăr, Sabeth trebuia să se întindă ca o școlăriță în tramvai cînd vrea să se țină ca să nu cadă. Eu ședeam la masă, clătinam vinul de Burgundia, hotărît să nu devin sentimental, fiindcă era aniversarea mea, și beam. Germanii beau șampanie; m-am gîndit la Herbert, respectiv la viitorul țigării de foi germane și la ce va fi făcînd Herbert acolo, singur printre indieni.

Mai tîrziu m-am dus pe punte.

Eram cît se poate de treaz cînd a venit Sabeth să mă caute, i-am spus imediat că are să răcească, avea pe ea doar rochița subțire de seară. Voia să știe dacă sînt trist. Fiindcă nu dansam. Mi se păreau amuzante dansurile lor moderne, era amuzant să privești țopăiala aceea existențialistă, fiecare dansează de unul singur, își face lui însuși nazuri, se încurcă în propriile-i picioare, tremură ca scuturat de friguri, totul aduce a epilepsie, dar e amuzant, plin de temperament, aș zice, eu însă nu sînt în stare de așa ceva.

De ce să fiu trist ?

Anglia n-a apărut încă la orizont —

I-am dat haina mea, ca să nu răcească; și coada de cal îi flutura într-una, nu-i stătea de loc pe spate, atît de tare bătea vîntul.

Coșurile roșii ale vaporului, în lumina reflectorului —

Sabeth socotea că e o nebunie să stai pe punte într-o noapte ca aceea, cu șuiere și trosnete prin toate cablurile, în pînzele de vele care acopereau bărcile de salvare, cu fumul ieșind din coș —

Muzica abia de se auzea.

Am vorbit despre constelații — lucruri obișnuite, pînă ne-am dat seama care din noi se orientează mai puțin pe cer, restul nu ține decît de starea de spirit, ceea ce nu suport. I-am arătat, la nord, cometa care se vedea

zilele acelea. N-a lipsit mult să-i spun că e ziua mea de naştere. De aceea apăruse cometa! Dar nu se potrivea nici măcar ca glumă: cometa se vedea de o jumătate de săptămînă, chiar dacă nu la fel de clar ca în noaptea aceea, cel puţin din 26.IV. Aşadar n-am pomenit nimic de aniversarea mea (29.IV.).

— La despărţire îmi doresc două lucruri, i-am spus. Primul, să nu te faci stewardesă —

— Şi al doilea ?

— Al doilea, i-am răspuns, să nu te duci la Roma cu autostopul. Vorbesc serios. Prefer să-ţi plătesc eu biletul de tren sau de avion —

Atunci nu mi-a trecut o clipă prin gînd că vom călători împreună la Roma, Sabeth şi cu mine, care nu aveam ce căuta la Roma.

Fata mi-a rîs în faţă.

Mă înţelesese greşit.

După miezul nopţii se servea bufet rece, ca de obicei — am pretins că îmi e foame şi am condus-o pe Sabeth jos, deoarece, cu toată haina mea, dîrdîia de frig, vedeam bine.

Îi tremura bărbia.

Jos încă nu se sfîrşise balul —

Presupunerea fetei că aş fi trist fiindcă sînt singur m-a indispus. Sînt obişnuit să călătoresc singur. Viaţa mea, ca a oricărui bărbat adevărat, e închinată muncii. Nici nu aş vrea să fie altfel, şi mă socotesc fericit că locuiesc singur, după părerea mea unica situaţie posibilă pentru un bărbat, îmi face plăcere să fiu singur cînd mă trezesc, să nu fiu obligat să vorbesc. Ce femeie ar înţelege acest lucru ?

Chiar întrebarea dacă am dormit bine mă supără, fiindcă sînt cu gîndurile departe, sînt obişnuit să gîndesc în viitor, nu în trecut, să fac planuri. Dezmierdări seara, da, merge, dar dimineaţa nu pot suferi dezmierdările, apoi, drept să spun, după trei, patru zile petrecute alături de o femeie începeam întotdeauna să simulez, sentimente, dimineaţa, nu poate suporta nici un bărbat. Mai bine să spăl vasele !

Sabeth rîse —

Să iei micul dejun cu o femeie, da, în mod excepţional, în concediu, pe un balcon, dar mai mult de trei săptămîni n-am suportat nici odată, la drept vorbind se poate în concediu, cînd şi aşa nu ştii ce să faci toată ziua, dar după trei săptămîni (cel mult) încep să duc dorul turbinelor; tihna femeii de dimineaţă, de pildă o femeie care este în stare, dimineaţa, înainte de a se îmbrăca, să aşeze altfel florile în vază şi să vorbească între timp de iubire şi căsătorie, nu o poate suporta nici un bărbat, aşa cred, cel mult simulează. M-am gîndit la Ivy; Ivy înseamnă iederă, şi de fapt acelaşi lucru înseamnă pentru mine toate femeile. Vreau să fiu singur ! Numai cînd văd o cameră cu două paturi, nu la hotel, pe care îl poţi părăsi curînd, ci o cameră cu două paturi aranjate pentru timp îndelungat simt ceva care mă face să mă gîndesc la Legiunea străină —

Sabeth mă socotea cinic.

Dar aşa stau lucrurile, cum spun eu.

N-am mai continuat, deşi mister Lewin nu pricepea nici un cuvînt, aşa cred; cînd am vrut să umplu paharele, a pus imediat mîna

peste paharul lui, iar Sabeth, care mă găsea cinic, a fost invitată la dans... Nu sînt cinic. Sînt doar ceea ce femeile nu pot suporta : întru totul realist. Nu sînt inuman, cum spunea Ivy, și nu pledez cîtuși de puțin împotriva căsătoriei ; de cele mai multe ori chiar femeile au găsit că nu sînt potrivit pentru așa ceva. Nu pot să am tot timpul sentimente. Singura situație posibilă pentru mine este să fiu singur, fiindcă nu vreau să fac o femeie nefericită, și femeile au de altfel înclinația să devină nefericite. Recunosc : nu-i întotdeauna plăcut să fii singur, nu ești întotdeauna în formă. De altfel am constatat din experiență că femeile, cum nu e bărbatul în formă, nu mai sînt nici ele ; de îndată ce se plictisesc, încep reproșurile, zic că ești lipsit de sentimente. Apoi, drept să spun, prefer să mă plictisesc singur. Recunosc : nici eu nu înclin întotdeauna pentru televiziune (deși, în treacăt fie spus, sînt convins că peste cîțiva ani televiziunea va fi și mai bună) și am și eu stările mele de spirit, dar tocmai de aceea prefer să fiu singur. Unele din cele mai fericite clipe pe care le cunosc sînt acelea cînd, după ce am plecat dintr-o societate, mă urc în mașina mea, închid portiera, pun cheia de contact, deschid radioul, îmi aprind o țigară cu bricheta electrică și demarez cu piciorul pe accelerator, oamenii mă stînjenesc, chiar și bărbații. Cît despre starea de spirit, nu constituie pentru mine o problemă, cum am mai spus. Uneori devii slab, dar e o stare trecătoare. Sînt fenomene de oboseală ! Ca la oțel. Sentimentele, așa am constatat, sînt fenomene de oboseală, nimic altceva, cel puțin în ceea ce mă privește. Ești istovit. Și atunci nu mai folosește la nimic să așterni scrisori pentru a nu mai fi singur. Nu se schimbă nimic ; după aceea nu auzi decî proprii tăi pași prin locuința goală. Sau mai rău : crainicii de la radio făcînd reclamă pentru alimentele necesare cîinilor, pentru vreun praf de copt, ori pentru mai știu eu ce, apoi anunțînd brusc : emisiunea viitoare, mîine dimineață ! Și nu e decît ora două. Beau gin, deși ginul așa, simplu, nu îmi place, se aud voci din stradă, claxoane, chiar huruit de metrou, cînd și cînd huruit de avion, totuna. Se întîmplă să adorm pur și simplu, cu ziarul pe genunchi și țigara pe covor. Îmi adun puterile. De ce ? Undeva, o emisiune tîrzie transmite simfonii, închid radioul. Și apoi ? Stau pur și simplu cu gin în pahar, deși nu-mi place, și beau ; stau, pentru a nu auzi pași în casa mea, pași care sînt de fapt ai mei. Nu e nimic tragic, doar dificil : nu poți să-ți spui singur noapte bună — E acesta un motiv ca să te căsătorești ?

Sabeth, întorcîndu-se de la dans pentru a-și bea paharul de *citron-pressé*, mă atinse : — mister Lewin dormea, lunganul, zîmbind, de parcă ar fi văzut și în somn toată harababura, serpentinele de hîrtie, baloanele de copii pe care perechile trebuiau să și le spargă unele altora.

La ce mă gîndesc tot timpul? m-a întrebat.

Nu știam.

Dar ea la ce se gîndește? am întrebat-o.

A știut numaidecît:

— Ar trebui să vă căsătoriți, mister Faber!

Apoi a apărut iar prietenul ei, care o căutase afară, pe toate punțile, ca să o invite la dans și și-a îndreptat privirile spre mine —

— Dar, te rog! i-am spus.

I-am păstrat geanta.

Știam precis la ce mă gîndeam. Dar nu se poate exprima în cuvinte. Mi-am clătinat paharul, l-am mirosit și voiam să nu mă gîndesc cum se împerechează bărbatul cu femeia, totuși mi-a apărut deodată imaginea, involuntar, m-am minunat, m-am speriat, ca atunci cînd ești pe jumătate adormit. De ce tocmai așa? Dacă am sta să judecăm: de ce tocmai cu pîntecele? Cînd stai și îi privești pe dansatori și îți imaginezi lucrurile cu toată obiectivitatea, ți se pare că așa ceva nu e cu putință la oameni. De ce tocmai așa? Este absurd, cînd pe tine însuți nu te constrînge instinctul, ți se pare că ar trebui să fii nebun, doar dacă ți-ar veni o astfel de idee, ba chiar pervers.

Am comandat bere —

Poate că numai eu dau importanță acestor lucruri.

Dansatorii din apropiere tocmai se pregăteau să țină o portocală între două nasuri și să danseze așa —

Oare Lajser Lewin ce părere avea?

Mister Lewin sforăia în toată regula, nu se putea vorbi cu el, și mai avea și gura pe jumătate deschisă: ca gura roșietică a unui pește într-un acvariu de sticlă verde! mi-am zis —

M-am gîndit la Ivy.

Cînd o îmbrățișam și mă gîndeam totodată: „Să-mi dau filmele la developat, să-l chem pe Williams la telefon!“ Puteam să rezolv în minte o problemă de șah în timp ce Ivy spunea: *„I'm happy, o dear, so happy, o dear, o dear“* [1] îi simțeam toate cele zece degete în jurul cefei, îi vedeam gura epileptic-fericită, vedeam tabloul de pe perete care atîrna iar strîmb, auzeam liftul, mă întrebam în ce zi sîntem, o auzeam zicînd: *„You're happy?“*[2] și închideam ochii pentru a mă gîndi la Ivy, pe care o aveam în brațe, și îmi sărutam din neatenție propriul meu cot. Apoi îmi pierea totul din minte. Uitam să-l chem pe Williams la telefon, deși mă gîndisem într-una să-l chem. Stăteam dinaintea ferestrei deschise și îmi fumam în sfîrșit țigara, în timp ce Ivy pregătea ceaiul și brusc știam în ce zi sîntem. Dar n-avea nici o importanță data aceea. Totul parcă nici nu fusese vreodată. Apoi auzeam că intră cineva în cameră și mă întorceam, era Ivy, în capot, care aducea două cești; mă îndreptam spre ea și spuneam: Ivy! și o sărutam, fiindcă era o fată drăguță, deși nu înțelegea că aș fi preferat să fiu singur —

Vaporul nostru s-a oprit brusc.

[1] Sînt fericită, dragule, atît de fericită, dragule! (Engl.)
[2] Ești fericit? (Engl.)

9 — c. 1012

Mister Lewin s-a trezit deodată, deşi nu scosesem o vorbă, voia să ştie dacă am ajuns la Southampton.

Afară, lumini —

Probabil Southampton.

Mister Lewin s-a ridicat şi s-a dus pe punte.

Mi-am băut berea, încercînd să-mi amintesc dacă şi cu Hanna (odinioară) fusese absurd, dacă întotdeauna a fost absurd.

Toată lumea se ducea pe punte.

Cînd s-a întors Sabeth în sala cu serpentine ca să îi dau geanta, m-am mirat : şi-a luat rămas bun de la prietenul ei, care a făcut o mutră acră, şi s-a aşezat lîngă mine. Cum semăna la faţă cu Hanna de pe vremuri ! Mi-a cerut o ţigară şi a vrut să afle, ca şi înainte, la ce m-am gîndit tot timpul, ceva trebuia să-i răspund : i-am întins bricheta al cărei foc i-a luminat faţa tînără, şi am întrebat-o dacă vrea să se mărite cu mine.

Sabeth a roşit.

A vrut să ştie dacă vorbesc serios.

De ce nu !

Afară, debarcarea, care trebuia să fie văzută ; era frig, totuşi se considera o datorie de onoare, doamnele tremurau în rochiile lor de seară, ceaţă, întunericul nopţii plin de lumini, domnii, în smoching, îşi îmbrăţişau doamnele, încercînd să le încălzească, reflectoare luminînd locul de încărcare, domni cu coifuri de hîrtie multicolore, zgomotul macaralelor, dar totul în ceaţă ; pe ţărm, semnale luminoase intermitente —

Stăteam fără să ne atingem.

Spusesem ceea ce n-aş fi vrut să spun niciodată, dar ce ai spus e bun spus, tăcerea noastră îmi plăcea, eram iar complet treaz, totuşi habar nu am la ce mă gîndeam, probabil la nimic.

Viaţa mea era în mîinile ei —

Mister Lewin a venit şi a zăbovit un timp lîngă noi, fără să ne deranjeze, dimpotrivă eram foarte bucuroşi, cred că şi Sabeth era bucuroasă, stăteam braţ la braţ şi discutam cu mister Lewin, care dormise bine după vinul de Burgundia, şi ne sfătuiam în privinţa bacşişurilor şi a altor lucruri de felul acesta. Vaporul nostru a rămas ancorat cel puţin o oră, în curînd aveau să apară zorile. Cînd am rămas singuri, ultimii pe puntea udă, şi cînd Sabeth m-a întrebat dacă am vorbit într-adevăr serios, am sărutat-o pe frunte, apoi pe pleoapele reci şi tremurătoare, dîrdîia toată, apoi pe gură şi m-am speriat. Îmi era mai străină decît oricare fată vreodată. Gura ei, pe jumătate deschisă, era ceva insuportabil ; i-am sărutat lacrimile care-i izvorau din ochi, de spus nu aveam ce spune, era insuportabil.

A doua zi am ajuns la Le Havre.

Ploua, stăteam pe puntea superioară, cînd fata străină, cu coada de cal roşcată a trecut pe pasarelă cu bagaje în amîndouă mîinile, din care pricină n-a putut să-mi facă semn de adio. Cred că m-a văzut cînd i-am făcut semn. Aş fi vrut să filmez, dar continuam să flutur din mînă chiar şi cînd n-am mai văzut-o în mulţime. Mai tîrziu, la vamă, tocmai cînd tre-

buia să-mi deschidă geamantanul, am mai zărit o dată coada ei de cal roşcată ; a salutat şi ea, dînd din cap şi zîmbind, ducînd în amîndouă mîinile bagajele, nu luase hamal, ca să facă economie, şi căra o greutate mult prea mare, dar nu aveam cum să-i ajut, fiindcă dispăruse în mulţime — Copilul nostru ! Nu aveam cum să ştiu atunci, totuşi am simţit că mă sufoc de-a binelea cînd am văzut cum se pierde în mulţime. Îmi era dragă. Numai atîta ştiam. În trenul special pentru Paris aş fi putut să trec din vagon în vagon. Dar de ce aş fi făcut-o ? Ne luasem rămas bun.

La Paris i-am telefonat de îndată lui Williams pentru a-i prezenta cel puţin verbal raportul ; a spus bună ziua *(Hello)* şi apoi că n-are timp să-mi asculte explicaţiile. M-am întrebat dacă nu s-a întîmplat ceva... La Paris, ca de obicei, era o săptămînă plină de conferinţe, locuiam, ca de obicei, pe Quai Voltaire, în aceeaşi cameră cu vedere spre Sena şi chiar în faţă, acel Luvru pe care nu îl vizitasem niciodată.

Williams era ciudat —

— *It's okay*[1], spuse el, *it's okay*, repeta mereu în timp ce îi dădeam explicaţii în legătură cu scurta mea călătorie în Guatemala, care, după cum s-a dovedit la Caracas, nu însemna o întîrziere, întrucît turbinele nu erau încă pregătite pentru montare, lăsînd de o parte faptul că sosisem la timp la Paris, la conferinţe, care constituiau cel mai important eveniment al lu-

[1] E în ordine. (Engl.)

nii aceleia. *It's okay*, spuse el şi cînd îi povestii despre îngrozitoarea sinucidere a prietenului meu din tinereţe. *It's okay*, iar ca încheiere spuse : *What about some holidays, Walter ?* [1]

Nu îl înţelegeam.

— *What about some holidays ?* spuse el, *You're looking like* —[2]

Am fost întrerupţi.

— *This is Mr. Faber, this is* —[3]

Nu ştiu dacă Williams mi-o lua în nume de rău că nu venisem cu avionul, ci, în mod excepţional, cu vaporul ; aluzia lui că aş avea nevoie de un concediu putea să fie o simplă ironie, fiindcă eram mai bronzat ca oricînd, şi, după cum mîncasem la bord, mai puţin slab ca oricînd, şi, pe deasupra, şi bronzat —

Williams era ciudat.

Mai tîrziu, după conferinţă, m-am dus la un restaurant pe care nu-l cunoşteam, singur şi indispus, cu gîndul la Williams. Altfel nu era meschin. Credea, poate, că în Guatemala, sau altundeva în drum mă ocupasem un pic de *love-affair*[4] ? Zîmbetul lui mă mîhnea, fiindcă în probleme profesionale, cum am spus, sînt conştiinciozitatea personificată ; niciodată — şi Williams ştia foarte bine — nu întîrziasem o jumătate de oră măcar la vreo conferinţă din pricina unei femei. Pur şi simplu nu eram un astfel de om. Mai mult decît orice mă in-

[1] Ce ai spune de un concediu, Walter ? (Engl.)
[2] Pari cam — (Engl.)
[3] Acesta este domnul Faber, este — (Engl.)
[4] Chestiuni amoroase. (Engl.)

dispunea însă că neîncrederea lui sau ce era cînd spunea mereu: *It's okay!* mă preocupa într-atît, încît pînă și chelnerul mă luă drept un idiot.

— *Beaune, monsieur, c'est un vin rouge.*[1]

— *It's okay!* am spus.

— *Du vin rouge,* zise, *du vin rouge — avec des poissons?*[2]

Uitasem pur și simplu ce comandasem, mă gîndeam la altceva; dar nu era un motiv totuși să roșesc — mă înfuria faptul că și chelnerul (de parcă ar fi servit un barbar) mă făcea să mă simt nesigur pe mine. La urma urmei nu aveam de ce să încerc un sentiment de inferioritate, îmi văd de lucru, nu am ambiția să fiu un inventator, dar cel puțin atît cît realizează un baptist din Ohio, care se amuză pe seama inginerilor, cred că realizez și eu; munca mea este mai utilă, conduc lucrări de montaj care valorează milioane, și am condus adevărate uzine, am lucrat în Persia, în Africa (Liberia) și în Panama, în Venezuela și Peru, nu sînt un înapoiat — cum bănuiește desigur chelnerul.

— *Voilà, monsieur!*[3] —

A urmat teatrul pe care obișnuiesc să-l facă oamenii aceștia cînd arată sticla, o destupă, toarnă puțin de probă — și întreabă:

— *Il est bon?*[4]

Urăsc sentimentul de inferioritate.

---

[1] Beaune, domnule, e un vin roșu. (Fr.)
[2] Vin roșu... vin roșu — la pește? (Fr.)
[3] Poftiți, domnule! (Fr.)
[4] E bun? (Fr.)

— *It's okay,* am spus și nu m-am lăsat intimidat, remarcasem mirosul de dop, dar nu-mi trebuiau discuții, *it's okay.*

Mă preocupa altceva.

Eram singurul client, fiind seara devreme, și ceea ce mă irita era oglinda din fața mea, o oglindă cu rama aurită. Mă vedeam, de cîte ori priveam, ca să spun așa, ca pe un portret de familie, Walter Faber mîncînd salată, în ramă aurită. Aveam cearcăne la ochi, atîta tot, în schimb eram bronzat, cum am spus, cu mult mai puțin slab ca de obicei, arătam minunat. Doar sînt un om în puterea vîrstei (asta o știam și fără oglindă), cărunt, dar sportiv. Bărbații frumoși nu îmi spun nimic. În perioada pubertății mă preocupa faptul că aveam nasul cam lung, dar numai atunci; între timp s-au găsit destule femei care să mă vindece de falsul complex de inferioritate, ceea ce mă irita era numai și numai localul acela: unde te uitai, dădeai de oglinzi, de te apuca greața, și așteptam, așteptam la nesfîrșit să mi se aducă peștele. Am reclamat energic, deși aveam timp, mă supăra sentimentul că nu sînt luat în serios de chelneri, de ce anume, nu știu, un local gol, cu cinci chelneri care șopteau între ei, și un singur client: Walter Faber, care fărîmița pîine, într-o ramă aurită, oriunde îmi îndreptam privirile; peștele, cînd mi s-a adus, în sfîrșit, era excelent, dar în fond nu-mi plăcea; nu știu ce se petrecea cu mine.

„You are looking like —"

Numai datorită acestei remarci prostești a lui Williams (care ține la mine, totuși, știu

bine), în loc să-mi mănînc peștele, mă uitam mereu în oglinzile acelea caraghioase care mă multiplicau în total de opt ori :

Firește că îmbătrînesc —

Firește că voi avea în curînd chelie —

N-am obiceiul să mă duc la medici, n-am fost bolnav în viața mea, dacă nu pun la socoteală apendicita — mă uitam în oglindă doar fiindcă Williams spusese : *What about some holidays, Walter ?* și totuși eram mai bronzat ca oricînd. În ochii unei fetișcane care dorea să se facă stewardesă eram un om așezat, tot ce se poate, totuși nu un om obosit de viață, dimpotrivă, la Paris am uitat chiar să mă duc la un medic, așa cum îmi propusesem —

Mă simțeam cît se poate de normal.

A doua zi (duminică) m-am dus la Luvru, dar nici urmă de fată cu părul pieptănat în coadă de cal, deși am zăbovit acolo, la Luvru, mai mult de o oră.

Prima mea experiență cu o femeie, cea mai veche dintre toate, am uitat-o de fapt, adică nu îmi amintesc de ea atunci cînd nu vreau. Era soția profesorului meu care, pe vremea aceea, puțin înainte de bacalaureat, mă lua la el acasă la sfîrșit de săptămînă ; îl ajutam la corectarea unei noi ediții a manualului său, pentru a cîștiga cîțiva bani. Dorința mea fierbinte era să-mi cumpăr o motocicletă, de ocazie, oricît de veche, dar încă în stare de funcționare. Trebuia să desenez figuri, teorema lui Pythagora și așa mai departe, să le trag în tuș, fiindcă eram cel mai bun elev la matematică și geometrie. Soția lui, după cum puteam aprecia la vîrsta mea de atunci, era o femeie trecută de patruzeci de ani, așa cred, bolnavă de plămîni, și cînd îmi săruta corpul de băiețandru îmi părea ca o nebună sau ca o cățea; totuși i-am spus întotdeauna doamna profesor. Era absurd. O uitam de la o dată la alta ; numai cînd intra profesorul în clasă și, fără să scoată un cuvînt, punea caietele pe catedră, mi-era teamă că a aflat și că o să afle toată lumea. De cele mai multe ori mă striga pe mine primul cînd era vorba de împărțit caietele și trebuia să apar în fața clasei — ca singurul care nu făcuse nici o greșeală. Soția lui a murit în aceeași vară și am uitat-o cum uiți apa pe care ai băut-o undeva, însetat. Desigur, m-am simțit prost că am uitat-o și mi-am impus să mă duc o dată pe lună la mormîntul ei ; scoteam cîteva flori din servietă, cînd nu mă vedea nimeni, și le puneam repede pe mormînt, care nu avea încă piatră funerară, ci numai număr ; dar mi-era și rușine, fiindcă de fiecare dată mă bucuram cînd se termina.

Numai cu Hanna nu a fost niciodată absurd.

Era primăvară, dar ningea, se iscase un viscol din cer senin, cînd ședeam împreună în grădina Tuileries, nu ne văzusem de aproape o săptămînă și ea se bucura că ne-am întîlnit, după cum mi se părea, din pricina țigărilor, fiindcă i se terminaseră banii.

— De altfel nu am crezut o clipă, spuse, că nu te duci niciodată la Luvru —

— În orice caz foarte rar.

— Foarte rar! exclamă rîzînd. Alaltăieri te-am văzut — jos la antici — și ieri de asemenea.

Era într-adevăr un copil, deși fuma țigară după țigară, credea serios că numai o simplă întîmplare a făcut să ne întîlnim din nou într-un oraș ca Parisul. Purta aceiași pantaloni negri și espadrile, iar pe deasupra un raglan cu glugă, de pălărie, firește, nici vorbă, doar coada de cal roșcată, și ningea, cum am spus, din cer senin.

— Nu ți-e frig?

— Nu! răspunse ea. Poate dumitale!

La ora 16.00 aveam iar conferință —

— Bem o cafea? am întrebat.

— Oh, cu plăcere, mi-a răspuns.

Cînd am traversat Place de la Concorde, urmăriți de fluieratul unui polițist, mi-a dat brațul. Nu m-aș fi așteptat. Trebuia să alergăm, întrucît polițistul și ridicase bastonul alb și o grămadă de mașini porniseră către noi; pe trotuar, salvați, ținîndu-ne de braț, am constatat că îmi pierdusem pălăria — zăcea în mijlocul pieței, în mocirla pămîntie, turtită de o roată de automobil. *Eh bien!* [1] am exclamat și am pornit mai departe braț la braț cu fata, fără pălărie, ca un tînăr, prin viscol.

Sabethei îi era foame.

Ca să nu-mi fac iluzii, îmi spuneam că o bucură revederea noastră pentru că rămăsese aproape fără nici un ban; înfuleca la prăjituri, de abia izbutea să mai ridice privirile, să mai

---

[1] Ei, bine! (Fr.)

vorbească... Nu era chip să-i scot din cap ideea de a călători cu autostopul la Roma; își întocmise chiar un program amănunțit: Avignon, Nîmes, Marsilia nu neapărat, dar neapărat Pisa, Florența, Siena, Orvieto, Assisi și nu mai știu ce, încercase chiar în dimineața aceea, dar, nu încape îndoială, greșise șoseaua.

— Și mama dumitale știe?

— Da.

— Și nu e îngrijorată?

Mai zăboveam doar pentru că trebuia să plătesc, ședeam gata de plecare, cu servieta sprijinită pe genunchi; tocmai în vremea asta, cînd Williams se purta atît de ciudat, nu voiam să ajung tîrziu la conferință.

— Firește că e îngrijorată, spuse fata în timp ce aduna cu lingurița ultimele resturi de prăjitură, oprindu-se doar din bună creștere să nu lingă și farfuria, și adăugă rîzînd: Mama e mereu îngrijorată —

Mai tîrziu spuse:

— Mi-a cerut să-i promit că n-am să călătoresc cu oricine — dar e de la sine înțeles, doar nu sînt proastă.

Între timp am plătit.

— Îți mulțumesc, a spus fata.

Nu îndrăzneam să o întreb: „Ce program ai astă seară?“ Știam tot mai puțin ce fel de fată era în realitate. Nepăsătoare în ce sens? Poate că primea într-adevăr invitația oricărui bărbat, presupunere care nu mă indigna, dar mă făcea gelos, de-a dreptul sentimental.

— O să ne mai vedem? am întrebat și am adăugat repede: dacă nu, îți doresc numai bine —

Trebuia într-adevăr să plec.

— Mai rămîi pe aici?

— Da, mi-a răspuns, am timp —

Mă ridicasem.

— Dacă ai timp, am spus, fă-mi un serviciu —

Îmi căutam pălăria pierdută.

— Voiam să mă duc la Operă, dar nu am luat încă bilete —

Mă miram singur de prezența mea de spirit, nu fusesem încă niciodată la Operă, se înțelege, dar Sabeth, care cunoștea atît de puțin oamenii, nu se îndoi o secundă, cu toate că nu știam ce se joacă la operă, și luă banii pentru bilete, hotărîtă să-mi facă un serviciu.

— Dacă ai chef și dumneata, i-am spus, ia două bilete și ne întîlnim la ora șapte — aici.

— Două?

— Se zice că e formidabil!

Așa îl auzisem pe Mrs. Williams spunînd.

— Mister Faber, zise fata, dar nu pot accepta —

La conferință am ajuns cu întîrziere.

Pe profesorul O. într-adevăr nu l-am recunoscut cînd s-a oprit deodată înaintea mea: „Încotro atît de grăbit, Faber, încotro?" Fața nu îi era nici măcar palidă, dar întru totul schimbată; îmi ziceam numai: „Fața aceasta îmi este cunoscută. Rîsul lui îl cunosc, dar de unde oare?" Probabil că și-a dat seama. „Nu mă mai cunoști?" Rîsul i-a devenit oribil. „Da, da, spuse el rîzînd, am trecut prin multe!" Fața lui nici nu mai era față, ci un craniu acoperit cu piele, ba chiar și cu mușchi, care creau o mimică, și mimica aceea îmi amintea de profesorul O., dar era un craniu, rîsul mult prea larg îi desfigura fața, un rîs mult prea larg în raport cu ochii afundați în cap. „Domnule profesor!" am exclamat și era cît pe-aci să spun: „Știam, mi s-a spus că ați murit". Dar m-am stăpînit și am zis: „Ce mai faceți?" Niciodată n-a fost atît de amabil, îl stimam, dar atît de amabil ca în momentul acela, cînd stăteam cu mîna pe portiera taxiului n-a fost niciodată. „Primăvara la Paris!" rîse el și nu puteam pricepe de ce tot rîdea, îl știam profesor la ETH [1], nu clovn, dar de cum deschidea gura parcă rîdea. „Da, da, rîse el, acuma îmi merge iar bine!" Și totuși nu rîdea de loc, așa cum nu rîde un craniu de mort, făcea doar această impresie, m-am scuzat că din pricina grabei nu l-am recunoscut de îndată. Avea o burtă cum nu avusese niciodată, ca un balon care țîșnea de sub coaste, în rest era slab, pielea, parcă tăbăcită sau de lut, ochii, vioi, dar afundați în cap. I-am povestit ceva. Parcă nici nu m-a auzit. „Încotro atît de grăbit?" rîse și mă întrebă dacă nu vreau să mergem la un *apéro*[1]. Și amabilitatea lui, cum am spus, era exagerată; fusese profesorul meu pe vremuri, la Zürich, îl stimasem, dar zău că nu aveam timp pentru un *apéro*. „Dragă domnule profe-

[1] ETH — Eidgenössische Technische Hochschule (în Zürich) = Institutul politehnic (din Zürich).

[2] Aperitiv. (Fr.)

sor !“ Înainte nu-i spusesem niciodată așa. „Dragă domnule profesor !“ i-am spus, fiindcă mă apucase de braț și știam ce știa toată lumea ; el însă, după cum se părea, nu știa nimic. Rîdea. „Atunci altă dată !“ mi-a răspuns, iar eu, care știam că omul acela era de fapt mort, am spus : „Bucuros !“ și m-am urcat în taxi —

Conferința nu mă interesa.

Profesorul O. a constituit întotdeauna pentru mine un fel de model, deși nu primise Premiul Nobel, nu făcea parte dintre profesorii de la ETH Zürich care dobîndiseră renume mondial, era totuși un specialist serios— N-am să uit niciodată cum stăteam în jurul lui noi, studenții, îmbrăcați în halate albe pentru desen și rîdeam de destăinuirea ce ne-o făcea : O călătorie de nuntă (așa spunea întotdeauna) ajunge pe deplin, după aceea veți găsi tot ce este mai important în publicații, învățați limbi străine, domnilor, dar nu călătoriți, călătoriile aparțin evului mediu, astăzi avem mijloace de a comunica, nu mai vorbesc de mîine ori de poimîine, mijloace de comunicație care ne aduc întreg pămîntul în casă, a călători dintr-un loc într-altul este un atavism. Rîdeți, domnilor, dar așa stau lucrurile, a călători este un atavism, va veni ziua cînd de fapt nici nu va mai exista circulație, cînd se vor plimba prin lume într-o birjă numai tinerii căsătoriți, atît, nimeni altcineva — Rîdeți, domnilor, dar veți apuca ziua aceea!

Și acum, pe neașteptate, l-am văzut la Paris.

Probabil că de aceea a rîs într-una. Probabil că nici nu e adevărat că are cancer la stomac (cum se vorbește) și rîde fiindcă de doi ani toată lumea spune că medicii nu-i dau mai mult de două luni, rîde de noi ; era atît de sigur că o să ne mai întîlnim o dată —

Conferința a durat exact două ore.

— Williams, am spus, *I changed my mind.*[1]

— *What's the matter ?*[2]

— *Well, I changed my mind*[3] —

Williams m-a dus cu mașina la hotel, și eu, între timp, i-am spus că mă gîndesc totuși să-mi întrerup puțin activitatea, să-mi iau un mic concediu, de primăvară, vreo două săptămîni, să fac o călătorie scurtă (o excursie) la Avignon, Pisa, Florența, Roma. Williams nu era cîtuși de puțin curios, dimpotrivă, mai grozav ca oricînd : mi-a oferit imediat Citroënul lui, întrucît a doua zi pleca cu avionul la New York.

— Walter, mi-a spus, *have a nice time !*[4]

M-am ras și mi-am schimbat hainele. În eventualitatea că avea să-mi reușească planul cu Opera. Am ajuns foarte devreme, deși am mers pe jos pînă în Champs Elysées. De altfel am intrat într-o anexă a unui *café*, o verandă cu geam, încălzită cu infraroșii, și abia mi se adusese Pernod-ul comandat, cînd am zărit-o pe fata aceea străină cu coadă de cal, trecînd pe acolo, fără să mă vadă, venise și ea mult

[1] M-am răzgîndit. (Engl.)
[2] Ce s-a-ntîmplat ? (Engl.)
[3] Ei bine, m-am răzgîndit. (Engl.)
[4] ...Iți doresc petrecere frumoasă ! (Engl.)

mai devreme aş fi putut s-o strig —

A intrat în *café*.

M-am bucurat, mi-am băut Pernod-ul pe îndelete, observînd-o prin geamul verandei cum comandă, cum aşteaptă, cum fumează şi cum se uită la ceas. Era îmbrăcată în raglanul negru cu glugă, cu nasturi de lemn şi şnururi, sub care se vedea rochiţa albastră de seară, aşadar pregătită să meargă la Operă, o tînără care îşi examina rujul de buze. Bea *citron-pressé*. Eram fericit cum nu mai fusesem încă niciodată la Paris şi nu trebuia decît să vină chelnerul, ca să plătesc şi să plec — dincolo, la fata care mă aştepta! — totuşi aproape mă bucuram că, deşi protestam, chelnerul întîrzia; niciodată n-aş fi putut fi mai fericit.

Călătoria noastră prin Italia — nu pot să spun decît că am fost fericit fiindcă şi fata, aşa cred, era fericită, în ciuda diferenţei de vîrsta.

Îi lua în derîdere pe bărbaţii tineri:

— Nişte băieţandri, spunea. Nici nu-ţi poţi închipui — ai sentimentul că le eşti mamă, şi e îngrozitor.

Am avut noroc de o vreme minunată.

Ceea ce mă obosea era apetitul ei pentru artă, mania ei de a vedea totul. De cum am intrat în Italia, n-a fost localitate unde să nu trebuiască să opresc: Pisa, Florenţa, Siena, Perugia, Arezzo, Orvieto, Assisi. — Nu sînt obişnuit cu astfel de călătorii. La Florenţa m-am răzvrătit şi i-am spus deschis că Fra

Angelico [1] mi se pare cam stîngaci. Apoi m-am corectat: naiv. Nu m-a contrazis, dimpotrivă, era entuziasmată; ei nimic nu i se părea destul de naiv.

Mie mi-a plăcut: Campari!

Şi, aş putea spune, şi cerşetorii cu mandolină —

Pe mine mă interesa: construcţia şoselelor, a podurilor, noul tip de Fiat, noua gară din Roma, noul automotor Rapido, noua maşină de scris Olivetti —

În muzee nu am ce căuta.

Şedeam afară, în Piazza San Marco, şi beam ca de obicei Campari, în timp ce Sabeth, din pură încăpăţînare, cred, vizita întreaga catedrală. În ultimele zile, începînd de la Avignon, m-am uitat la tot felul de lucruri numai ca să fiu în preajma ei. Nu aveam nici un motiv să fiu gelos, şi totuşi eram. Nu ştiam ce îşi închipuia la urma urmei o astfel de fetiţă. Că sînt şoferul ei? Foarte bine: atunci am tot dreptul să beau un Campari pînă cînd stăpîna se întoarce de la următoarea biserică. Nu m-ar fi deranjat să fiu şoferul ei, dacă nu s-ar fi petrecut ce s-a petrecut la Avignon. Uneori mă întrebam drept ce să o iau. Ideea ei: de a pleca la Roma cu autostopul! Chiar dacă pînă la urmă n-ar fi pus-o în aplicare, numai ideea aceasta şi mă făcea gelos. Ce s-a petrecut la Avignon s-ar fi petrecut cu indiferent care bărbat?

Mă gîndeam la căsătorie cum nu mă mai gîndisem niciodată —

1 Fra Giovanni da Fiesole, zis Angelico (1387—1455), pictor italian din Renaşterea timpurie.

10 — c. 1012

Cu cît o iubeam mai mult pe micuță, cu atît nu voiam să o atrag pe un astfel de făgaș. Nădăjduiam din zi în zi că voi putea vorbi o dată cu ea, eram hotărît, dar, ca să fiu sincer, mă temeam că nu mă va crede, adică va rîde de mine... Încă mă mai socotea cinic, așa mi se pare, chiar disprețuitor (nu față de ea, ci în general, față de viață) și ironic, ceea ce nu putea suferi, așa că de multe ori nu știam ce să mai spun. Dar, din capul locului, își dădea oare osteneala să mă asculte? Aveam pur și simplu sentimentul că nu mai înțeleg tineretul. Adesea mi se părea că sînt un șarlatan. Dar de ce, la urma urmei ? Nu voiam să-i spulber convingerea că Tivoli ar întrece tot ceea ce am văzut pe lume și că o după-amiază la Tivoli, de pildă, ar fi fericirea la pătrat; dar nici nu puteam să cred. Permanenta ei grijă că nu o iau în serios era absurdă : eu însumi nu mă luam în serios și mereu mă făcea cîte ceva gelos, deși îmi dădeam silința să fiu tînăr. Mă întrebam dacă tineretul de acum (1957) este complet diferit de cel de pe vremea mea și ajungeam la concluzia că de fapt nu știu cum este tineretul de astăzi. O observam. O însoțeam în diferite muzee numai ca să fiu în preajma ei, să o văd cel puțin reflectată într-o vitrină înțesată cu cioburi etrusce, să-i văd fața tînără, seriozitatea, bucuria ! Sabeth nu credea că nu mă pricep de loc la astfel de lucruri și, pe de o parte, avea o încredere nețărmurită în mine, doar fiindcă eram cu treizeci de ani mai mare, o încredere copilăroasă, pe de altă parte, nu-mi arăta nici un fel de respect. Sabeth mă asculta cînd îi vorbeam de experiențele mele, dar așa cum îl asculți pe un bătrîn : fără să mă întrerupă, politicoasă, fără să creadă, fără să o intereseze. Cel mult mă întrerupea pentru a continua ea, dîndu-mi a înțelege astfel că i-am mai spus o dată întreaga poveste. Și atunci îmi era rușine. De fapt pentru ea nu conta decît viitorul și întrucîtva și prezentul; dar nu credea în experiențe, ca toți tinerii de altfel. Nu o interesa cîtuși de puțin ceea ce se petrecuse, nici ce învățăminte trăsesem sau, eventual, puteam să trag. Eram atent să văd ce anume aștepta Sabeth de la viitor și am constatat : nici ea nu știa, dar se bucura pur și simplu. Puteam eu să aștept de la viitor ceva ce nu îmi era cunoscut ? Pentru Sabeth lucrurile stăteau cu totul altfel. Pe ea o bucura Tivoli, mama, micul dejun, viitorul, cînd va avea copii, ziua ei de naștere, un disc, certitudinea și mai ales incertitudinea : tot ce nu era încă. Faptul acesta mă făcea gelos, se poate, dar că eu nu eram în stare să mă bucur nu e adevărat ; mă bucura orice clipă aptă în oarecare măsură pentru această stare de spirit. Nu mă dau tumba, nu cînt, dar mă bucur totuși. Și nu numai de o mîncare bună! Poate că nu pot întotdeauna să-mi exprim bucuria. Dar pe cîți dintre cei cu care mă întîlnesc îi interesează bucuria mea, și în general sentimentele mele ! Sabeth credea că simulez, că mă prefac, adică. Ceea ce mă bucura mai mult era bucuria ei. Mă uimea uneori cît de puțin îi trebuia ca să cînte, la

drept vorbind chiar nimic ; trăgea perdelele, constata că nu plouă şi cînta. Din păcate într-o zi i-am pomenit de durerile mele de stomac ; de atunci bănuia mereu că mă doare stomacul şi era îngrijorată ca o mamă, de parcă aş fi fost minor. În privinţa aceasta călătoria noastră n-a fost întotdeauna prea plăcută, adesea chiar stranie : eu o plictiseam cu experienţele mele de viaţă, iar ea mă considera bătrîn, întrucît aştepta să mă entuziasmez de orice, de dimineaţă pînă seara...

Într-o mare galerie *(Museo Nazionale)* am refuzat să mai ascult explicaţiile pe care mi le dădea, extrase din *Baedeker*, şedeam pe balustradă şi încercam să citesc un ziar italian, mă săturasem de colecţiile acelea de pietre ciobite. Făceam grevă, dar Sabeth tot mai era convinsă că mă amuzam pe socoteala ei cînd spuneam că nu mă pricep la artă — se bizuia pe o vorbă a mamei sale, că orice om se poate emoţiona în faţa unei opere de artă, dacă nu e chiar mărginit.

— Indulgentă mamă ! am zis.

O pereche de italieni care trecea prin marea galerie mă interesa mai mult decît orice statuie, mai ales tatăl, care îşi ducea în braţe copilul adormit — Altfel, nici ţipenie de om.

Păsările ciripeau, încolo tăcere mormîntală.

După ce Sabeth m-a lăsat singur, am pus ziarul în buzunar, că tot nu-l puteam citi, şi m-am postat înaintea unei statui oarecare pentru a verifica vorba mamei sale, că orice om se poate emoţiona în faţa unei opere de

artă ! — dar mama Sabethei se înşela, după părerea mea.

Eu mă plictiseam şi atît.

În galeria boltită (cu vitralii) am avut noroc : un grup de turişti germani, conduşi de un preot catolic se înghesuiau în faţa reliefului ca la „locul accidentului“, aşa că mi-au stîrnit curiozitatea, şi cînd s-a întors Sabeth („Aicea eşti, Walter, credeam că ai şi şters-o la un Campari !“) i-am spus ceea ce tocmai auzisem de la preot : *Naşterea zeiţei Venus.* Mai ales fata dintr-o parte, care cînta din flaut, mi se părea fermecătoare... Sabeth socotea că „fermecător“ nu-i un cuvînt potrivit pentru un astfel de relief ; ea îl socotea teribil, pur şi simplu înnebunitor, formidabil, genial, terific.

Din fericire a mai venit lume —

Nu pot suporta să mi se spună ce trebuie să simt ; am senzaţia că aş fi orb, deşi văd obiectul despre care mi se vorbeşte.

Cap de erinie[1] *dormind.*

A fost descoperirea mea (în aceeaşi sală laterală din stînga), fără ajutorul nici unui preot bavarez ; de altfel nu ştiam ce titlu are, dar nu mă deranja de loc, dimpotrivă, de obicei mă stînjenesc titlurile, fiindcă oricum nu mă pricep la numele antice, şi mă simt ca la examen... De data aceasta am spus : grandios, într-adevăr grandios, impresionant, excelent, foarte impresionant. Era un cap de fată, de

[1] Personaj mitologic (numită şi furie), care pedepsea fărădelegile muritorilor.

piatră, astfel prezentat, încît îi vedeai fața ca a unei femei dormind, sprijinită în cot.

„La ce o fi visînd — ?"

Nu în felul acesta se contemplă o operă de artă, dar mă interesa mai mult decît problema dacă e din secolul patru sau trei a. Chr... Cînd am mai privit o dată *Nașterea zeiței Venus*, Sabeth mi-a spus brusc : „Stai !" Nu mi-a dat voie să mă mișc. „Ce s-a întîmplat ?" am întrebat-o „Stai ! mi-a spus. Cînd stai tu acolo, erinia de aici e mult mai frumoasă, de necrezut ce efect are !" Trebuia să mă conving. Sabeth insistă să schimbăm locurile. Într-adevăr, avea un oarecare efect, ceea ce nu m-a mirat însă ; era o problemă de lumină. Cînd Sabeth (sau altcineva) stătea lîngă *Nașterea zeiței Venus*, făcea umbră și fața eriniei adormite, fiind luminată dintr-o parte, părea imediat mult mai vie, plină de viață, aproape sălbatică.

— E teribil, a spus Sabeth, ce efect !

Ne-am mai schimbat o dată sau de două ori locurile, apoi am fost de părere să pornim în sfîrșit mai departe, fiindcă mai erau încă multe săli cu statui pe care Sabeth voia să le vadă —

Îmi era foame.

Să vorbesc de un *ristorante*, cum îmi trecea prin minte, era exclus ; Sabeth nu mi-a răspuns nici măcar de unde îi sînt cunoscute cuvintele acelea savante ca : arhaic, liniar, elenistic, decorativ, sacral, naturalist, expresiv, cubic, alegoric, cultic, compozițional și așa mai departe, un adevărat *highbrow-vocabulary*[1]. Abia la ieșire, unde nu mai era nimic de văzut în afară de arcadele din cărămidă antică — o zidire simplă, dar corectă, care mă interesa — Sabeth, în timp ce o luă înainte, trecînd prin poarta ca o vîrtelniță, îmi răspunse în fugă, ca de obicei cînd era vorba de mama sa :

— De la mama.

Fata îmi plăcea de fiecare dată din nou cînd ședeam la masă, la *ristorante*, îmi plăcea cum se bucura de salată, cum mînca nesățioasă ca un copil chiflele, cum se uita curioasă în jur, și înghițea chiflă după chiflă privind împrejur, cum o cuprindea un entuziasm solemn în fața unui *hors d'oeuvre*, cît era de exuberantă —

În ceea ce o privea pe mama Sabethei :

Ne jumuleam anghinarele, muiam frunză după frunză în maioneză, treceam printre dinți frunză după frunză, în timp ce aflam cîte ceva despre doamna aceea deșteaptă care era mama sa. Drept să spun, nu eram prea curios, fiindcă nu îmi plac doamnele intelectuale. Iată ce am aflat : de fapt nu a studiat arheologia, ci filologia ; lucra însă într-un institut arheologic, trebuia să cîștige bani, fiind despărțită de domnul Piper — așteptam, cu paharul în mînă, să ciocnim ; domnul Piper chiar că nu mă interesa de loc, trăia din convingere în Germania de Est. Am ridicat paharul și am întrerupt-o : Noroc ! și am băut amîndoi...

---

[1] Vocabular elevat. (Engl.)

Apoi am mai aflat :

Mama fusese și ea pe vremuri comunistă, cu toate acestea nu s-a înțeles cu domnul Piper, de aceea s-au despărțit, ceea ce nu mă mira, și mama lucra la Atena, pentru că nu-i plăcea nici în actuala Germanie de Vest, ceea ce iar nu mă mira, cît despre Sabeth, nu suferea de loc din pricina despărțirii lor, dimpotrivă, avea o admirabilă poftă de mîncare în timp ce povestea, și bea Orvieto alb — care mie mi s-a părut întotdeauna prea dulce, dar era vinul ei preferat : *Orvieto Abbocato*... Pe tatăl său nu-l prea iubea, de fapt domnul Piper nici nu îi era tată, fiindcă mama sa mai fusese o dată măritată și Sabeth era copilul ei din prima căsătorie, nu avusese noroc la bărbați, după cît îmi părea, poate fiindcă era prea intelectuală, îmi ziceam, dar, firește, nu mi-am exprimat gîndul, ci am mai comandat o jumătate de sticluță *Orvieto Abbocato* și am discutat apoi iar despre multe și de toate, despre anghinare, despre catolicism, despre casată, despre erinia dormind, despre circulație, pacostea vremurilor noastre, despre cum se ajunge la Via Appia —

Sabeth a și început să citească din *Baedeker:* „*Via Appia*, regină a drumurilor, construită în 312 î.Chr. de cenzorul Appius Claudius Caecus, ducea, trecînd prin Terracina, spre Capua, de unde a fost prelungită mai tîrziu pînă la Brindisi —"

Am mers pe jos, ca în pelerinaj, pe Via Appia vreo trei kilometri în afară de oraș și ședeam pe un tumulus, pe un fel de colină

de pietre, de moloz năpădit de buruieni, despre care, din fericire, nu scria nimic în *Baedeker*. Ședeam lungiți la umbra unui pin și fumam cîte o țigară.

— Walter, dormi ?

Mă bucuram că nu trebuie să privesc nimic.

— Tu, îmi spuse, uite, acolo e Tivoli.

Sabeth era îmbrăcată ca de obicei, în pantalonii ei negri de cowboy, cu tigheluri odinioară albe și cu espadrilele tot odinioară albe, deși îi cumpărasem încă de la Pisa o pereche de pantofi italienești.

— Într-adevăr nu te interesează ?

— Într-adevăr nu mă interesează, i-am răspuns, dar am să mă uit la toate, draga mea. Ce nu face omul într-o călătorie de nuntă !

Sabeth găsi că sînt iar cinic.

Nu îmi trebuia mai mult decît să stau lungit în iarbă, nu îmi păsa de Tivoli, lucrul esențial era : capul Sabethei pe umărul meu.

— Tare ești neastîmpărată, i-am spus, nu poți să stai liniștită nici un sfert de oră —

Se ridică în genunchi și cercetă cu privirea în jur.

Se auzeau voci —

— Ce zici ? mă întrebă și-și strînse gura de parcă ar fi vrut să scuipe. Ce zici ?

Am tras-o jos, apucînd-o de coada de cal, dar ea nu se împăca de loc cu situația aceasta. Și mie îmi părea rău că nu sîntem singuri, totuși nu aveam ce face. Deși eram bărbat ! Întotdeauna venea cu argumentul acesta ciudat : Tu ești bărbat ! Desigur că se aștepta să mă ridic dintr-o săritură și să arunc cu pie-

tre, să alung oamenii ca pe niște capre. Era dezamăgită de-a binelea, un copil pe care îl tratam ca pe o femeie sau poate o femeie pe care o tratam ca pe un copil, nici eu nu știam.

— Acesta e locul nostru, așa socot, îmi spuse.

Evident, erau americani, le-am auzit vocile, un grup care se plimba în jurul tumulusului nostru ; judecînd după voci, s-ar fi putut să fie stenodactilografele din Cleveland.

Oh, isn't lovely ?[1]

Oh, this is the Campagna ?[2]

Oh, how lovely here ![3]

Oh, ș.a.m.d.

M-am ridicat pentru a privi pe furiș printre tufe. Coafurile violete ale doamnelor, printre ele cheliile domnilor care își scoteau pălăriile de panama — Au evadat dintr-un azil de bătrîni, mi-a trecut prin minte, dar nu mi-am dat pe față gîndul.

— Tumulusul nostru, am spus, se pare că este totuși celebru —

Sabeth, indignată de-a binelea, zise :

— Uite, vin din ce în ce mai mulți !

Ea stătea în picioare, eu mă culcasem din nou pe iarbă.

— Tu, zise, — e un întreg autocar !

Sabeth stătea deasupra mea, respectiv lîngă mine ; îi vedeam espadrilele, pulpele, coapsele, care, și privite de jos, erau foarte sub-

[1] Oh, nu-i fermecător ? (Engl.)
[2] Oh, asta e Campagna ? (Engl.)
[3] Oh, cît este de fermecător aici ! (Engl.)

țiri, bazinul, în pantalonii strîmți de cowboy ; stătea cu amîndouă mîinile în buzunarele pantalonilor. Talia nu i-o vedeam ; fiindcă priveam din iarbă. Dar îi vedeam pieptul, umerii, bărbia, buzele, mai sus genele, arcadele palide ca marmura, din pricina reflexelor de jos, apoi părul proiectat pe albastrul puternic al cerului, ai fi zis că părul roșcat i se încurcase în ramurile negre ale pinului. În timp ce eu eram întins pe jos, ea stătea în bătaia vîntului subțire și dreaptă, dar mută ca o statuie.

— *Hello !* strigă cineva de jos.

Sabeth răspunse îmbufnată :

— *Hello* —

Sabeth nu putea înțelege.

— Tu, îmi spuse, — ăștia se instalează aici pentru picnic !

Apoi, parcă în ciuda asediatorilor americani, se așeză jos și-și puse capul pe pieptul meu ca și cum ar fi vrut să doarmă ; dar nu rămase mult timp așa ; se ridică, sprijinindu-se de mine, și mă întrebă dacă e grea.

— Nu, i-am răspuns, ești ușoară —

— Dar ?

— Nici un dar ! i-am spus.

— Totuși, spuse, te gîndești la ceva.

Habar n-aveam la ce mă gîndisem ; de cele mai multe ori te gîndești la cîte ceva, dar realmente nu îmi aminteam. Am întrebat-o ea la ce se gîndise. M-a rugat să-i dau o țigară și nu mi-a răspuns.

— Fumezi prea mult ! i-am spus. Cînd eram de vîrsta ta —

Cu cît deveneam mai apropiați, fata și cu mine, îmi trecea din ce în ce mai rar prin minte că seamănă cu Hanna. De fapt de la Avignon nici n-am mai avut această impresie! Mă miram nespus de mult cum de a putut să-mi treacă vreodată prin minte că ar semăna cu Hanna! Am examinat-o după aceea. Nici urmă de asemănare! I-am aprins țigara, deși eram convins că fumează mult prea devreme, un copil de douăzeci de ani —

Apoi veșnicele ei ironii:

— Te porți ca un tată!

Poate m-am gîndit (din nou), cînd Sabeth ședea sprijinită de pieptul meu și îmi examina fața, că pentru ea sînt de fapt un om bătrîn.

— Așadar, spuse Sabeth, ceea ce ne-a plăcut azi-dimineață atît de mult era altarul Ludovisi[1]. E grozav de renumit.

Mă lăsam instruit.

Ne scosesem pantofii și ședeam cu picioarele goale pe pămîntul cald, îmi plăcea așa desculț, într-adevăr.

Mă gîndeam la Avignon (Hotel Henri IV.).

Sabeth, care ținea *Baedeker*-ul mereu deschis, știa de la început că sînt inginer și că fac o călătorie în Italia pentru a mă recrea. Totuși îmi citi:

[1] Altar provenind din faimoasa Villa Ludovisi, construită la începutul secolului al XVII-lea la Roma, de către familia Ludovisi.

„*Via Appia*, regină a drumurilor, construită în 312 î.Chr. de cenzorul Appius Claudius Caecus —"

Și azi îi mai aud glasul cu care citea *Baedeker*-ul!

„Începe cea mai interesantă porțiune a drumului, caldarîmul vechi e vizibil în mai multe locuri, la stînga, grandioasele rînduri de arcade de pe Aqua Marcia (vezi pag. 261)."

Sabeth căuta întotdeauna la pagina indicată.

O dată am întrebat-o:

— Și cum o cheamă de fapt pe mama ta, ce prenume are?

Dar nu era chip s-o întrerup.

„La cîteva minute distanță mormîntul *Caeciliei Metella*, cea mai renumită ruină din Campagna, o rotondă cu diametrul de douăzeci de metri, pe un fundament pătrat, căptușit cu travertin. Inscripția, pe o placă de marmură, e următoarea: Caecilia Q. Cretici f(iliae) Metellae Crassi, fiicei lui Metellus Cretius, nora triumvirului Crassus. În interior (bacș.) sînt camerele mortuare."

Se opri din citit și reflectă.

— Bacș. — ce-o fi însemnînd asta?

— Bacșiș, i-am spus, dar te întrebasem cu totul altceva —

— Iartă-mă.

Închise *Baedeker*-ul.

— Ce m-ai întrebat?

I-am luat *Baedeker*-ul și l-am deschis.

— Acolo, de partea cealaltă, e Tivoli? am întrebat-o.

Pe cîmpie, înainte de Tivoli, era desigur un aeroport, chiar dacă nu se găsea însemnat în hărțile *Baedeker*-ului ; tot timpul se auzea zgomot de motoare, un zbîrnîit asemănător cu acela de deasupra grădinii de pe acoperiș a locuinței mele din Central Park West, deasupra pinului nostru zburau încolo și încoace un DC-7 sau un Super-Constellation, cu trenul scos, gata să aterizeze și să dispară undeva în Campagna.

— Acolo trebuie să fie aeroportul, am spus. Mă interesa realmente.

— Ce m-ai întrebat ? vru să știe Sabeth.

— Cum o cheamă de fapt pe mama ta.

— Piper ! spuse ea. Cum altfel ?

Eu, bineînțeles, mă refeream la prenume.

— Hanna.

Sabeth se ridicase din nou pentru a iscodi ce mai e dincolo de tufiș. Stătea cu mîinile în buzunare, cu coada de cal roșcată pe umăr. Nu a observat nimic la mine.

— *My goodness !*[1] spuse. Cît mai înfulecă ăia de jos ! N-or să sfîrșească niciodată — acum s-au pus pe mîncat fructe !

Bătea din picior ca un copil.

— Dumnezeule, exclamă, ar trebui s-o șterg !

Apoi au urmat întrebările mele :

Mama a studiat cîndva la Zürich ?

Cum ?

Cînd ?

[1] Dumnezeule ! (Engl.)

Îi dădeam zor cu întrebările, deși fata, cum am spus, trebuia s-o șteargă. Răspundea oarecum în silă, dar satisfăcător.

— Walter, dar nu știu !

Mă interesau, firește, datele exacte.

— Pe atunci încă nu eram de față ! spuse ea.

O amuza cîte lucruri mai voiam să știu. Nu-i trecea prin minte ce însemnătate aveau răspunsurile ei. O amuza, dar tot trebuia s-o șteargă. Cum ședeam jos, am apucat-o de braț, ca să nu fugă.

— Te rog, îmi spunea, te rog.

I-am pus ultima întrebare :

— Și cum o chema ca fată — Landsberg ?

I-am lăsat brațul. Eram istovit. Trebuia să-mi adun toate puterile numai ca să pot sta alături de ea. Probabil zîmbind. Speram că acum o va zbughi.

Dar se așeză și îmi puse la rîndul ei întrebări :

— Ai cunoscut-o cumva pe mama ?

Am dat din cap —

— Nu mai spune ! Într-adevăr ?

Pur și simplu nu puteam să vorbesc.

— V-ați cunoscut, spuse, cînd mama mai era încă studentă ?

I se părea grozav ; numai grozav.

— Walter, spuse în timp ce pleca, am să-i scriu și mamei, are să se bucure —

Azi, cînd știu totul, mi se pare de neînchipuit că n-am știut totul încă de atunci, după convorbirea de lîngă Via Appia. La ce m-am

gîndit în cele zece minute pînă s-a întors fata, nu știu. Am făcut un fel de bilanț, așa cred. Tot ce știu e că mai mult decît orice aș fi dorit să mă duc la aeroport. S-ar putea și să nu mă fi gîndit la nimic. De fapt nu era o surpriză, ci o certitudine. Și îmi place certitudinea. O dată dobîndită, aproape că mă amuza. Sabeth : fata Hannei ! Și atunci mi-a trecut prin minte : nici nu se poate pune problema căsătoriei. Totuși nu m-am gîndit o clipă că Sabeth ar putea să fie chiar propriul meu copil. Era de domeniul posibilității, teoretic, dar nici nu mă gîndeam la așa ceva. Mai bine zis, nu credeam. Firește că mi-am amintit : copilul nostru, odinioară, întreaga poveste dinainte de a o părăsi pe Hanna, hotărîrea noastră ca Hanna să se ducă la un medic, la Joachim — Firește că mi-am amintit, dar pur și simplu nu puteam să cred, fiindcă era de necrezut, că fata aceasta care nu peste mult timp se întoarse cățărîndu-se pe tumulusul nostru ar fi propriul meu copil.

— Walter, mă întrebă, ce s-a întîmplat ?

Sabeth nu bănuia absolut nimic.

— Știi, spuse, și tu fumezi prea mult !

Apoi am discutat despre apeducte —

Ca să nu tăcem !

I-am explicat principiul vaselor comunicante.

— Da, da, mi-a spus, asta am înțeles.

Și ce haz a făcut cînd i-am demonstrat că romanii din antichitate, dacă ar fi fost doar în posesia schiței pe care o făcusem pe cutia

de țigări, ar fi putut să reducă lucrările de zidărie cu cel puțin 90%.

Ședeam iar întinși pe iarbă.

Deasupra noastră treceau avioane —

— Știi, spuse, de fapt n-ar trebui să pleci înapoi cu avionul.

Era penultima noastră zi.

— O dată tot trebuie să ne despărțim, fetițo dragă, într-un fel sau altul —

O priveam cu atenție.

— Bineînțeles, spuse — s-a ridicat în capul oaselor ca să rupă un fir de iarbă, apoi a privit drept înainte ; gîndul că ne despărțim n-o supăra, așa mi s-a părut, n-o supăra de loc. Firul de iarbă nu l-a pus între dinți, l-a răsucit în jurul degetului și a spus : Bineînțeles —

Ea nici nu se gîndea la căsătorie !

— Oare mama își mai amintește de tine ?

O amuza întîmplarea.

— Mama, studentă, zise ea, știi, nici nu pot să-mi imaginez, mama, studentă, într-o odăiță, cum spui, într-o odăiță la mansardă — despre asta nu mi-a povestit niciodată.

O amuza.

— Și cum era ?

Îi țineam capul cu amîndouă mîinile, în așa fel încît să nu se poată clinti, cum ai ține de pildă capul unui cîine. Îi simțeam forța, care nu-i folosea însă la nimic, forța din ceafă : mîinile mele erau ca o menghină. Sabeth închise ochii. N-am sărutat-o. Îi țineam doar capul. Ca pe o vază, ușoară și fragilă, apoi tot mai grea.

11 — c. 1012

— Tu, spuse, mă doare —

I-am ţinut capul în mîini pînă cînd a deschis încet ochii ca să vadă ce vreau de fapt: nici eu nu ştiam.

— Nu glumesc, spuse, mă doare!

Era rîndul meu să spun ceva; Sabeth a închis iar ochii, ca un cîine pe care îl ţii strîns.

Şi i-am pus întrebarea —

— Lasă-mă! mi-a spus.

Aşteptam răspunsul.

— Nu, mi-a spus, nu eşti primul bărbat în viaţa mea, doar ai ştiut —

Nu ştiusem nimic.

— Nu, mi-a spus, nu fi îngrijorat —

Cum îşi netezea părul îngrămădit pe tîmple, s-ar fi putut crede că e vorba numai despre păr. Scoase pieptenele din buzunarul pantalonilor ei negri de cowboy, ca să se pieptene şi în acelaşi timp povesti, de fapt nu povesti, ci declară doar: *He's teaching in Yale*[1]. Între dinţi avea o agrafă.

— Şi pe celălalt, spuse cu agrafa între dinţi, pe cînd îşi pieptăna coada de cal, pe celălalt l-ai văzut.

Se referea desigur la tînărul partener de ping-pong.

— Vrea să se însoare cu mine, spuse, dar a fost o greşeală din partea mea, ştii, nu-mi place de loc.

Apoi i-a trebuit agrafa, a luat-o dintre dinţi, a rămas cu gura deschisă, dar n-a mai spus

[1] E profesor la Yale. (Engl.)

nimic în timp ce termina să se pieptene. După aceea a suflat în pieptene, privind către Tivoli, şi gata.

— Mergem? întrebă.

De fapt nu voiam să stau jos, ci să mă ridic, să-mi aduc pantofii, să mă încalţ, să-mi pun mai întîi ciorapii, fireşte, şi apoi pantofii, ca să putem pleca —

— Crezi că sînt o fată rea?

Nu credeam nimic.

— Walter! exclamă Sabeth.

Mi-am adunat puterile.

— *It's okay*, am spus, *it's okay*.

După aceea am străbătut înapoi Via Appia pe jos.

Ne urcasem în maşină cînd Sabeth începu din nou să mă întrebe („Crezi că sînt o fată rea?“) şi să vrea în orice clipă să ştie ce gîndesc — am pus cheia de contact ca să pornesc motorul.

— Hai, i-am spus, să nu mai vorbim.

Acum voiam să pornesc.

Pe cînd şedeam în maşină, înainte de a o porni, Sabeth mi-a vorbit de tatăl ei, de divorţ, de război, de mama ei, de emigrare, de Hitler, de Rusia —

— Nici nu ştim măcar, zise, dacă tata mai trăieşte.

Am oprit motorul.

— *Baedeker*-ul e la tine? m-a întrebat Sabeth.

A început să studieze harta.

— Asta e Porta San Sebastiano, spuse, dacă o luăm la dreapta ajungem la biserica San Giovanni in Laterano !

Am pornit din nou motorul.

— L-am cunoscut, am spus —

— Pe tata ?

— Pe Joachim, am spus, da —

Apoi am mers unde mi s-a poruncit : la Porta San Sebastiano, de acolo la dreapta, pînă cînd am dat iar de o bazilică.

Am vizitat-o și pe asta.

Poate că sînt laș. N-am mai îndrăznit să spun sau să întreb nimic despre Joachim. În sinea mea făceam socoteala (pe cînd vorbeam mai mult ca de obicei, cred) neîncetat, pînă a reieșit ceea ce doream eu : Nu putea să fie decît copilul lui Joachim ! Cum am socotit, nu știu ; am potrivit datele, pînă cînd a ieșit într-adevăr socoteala, socoteala ca atare. În *pizzeria* [1], cînd Sabeth a lipsit puțin, am profitat de timp și am verificat socoteala și în scris. Era exactă ; doar alesesem datele (mărturisirea Hannei că așteaptă un copil și plecarea mea la Bagdad) astfel, încît socoteala să se potrivească ; neschimbată a rămas numai ziua de naștere a Sabethei, restul l-am socotit exact, așa încît mi s-a luat o piatră de pe inimă. Știu că în seara aceea i-am părut fetei mai vesel ca oricînd, chiar glumeț. Am stat pînă la miezul nopții în *pizzeria* aceea populară dintre Pantheon și Piazza Colonna, unde cîntăreții din chitară,

[1] Plăcintărie. (It.)

după ce cerșiseră în fața restaurantelor cu turiști, își mîncau *pizza* și beau Chianti la pahar ; le-am tot plătit cîte un rînd așa că era veselie mare.

— Walter, spuse Sabeth, a fost grozav !

În drum spre hotel (Via Veneto) am fost voioși, nu amețiți, dar de-a dreptul spirituali — pînă la hotel, unde mi s-a deschis ușa mare de sticlă, iar în holul de alabastru ni s-au întins imediat cheile, potrivit propriei noastre declarații :

— *Mister Faber, Miss Faber — Goodnight !* [1]

Nu știu cît am stat în camera mea fără să trag perdelele, o cameră de Grand hotel : mult prea mare, mult prea înaltă. Stăteam fără să mă dezbrac. Ca un aparat care primește informația : Spală-te ! — dar nu funcționează.

— Sabeth, am întrebat, ce este ?

Stătea dinaintea ușii mele ; fără să bată.

— Hai spune ! am îndemnat-o.

Era desculță, în pijamaua ei galbenă peste care-și pusese raglanul negru cu glugă ; nu voia să intre, ci doar să-mi mai spună o dată noapte bună. I-am văzut ochii plînși —

— De ce să nu mai îmi fii dragă ? am întrebat-o. Din cauza lui Hardy sau cum îl cheamă ?

A început deodată să plîngă cu sughițuri —

Mai tîrziu a adormit, o învelisem, fiindcă fereastra era deschisă iar noaptea rece ; căldura, după cum se pare, a liniștit-o, întrucît dormea cu adevărat în ciuda zgomotului de afară, din stradă, în ciuda fricii că am să

[1] Domnule Faber, doamnă Faber — noapte bună ! (Engl.)

plec. Trebuie să fi fost o stradă cu stop, de aceea era atîta zgomot : motociclete care vîjîiau mergînd în gol, apoi cuplau şi, mai îngrozitor decît toate, un Alfa Romeo, care revenea mereu, pornea de fiecare dată ca la cursele de automobile, de i se răspîndea urletul printre case, după aceea cel mult trei minute linişte, din cînd în cînd sunetul de clopot al unei biserici din Roma, şi din nou claxoane, opriri cu scrîşnet de anvelope, ambalarea motorului în gol, fără rost, golănii, apoi iar bubuitul de tinichea, de parcă într-adevăr acelaşi Alfa Romeo ne-a dat ocol toată noaptea. Deveneam din ce în ce mai treaz. Şedeam lungit lîngă Sabeth, nici măcar pantofii prăfuiţi şi cravata nu mi le scosesem, şi nu puteam să mă mişc, fiindcă se sprijinea cu capul de umărul meu. În perdele bătea lumina unei lămpi cu arc, care se clătina încolo şi încoace, iar eu stăteam întins, parcă supus unei torturi, fiindcă nu mă puteam mişca ; fata dormea cu mîna pe pieptul meu, respectiv pe cravată, şi mă strîngea de gît, cravata, bineînţeles. Am auzit bătînd ceasul oră după oră, în timp ce Sabeth dormea, o mogîldeaţă neagră, cu părul şi răsuflarea fierbinte ; de gîndit nu eram în stare, nu puteam să-mi urnesc gîndurile. Apoi iar Alfa Romeo, claxonatul lui pe străzi, frînele, ambalarea motorului în gol, cuplarea, bubuitul de tinichea în liniştea nopţii —

Ce vină am eu ? Am întîlnit-o pe vapor, cînd aşteptam tichetele de masă, era înaintea

mea , o fată cu părul pieptănat în coadă de cal, care i se tot clătina. Mi-a atras atenţia. I-am vorbit aşa cum îşi vorbesc oamenii pe vapor; nu am fost insistent. Nu am încîntat-o, dimpotrivă, i-am vorbit mai deschis decît îmi este felul, de pildă despre viaţa mea de burlac. Am cerut-o în căsătorie, fără să fiu îndrăgostit, ne-am dat amîndoi imediat seama că este absurd şi ne-am luat rămas bun. De ce am căutat-o la Paris ! Am mers împreună la Operă, după aceea am mîncat o îngheţată şi am condus-o, fără să o reţin prea mult, la hotelul ei ieftin din Saint-Germain, i-am propus ca drumul cu autostopul să-l facă mergînd cu mine, fiindcă aveam Citroënul lui Williams, iar la Avignon, unde am înnoptat prima dată, am locuit, bineînţeles (orice altă soluţie ar fi lăsat să se bănuiască o intenţie pe care nici nu o aveam) la acelaşi hotel, dar nu şi la acelaşi etaj ; nu m-am gîndit o clipă că vom ajunge pînă acolo. Îmi amintesc perfect. Era o noapte (13 V.) cu eclipsă de lună, ceea ce ne-a surprins ; nu citisem nici un ziar şi nu eram preveniţi. Am spus : „Dar ce se întîmplă cu luna ?“ Mîncasem afară, în aer liber, şi era aproape ora zece, trebuia să ne ducem la culcare, fiindcă a doua zi voiam să pornim încă din zori mai departe. Simplul fapt că trei corpuri cereşti : soarele, pămîntul şi luna se aflau întîmplător plasate pe aceeaşi linie dreaptă, ceea ce provoca în mod necesar o eclipsă de lună, mă neliniştea, de parcă n-aş fi ştiut destul de precis ce înseamnă o eclipsă de lună

— am plătit imediat cafeaua cînd am văzut umbra rotundă a pămîntului pe luna plină și ne-am dus braț la braț sus, pe terasa de deasupra Ronului, unde am stat, tot braț la braț, mai bine de o oră și am urmărit fenomenul acela ușor de înțeles. I-am mai explicat fetei cum se face că luna, deși acoperită complet de umbra pămîntului, este atît de luminoasă, încît putem să o vedem bine, spre deosebire de atunci cînd e în creștere, așadar mai bine ca oricînd : nu ca pe un disc luminos, ca de obicei, ci lămurit, ca o sferă, ca o minge, ca un corp, ca un astru, ca o masă imensă în universul gol, portocalie. Nu îmi amintesc tot ce am spus în ora aceea. Fata a găsit atunci (de faptul acesta îmi amintesc), pentru prima oară, că eu mă luam în serios și o luam și pe ea în serios și m-a sărutat ca niciodată înainte. Pe lîngă asta, ca simplu spectacol era mai curînd neliniștitor, oricum o masă imensă care plutește în spațiu, și desigur vuiește, te face să-ți reprezinți concret și justificat că și noi, adică Pămîntul, plutește de asemenea în beznă și desigur vuiește. I-am vorbit despre moarte și viață în general, așa cred, și eram amîndoi emoționați, întrucît nu mai văzusem niciodată o eclipsă de lună atît de deslușit, nici eu, și am avut pentru prima oară impresia confuză că fata pe care o socotisem pînă atunci un copil este îndrăgostită de mine. În orice caz ea a fost aceea care a venit la mine în cameră în noaptea respectivă, după ce am stat afară pînă ne-a cuprins frigul —

Apoi revederea cu Hanna.

(3.VI. la Atena.)

Am recunoscut-o încă înainte de a mă fi trezit din somn. Vorbea cu sora de caritate. Știam unde mă aflu și voiam să întreb dacă s-a făcut operația — dar dormeam, complet epuizat, îmi era sete, și nu puteam să spun. Totuși îi auzeam vocea, vorbea grecește. Mi s-a adus ceai, dar nu puteam să-l beau ; dormeam, auzeam totul și știam că dorm și mai știam că atunci cînd mă voi trezi va fi de față Hanna.

Brusc s-a făcut liniște —

M-am speriat că a murit copilul.

Brusc m-am pomenit cu ochii deschiși : — camera albă, un laborator, o doamnă stă la fereastră și crede că dorm, că nu o văd. Părul cărunt, statura mică. Așteaptă, cu amîndouă mîinile în buzunarele jachetei, și se uită pe fereastră. Altfel, nimeni în cameră. O străină. Nu i se vede fața, numai ceafa, partea din spate a capului, părul tuns scurt. Din cînd în cînd scoate batista, își șterge nasul, și o pune iar la loc, adică o strînge mototol în mîna ei nervoasă. Altfel nici nu se clintește. Poartă ochelari, negri, cu ramă de corn. Poate e doctoriță, avocată sau așa ceva. Plînge. O dată și-a vîrît mîna pe sub ocelari, de parcă și-ar fi ținut fața ; și a stat așa o bucată de timp. Apoi a avut nevoie de amîndouă mîinile pentru a mai despături o dată batista udă, după aceea a strîns-o iar și a rămas așteptînd cu ochii pe fereastră, uitîndu-se afară, unde nu

se vedeau decît storuri de soare. Avea o înfățișare sportivă, ai fi zis că e o fată tînără, dacă n-ar fi trădat-o părul sur sau alb. Și-a mai scos o dată batista ca să-și șteargă ochelarii, și atunci i-am văzut în sfîrșit toată fața, care era arămie — făcînd abstracție de ochii albaștri, ai fi zis că e fața unui indian bătrîn.

M-am prefăcut că dorm.

Hanna cu părul alb !

Fără îndoială că am dormit cu adevărat — o jumătate de minut sau o jumătate de oră, pînă mi-a alunecat capul rezemat de perete și m-am speriat — ea a văzut că sînt treaz. N-a spus nici un cuvînt, mă privea numai. Ședea, cu picioarele încrucișate, cu capul proptit în mîini și fuma.

— Cum mai merge ? am întrebat.

Hanna continua să fumeze.

— Să sperăm că s-a făcut tot ce s-a putut, spuse — să sperăm.

— Trăiește ?

— Da, spuse —

Despre vreun cuvînt de salut, nici pomeneală.

— Doctorul Eleutheropulos s-a nimerit să fie aici, spuse, n-a fost viperă cu cruce, așa zice —

A umplut o ceașcă pentru mine.

— Hai, bea-ți ceaiul, mi-a spus.

Nici nu-mi trecea prin minte (fără ipocrizie) că de douăzeci de ani nu mai stătusem de vorbă ; discutam despre operație, care avusese loc cu un ceas înainte, sau tăceam. Așteptam amîndoi vești de la medic.

Am golit ceașcă după ceașcă.

— Știi că ți-au făcut și ție o injecție ? mi-a spus.

Nici nu-mi dădusem seama.

— Numai zece centimetri cubi, doar profilactic, spuse, pentru mucoasa gurii.

Hanna era în general foarte practică.

— Cum s-a întîmplat ? m-a întrebat. Ați fost astăzi la Corint ?

Dîrdîiam de frig.

— Unde ți-e haina ?

Haina mea zăcea undeva pe țărmul mării.

— De cînd sînteți în Grecia ?

Hanna mă uimea ; un bărbat, un prieten, nu mi-ar fi pus întrebări mai concrete. Am încercat să răspund și eu la fel de concret. De ce să o asigur de sute de ori că n-am nici o vină ! Hanna nu-mi reproșa nimic, ci mă întreba pur și simplu, uitîndu-se pe fereastră. Întreba fără să mă privească.

— Ce ai avut cu fetița ?

Dar era foarte nervoasă, se vedea.

— Cum adică, n-a fost viperă cu cruce ? am întrebat.

— Hai, bea-ți ceaiul ! mi-a spus ea.

— De cînd porți ochelari ? am întrebat-o —

— — —

Eu nu văzusem șarpele, o auzisem doar pe Sabeth strigînd. Cînd am ajuns la ea, își și pierduse cunoștința. Am văzut cum s-a prăbușit și am alergat la ea. Zăcea în nisip, își pierduse cunoștința din pricina căderii, așa credeam. Abia după aceea am văzut mușcătura de deasupra sînului, mică, trei împunsă-

turi foarte apropiate, și am înțeles imediat. Nu sîngera decît puțin. Firește că am supt imediat sîngele din rană, așa cum se recomandă, și știam că ar fi trebuit să fac o legătură strînsă pe porțiunea dintre mușcătură și inimă. Dar cum ? Mușcătura era deasupra sînului stîng. Știam ce se cerea : rana să fie imediat tăiată și eventual cauterizată. Am strigat după ajutor, dar abia răsuflam încă înainte de a ajunge la șosea, cu biata fată în brațe, pășeam greu pe nisipul moale, apoi m-a apucat disperarea cînd am văzut că Fordul trece mai departe, am strigat cît am putut mai tare. Dar Fordul a trecut mai departe. Abia mai răsuflam, cu fata în brațe, leșinată, din ce în ce mai grea, abia mai puteam să o țin, fiindcă nu mă ajuta în nici un fel. Eram pe șoseaua indicată, dar nici un vehicul cît vedeai cu ochii. Mi-am tras răsuflarea și am pornit mai departe pe șoseaua cu gudron și pietriș, în pas alergător, apoi mai încet, tot mai încet, eram desculț. Era către amiază. Plîngeam și mergeam, pînă cînd, în sfîrșit, a apărut o cotigă cu două roți. Urca dinspre mare. Muncitorul acela nu știa decît grecește, dar a înțeles numaidecît, văzînd rana. Ședeam în cotiga care se tot poticnea, încărcată cu pietriș ud, și îmi țineam în brațe fata, așa cum se afla, adică în costum de baie (bikini) și plină de nisip. Pietrișul se clătina, trebuia să o țin mai departe în brațe pe fată, care-și recăpătase cunoștința, și mă clătinam și eu. L-am rugat pe muncitor să mîie mai repede. Măgarul înainta în ritmul unui om care merge pe jos. Cotiga

scîrțîia, avea roțile strîmbe, hodorogite, pentru a străbate un kilometru îi trebuia o veșnicie ; ședeam în așa fel, încît priveam înapoi. Dar nici urmă de automobil. Nu știam ce spune grecul, de ce a oprit la o fîntînă cu cumpănă și a legat măgarul ; totodată îmi făcea semn să aștept. L-am implorat să meargă mai departe, să nu piardă timp ; nu știu ce avea de gînd cînd m-a lăsat singur în cotiga cu pietriș, singur cu biata fată care avea nevoie de ser. Am mai supt o dată sîngele din rană. Fără îndoială că se ducea la colibe să ceară ajutor. Nu știu cum își imagina el acest ajutor, cu buruieni, vrăji sau altele. A fluierat, dar a pornit mai departe, fiindcă nu a primit nici un răspuns dinspre colibe. Am așteptat cîteva minute, apoi, fără a sta mult pe gînduri, am plecat mai departe cu biata fată în brațe, la început tot în pas alergător, dar pînă la urmă mi s-a tăiat răsuflarea. Am întins-o pe taluzul șoselei, pentru că oricum nu avea nici un sens să alerg ; tot nu puteam să o duc pînă la Atena. Ori se ivea un automobil care să ne ia, ori nu se ivea. Cînd i-am supt iar sîngele din rana de deasupra sînului, am văzut că Sabeth își venea încet în fire : ținea ochii larg deschiși, dar nu vedea, se plîngea numai de sete, cu glasul foarte răgușit, pulsul îi bătea foarte slab, apoi a vomitat și a năpădit-o sudoarea. Acum îi vedeam umflătura roșie-vineție din jurul rănii. Am alergat să caut apă. Pretutindeni numai grozamă, scaieți și măslini pe un cîmp uscat ; nici un om, cîteva capre la umbră, puteam să chem și să strig mult și

bine — era pe la amiază, o liniște de moarte, am îngenunchiat lîngă Sabeth; nu era fără cunoștință, numai somnolentă, ca paralizată. Din fericire am zărit camionul la vreme, așa încă am putut să alerg pînă la șosea; a oprit, un camion cu o legătură de țevi lungi de oțel. Nu mergea la Atena, ci la Megara, dar oricum în direcția noastră. M-am așezat lîngă șofer, cu biata fată în brațe. Țevile lungi zornăiau, iar mașina mergea într-un tempo ucigător; doar vreo treizeci de kilometri la oră pe drum drept! Haina îmi rămăsese pe malul mării, banii îi aveam în haină — la Megara unde a oprit, i-am dat șoferului, care și el vorbea numai grecește, ceasul meu Omega, ca să continue imediat drumul, fără să descarce țevile. La Eulis, unde trebuia să ia benzină, am mai pierdut un sfert de oră. N-am să uit drumul acela cît voi trăi. Nu știu dacă se temea că îi voi cere ceasul înapoi, în caz că voi putea să plec cu un vehicul mai rapid, sau ce era în capul lui; în orice caz m-a împiedicat de două ori să cobor. O dată a trecut un autobuz, un Pullmann, altă dată o limuzină, pe care le-am oprit făcînd semn cu mîna; șoferul camionului le-a vorbit în grecește și ceilalți au pornit mai departe. Nu voia pur și simplu să renunțe la calitatea de salvator al nostru, și mai era și un șofer nepriceput. Panta spre Daphni abia am urcat-o. Sabeth dormea, și nu știam dacă va mai deschide vreodată ochii. În sfîrșit, periferia Atenei, dar înaintam din ce în ce mai încet: stopurile, obișnuitele opriri, camionul nostru cu țevile lungi, depășind platforma din

spate se urnea mai greu ca toate celelalte mașini, care nu aveau nevoie de ser, orașul era oribil, o învălmășeală de tramvaie și de cotigi trase de măgari, șoferul nostru, firește, nu știa unde se află vreun spital, trebuia să întrebe, aveam impresia că nu-l va găsi niciodată, închideam ochii sau mă uitam la Sabeth care respira foarte încet. (Toate spitalele erau în cealaltă extremitate a Atenei.) Șoferul nostru, fiind de la țară, nu cunoștea nici numele străzilor care îi erau indicate, eu nu înțelegeam mereu decît: Leofores, Leofores, încercam să fiu de ajutor, dar nu mă pricepeam nici să citesc — n-am fi ajuns niciodată, dacă nu s-ar fi urcat băiatul acela pe scara mașinii ca să ne îndrume. Apoi anticamera —

Numai întrebări pe grecește —

În sfîrșit sora de caritate care știa engleza, o femeie de un calm diabolic: grija ei principală, să ne cunoască datele personale!

— — —

Medicul, care a tratat-o pe fată, ne-a liniștit. Înțelegea engleza, dar răspundea pe grecește. Hanna îmi traducea ce era mai important, explicația lui, de ce nu era viperă cu cruce ci viperă obișnuită (aspidă) și că după părerea lui luasem singura măsură indicată: transportarea la spital. Ca specialist nu punea mare preț pe procedeele populare (sugerea sîngelui din mușcătură, tăierea sau cauterizarea rănii, legarea respectivelor membre); eficace era numai injecția cu ser în curs de trei, patru ore, iar tăierea rănii făcute de mușcătură numai ca măsură paleativă.

Medicul nu ştia cine sînt.

Şi eu eram într-un hal deplorabil: transpirat şi plin de praf ca muncitorul cu cotiga de pietriş, pe picioare murdar de gudron, ca să nu mai vorbesc de cămaşă, un vagabond desculţ şi fără haină, medicul se arătă preocupat de picioarele mele, pe care le lăsă în grija surorii de caritate, şi vorbi mai departe cu Hanna, pînă cînd Hanna mă prezentă.

— *Mister Faber is a friend of mine.*[1]

Mă liniştea faptul că procentul mortalităţii provocate de muşcăturile de şarpe (vipere cu cruce, vipere de tot felul) este de trei pînă la zece, chiar procentul mortalităţii provocate de muşcătura de cobra nu trece de douăzeci şi cinci, ceea ce nu justifică frica superstiţioasă faţă de şarpe, care în general mai dăinuie. Şi Hanna era oarecum liniştită —

Puteam să locuiesc la Hanna.

Dar nu voiam să părăsesc spitalul fără să o fi văzut mai întîi pe fată, insistam să o văd măcar un minut (doctorul a fost imediat de acord), şi Hanna mi se păru foarte ciudată — nu m-a lăsat nici un minut în camera bolnavei, de parcă aş fi vrut să-i fur fiica.

— Hai, mi-a spus, — acum doarme.

Poate că a fost un noroc că fata nu ne-a mai recunoscut; dormea cu gura deschisă (cum nu avea obiceiul) şi era foarte palidă, urechea îi părea de marmură, respira rar, dar regulat, ca să spun aşa, mulţumită, şi o dată, pe cînd

[1] Domnul Faber este un prieten al meu. (Engl.)

şedeam lîngă patul ei, a întors capul spre mine. Dar dormea.

— Hai, spuse Hanna, las-o!

Aş fi preferat să mă duc la un hotel. Nu ştiu de ce nu mi-am exprimat acest gînd. Poate că şi Hanna ar fi preferat. Nici mîna nu ne-o întinsesem pînă atunci.

În taxi, cînd mi-am dat seama, am zis:

— Nici nu ţi-am spus bună ziua.

A zîmbit ca întotdeauna cînd făceam o glumă proastă: cu o cută pe frunte, între sprîncene.

Semăna destul de bine cu fiica ei.

Bineînţeles că n-am spus nimic.

— Unde ai cunoscut-o pe Elsbeth? m-a întrebat. Pe vapor?

Sabeth îi scrisese despre un domn mai în vîrstă care, pe vapor, puţin înainte de a ajunge la Le Havre, o ceruse în căsătorie.

— E adevărat? m-a întrebat.

Convorbirea noastră din taxi: numai întrebări, nici un răspuns.

De ce îi spun Sabeth? Ca răspuns la întrebarea mea: de ce îi spune Elsbeth? Între timp mi-a arătat: Teatrul lui Dionysos. De ce îi spun Sabeth? Fiindcă Elisabeth mi se părea un nume imposibil. Între timp mi-a arătat iar nişte coloane în ruină. De ce tocmai Elisabeth? Eu nu i-aş fi dat niciodată unui copil un astfel de nume. Între timp stopul, obişnuita oprire. O cheamă Elisabeth, şi gata, nu e nimic de făcut, aşa a vrut tatăl ei. Între timp a vorbit pe greceşte cu şoferul care înjura un pieton, aveam impresia că mergem

tot prin aceleași locuri, că ne învîrtim în cerc, deși acuma, brusc, aveam timp ; apoi m-a întrebat :

— L-ai mai văzut pe Joachim vreodată ?

Atena mi se părea un oraș oribil, balcanic, nu îmi puteam imagina unde locuiesc oamenii, era un orășel, în parte chiar un sat, levantin, forfotă de oameni pe stradă, apoi iar pustiu, ruine, printre care imitații de oraș mare, oribil, mașina a oprit la scurt timp după întrebarea ei.

— Aici ? am întrebat —

— Nu, mi-a răspuns, mă întorc îndată.

Era Institutul la care lucra Hanna, și a trebuit să aștept în taxi, fără a avea măcar o țigară ; încercam să citesc inscripțiile și am avut sentimentul că sînt analfabet, complet pierdut.

După aceea, înapoi în oraș —

Cînd a ieșit din Institut, n-am mai recunoscut-o pe Hanna, sincer vorbind ; altfel bineînțeles că i-aș fi deschis portiera taxiului.

După aceea, locuința ei.

— O iau eu înainte, spuse.

Hanna mergea înainte, doamna cu părul sur și tăiat scurt, cu ochelari cu rama de corn, o străină, dar mama Sabethei, respectiv Elsbethei (ca să spun așa, soacra mea !), din cînd în cînd mă miram că ne tutuim.

— Hai, spuse, fă-te comod.

O întîlnire după douăzeci de ani, nu m-aș fi așteptat, nici Hanna, de altfel avea dreptate : douăzeci și unu de ani, dacă socotești bine.

— Hai, așază-te, mi-a spus.

Mă dureau picioarele.

Știam, firește, că mai curînd ori mai tîrziu o să repete întrebarea („Ce ai avut cu fetița ?“) și aș fi putut să jur : nimic ! — fără să mint, fiindcă nici eu nu credeam, acum cînd o vedeam pe Hanna înaintea mea.

— Walter, spuse ea, de ce nu te așezi ?

Mă încăpățînam să stau în picioare —

Hanna ridică storurile.

Principalul e că a fost salvat copilul ! — îmi repetam fără încetare, cînd spuneam cîte ceva sau tăceam, fumînd țigări de la Hanna ; ea aduna niște cărți de pe scaune, ca să mă pot așeza.

— Walter, mă întrebă, ți-e foame ?

Hanna, mamă —

Nu știam ce să cred.

— Ai o priveliște frumoasă de aici ! am spus. Așadar aceasta e vestita Acropole ?

— Nu, îmi răspunse, ăsta-i Lykabettos [1].

A avut întotdeauna obiceiul, chiar mania, să fie foarte precisă chiar și în chestiuni secundare : Nu, ăsta-i Lykabettos !

I-am spus :

— Nu te-ai schimbat de loc.

— Crezi ? mă întrebă. Dar tu te-ai schimbat ?

Locuința ei : ca a unui savant (și, evident, i-am spus-o ; mai tîrziu Hanna, într-o discuție despre bărbați, a citat cuvintele mele de atunci, privitoare la locuința de savant, ca un

[1] Munte la nord de Atena.

argument că socotesc ştiinţa un monopol al bărbaţilor, ca şi spiritul, în general), — toţi pereţii plini cu cărţi, un birou plin de cioburi cu etichete, în rest, la prima vedere, nimic nu mi s-a părut că ar aduce a antichitate, dimpotrivă, mobilele erau foarte moderne, ceea ce m-a mirat din partea Hannei.

— Hanna, i-am spus, dar ai devenit progresistă !

Ea a zîmbit numai.

— Vorbesc serios, i-am spus —

— Tot ca înainte ?

Uneori nu o înţelegeam.

— Tu mai eşti progresist ? m-a întrebat şi eram bucuros că cel puţin zîmbeşte...

După cum vedeam : obişnuitele mustrări de conştiinţă pe care le ai cînd nu te căsătoreşti cu o fată se dovedesc inutile. Hanna nu avea nevoie de mine. Trăia fără automobil propriu, dar mulţumită ; chiar şi fără televizor.

— Ai o locuinţă drăguţă, i-am spus —

Am pomenit de soţul ei.

— Ah, Piper, a zis.

Nici de el nu avea nevoie, după cum se părea, nici măcar din punct de vedere material. Trăia de ani de zile din munca ei (care, sincer să fiu, nici azi nu înţeleg bine în ce consta), nu grozav, dar trăia. Am văzut. Îmbrăcămintea n-ar fi făcut-o de ruşine nici chiar faţă de Ivy şi, în afară de o arhaică pendulă cu cadranul spart, locuinţa ei, cum am spus, era mobilată numai cu piese moderne.

— Şi ţie cum îţi merge ? m-a întrebat.

Purtam o haină de împrumut, primită de la spital, şi mă incomoda, o haină prea mare, o suportam greu : era prea largă, fiindcă eu sînt slab, şi totodată prea scurtă, mînecile păreau ale unei haine de băiat. Am scos-o, de îndată ce s-a dus Hanna în bucătărie ; dar nici în cămaşă nu mergea, fiind plină de sînge.

— Poate vrei să faci o baie, mi-a spus Hanna, pînă termin eu de gătit —

Hanna punea masa.

— Da, i-am răspuns, am transpirat —

Era emoţionantă, dar tot preocupată numai de lucruri practice ; a aprins gazul şi mi-a explicat cum se stinge; apoi a adus un prosop curat şi săpun.

— Cum mai stai cu picioarele ? m-a întrebat.

Între timp îşi vedea de lucru.

— De ce să te duci la hotel ? m-a întrebat. E de la sine înţeles că poţi locui aici —

Simţeam că mi-a crescut barba de cînd nu mă răsesem.

Baia se umplea foarte încet şi scotea aburi, Hanna a dat drumul la apă rece, ca şi cînd singur nu m-aş fi descurcat ; şedeam pe un taburet, fără să fac nimic, ca un musafir, picioarele mă dureau rău, Hanna a deschis fereastra mică, prin aburi nu-i vedeam decît mişcările, care nu se schimbaseră, nu se schimbaseră de loc.

— Totdeauna am crezut că eşti furioasă pe mine, i-am spus, pentru ceea ce s-a întîmplat pe vremuri.

Hanna se miră numai.

— De ce să fiu furioasă ? Fiindcă nu ne-am căsătorit ? mi-a răspuns. Ar fi fost o nenorocire —

Își bătea pur și simplu joc de mine.

— Serios, așa ai crezut, Walter, că sînt furioasă neîncetat, de douăzeci și unu de ani ?

Baia se umpluse.

— De ce ar fi fost o nenorocire ? am întrebat-o —

Mai mult n-am mai vorbit despre povestea cu căsătoria noastră de odinioară. Hanna avea dreptate, acum aveam alte griji.

— Știai, am întrebat-o, că mortalitatea provocată de mușcătura șarpelui nu este decît de trei pînă la zece la sută ?

Eram uluit.

Hanna nu punea nici un preț pe statistică, după cum mi-am dat imediat seama. M-a lăsat să-i țin o adevărată conferință despre statistică — acolo în baie — pentru ca să-mi spună pînă la urmă :

— Ți se răcește baia.

Nu știu cît timp am stat lungit în baie, cu picioarele bandajate sprijinite de marginea căzii — gîndindu-mă la statistică, la Joachim, care se spînzurase, la viitor, m-am tot gîndit pînă m-a luat cu frig, nici eu singur nu știam la ce mă gîndesc, ca să spun așa, nu mă puteam hotărî să știu la ce mă gîndesc. Văzînd sticluțe și cutii, tuburi, numai ustensile femeiești, nu mi-o mai puteam imagina pe Hanna, nici pe cea de odinioară, nici pe cea de acum, propriu-zis, pe nici una. Îmi era frig,

dar nu aveam chef să-mi îmbrac iar cămașa plină de sînge — n-am răspuns cînd m-a strigat Hanna.

Ce-i cu tine ?

Nici eu nu știam.

Dacă vreau ceai sau cafea ?

Mă istovise ziua aceea, așa se explică neputința mea de a lua o hotărîre, ceea ce de obicei nu mi se întîmplă, așa se explică și gîndurile năstrușnice (cada ca sarcofag : etrusc!), de-a dreptul un delir al nehotărîrii provocate de frisoane.

— Da, i-am spus, vin acum.

De fapt nu aveam de gînd să o revăd pe Hanna ; după ce am fi ajuns la Atena intenționam să plec imediat la aeroport —

Concediul mi se terminase.

Cum aveam să aduc înapoi la Paris Citröenul împrumutat de la Williams, pe care îl lăsasem la Bari, era pentru mine o enigmă. Nu știam nici măcar numele garajului respectiv.

— Da, am strigat, vin acum !

Dar am rămas lungit în baie.

Via Appia —

Mumia din Vatican —

Corpul meu sub apă —

Nu mă interesa sinuciderea, fiindcă nu schimbă cu nimic faptul că ai fost pe lume, ceea ce îmi doream în clipa aceea era : să nu mă fi născut !

— Walter, nu vii ? mă întrebă Hanna.

Nu încuiasem ușa camerei de baie, și Hanna (așa mă gîndeam) putea foarte ușor să intre și să mă ucidă pe la spate cu un topor ;

stăteam întins, cu ochii închiși, pentru a nu-mi vedea corpul bătrîn —

Hanna a vorbit la telefon.

De ce nu se putea fără mine !

Mai tîrziu, în timpul serii, am vorbit iar de parcă nu se întîmplase nimic. Fără să mă prefac : de fapt nu avea nici o importanță, principalul era că Sabeth scăpase. Datorită serului. Am întrebat-o pe Hanna cum de nu crede în statistică, ci în soartă și alte povești de acestea.

— Sfîrșește cu statistica ! mi-a spus. Dacă aș avea o sută de fete, toate mușcate de viperă, atunci da ! Atunci aș pierde numai trei pînă la zece fete. Uimitor de puțin ! Ai perfectă dreptate.

Și a rîs.

— Eu n-am decît o singură fată ! a adăugat apoi.

N-am contrazis-o, totuși am ajuns aproape să ne certăm, ne ieșisem deodată din fire. Discuția a început cu o remarcă a mea.

— Hanna, i-am spus, parcă ai fi o cloșcă !

Am scăpat aceste vorbe fără să vreau.

— Iartă-mă, dar așa este ! i-am spus.

Abia mai tîrziu mi-am dat seama ce mă iritase : — Cînd am ieșit din camera de baie, Hanna era la telefon, chemase spitalul în timp ce eu eram la baie — și vorbea cu Elsbeth.

Am auzit totul, fără să vreau.

Nici un cuvînt despre mine —

Vorbea de parcă n-ar fi existat decît Hanna, mama, care tremurase de grijă și se bucura

că fata se simțea încetul cu încetul mai bine, că putea chiar să vorbească, vorbeau nemțește pînă am intrat eu în cameră, după aceea au dat-o pe grecește. Nu înțelegeam nici un cuvînt. Apoi a închis telefonul.

— Cum îi mai merge ? am întrebat.

Hanna se înseninase mult —

— I-ai spus că sînt aici ? am întrebat.

Hanna luă o țigară.

— Nu, îmi răspunse.

Era foarte ciudată și pur și simplu nu-mi venea să cred că fata nu întrebase de mine, cel puțin aveam dreptul, așa cred, să știu tot ce vorbiseră.

— Hai să mîncăm ceva, spuse Hanna.

Mă scotea din fire zîmbetul ei, de parcă n-aș fi avut dreptul să știu tot.

— Hai, așază-te, spuse Hanna.

Nu m-am așezat.

— Cum, ești supărat că vorbesc cu copilul meu ? spuse ea. De ce ?

Se purta într-adevăr (ca toate femeile, probabil chiar și cînd sînt hiperintelectuale) ca o cloșcă atunci cînd trebuie să-și ia puiul sub aripă ; de aceea făcusem remarca respectivă, apoi a urmat un schimb de cuvinte care au scos-o din fire, niciodată n-o văzusem pe Hanna mai feminină. Și îi dădea zor cu același argument :

— E copilul meu, nu-i copilul tău.

Așa am ajuns s-o întreb :

— E adevărat că tatăl ei e Joachim ?

Nu mi-a răspuns.

— Lasă-mă ! a exclamat. Ce ai în fond cu mine ? Nu am văzut-o pe Elsbeth timp de o jumătate de an, şi deodată primesc un telefon de la spital, mă duc acolo şi o găsesc în nesimţire — nici nu ştiu măcar ce s-a întîmplat.

Am rugat-o să uite cuvintele mele, de care îmi părea rău.

— Tu, spuse, tu — ce ai tu de vorbit cu fata mea ? Ce ai la urma urmei cu ea ? Ce doreşti ?

O vedeam cum tremură.

Hanna nu e nicidecum o femeie bătrînă, dar îi vedeam, fireşte, pielea moale, pungile de sub ochi, tîmplele cu zbîrcituri, care nu mă supărau, dar le vedeam. Hanna era acum mai slabă, mai plăpîndă. De fapt vîrsta o avantaja, aşa aveam impresia, mai ales la faţă, abstracţie făcînd de pielea de sub bărbie, care îmi amintea de pielea unei şopîrle — I-am mărturisit că regret tot ce spusesem. Înţelegeam, fireşte, că Hanna ţinea la copilul ei, că număra mereu cîte zile mai rămîneau pînă la întoarcerea fetei acasă, că nu-i uşor pentru o mamă cînd copilul ei, singurul ei copil pleacă pentru prima oară în lume.

— Doar nu mai e copil, spuse Hanna, chiar eu am hotărît să facă această călătorie, trebuie să vină şi ziua cînd va duce o viaţă a ei, personală, ştiu bine că într-o zi nu se va mai reîntoarce —

Am lăsat-o pe Hanna să vorbească.

— Da, aşa este, spuse ea, viaţa nu o putem reţine, luînd-o în braţe, nici tu nu poţi, Walter.

— Ştiu ! am răspuns.

— Atunci de ce încerci ? m-a întrebat.

Uneori nu o înţelegeam pe Hanna.

— Viaţa merge împreună cu copiii, spuse ea —

M-am interesat de activitatea ei.

— Da, aşa este, nu ne putem căsători iar, o dată cu copiii noştri, spuse.

La întrebarea mea nici nu a răspuns.

— Walter, m-a întrebat, cîţi ani ai acum ?

Apoi a revenit iar la vorbele ei : că nu are o sută de fete, ci doar una singură (ceea ce ştiam), şi că fata ei are doar o singură viaţă (ceea ce iar ştiam), ca orice om ; şi că ea, Hanna, are o singură viaţă, o viaţă cîrpăcită, şi că eu (oare îmi dau seama ?) am doar o singură viaţă.

— Hanna, i-am spus, asta o ştim.

Mîncarea ni se răcise.

— De ce cîrpăcită ? am întrebat-o.

Hanna fuma în loc să mănînce.

— Tu eşti bărbat, a spus ea, iar eu sînt femeie — asta e deosebirea, Walter.

— Să sperăm ! am rîs eu.

— Eu nu voi mai avea copii —

A repetat asta de două ori în seara respectivă.

— Activitatea mea ? spuse. Vezi doar, lucrez cu cioburi. Acesta trebuie să fi fost un vas. Din Creta. Adun trecutul lipindu-l cu clei —

Mie nu mi se părea de loc cîrpăcită viaţa Hannei. Dimpotrivă. Nu-l cunoşteam pe al doilea soţ al ei, pe Piper, o cunoştinţă din

timpul emigrației ; Hanna aproape că nu pomenea de el, deși (ceea ce mă miră și acum) îi poartă numele : Dr. Hanna Piper. Dar Hanna a făcut întotdeauna ceea ce i s-a părut ei că e mai bine și, pentru o femeie, nu-i puțin lucru, așa cred. Și-a dus viața cum a vrut. De ce nu a mers căsnicia cu Joachim nici nu mi-a spus de fapt. Vorbea de el ca de un om bun. Nu-i aducea nici cea mai mică învinuire ; cel mult ne găsea ciudați pe noi, bărbații, în general. Probabil că își făcuse iluzii mult prea mari în privința bărbaților, ceea ce mă îndeamnă să cred că îi sînt dragi. Dacă învinuia pe cineva, atunci se învinuia pe ea însăși ; dacă ar mai fi putut sau ar fi trebuit să mai trăiască o dată, i-ar fi iubit pe bărbați cu totul altfel. Socotea natural faptul că bărbații sînt mărginiți (după cum spunea) ; nu regreta decît prostia ei, că ne considerase pe fiecare dintre noi (nu știu cîți au fost) o excepție. Totuși, după părerea mea, Hanna nu-mai proastă nu se poate numi. Ea însă așa se socotea. Considera o prostie din partea unei femei să vrea să fie înțeleasă de un bărbat ; bărbatul (spunea Hanna) vrea ca femeia să fie o taină, pentru ca propria sa lipsă de înțelegere să-l inspire și să-l stimuleze. Bărbatul nu se aude decît pe el însuși, după părerea Hannei, de aceea viața unei femei care vrea să fie înțeleasă de un bărbat nu poate să fie decît cîrpăcită. După părerea Hannei. Bărbatul se consideră stăpînul lumii, iar pe femeie o consideră doar o oglindă a lui. Stăpînul nu este obligat să învețe limba supușilor ; femeia este obligată să învețe limba stăpînului ei, deși nu-i folosește la nimic, dimpotrivă, învață o limbă care niciodată nu îi dă dreptate. Hanna regretă că a ajuns doctor în filologie. Atîta vreme cît Dumnezeu e bărbat, și nu o pereche, viața unei femei, după părerea Hannei, nu poate decît să rămînă așa cum este acum, adică deplorabilă, femeia este proletarul creațiunii, chiar dacă se îmbracă elegant

— Mi se părea ciudat ca o femeie de cincizeci de ani să filozofeze ca o fetișcană, o femeie care mai arată încă atît de bine ca Hanna, care e de-a dreptul atrăgătoare, și pe deasupra și o personalitate, fără îndoială, o doamnă respectabilă, judecînd doar după cum fusese tratată, de pildă, la spital, deși era o străină, care nu locuia decît de trei ani la Atena, se bucurase de atenție ca o adevărată profesoară, ca o laureată a Premiului Nobel ! — îmi era milă de ea.

— Walter, dar nu mănînci nimic.

Am prins-o de braț :

— Tu, proletară a creațiunii ! —

Hanna nu era dispusă să zîmbească, aștepta să iau mîna de pe brațul ei.

— La Roma pe unde ați fost ? m-a întrebat.

I-am relatat.

Cum mă privea —

S-ar fi putut crede că sînt o fantomă, așa se uita Hanna la mine în timp ce îi relatam despre Roma ; o fiară cu rît și cu gheare, un monstru care bea ceai.

N-am să uit cît voi trăi privirea aceea.

Nu scotea un cuvînt —

Am început să vorbesc din nou — fiindcă era imposibil să tac — despre mortalitatea provocată de mușcăturile de șarpe, adică despre statistică în general.

Hanna parcă era surdă.

Nu îndrăzneam să mă uit în ochii ei — ori de cîte ori mă gîndeam, chiar numai o secundă (mai mult nu puteam), la faptul că o îmbrățișasem pe Sabeth, respectiv că Hanna, care ședea în fața mea, era mama Sabethei, mama iubitei mele, care ea însăși era iubita mea.

Nici nu știam ce spuneam.

Mîna ei (vorbeam, ca să spun așa, numai către mîna ei) era ciudată : micuță, ca o mînă de copil, mai bătrînă decît Hanna în general, nervoasă și uscată, urîtă, de fapt nici nu era mînă, ci ceva slut, flasc și osos, veșted, ceară cu pistrui, propriu-zis, nu urîtă, dimpotrivă, ceva drag, dar străin, ceva îngrozitor, trist, întunecat, și eu vorbeam, vorbeam, tăceam, încercam să-mi imaginez mîna Sabethei, dar fără să reușesc, vedeam numai ce era pe masă, lîngă scrumieră, carne de om, cu artere pe sub pielea care semăna cu o foiță mototolită, atît de moale și totodată strălucitoare.

Eram mort de oboseală.

— De fapt încă e copil, spuse Hanna — sau crezi că a avut de-a face cu vreun bărbat ?

Am privit-o drept în ochi —

— Da, i-aș dori acest lucru, spuse ea, da, i-aș dori acest lucru !

Deodată a început să strîngă masa.

Am ajutat-o.

În ceea ce privește statistica : Hanna nici nu voia să audă de așa ceva, fiindcă credea în soartă, mi-am dat seama imediat, deși n-a spus-o răspicat. Toate femeile au înclinație spre superstiție, dar Hanna este foarte cultă ; de aceea mă mira. Vorbea de mituri așa cum aș fi vorbit eu de principiul termic, ca despre o lege fizică, pe care fiece experiență o confirmă, și totuși pe un ton de-a dreptul indiferent. Fără să se minuneze. Oedip și sfinxul, reprezentări copilărește pe un vas spart, Atena, eriniile, respectiv eumenidele și cum se mai numesc toate acestea erau pentru ea existențe reale, nu se sfia să le pomenească în cursul unei discuții serioase. Abstracție făcînd de faptul că nu mă pricep la mitologie și în general la beletristică, nu voiam să ne certăm ; aveam destule griji practice.

În 5.VI. trebuia să fiu la Paris —

În 7.VI. la New York —

În 10.VI (cel mai tîrziu) în Venezuela —

Hanna lucra la un Institut arheologic, zeii făceau parte din meseria ei, așa îmi repetam mereu : desigur, și eu, fără să-mi dau seama, aveam o *déformation professionelle*[1]. Zîmbeam cînd o auzeam pe Hanna vorbind astfel.

— Tu, cu zeii tăi !

Atunci înceta numaidecît.

— Nu aș pleca, i-am spus, dacă n-aș fi sigur că fetița a fost salvată, te rog să mă crezi.

[1] Deformație profesională. (Fr.)

Hanna era plină de înțelegere, așa se părea, spăla vasele în timp ce eu îi vorbeam pe scurt despre îndatoririle mele profesionale și ștergeam vasele — ca acum douăzeci de ani, am remarcat eu, adică douăzeci și unu de ani.

— Așa socoți ?

— Tu, nu ? am întrebat-o.

Cum făcea Hanna socoteala, de îi ieșea douăzeci și unu de ani, nu știu. Dar respectam cifra, ca să nu mă corecteze de fiecare dată.

— Simpatică bucătărie ! am spus —

Deodată iar mi-a pus întrebarea :

— L-ai mai văzut pe Joachim vreodată ?

O dată, era limpede, trebuia să-i spun că Joachim a murit, dar nu tocmai în ziua aceea, așa gîndeam, nu chiar în prima seară.

Vorbeam despre ce-mi venea în minte — Cum mîncam seara, odinioară în cămăruța ei !

— Ți-aduci aminte de doamna Oppikofer ?

— De ce ? m-a întrebat.

— Pentru nimic anume, i-am răspuns. Cum ciocănea întotdeauna cu coada măturii, cînd mai eram la tine după ora zece seara —

Vasele erau spălate și șterse.

— Walter, m-a întrebat, bei o cafea ?

Amintirile sînt nostime.

— Da, am spus, după douăzeci de ani poți să faci haz —

Hanna a pus apă la fiert.

— Walter, zise, te-am întrebat dacă bei cafea —

Nu voia să audă de amintiri.

— Da, i-am răspuns, cu plăcere.

Nu înțelegeam de ce ar fi fost cîrpăcită viața ei. Dimpotrivă, mi se pare mare lucru cînd cineva trăiește aproximativ așa cum i-a intrat o dată în cap că trebuie să trăiască. O admiram. Sincer să fiu, n-am crezut niciodată că merită să studiezi filologia sau istoria artelor. Și apoi nici nu se poate spune că Hanna nu ar fi feminină. Îi place să aibă o ocupație. Chiar cînd era căsătorită cu Joachim se pare că a lucrat mereu. A făcut traduceri și alte treburi de felul acesta, apoi, ca emigrantă, de asemenea. La Paris, după ce s-a despărțit de Joachim, a lucrat la o editură. Cînd au venit nemții, s-a refugiat în Anglia și și-a crescut singură copilul. Joachim era medic în Rusia, așadar nu putea să-i dea nici un ban. Hanna a fost apoi crainică de limba germană la BBC. Și azi mai este încă cetățeană britanică. Domnul Piper, după cum se pare, ei îi datorește viața. Hanna l-a luat în căsătorie, scoțîndu-l dintr-un lagăr (dacă am înțeles bine), fără a sta mult pe gînduri, datorită vechii ei simpatii pentru comuniști. Domnul Piper a dezamăgit-o, fiindcă nu era comunist, ci oportunist. Hanna rîdea numai : așa-s bărbații ! Piper se supune oricărei devize, numai ca să-și poată face filmele. În iunie 1953 s-au despărțit. Hanna nu vorbește cu plăcere despre el, dar cu atît mai amănunțit cu cît mă interesează mai puțin. Socotește că e vătămător, respectiv tipic pentru anumiți bărbați, felul cum trăiește acest domn Piper:

orbeşte, cum spune ea, nerealist. Înainte avea umor ; acum nu rîde decît de Occident. Hanna nu-i aduce nici o învinuire ; de fapt rîde doar de ea însăşi, adică de dragostea ei pentru bărbaţi.

— Cum poţi să spui că viaţa ta e cîrpăcită? am întrebat-o. Te contrazici, Hanna —

Şi pe mine mă socotea orb.

— Eu văd doar, i-am răspuns, ceea ce este : locuinţa ta, munca ta ştiinţifică, fiica ta — ar trebui să-i mulţumeşti lui Dumnezeu!

— Cum aşa : lui Dumnezeu ?

Hanna a rămas neschimbată : ştie precis ce vrei să spui. Şi pasiunea ei pentru cuvinte ! Parcă de cuvinte ar fi vorba. Cînd vorbeşti mai serios, deodată se agaţă de un cuvînt.

— Walter, de cînd crezi tu în Dumnezeu ?

— Hai, i-am spus, pune cafeaua !

Hanna ştia bine că eu nu am nimic de-a face cu Dumnezeu, şi cînd, în sfîrşit, am căzut de acord, s-a dovedit că nici nu vorbise serios.

— Cum ai ajuns la concluzia că aş fi credincioasă ? m-a întrebat. Eşti de părere că unei femei în climacterium nu-i mai rămîne nimic altceva ?

Eu pregăteam cafeaua.

Nu puteam să-mi imaginez cum va fi cînd se va întoarce Sabeth de la spital. Sabeth, Hanna şi cu mine în aceeaşi încăpere, de pildă, în bucătăria aceea : — Hanna va observa cum mă stăpînesc să nu îi sărut fata sau cel puţin să nu îmi sprijin braţul de umărul ei, iar Sabeth va descoperi că de fapt (ca un es-

croc care şi-a scos verigheta) îi aparţin mamei sale, deşi o ţin pe ea, pe Sabeth, pe după umeri.

— Să nu se facă stewardesă, am spus, am încercat să-i scot acest gînd din minte.

— Cum aşa ?

— Fiindcă nici nu se poate pune problema, am spus, nu-i o meserie pentru o fată ca Sabeth, care, pînă la urmă, nu-i o fată oarecare—

Cafeaua era gata.

— De ce să nu se facă stewardesă ?

Dar ştiam bine că nici pe Hanna, care îi era mamă, nu o încînta de loc această idee de fetişcană ; se încăpăţîna numai, pentru a-mi arăta că nu mă priveşte :

— Walter, dar asta e treaba ei !

Şi altă dată :

— Walter, doar nu îi eşti tată !

— Ştiu ! i-am răspuns —

De clipa aceea, cînd trebuia să ne aşezăm, nemaiavînd nimic de trebăluit, m-am temut de la început — şi acum sosise.

— Hai, spuse Hanna, vorbeşte — !

Era mai uşor decît mă aşteptam, aproape banal.

— Povesteşte-mi ce s-a întîmplat, zise.

Calmul ei mă uimea.

— Îţi închipui cum m-am speriat, spuse, cînd am ajuns la spital şi te-am văzut cum şedeai şi dormeai —

Vocea îi era neschimbată.

Într-un anumit sens, continuam, ca şi cînd n-ar fi trecut douăzeci de ani, mai bine zis : ca şi cînd, în ciuda despărţirii, am fi petrecut tot acest timp împreună. Ceea ce nu ştiam

unul despre celălalt erau lucruri neesențiale, nici nu intrau în discuție. Cariera și lucruri de felul acesta.

Despre ce să vorbesc? Hanna aștepta însă.

— Vrei zahăr? mă întrebă.

Am vorbit despre profesiunea mea —

— Cum s-a făcut de ai călătorit împreună cu Elsbeth? m-a întrebat.

Hanna e femeie, dar altfel decît Ivy și decît celelalte pe care le-am cunoscut, nici nu se poate compara cu ele; altfel chiar și decît Sabeth, care îi seamănă în multe privințe. Hanna e mai blîndă; nu caută ceartă cînd mă privește. Mă cuprindea mirarea.

— O iubești? m-a întrebat.

Am sorbit din cafea.

— De cînd ai știut, m-a întrebat, că eu îi sînt mamă?

Am sorbit din cafea.

— N-ai aflat încă, am zis, că Joachim a murit —

Mi-au scăpat aceste vorbe fără să vreau.

— A murit? m-a întrebat. Cînd?

Dacă deschisesem vorba, nu mai aveam încotro, trebuia să-i povestesc — chiar în această primă seară! — întreaga istorie din Guatemala, Hanna voia să afle tot ce știam, despre întoarcerea din Rusia, despre activitatea lui la fermă, nu mai auzise nimic de Joachim de la despărțirea lor, totuși la sfîrșit nu i-am spus că se spînzurase, ci am mințit zicînd: *angina pectoris*[1]. Mă uimea cît de calmă a rămas.

[1] Angină pectorală. (Lat.)

— Și i-ai spus fetei? m-a întrebat.

A urmat o tăcere interminabilă.

Iar și-a strecurat mîna pe sub ochelarii cu ramă de corn, de parcă și-ar fi adunat fața; aveam senzația că sînt un monstru.

— Ce vină ai tu! spuse Hanna.

Faptul că nici nu plîngea măcar făcea atmosfera și mai greu de suportat; stătea în picioare —

— Da, spuse, să ne culcăm.

Era miezul nopții — aproximativ, nu mai aveam ceas, dar chiar făcînd abstracție de acest lucru, timpul parcă se oprise într-adevăr în loc.

— Tu ai să dormi în camera Elsbethei.

Stăteam în picioare în camera ei.

— Hanna, am întrebat-o, spune adevărat: el îi e tată?

— Da! spuse. Da!

În clipa aceea mi-am simțit inima ușoară, nu aveam nici un motiv să cred că Hanna minte, și pentru moment (la viitor și așa nu mă puteam gîndi) socoteam mai important decît orice că fetei i se făcuse injecție cu ser și fusese salvată.

I-am dat mîna.

Stăteam în picioare, gata să mă prăbușesc de oboseală, Hanna, de asemenea, presupun, de fapt ne și spusesem noapte bună — cînd Hanna mă întrebă din nou:

— Walter, ce a fost între tine și Elsbeth?

Dar știa prea bine.

— Hai, spune, mă îndemnă.
Nu știam ce să răspund.
— Da sau nu ? m-a întrebat.
Și i-am spus —
Hanna mai zîmbea încă, de parcă nici n-ar fi auzit, mie parcă mi se luase o piatră de pe inimă că, în sfîrșit, cuvîntul fusese spus, mă trezisem de-a binelea, sau cel puțin îmi simțeam inima ușoară.
— Ești supărată pe mine ? am întrebat-o.
Mai curînd m-aș fi culcat pe jos, Hanna insista să mă odihnesc cum trebuie, patul era pregătit, cu așternut curat — pentru fiica ei care fusese plecată o jumătate de an în străinătate : pijama nouă, pe care Hanna o luă, flori pe măsuța de noapte, ciocolată, pe care le lăsă.
— Ești supărată pe mine ? am întrebat-o.
— Ai tot ce îți trebuie ? mă întrebă. Săpunul este aici —
— Nu aveam cum să știu, i-am spus —
— Walter, zise, trebuie să dormim.
Nu era supărată, după cum se părea, mi-a dat chiar încă o dată mîna. Era nervoasă, doar atît. Și se grăbea. Am auzit cum s-a dus în bucătărie, unde nu mai era nimic de făcut.
— Pot să te ajut cu ceva ?
— Nu, mi-a spus, acum culcă-te !
Camera Sabethei : cam mică, dar drăguță, multe cărți și perspectiva spre Lykabettos, am stat mult în fața ferestrei deschise —
Nu aveam pijama.
Nu îmi stă în fire să scotocesc prin camere străine, dar fotografia era chiar pe raftul de cărți, și la urma urmelor îl cunoscusem pe Joachim, pe tatăl ei — am luat-o în mînă.
Fusese făcută la Zürich, în 1936.
De fapt eram hotărît să mă culc, să nu mă mai gîndesc la nimic, dar nu aveam pijama, cum am spus, numai cămașa murdară —
În sfîrșit Hanna intră în camera ei.
Trebuie să fi fost aproape două noaptea, ședeam pe patul curat cum șed cei fără adăpost pe băncile grădinilor publice, cînd dorm — cu trunchiul aplecat, ca un fetus (așa îmi spun întotdeauna cînd îi văd dormind pe oamenii aceia) — dar nu dormeam.
M-am spălat.
O dată i-am bătut în perete.
Hanna se prefăcea că doarme.
Nu voia să discute cu mine, o dată, în timpul serii, îmi spusese să tac : Toate devin atît de mici cînd vorbești tu despre ele !
Poate că dormea într-adevăr.
Scrisorile ei din America — adică ale Sabethei — erau pe masă, un teanc întreg, cu stampile din Yale, una din Le Havre, apoi ilustrate din Italia, am citit una singură, fiindcă picase jos : Salutări din Assisi (fără să pomenească de mine) cu mii de sărutări pentru mama, cu îmbrățișări călduroase —
Am mai fumat o țigară.
Apoi am încercat să-mi spăl cămașa —
Nu știu cum am ajuns să cred că totul trecuse, în orice caz tot ce era mai rău, și cum puteam să-mi închipui că Hanna doarme.
Spălam, căutînd să fac cît mai puțin zgomot.

Recunosc, timp de cîteva sferturi de oră am uitat pur şi simplu ce se întîmplase, adică mi se părea doar un vis urît : cînd visezi că eşti condamnat la moarte şi ştii că nu poate fi adevărat, trebuie doar să te trezeşti —

Mi-am întins la fereastră cămaşa udă.

Faţa lui Joachim, la care mă uitam, era energică, simpatică, dar nu găseam că ar semăna cu Sabeth.

— Hanna ! am strigat. Dormi ?

Nici un răspuns.

Tremuram de frig, fiind fără cămaşă, şi nu mi-a venit ideea să iau capotul ei, care era atîrnat de uşă, îl vedeam —

Ca, de altfel, toate lucrurile ei de fată !

Flautul ei de pe etajera de cărţi —

Am stins lumina.

Probabil că Hanna a plîns cu sughiţuri multă vreme, îndesîndu-şi faţa în perne, pînă cînd n-a mai putut — m-am speriat cînd am auzit-o ; primul meu gînd a fost : A minţit, eu sînt totuşi tatăl fetei. Plîngea în hohote din ce în ce mai tare, pînă cînd m-am dus şi am bătut la uşa ei.

— Hanna, am zis, eu sînt.

A încuiat uşa.

Stăteam doar şi îi ascultam hohotele de plîns, în zadar o rugam să iasă în vestibul şi să-mi spună ce s-a întîmplat, nu primeam răspuns, nu auzeam decît hohote de plîns, cînd mai slabe, cînd mai puternice, la nesfîrşit, iar cînd se întîmpla să înceteze, era şi mai rău, îmi lipeam urechea de uşă, nu ştiam ce să cred, adesea i se curma glasul, scotea doar

un fel de scîncet, aşa că mă linişteam cînd izbucnea din nou în plîns.

Nu aveam briceag, nu aveam nimic —

— Hanna, am spus, deschide !

Cînd am izbutit să forţez uşa cu cleştele pentru foc, Hanna s-a împotrivit. A strigat de-a binelea cînd m-a văzut. Eram gol de la brîu în sus; probabil de aceea. Fireşte că mi-a fost milă de ea şi am renunţat să mai împing uşa.

— Hanna, am zis, eu sînt !

Dar voia să fie singură.

— — —

Cu douăzeci şi patru de ore înainte (mi se părea însă ca o amintire din tinereţe) mai şedeam încă pe Acrocorint, Sabeth şi cu mine, şi aşteptam să răsară soarele. N-am să uit cît am să trăiesc ! Venisem din Patras şi ne oprisem în Corint pentru a vedea cele şapte coloane ale unui templu, seara mîncasem într-un *guesthouse*[1] din apropiere. Altfel Corintul e un sat prăpădit. Cînd am constatat că nu se găsesc camere, aproape că se însera ; Sabeth a socotit minunată ideea mea de a porni mai departe, la întîmplare, şi a dormi undeva sub un smochin. De fapt vorbisem în glumă, dar de vreme ce Sabeth găsea ideea minunată, am pornit într-adevăr peste cîmp pentru a găsi un smochin. Cîinii ciobăneşti au început să latre, alarmă peste tot, la turmele pierdute în noapte ; trebuie să fi fost destul de mari bestiile, judecînd după lătrat, iar la deal, unde ne mînau, nu existau smochini, numai

[1] Han. (Engl.)

spini, și mai bătea și vîntul. De dormit, nici vorbă ! Nu mi-am închipuit că în Grecia nopțile sînt atît de reci, și încă o noapte de iunie, totul era ud de-a binelea. Și apoi habar n-aveam unde ducea cărarea aceea care urca printre stînci, pietroasă, prăfoasă, dar albă ca ghipsul în lumina lunii. Sabeth zicea : Ca zăpada ! Și pînă la urmă am căzut amîndoi de acord : Ca iaurtul ! Iar deasupra noastră stîncile negre : Ca de cărbune ! am zis eu, dar Sabeth găsi altă comparație, și așa am tot discutat pe drumul acela care urca mereu. Un măgar zbiera în noapte : Ca prima încercare de a cînta la violoncel ! zise Sabeth, iar eu : Ca o frînă neunsă ! În rest, liniște de moarte; cîinii au amuțit, în fine, cînd nu ne-au mai auzit pașii. Colibele albe din Corint : Ca și cînd ai fi deșertat o cutie de zahăr cubic! Eu am găsit o altă comparație, numai pentru a ne continua jocul. Un ultim chiparos negru : Ca un semn de exclamație ! a zis Sabeth, eu am contrazis-o ; semnele de exclamație nu au vîrful în sus, ci în jos. Am colindat așa toată noaptea. N-am întîlnit nici un om. O dată ne-a speriat talanga unei capre, apoi din nou liniște peste coastele negre, care miroseau a izmă, liniște cu bătăi de inimă și sete, în ierburile uscate, nimic altceva decît vîntul : De parcă ai rupe mătase ! zise Sabeth, eu trebuia să mă gîndesc și uneori nu-mi venea nimic în minte, atunci cîștiga Sabeth un punct, după regulile jocului. Sabeth aproape întotdeauna găsea cîte ceva. Turnurile și crenelurile unui bastion medieval : Ca niște decoruri de operă !

Am intrat pe o mulțime de porți, nicăieri nici un susur de apă, auzeam doar ecoul pașilor noștri dinspre zidurile turcești, altfel, de cum stăteam locului, liniște de moarte. Umbrele noastre în lumina lunii : Ca siluete decupate cu foarfecele ! zicea Sabeth. Jucam întotdeauna pînă la douăzeci și unu de puncte, ca la ping-pong, apoi o luam de la început, și tot așa, pînă ne-am pomenit deodată, încă în toiul nopții, sus în vîrful muntelui. Cometa noastră nu se mai vedea. În depărtare, marea : ca tabla zincată ! am spus eu iar. Sabeth spunea că, deși era frig, a fost o idee extraordinară ca măcar o dată să nu înnoptăm la hotel. Era prima noapte pe care o petrecuse în aer liber. În timp ce așteptam răsăritul soarelui, Sabeth, în brațele mele, tremura de frig. Înainte de răsăritul soarelui întotdeauna este mai frig. Apoi am fumat împreună ultima noastră țigară ; despre ziua următoare, care trebuia să fie pentru Sabeth ziua întoarcerii acasă, n-am pomenit nimic. Către ora cinci, prima lumină a zorilor : Ca porțelanul ! Din clipă în clipă se lumina mai mult, marea și cerul, nu pămîntul ; se vedea locul unde bănuiam că este Atena, insule negre în golfuri luminoase, apa se despărțea de pămînt, deasupra cîțiva nori mici de dimineață : Ca pufuri de pudră roz ! zise Sabeth, eu nu am găsit nici o comparație și am pierdut iar un punct. 19 la 9 pentru Sabeth ! Aerul la ora aceea : Ca brîndușele de toamnă. Iar eu am zis : Ca hîrtia celofanată care nu acoperă nimic. Apoi s-au deslușit valurile în-

spumate de lîngă țărm : Ca spuma de bere ! Dar Sabeth a zis : Ca niște volănașe ! Am renunțat la comparația cu spuma de bere și am zis : Ca vata de sticlă ! Dar Sabeth nu știa ce este vata de sticlă — apoi primele raze ieșind din mare : Ca un snop, ca niște sulițe, ca niște plesnituri pe un geam, ca un chivot, ca fotografiile unor bombardări cu electroni. Pentru fiecare rundă nu se marca însă decît un punct, după ce am enumerat vreo jumătate de duzină de comparații, n-a trecut mult și a răsărit soarele, orbitor : Ca atunci cînd țîșnește șarja din furnal ! am zis eu, pe cînd Sabeth rămase tăcută și pierdu un punct... N-am să uit niciodată cum ședea pe stînca aceea, cu ochii închiși, cum tăcea și se lăsa scăldată de razele soarelui. Spunea că este fericită ; n-am să uit niciodată : marea, care se întuneca văzînd cu ochii, devenea mai albastră, mai violetă, marea din Corint și cealaltă, atică, ogoarele de culoare roșie, măslinii de culoarea coclelii, umbrele lor lungi pe pămîntul roșu, prima căldură și Sabeth, îmbrățișîndu-mă, ca și cînd eu i-aș fi dăruit toate acestea, marea, soarele, totul, n-am să uit niciodată cum cînta Sabeth !

— — —

Am văzut gustarea de dimineață pregătită de Hanna și biletul ei : „Mă întorc îndată, Hanna". Am așteptat. Mă simțeam foarte neras și am scotocit prin toată camera de baie ca să găsesc o lamă ; numai sticluțe, cutii pline cu pudră, rujuri de buze, tuburi, lac de unghii, agrafe — în oglindă mi-am văzut că-

mașa : mai îngrozitoare decît în ajun, cu petele de sînge ceva mai palide, dar tocmai de aceea mai mînjită.

Am așteptat cel puțin o oră.

Hanna s-a întors de la spital.

— Cum îi merge ? am întrebat.

Hanna era foarte ciudată.

— Am crezut, spuse, că vei dormi mai mult, ca să-ți treacă oboseala —

Mai tîrziu, fără nici o scuză :

— Voiam să fiu singur cu Elsbeth, n-ai de ce să te superi, Walter, douăzeci de ani am fost singură cu fetița.

N-am răspuns nimic.

— Nu e un reproș, spuse, dar trebuie să înțelegi. Am vrut să fiu singură cu ea. Numai atît. Am vrut să vorbesc cu ea.

— Și ce a spus ?

— Numai lucruri încîlcite !

— Despre mine ? am întrebat.

— Nu, mi-a răspuns, despre Yale, numai despre Yale, despre un tînăr pe care îl cheamă Hardy, dar totul foarte încîlcit.

Ceea ce mi-a relatat Hanna nu mi-a plăcut : pulsul neregulat, ieri foarte precipitat, azi, rar, foarte rar, apoi fața congestionată, cum spunea Hanna, și pupilele foarte mici, apoi tulburări respiratorii.

— Vreau să o văd ! am spus.

Hanna socotea că întîi ar trebui să-mi cumpăr o cămașă —

Am fost de acord.

Hanna s-a dus la telefon —

— E în ordine! spuse. Mi se dă mașina Institutului — ca să putem merge la Corint, știi, să-i aducem lucrurile, și ale tale, pantofii și haina ta.

Se purta ca un manager.

— E în ordine, a spus, taxiul e comandat — Hanna se plimba încolo și încoace, nu era posibil să discuți cu ea, a golit scrumierele, apoi a tras storurile.

— Hanna, am întrebat-o, de ce nu te uiți la mine?

Nici ea nu știa de ce, tot ce se poate, dar așa stăteau lucrurile, în dimineața aceea nu s-a uitat de loc la mine. Ce vină aveam că s-a întîmplat ce s-a întîmplat! E adevărat: Hanna nu-mi reproșa nimic, nu mă învinuia de nimic, dar golea scrumierele rămase pline din ajun.

Nu mai puteam răbda.

— Ascultă, am întrebat-o, nu putem vorbi?

Am cuprins-o de umeri.

— Ascultă, i-am spus, uită-te la mine!

Trupul Hannei — m-am speriat cînd l-am atins — era mai plăpînd, mai mic decît al fiicei ei, mai gingaș, nu știu dacă devenise mai scundă; ochii i se făcuseră mai frumoși, voiam să mă privească.

— Walter, zise, mă doare!

Ceea ce spuneam era absurd, îmi dădeam seama, după fața ei, că spun prostii, vorbeam însă numai fiindcă era cu totul imposibil să tac, așa aveam impresia; îi țineam capul între palme. Ce voiam? Nici nu-mi trecea prin minte să o sărut. De ce se ferea? Habar n-am

ce zicea. Vedeam numai: ochii ei îngroziți, părul sur și alb, fruntea, nasul, toate delicate, nobile (sau cum să spun) și feminine, mai nobile decît ale fiicei sale, pielea de șopîrlă de sub bărbie, ridurile ca laba gîștei de pe tîmple, ochii ei, care nu erau obosiți, ci înspăimîntați, mai frumoși decît înainte.

— Walter, zise, ești îngrozitor!

De două ori a spus asta.

Am sărutat-o.

Hanna s-a uitat doar țintă la mine, pînă mi-am retras mîinile, tăcea și nici nu și-a potrivit părul, tăcea — mă blestema.

Apoi a venit taxiul.

Ne-am dus în *city* pentru a cumpăra o cămașă, adică Hanna a cumpărat-o, eu n-aveam bani, așteptam în taxi, pentru a nu mă arăta în cămașa mea veche — Hanna era emoționantă: de altfel s-a întors după un timp să mă întrebe ce număr port! — apoi la Institut, unde Hanna, după cum se stabilise, primi mașina, un Opel, cu care am pornit la drum, spre mare, pentru a aduce lucrurile Elsbethei și portofelul meu, adică haina (mai ales pentru pașaport) și aparatul de filmat.

Hanna ședea la volan —

La Daphni, așadar imediat după Atena, era o pădurice unde mi-aș fi putut schimba cămașa, socoteam eu; dar Hanna a clătinat din cap și a continuat drumul; eu am deschis pachetul.

Despre ce să discutăm!

Eu am vorbit despre starea economică a Greciei, am văzut înainte de Eleusis marele

șantier *Greek Government Oil Refinery*[1], totul concesionat unor firme germane, ceea ce în momentul acela (și chiar în general) n-o interesa pe Hanna ; dar tăcerea noastră era de asemenea de nesuportat. Numai o dată a întrebat :

— Nu știi cum se numește localitatea ?

— Nu.

— Theodohori ?

Nu știam, venisem din Corint cu autobuzul și coborîsem undeva, într-un loc unde ne plăcuse marea, la șaptezeci și șase de kilometri de Atena, atîta știam, îmi aminteam de placa de pe o alee cu eucalipți. Hanna, la volan, tăcea.

Așteptam un prilej ca să-mi pun cămașa nouă ; nu voiam să mă schimb în mașină —

Am trecut prin Eleusis.

Am trecut prin Megara.

I-am vorbit de ceasul meu, pe care i-l dădusem șoferului de pe camion și despre timp în general ; despre ceasuri care să fie în stare să facă timpul să meargă înapoi —

— Stop ! am zis. Aici este —

Hanna a oprit.

— Aici ? m-a întrebat.

Voiam să-i arăt doar taluzul pe care o lungisem, pînă cînd a venit camionul cu țevile de oțel. Un taluz ca oricare altul, stîncă, spini, printre ei, maci roșii, apoi șoseaua dreaptă ca în palmă, pe care încercasem să o duc în brațe, înaintînd în pas alergător, o șosea neagră, pietriș și gudron, apoi fîntîna cu cumpănă de lîngă un măslin, ogoarele pietroase, colibele albe, cu tablă ondulată —

[1] Rafinăriile de țiței ale guvernului grec. (Engl.)

Era iar către prînz.

— Te rog, i-am spus, condu mai încet.

Ceea ce îți pare o veșnicie cînd mergi desculț, cu Opelul nu înseamnă decît două minute. Altfel, totul ca în ajun. Numai cotiga cu pietriș, trasă de măgar, nu mai era lîngă cisternă. Hanna mă credea pe cuvînt ; nu știu de ce voiam să-i arăt totul. Locul de unde a apărut cotiga, urcînd la deal, cu pietrișul țîrîind, a fost ușor de găsit, se vedeau urmele roților și pașii măgarului.

Am crezut că Hanna va aștepta în mașină. Dar Hanna a coborît și a pornit pe jos, pe șoseaua cu gudron fierbinte, mergea după mine, eu căutam pinul, apoi am luat-o la vale, prin grozamă, nu înțelegeam de ce Hanna nu voia să aștepte în mașină.

— Walter, spuse ea, acolo e o urmă !

Dar, după părerea mea, nu venisem pînă acolo ca să găsim eventuale urme de sînge, ci portofelul meu, haina, pașaportul, pantofii mei —

Totul rămăsese neatins.

Hanna îmi ceru o țigară —

Totul ca în ajun !

Numai cu douăzeci și patru de ore mai tîrziu ; același nisip, aceleași valuri, mici, care abia se spărgeau, același soare, același vînt prin grozamă — numai că nu Sabeth era acum lîngă mine, ci Hanna, mama fetei.

— Aici ați făcut baie ?

— Da, am spus —

— E frumos aici ! spuse ea.

Era îngrozitor.

— — —

În ceea ce privește accidentul, nu am nimic de ascuns. Țărmul era neted. Trebuia să înaintezi prin apă cel puțin treizeci de metri pînă să poți înota, iar în clipa cînd am auzit-o pe Sabeth țipînd, eram la cel puțin cincizeci de metri depărtare de țărm. Am văzut-o ridicîndu-se dintr-o săritură. Am strigat : Ce s-a întîmplat ? Ea fugea — După noaptea nedormită, petrecută pe Acrocorint, ne culcasem pe nisip, apoi eu am simțit nevoia să intru în apă și să fiu un timp singur, cît dormea Sabeth. Înainte de a pleca, îi acoperisem umerii cu lenjeria ei, fără s-o trezesc ; ca să nu o ardă soarele. Era puțină umbră, numai un pin singuratic ; acolo ne făcusem culcuș, într-o vîlcea. Dar, după cum era de prevăzut, umbra se mutase, adică soarele, și de aceea cred că mă trezisem, mă năpădise deodată sudoarea, apoi și din pricina liniștii de amiază, mă speriasem, probabil visasem ceva sau mi se păruse că aud pași. Eram însă absolut singuri. Poate auzisem cotiga cu pietriș, scrîșnetul lopeții în pietriș, nu vedeam însă nimic, Sabeth dormea și nu aveam nici un motiv să mă sperii, era o amiază obișnuită, răzbătea doar un murmur slab, valurile se spărgeau încet, prelingîndu-se pe prundiș, uneori prundișul se rostogolea ușor, sunînd,

altfel era liniște, cînd și cînd se ivea cîte o albină. Mă întrebam dacă e cuminte să înoți cînd ai palpitații. Un timp am stat nehotărît ; Sabeth simțise că nu mai e nimeni lîngă ea și se întinsese, fără să se trezească. I-am presărat nisip pe ceafă, dar dormea. În cele din urmă m-am dus să înot — în clipa cînd a țipat Sabeth, eram la cel puțin cincizeci de metri depărtare de țărm.

Sabeth alerga fără să răspundă.

Nu știu dacă m-a auzit. Apoi am încercat să fug prin apă ! I-am strigat să stea pe loc, eu eram ca paralizat cînd am reușit în sfîrșit să ies din apă ; am alergat cu pași greoi după ea, pînă s-a oprit —

Sabeth, sus pe taluz.

Își ținea mîna dreaptă pe sînul stîng, aștepta, dar n-a scos nici o vorbă, pînă n-am urcat taluzul (nici nu mi-am dat seama că eram gol) și nu m-am apropiat — apoi, ce absurditate, tocmai cînd m-am apropiat de ea ca s-o ajut, s-a dat ușor înapoi, pînă cînd a căzut pe spate (în clipa aceea am rămas pe loc !), a căzut pe spate de pe taluz.

Asta a fost nenorocirea.

Nu erau nici doi metri înălțime, cam cît un stat de om, dar cînd am ajuns la ea, zăcea pe nisip, în nesimțire. Căzuse probabil în cap, pe spate. Abia mai tîrziu am văzut mușcătura, trei stropi mici de sînge, pe care i-am șters imediat, apoi mi-am tras pantalonii, mi-am îmbrăcat cămașa și, fără să mă mai încalț, am luat-o în brațe și am urcat sus, la

șosea, unde a trecut Fordul acela, al cărui conducător nu m-a auzit —

— — —

Hanna — cum stătea la locul nenorocirii și fuma în timp ce îi povesteam, cît puteam mai exact, arătîndu-i taluzul și toate celelalte — era de neimaginat, se comporta ca un prieten, totuși nu mă îndoiam că ea, ca mamă, mă blestema în fond, deși, pe de altă parte, judecînd obiectiv, nu aveam într-adevăr nici o vină.

— Hai, spuse, ia-ți lucrurile.

Dacă n-am fi fost convinși că fata este salvată, fără îndoială că n-am fi vorbit așa acolo, pe țărm.

— Știi că este copilul tău ? zise Hanna.

Știam.

— Hai, spuse, ia-ți lucrurile —

Stăteam amîndoi cu lucrurile în brațe ; eu îmi țineam în mînă pantofii prăfuiți, Hanna, pantalonii negri de cowboy ai fetei noastre. Nu știam singur ce vreau să spun.

— Hai, zise ea, să mergem !

Deodată am întrebat :

— De ce mi-ai ascuns adevărul ?

Nu mi-a răspuns.

Din nou arșița albastră peste mare — ca și în ajun, la aceeași oră, la amiază, valuri mici, care abia se spărgeau, se prefăceau în spumă, prundișul zornăia, liniște, apoi totul se repeta.

Hanna înțelegea foarte bine ce-i spuneam.

— Uiți, zise ea, că sînt căsătorită —

Apoi, altă dată :

— Uiți că Elsbeth te iubește —

Nu eram în stare să țin socoteală în același timp de toate, dar oricum, gîndeam eu, o soluție trebuie să existe.

Am mai stat acolo destul timp.

— De ce n-aș găsi de lucru în țara aceasta? am spus. De tehnicieni este nevoie peste tot, ai văzut că și Grecia se industrializează —

Hanna înțelegea foarte bine cum puneam problema, nu romantic, nici etic, ci practic : aceeași locuință, aceeași gospodărie, aceeași bătrînețe. De ce nu ? Hanna a știut chiar pe cînd eu nici nu puteam bănui nimic, a știut cu douăzeci de ani mai înainte, totuși ea se mira mai mult decît mine.

— Hanna, am întrebat-o, de ce rîzi ?

Un oarecare viitor există întotdeauna, după părerea mea, lumea nu a stat niciodată pe loc, viața merge mai departe !

— Da, spuse. Dar poate fără noi.

Am cuprins-o de umeri.

— Hai ! spuse. Sînt căsătorită, Walter, sînt căsătorită ! — nu mă atinge.

Apoi ne-am întors la mașină.

Hanna avea dreptate, întotdeauna uitam cîte ceva ; dar și după ce mi-a amintit, eram absolut hotărît să-mi cer mutarea la Atena, sau să-mi dau demisia pentru a mă stabili la Atena, chiar dacă pentru moment nu știam nici eu cum va fi posibil să locuim împreună ; am obiceiul să caut soluții pînă cînd găsesc una... Hanna mi-a cedat locul la volan, nu

mai condusesem încă un Opel-Olympia, iar Hanna nu dormise nici ea toată noaptea ; acum se prefăcea că doarme.

La Atena am cumpărat flori.

Era aproape trei după-amiază.

În sala de așteptare, unde a trebuit să stăm, nu știam încă nimic, Hanna scotea florile din hîrtie —

Apoi, expresia de pe fața surorii de caritate !

Hanna era la fereastă ca și în ajun, n-am schimbat o vorbă, nici nu ne priveam —

Apoi a venit doctorul Eleutheropulos.

Au vorbit numai în grecește ; dar am înțeles tot.

A murit puțin după ora două după-amiază.

— — Apoi lîngă patul ei, Hanna și cu mine, nu ne venea să credem, copilul nostru cu ochii închiși, ca și cum ar fi dormit, dar albă ca ghipsul, corpul lung, sub cearșaf, mîinile pe lîngă coapse, florile noastre pe pieptul ei, mi se părea, nu ca o consolare, ci realmente că doarme. Nici astăzi nu îmi vine să cred. „Doarme !“ am spus — în nici un caz Hannei, care a început deodată să strige la mine, Hanna, cu pumnii ei mici, în fața mea, nu o mai recunoșteam, nu m-am apărat, nici nu băgam de seamă că mă lovește cu pumnii în frunte. Toate astea nu schimbau nimic ! Hanna a strigat și m-a lovit în obraz pînă n-a mai putut, toată vremea am stat cu mîna la ochi.

— — —

După cum s-a stabilit, moartea fiicei noastre nu a fost provocată de veninul șarpelui, care a fost combătut cu succes prin injecția cu ser ; moartea ei a survenit în urma unei nediagnosticate fracturi a bazei craniului, *compressio cerebri*, provocată de căderea de pe micul taluz. A fost lezată *arteria meningica media*, a avut un așa-numit hematom epidural care, printr-o intervenție chirurgicală (după cum mi s-a spus), putea fi evacuat foarte ușor.

Scris la Caracas, între 21 iunie și 8 iulie

A doua etapă

Atena, în spital.

Însemnările au fost începute în 19 iulie

Mi-au luat mașina de scris Hermes-Baby și au încuiat-o în dulapul alb, pentru că e amiază, oră de repaus. Mi-au spus să scriu cu mîna! Nu pot să sufăr să scriu cu mîna, stau pe pat, gol pînă la brîu, și micul ventilator (dăruit de Hanna) vîjîie de dimineață pînă seara; altfel, liniște mormîntală. Astăzi iar sînt patruzeci de grade la umbră! Orele acestea de odihnă (13.00—17.00) le suport cel mai greu. Apoi îmi rămîne și prea puțin timp să-mi fac însemnările retrospective, în ordine cronologică. Hanna vine zilnic să mă vadă, și mă îngrozesc de fiecare dată cînd aud că se bate în ușa albă, dublă; Hanna, în negru, intrarea ei în camera mea albă De ce nu s-o fi așezînd niciodată? Se duce în fiecare zi la mormînt, asta este tot ce știu deocamdată despre Hanna, și în fiecare zi la Institut. Faptul că stă în picioare, lîngă fereastra deschisă, în timp ce eu trebuie să zac lungit, mă enervează, ca și tăcerea ei. Oare poate să mă ierte? Pot eu să îndrept lucrurile? Nici nu știu măcar ce a mai făcut Hanna de atunci; nu spune o vorbă. Am întrebat-o de ce nu se așază. În general nu o înțeleg pe Hanna, zîmbetul ei, cînd îi pun o întrebare,

privirea ei care trece dincolo de mine, uneori îmi e teamă să nu înnebunească. Astăzi se împlinesc șase săptămîni.

8.VI. New York

Obișnuita *Saturday-party*[1], afară din oraș, la Williams, nu voiam să mă duc, dar trebuia, adică, de fapt, nu mă silea nimeni, dar m-am dus. Nu știam ce să fac altfel. Din fericire mă aștepta vestea că în sfîrșit turbinele din Venezuela sînt pregătite pentru montare, așadar urma să plec mai departe cu avionul cît mai curînd posibil — mă întrebam dacă voi fi în stare să-mi duc treaba la bun sfîrșit. Cînd Williams, optimistul, mi-a pus mîna pe umăr, am dat afirmativ din cap, totuși îmi puneam această întrebare.

Come on, Walter, have a drink ![2]

Obișnuita pierdere de vreme —

Roman Holidays, oh, how marvellous ![3]

N-am spus nimănui că mi-a murit fiica, fiindcă nimeni nu știa că am avut o fiică, și nici nu purtam doliu la butonieră, fiindcă nu voiam să mi se pună întrebări, fiindcă, la urma urmei, nu interesa pe nimeni.

Come on, Walter, another drink![4]

Am băut mult prea mult —

Walter has trouble, le spunea Williams la toți, *Walter can't find the key of his home!*[5]

[1] Petrecere de sîmbătă seara. (Engl.)

[2] Hai, Walter, bea ceva ! (Engl.)

[3] Concediu la Roma, oh, ce minunat ! (Engl.)

[4] Hai, Walter, mai ia un pahar ! (Engl.)

[5] Walter e supărat... Walter nu-și poate găsi cheia de la locuință ! (Engl.)

Williams era de părere că trebuie să joc teatru, mai bine să abordez o mină comică, decît nici una. Nu poți să stai pur și simplu într-un colț și să mănînci migdale.

Fra Angelico, oh! I just love it![1]

Toți se pricepeau mai bine decît mine —

How did you enjoy the Masaccio-fresco ?[2]

Nu știam ce să spun —

Semantics ! You've never heard of semantics ?[3]

Aveam senzația că sînt idiot —

Locuiam la Hotel Times Square. Tăblița cu numele meu se mai afla încă la vechea locuință ; dar Freddy, *doorman*[4]-ul, nu știa nimic despre vreo cheie. Ivy ar fi trebuit să i-o predea, sunam la propria mea ușă. Nu știam ce să fac. Totul era deschis : *office*[5]-ul și cinematograful și *subway*[6]-ul, numai locuința mea nu. Mai tîrziu, am luat un *sightseeing-boat*[7], numai ca să pierd timpul ; zgîrie-norii erau ca niște pietre funerare (așa mi-au părut întotdeauna), ascultam ce se spune la megafon : Rockefeller Center, Empire State, United Nations și așa mai departe, ca și cînd nu aș fi locuit unsprezece ani în Manhattan. Apoi m-am dus la cinema. După aceea m-am urcat în *subway*, ca de obicei : *Irt, Express Up-*

[1] Fra Angelico, oh ! Îmi place ! (Engl.)

[2] Cum ți-au plăcut frescele lui Masaccio ? (Engl.)

[3] Semantică. N-ai auzit niciodată de semantică ? (Engl.)

[4] Portarul. (Engl.)

[5] Biroul. (Engl.)

[6] Metropolitanul. (Engl.)

[7] Barcă cu agrement. (Engl.)

town, fără să schimb la Columbia Circle, deși cu *Independent* aș fi ajuns mai aproape de locuința mea, dar timp de unsprezece ani n-am coborît niciodată ca să schimb linia, așa că și de data asta m-am dat jos unde eram obișnuit și am trecut ca de obicei pe la *Chinese Laundry*[1], unde mai eram cunoscut încă. *Hello, mister Faber*, apoi, luînd trei cămăși care așteptaseră cîteva luni ca să le ridic, m-am întors la hotel, unde nu aveam nimic de făcut, unde am format de mai multe ori propriul meu număr de telefon — firește în zadar ! — apoi, din nefericire, am pornit spre Williams.

Nice to see you[2], etc.

În prealabil am trecut pe la garaj ca să întreb dacă Studebakerul meu mai există ; n-a mai fost însă nevoie să întreb, căci l-am văzut de departe (culoarea lui ca roșul de buze) în curte, printre zidurile negre antifoc dintre case.

Apoi, cum am spus, am pornit spre Williams.

Walter, what's the matter with you ? [3]

De fapt întotdeauna am detestat această *Saturday-party*. N-am talent să fiu spiritual. Dar din pricina asta nu trebuia să mi se pună mînă pe umăr —

Walter, don't be silly ![4]

---

[1] Spălătoria chinezească. (Engl.)
[2] Îmi pare bine că te văd. (Engl.)
[3] Walter, ce-i cu tine ? (Engl.)
[4] Walter, nu fi prost ! (Engl.)

Știam că nu sînt în stare să-mi duc treaba la bun sfîrșit. Eram beat, dar îmi dădeam seama. Ei credeau că habar n-am. Îi cunoșteam. Dacă plecam, n-ar fi observat nimeni. Și am plecat. Am traversat prin noapte Times Square (pentru ultima oară, nădăjduiam), ca să mai formez dintr-o cabină publică numărul meu de telefon — nici azi nu înțeleg cum de a răspuns cineva.

— *This is Walter*[1], am spus.

— *Who ?*[2]

— Walter Faber, am spus, *this is* Walter Faber —

Nu mă cunoștea.

— *Sorry*[3], am spus.

Am greșit probabil numărul ; am luat uriașa carte de telefon din Manhattan ca să-mi verific numărul și am mai încercat o dată.

— *Who's calling ?*[4]

— Walter, am spus, Walter Faber.

A răspuns aceeași voce, așa că pentru moment am amuțit ; nu puteam să înțeleg.

— *Yes — what do you want ?*[5]

De fapt nu mi se putea întîmpla nimic dacă răspundeam. Înainte de a închide celălalt telefonul, mi-am venit în fire și am întrebat, numai ca să spun ceva, ce număr e acolo.

— *Yes — this is* Trafalgar 4—5571.[6]

---

[1] Aici e Walter. (Engl.)
[2] Cine ? (Engl.)
[3] Scuzați. (Engl.)
[4] Cine-i la telefon ? (Engl.)
[5] Da — ce doriți ? (Engl.)
[6] Da — aici e Trafalgar 4-5571. (Engl.)

15 — c. 1012

Eram beat.

— *That's impossible !*[1] am spus —

Poate că locuința mea a fost închiriată, poate că s-a schimbat numărul, e foarte posibil, îmi dădeam seama, dar nu-mi folosea la nimic.

— Trafalgar 4—5571, am spus, *that's me !*[2]

Am auzit cum pune mîna peste receptor și vorbește cu cineva (cu Ivy ?), am auzit rîsete, apoi :

— *Who are you ?*[3]

Am întrebat și eu :

— *Are you* Walter Faber ?[4]

În cele din urmă a închis telefonul, eu mă aflam într-un bar, amețit, și nu mai suportam să beau whisky, mai tîrziu l-am rugat pe barman să caute numărul de telefon al lui mister Walter Faber și să-l formeze, ceea ce a și făcut ; mi-a întins receptorul ; am auzit telefonul sunînd îndelung, apoi ridicîndu-se receptorul :

— Trafalgar 4—5571 — *Hello ?*

Am închis fără să spun nimic.

Operația mă va scăpa pentru totdeauna de toate durerile, conform statisticii, e o operație la care din 100 de cazuri reușesc 94,6, ceea ce mă enervează e doar așteptarea aceasta de la o zi la alta. Nu sînt obișnuit să fiu bolnav.

[1] Imposibil ! (Engl.)
[2] Trafalgar 4-5571 sînt eu ! (Engl.)
[3] Cine sînteți ? (Engl.)
[4] Sînteți Walter Faber ? (Engl.)

Și mă mai enervez de asemenea cînd mă consolează Hanna, fiindcă ea nu crede în statistică. Sînt într-adevăr plin de speranțe și pe deasupra bucuros că nu m-am lăsat operat la New York, la Düsseldorf sau la Zürich ; trebuie să o văd pe Hanna, adică să vorbesc cu ea. Nu pot să-mi imaginez ce face Hanna cînd nu e la mine în cameră. Mănîncă ? Doarme ? Se duce zilnic la Institut (08.00—11.00 și 17.00—19.00) și zilnic la mormîntul fiicei noastre ? Și în afară de asta ? Am rugat-o să se așeze. De ce nu vorbește ? Cînd se așază, nu trece nici un minut, și descoperă că-i lipsește ceva, scrumiera sau bricheta, așa că se ridică și iar rămîne în picioare. Dacă pentru Hanna e o situație de nesuportat, de ce mai vine ? Îmi potrivește perna. Dacă ar fi cancer, mi-ar fi făcut imediat operație, e limpede, i-am explicat Hannei și am convins-o, așa sper. Astăzi nu mi se face injecție ! Am să mă căsătoresc cu Hanna.

9.VI. Plecarea cu avionul la Caracas.

De data aceasta am plecat pe ruta Miami și Merida, Yucatan, unde există aproape zilnic o legătură cu Caracas și am întrerupt călătoria la Merida (dureri de stomac) —

Apoi am făcut încă o dată drumul spre Campeche.

(6 1/2 ore cu autobuzul din Merida.)

În gara aceea mică, cu linie ferată îngustă și cu cactuși între traverse, unde mai aștep-

tasem o dată trenul, cu două luni în urmă, împreună cu Herbert Hencke, stăteam cu capul rezemat de zid, cu ochii închiși, cu picioarele și brațele depărtate, și îmi apărea ca într-o halucinație tot ce se întîmplase de cînd așteptasem data trecută același tren — totul era aici neschimbat :

Aerul lipicios —

Miros de pește și de ananas —

Cîini costelivi —

Cîinii morți, pe care nimeni nu-i îngroapă, zopiloții pe acoperișuri, deasupra pieței, arșiță, duhoarea lîncedă a mării ; soarele împîslit deasupra mării, deasupra uscatului, din norii negri, fulgera alb-albăstrui, ca lumina pîlpîitoare a unei lămpi de cuarț.

Încă o dată călătoria cu trenul !

Cînd am revăzut Palenque, m-am bucurat într-adevăr, totul era neschimbat, veranda cu hamacele noastre, berea noastră, cîrciuma noastră cu papagalul, oamenii mă recunoșteau, chiar și copiii, am cumpărat și am împărțit dulciuri mexicane, o dată m-am dus cu mașina chiar și la ruine, unde oricum totul e neschimbat, nici urmă de om, păsările zboară vîjîind, ca și înainte, totul e exact ca în urmă cu două luni — chiar și noaptea, după ce amuțește motorul Diesel din Palenque : curcanul în ocolul din fața verandei, cloncănitul lui fiindcă nu-i plac fulgerele difuze, căprioara, scroafa neagră legată de țăruș, luna ca de vată, calul care paște noaptea.

Peste tot mă urmărea un gînd absurd :

De ar fi iar atunci ! în urmă numai cu două luni, care nu au schimbat aici nimic ; de ce nu se poate să fie aprilie ! și toate cîte s-au întîmplat să fie doar o halucinație a mea.

Apoi, singur în Landrover —

Am vorbit cu Herbert.

Am vorbit cu Marcel.

M-am scăldat în Rio Usumancinta, care se schimbase ; apa era mai mare, nu se mai vedeau bășicuțe pe suprafața ei, deoarece curgea mai repede, și era îndoielnic că voi mai putea s-o trec cu mașina, fără riscul de a mă îneca —

A mers.

Herbert se schimbase, se vedea din prima clipă, purta barbă, dar nu numai atît — era bănuitor :

— Omule, ce cauți aici ?

Credea că am făcut acest drum îndemnat de familia lui, respectiv de firmă, ca să-l aduc înapoi la Düsseldorf, nu credea că venisem doar ca să-l văd, deși așa era ; nu aveam prea mulți prieteni.

Își spărsese ochelarii.

— De ce nu-i dregi ? l-am întrebat.

I-am dres eu —

În timpul ploii torențiale am stat în baracă, de parcă am fi fost în arca lui Noe, fără lumină, fiindcă bateria, care alimentase și radioul, se consumase de mult, dar pe Herbert nu-l interesau de loc știrile din lume, nici mă-

car evenimentele din Germania, Apelul profesorilor din Göttingen[1]; nu vorbesc de chestiunile personale.

M-am interesat de Nashul lui —

Herbert nu fusese niciodată la Palenque!

Adusesem gazolină, cinci canistre, ca Herbert să poată oricînd merge cu mașina; dar lui nici prin gînd nu-i trecea.

Rînjea în barbă.

În general nu ne înțelegeam.

A rînjit cînd a văzut cum mă rad cu o lamă veche, fiindcă nu era curent electric și nu voiam să-mi crească barba, de vreme ce trebuia să-mi continui drumul —

Herbert nu-și făcea nici un fel de planuri!

Mașina lui, Nash 55, era sub frunzarul uscat, ca și data trecută, nici măcar cheia de contact nu fusese scoasă; fără îndoială că indienii nu se pricepeau să pornească motorul, totul era intact, dar într-o stare de nedescris, așa că m-am așternut imediat pe lucru.

— Dacă îți face plăcere, a spus Herbert, mă rog.

El s-a dus să prindă guane [2].

Am găsit motorul plin de noroi din pricina ploilor torențiale, totul trebuia curățat,

[1] Apel dat publicității la 12 aprilie 1957, prin care optsprezece fizicieni germani de frunte (Hahn, Heisenberg, Weizsäcker, Born etc.) preveneau asupra primejdiei dotării Bundeswehrului cu arme atomice.

[2] Numite și iguane; reptile din America, apreciate pentru carnea și ouăle lor.

totul era îmbîcsit și înfundat, mirosea a polen, care se lipise de uleiul de mașină și putrezise, dar îmi făcea plăcere să lucrez —

Copiii maya stăteau în jurul meu.

S-au uitat zile în șir cum am demontat motorul, cum am pus piesele pe jos, pe frunze de bananier — fulgera difuz, dar nu ploua.

Și mamele lor căscau gura — după cum se pare nasc un copil după altul, își țin ultimul prunc la sînul oacheș, proptit de noua sarcină — stăteau așa și se uitau cum curăț motorul, fără să scoată o vorbă, fiindcă tot nu aș fi înțeles ce spun.

Herbert a venit cu o legătură de guane —

Erau vii, nu mișcau de loc, dacă nu le atingeai, botul, ca de șopîrlă, le era legat cu paie, fiindcă mușcau, preparate aveau gust de pui.

Seara, în hamac.

Fără bere, numai cu lapte de cocos —

Fulgere difuze.

Grija mea că s-ar putea să se fure ceva de neînlocuit nu l-a neliniștit pe Herbert; era convins că nu se vor atinge de piesele mașinii. De revoltă, nici pomeneală! Mi-a spus că oamenii lucrează cu rîvnă, că îl ascultă, deși sînt convinși că nu folosește la nimic.

Iar a rînjit în barbă —

Viitorul țigării de foi germane!

L-am întrebat ce intenții are de fapt; dacă rămîne acolo sau se întoarce la Düsseldorf; ce are de gînd —

Ei!

O dată i-am spus că am găsit-o pe Hanna, că mă voi căsători cu ea ; dar nici nu știu dacă m-a auzit.

Herbert era ca un indian !

Arșiță —

Licurici —

Ne năpădiseră broboanele de sudoare, ca în sauna.

A doua zi a plouat, brusc, numai un sfert de oră, potop, apoi din nou soare ; dar apa se strînsese, formînd bălți mici, cafenii, și eu scosesem Nashul de sub umbrar pentru a lucra în aer liber, nu aveam cum să știu că tocmai acolo se va forma o băltoacă. Nu mi se părea de loc amuzant, ca lui Herbert. Apa trecea de osii, nu mai vorbesc de piesele motorului demontat pe care le împrăștiasem pe pămînt. M-a cuprins groaza cînd am văzut. Herbert mi-a dat douăzeci de indieni, ca să mă liniștesc și se comporta de parcă nu l-ar fi privit și pe el doborîrea copacului, pe care o poruncisem, punerea pe butuci a mașinii, pentru a putea lucra dedesubt. Am pierdut o zi întreagă numai pînă am adunat piesele motorului, a trebuit să umblu prin băltoaca tulbure, să pipăi prin noroiul cald, să fac totul singur, pentru că pe Herbert nu-l interesa.

— Renunță ! doar atît îmi spunea. N-are rost !

I-am pus pe cei douăzeci de indieni să sape șanțuri, ca să se scurgă, în sfîrșit, apa ; numai așa puteam să găsesc toate piesele, deși

cu destulă greutate, fiindcă unele și intraseră în noroi, fuseseră înghițite.

Cînd a mai rostit un cuvînt a spus : Ei !

L-am lăsat cu prostiile lui și nu i-am răspuns. Fără Nash, Herbert era pierdut. Nu m-am molipsit de la el, și mi-am văzut de treabă.

— Ce ai să te faci fără mașină ? i-am spus.

Cînd am montat în sfîrșit din nou motorul și a început să funcționeze, Herbert a rînjit și a zis „bravo", doar atît, m-a bătut pe umăr și mi-a spus că pot să iau eu Nashul, că mi-l dăruiește.

— Ce nevoie am de el ! a zis —

Nu era chip să-l conving să renunțe la nerozia lui : Herbert făcea pe agentul de circulație, în timp ce eu stăteam la volan, în mașina ridicată pe butuci și cuplam, pentru a mai verifica o dată totul ; de jur împrejur copii maya, mame în cămășile lor albe, toate cu prunci la sîn, apoi și bărbați, care stăteau în hățiș, toți cu cuțite încovoiate, de cîteva luni nu mai auziseră un motor ; eu cuplam și acceleram, roțile se învîrteau în gol, Herbert semnaliza : Stop ! și eu opream, claxonam, Herbert semnaliza : Trecerea liberă! Indienii (din ce în ce mai mulți) căscau gura la noi, fără să rîdă, în timp ce noi ne prosteam, toți erau tăcuți, de-a dreptul cucernici, pe cînd noi (la drept vorbind nu știu de ce) ne jucam de-a circulația dificilă din Düsseldorf —

Discuția cu Hanna — despre tehnică (după părerea Hannei), un tertip de a organiza lu-

mea în așa fel, încît să nu o mai simțim cu intensitate. Tehnicienii au mania de a face creațiunea utilă, pentru că nu îi pot fi părtași, pentru că nu le spune nimic; tehnica e un tertip pentru a izgoni, ca element de opoziție, lumea din lume, să zicem, de pildă, rarefiind-o prin ritm, ca să nu o mai putem simți intens. (Ce voia să spună Hanna prin aceste vorbe, nu știu.) Tehnicienii sînt detașați de lume. (Ce voia să spună Hanna prin aceste vorbe, nu știu.) Hanna nu-mi făcea reproșuri, Hanna nu găsea de neînțeles comportarea mea față de Sabeth; cunoscusem (după părerea Hannei) un gen de relații care îmi erau străine pînă atunci, și le interpretasem greșit, încercînd să mă conving că eram îndrăgostit. Nu fusese, zicea, o greșeală întîmplătoare, ci o greșeală proprie mie(?), ca și profesiunea mea, ca viața mea în general. Greșeala mea, după Hanna, este că noi, tehnicienii, încercăm să trăim fără moarte. Textual: Tu nu consideri viața o formă, ci o simplă adiție, de aceea nu o raportezi la timp, fiindcă nu o raportezi la moarte. Viața, după Hanna, ar fi o formă în timp. Dar, recunoaște că nu poate să explice ceea ce spune. Viața nu e materie, nu poate fi dominată prin tehnică. Greșeala mea cu Sabeth: repetiția, m-am comportat ca și cînd nu ar exista vîrstă, așadar nefiresc. Nu putem desființa bătrînețea prin faptul că adiționăm, prin faptul că ne căsătorim cu propriii noștri copii.

20.VI. Sosirea la Caracas.

În fine, lucrurile erau în regulă. Turbinele se aflau la fața locului, ca și brațele de muncă solicitate. Mi-am adunat puterile atît cît am putut, iar faptul că acum, cînd montarea începuse, în sfîrșit, lipseam din pricina durerilor de stomac era un ghinion, nu aveam însă ce face; cînd fusesem data trecută acolo (15 și 16.IV.), eram în formă, dar nu găsisem nimic pregătit. Vina mea nu consta decît în faptul că nu puteam supraveghea montarea; a trebuit să zac la hotel, ceea ce nu e o plăcere, mai mult de două săptămîni. La Caracas am sperat că voi primi o scrisoare de la Hanna. O telegramă pe care o trimisesem la Atena rămăsese de asemenea fără răspuns. Voiam să-i scriu Hannei și am început cîteva scrisori; dar nu știam unde se află, așa că nu-mi rămînea (ceva trebuia doar să fac!) decît să aștern pe hîrtie o relatare, fără să o adresez cuiva.

Montarea se desfășura cum trebuie — fără mine.

Sora mi-a adus în sfîrșit o oglindă — m-am speriat. Întotdeauna am fost slab, dar nu ca acum; nu ca bătrînul indian din Palenque care ne-a arătat umeda cameră mortuară. M-am cam speriat, într-adevăr. Nu am obiceiul să mă uit în oglindă decît atunci cînd mă rad; mă pieptăn fără oglindă, totuși știu cum arăt, mai bine zis cum arătam. Nasul l-am avut întotdeauna prea lung, dar urechi-

le nu mi-au atras atenția niciodată. Port, ce-i drept, o pijama fără guler, de aceea îmi pare gîtul prea lung, îmi văd tendoanele gîtului, cînd întorc capul, și scobiturile dintre tendoane, cavități pe care nu le-am observat niciodată. Urechile: ca ale unui deținut cu părul ras! Serios, nu îmi pot imagina că mi s-a micșorat craniul. Mă întreb dacă nasul nu e mai simpatic și ajung la concluzia că nasurile nu sînt niciodată simpatice, mai de grabă absurde, de-a dreptul obscene. Fără îndoială că atunci, la Paris (cu două luni mai înainte!) nu arătam așa, altfel nu ar fi mers Sabeth nicicînd cu mine la Operă. Pielea însă îmi este încă destul de bronzată, numai gîtul ceva mai albicios. Cu porii ca ai unui gît de găină jumulit! Gura îmi pare încă simpatică, nu știu de ce, gura și ochii, care de altfel nu sînt căprui, cum am crezut întotdeauna, fiindcă așa scrie în pașaport, ci verzi-cenușii; restul ar putea să aparțină oricui altcuiva care e surmenat. Dinții mi i-am blestemat întotdeauna. De îndată ce voi fi iar pe picioare mă voi duce la dentist. Pentru tartru dentar și poate și pentru granulom; nu simt nici un fel de durere, numai zvîcnituri în maxilar. Părul l-am purtat întotdeauna tuns scurt, pentru că e mai practic, și nu mi s-a rărit de loc la tîmple, nici la spate. Cărunt sînt de fapt de mult, blond-argintiu, ceea ce nu mă supără. Cînd stau lungit pe spate și țin oglinda deasupra mea, arăt încă așa cum arătam înainte; doar ceva mai slab, din pricina dietei, desigur. Poate că și lumina albicioasă ce se strecoară prin jaluzele în cameră dă impresia că sînt palid, ca să spun așa, pe sub pielea bronzată; nu alb, ci galben. Numai cu dinții stau prost. Întotdeauna m-am temut din pricina asta; orice ai face; se strică. De altfel și omul în general! — construcția e acceptabilă, dar materialul e prost: carnea nu e un material, ci un blestem.

P.S. Niciodată n-au fost, cred, atîtea decese ca în ultimul sfert de an. Acum a murit și profesorul O., cu care am vorbit personal la Zürich doar cu o săptămînă în urmă.

P.S. M-am ras și mi-am masat pielea. E ridicol cîte își poate imagina omul, pur și simplu din lipsă de activitate! N-am nici un motiv să mă înspăimînt, îmi lipsește doar mișcarea și aerul curat, atîta tot.

9. — 13. VII. Cuba

La Havana nu aveam nici o treabă, trebuia doar să schimb avionul, fiindcă pentru nimic în lume nu voiam să trec prin New York; din Caracas venisem cu KLM[1] și urma să plec spre Lisabona, cu Cubana, peste patru zile.

Patru zile n-am făcut decît să privesc — *El Prado:*

Strada veche, cu platani bătrîni, ca Rambla din Barcelona, seara, promenadă, aleea

[1] Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (companie olandeză de aviație).

cu oameni frumoşi, de necrezut, merg, merg şi nu am nimic altceva de făcut —

Păsările sînt galbene şi foarte gălăgioase în amurg.

Toţi vor să-mi lustruiască pantofii —

O negresă-spaniolă mi-a scos limba, fiindcă o admiram, limba trandafirie, în mijlocul feţei ei brune, am rîs şi am salutat — a rîs şi ea, dinţii albi, în floarea roşie a buzelor (dacă se poate spune aşa) şi ochii, nu vreau nimic de la ea.

— *How do you like Habana ?*[1]

Îmi e ciudă că oamenii aceştia mă consideră întotdeauna american, doar fiindcă sînt alb ; proxeneţi la fiecare pas :

— *Something very beautiful ! D'you know what I mean ? Something very young!*[2]

Toţi se plimbă, toţi rîd.

Totul e ca un vis —

Poliţiştii albi care fumează ţigări de foi ; soldaţii de la marină care fumează ţigări de foi : — nişte băieţandri cu pantalonii strînşi pe coapse.

Castillo del Morro (Filip II.).[3]

Accept să mi se lustruiască pantofii.

Iau hotărîrea să duc o altfel de viaţă —

Prietenii mei —

Cumpăr ţigări de foi, două cutii.

Apune soarele —

[1] Cum vă place Havana ? (Engl.)

[2] Ceva foarte frumos ! Ştiţi ce vreau să spun ? Cineva foarte tînăr ! (Engl.)

[3] Fortăreaţă datînd de pe vremea regelui Filip al II-lea al Spaniei (sec. al XVI-lea).

Băieţii se scaldă goi în mare, pielea lor, soarele pe pielea lor udă, căldura înnăbuşitoare, mă aşez şi fumez o ţigară de foi, deasupra oraşului alb, nori de furtună : negrivineţii, şi ultimele raze de soare pe casele înalte.

El Prado :

Amurgul verde, vînzătorii de îngheţată ; pe zid, sub felinare, stau fete (în grupuri) şi rîd.

Tamales :

Adică porumb înfăşurat în frunze de bananier, o gustare ce se vinde pe stradă — se mănîncă în mers şi nu se pierde timp.

Sînt neliniştit ? La drept vorbind, de ce ?

La Havana nu am absolut nici o treabă.

Odihna mea la hotel — de fiecare dată — duş, apoi, zac dezbrăcat, pe pat, ventilatorul îmi face vînt, stau lungit şi fumez ţigări de foi. Nu încui uşa camerei ; afară, o *girl* curăţă pe coridor şi cîntă, e tot o negresă-spaniolă, fumez neîncetat.

Dorinţa mea —

De ce nu se manifestă simplu cel puţin ?

Şi apoi mă simt obosit, sînt prea obosit ca să îmi aduc o scrumieră ; stau lungit pe spate şi îmi fumez ţigara de foi în aşa fel încît să nu i se scuture scrumul albicios, o ţin vertical.

Partagas[1].

Cînd mă duc din nou pe Prado, parcă aş avea halucinaţii : — numai fete frumoase, şi bărbaţii sînt frumoşi, numai oameni minunaţi, amestecul dintre negri şi spanioli, nu

[1] Marcă de ţigări de foi.

mă pot opri să-i privesc: au un mers drept și ușor, fetele poartă rochii cloș, albastre, basmale albe, gleznele lor sînt ca ale negreselor, spatele gol, la fel de întunecat ca umbra platanilor, de aceea, în primul moment nu se văd decît fustele albastre sau violete, basmalele albe, dinții albi, cînd rîd, și albul ochilor; cerceii le sclipesc —

The Caribbean Bar.

Iar fumez —

Romeo y Julieta.

Un tînăr, pe care la început l-am luat drept un proxenet, insistă să îmi plătească whisky-ul, pentru că a devenit tată:

— *For the first time!* [1]

Mă îmbrățișează, apoi repetă într-una:

— *Isn't it a wonderful thing?*[2]

Se prezintă și mă întreabă cum mă cheamă, cîți copii am, mai ales băieți; îi răspund:

— *Five.* [3]

Imediat vrea să comande cinci rînduri de whisky.

— *Walter,* spune, *you're my brother!*[4]

Abia am ciocnit și a și plecat pentru a le plăti și altora un whisky și a-i întreba cîți copii au, mai ales băieți—

Toți parcă sînt nebuni.

În sfîrșit, furtuna: — stau singur, sub arcade, într-un balansoar galben, de jur împre-

[1] Pentru întîia oară! (Engl.)
[2] Nu e un lucru minunat? (Engl.)
[3] Cinci. (Engl.)
[4] Walter... ești fratele meu! (Engl.)

jur foșnete, deodată se pornește o ploaie torențială cu vînt, aleea se golește de oameni într-o clipă, ca la alarmă, storurile pocnesc, afară cad stropi deși pe caldarîm: ca un neașteptat strat de narcise (mai ales sub felinare) albe —

Mă legăn și privesc.

Mă bucur că sînt în clipa asta acolo —

Din cînd în cînd stropește ca un duș pe sub arcade, înfloresc confetti, apoi vine un miros de frunziș încins și simți deodată răcoarea pe piele, din cînd în cînd fulgeră, dar aversele fac mai mult zgomot decît toate tunetele, mă legăn și rîd, vîntul leagănă balansoarele libere de lîngă mine și steagul Cubei.

Fluier.

Sînt mînios pe America![1]

Mă legăn și tremur de frig —

The American Way of Life:

Iau hotărîrea să duc o altfel de viață —

Lumina fulgerului; după aceea parcă ai orbi, o clipă doar am văzut: palmierul verde-stufos, bătut de furtună, norii, vineții, ca văpaia albăstruie a arzătorului de sudură, marea, tabla ondulată fîlfîind; zornăitul tablei ondulate, mă bucur ca un copil cînd îl aud, îmi face plăcere — cînt.

The American Way of Life:

E destul să te gîndești ce mănîncă și ce beau albicioșii aceștia care nu știu ce e vinul, devoratorii aceștia de vitamine, care beau ceai

[1] Acțiunea cărții se petrece înainte de eliberarea Cubei (1959).

16 — c. 1013

rece și mestecă vată, care nu știu ce e pîinea, acest popor băutor de coca-cola pe care nu-l mai pot suferi —

Deși trăiesc din banii lor !

Accept să mi se lustruiască pantofii —

Cu banii lor !

Copilul de șapte ani, care mi-a mai lustruit o dată pantofii, e acum ca o pisică înecată ; întind mîna spre părul lui creț —

Rînjește —

Nu e negru părul lui, mai curînd sur, ca cenușa, castaniu-cenușiu, viguros, ca părul de cal, la pipăit, dar creț și scurt, i se simte capul de copil dedesubt, cald, ca și cînd ai pune mîna pe un pudel tuns.

Băiatul rînjește numai și îi dă zor cu lustruitul —

Îmi e drag.

Ce dinți are —

Ce piele tînără —

Ochii lui îmi amintesc de Houston, de Texas, de negresa aceea, de femeia de serviciu, care, atunci cînd am avut la toaletă criza aceea cu amețeală și sudorație, a îngenuncheat lîngă mine, îmi amintesc de albul ochilor ei mari, care într-adevăr sînt deosebiți, frumoși ca niște ochi de ciută. Și mai ales de carnea ei !

Vorbim despre mărcile de automobile.

Ce mîini negre —

Nu mai există alți oameni în afară de noi, de băiat și de mine, în jurul nostru, potopul, băiatul stă pe vine și îmi lustruiește pantofii cu cîrpa lui, care pocnește într-una —

The American Way of Life :

Chiar și urîțenia lor, în comparație cu oamenii de aici : pielea lor trandafirie ca pielea cîrnaților nefripți, oribilă, ei trăiesc pentru că există penicilină, atîta tot, și apoi agitația lor, de parcă ar fi fericiți, pentru că sînt americani, pentru că nu cunosc opreliști, dar nu sînt decît blegi și gălăgioși — indivizi ca Dick, pe care mi i-am ales ca model ! — tîndălesc, cu mîna stîngă în buzunarul pantalonilor, cu umărul proptit în perete, cu paharul în mîna cealaltă, degajați, protectori ai omenirii, te bat pe umăr, sînt optimiști, cît îi ține beția, după aceea, urlete convulsive, lichidarea rasei albe, vidul lor între șale.

Ce ciudă îmi era pe mine însumi !

(Dacă s-ar putea să mai trăiești o dată !)

Noaptea i-am scris o scrisoare Hannei —

A doua zi m-am dus pe țărm, era senin, arșiță, la amiază, marea puțin agitată : valurile care se fugăreau, apoi zornetul prundișului, orice țărm îmi amintea de Theodohori.

Am plîns.

Apa era limpede, se vedea fundul mării, am înotat cu fața sub apă, ca să văd fundul mării ; propria-mi umbră pe fundul mării : o broască violetă.

I-am scris o scrisoare lui Dick.

America poate să ofere : confort, cea mai bună instalație din lume, *ready for use* [1], lumea ca un vid americanizat, oriunde ajung

[1] Gata pentru folosință. (Engl.)

americanii, totul devine *highway*[1], lumea ca un panou pentru afișe de o parte și de alta, orașele ei, care nici nu sînt orașe, iluminație, a doua zi se văd schelele goale, tărăboi, infantil, reclame pentru optimism ca tapete de neon în fața nopții și în fața morții—

Mai tîrziu am închiriat o barcă.

Ca să fiu singur !

Chiar și în costum de baie se cunoaște că au dolari ; vocile lor (ca pe Via Appia), insuportabile, peste tot numai vocile lor de gumă, o gloată prosperă.

I-am scris o scrisoare lui Marcel.

Marcel are dreptate : sănătatea lor e falsă, tinerețea lor e falsă, femeile nu pot să admită că îmbătrînesc, cosmetica lor e folosită și la cadavre, în general raporturile lor cu moartea sînt pornografice, președintele lor, pe fiecare pagină de titlu trebuie să rîdă ca un copilaș cu fața trandafirie, altfel nu îl mai aleg, aspectul lor tineresc e obscen —

Am vîslit pînă departe.

Pe mare, căldură toridă —

Eram foarte singur.

Am citit scrisorile mele către Dick și către Marcel și le-am rupt, fiindcă, practic, nu le spuneam nimic ; bucățele albe de hîrtie, pe apă ; părul meu de pe piept, alb —

Eram foarte singur.

Mai tîrziu, ca un băiat de școală, am desenat o femeie pe nisipul fierbinte, m-am cul-

[1] Drumul mare. (Engl.)

cat pe această femeie, care nu era decît nisip, și i-am vorbit cu glas tare —

Ca un ștrengar sălbatic !

Nu știam ce să fac cu ziua aceea, cu mine însumi, a fost o zi ciudată, nu mă recunoșteam, habar n-am cum a trecut, după-amiaza mi s-a părut o veșnicie, albastră, de nesuportat, dar frumoasă, dar infinită — pînă cînd m-am așezat iar pe zidul străzii Prado (seara) cu ochii închiși ; încercam să-mi imaginez că sînt la Havana, că stau pe zidul străzii Prado. Nu izbuteam, și m-a cuprins groaza.

Toți voiau să-mi lustruiască pantofii —

Numai oameni frumoși, îi admirau ca pe niște animale ciudate : dinții lor albi în amurg, umerii și brațele lor arămii, ochii lor — rîsul lor, fiindcă le place să trăiască, fiindcă au încetat lucrul, fiindcă sînt frumoși.

Îmi place să-i privesc —

M-a cuprins dorința —

Vid între șale —

Nu mai existam decît pentru văxuitorii de ghete !

Proxeneții —

Vînzătorii de înghețată —

Vehiculul lor : o combinație de cărucior vechi de copil și bufet, apoi o jumătate de bicicletă, un baldachin din jaluzele ruginite ; lampă cu carbid ; de jur împrejur, amurgul verde cu rochiile lui cloș, albastre.

Luna, liliachie —

Apoi povestea mea cu taxiul : era încă seara devreme, dar nu mai puteam răbda să mă

plimb ca un cadavru pe corso, printre vii, voiam să mă duc la hotel să iau un somnifer, şi i-am făcut semn unui taxi ; cînd am deschis portiera, înăuntru erau două doamne, una brună şi una blondă, aşa că am zis : *Sorry !* şi am închis-o la loc, dar şoferul a sărit din maşină şi m-a chemat înapoi : *Yes, Sir !* [1] a strigat şi a deschis iar portiera : *For you, Sir !* [2] ; am rîs de excesul de *„service"* şi m-am urcat —

Un supeu excelent !

Apoi ruşinea —

Am ştiut că o dată aşa se va întîmpla ; mai tîrziu, la mine la hotel, am stat întins — fără somn, dar calm, era o noapte fierbinte, din cînd în cînd făceam cîte un duş şi îmi udam corpul, care mă trăda, dar nu am luat nici un somnifer, corpul meu, capabil doar să se mai bucure de vîntul produs de ventilator, care se mişca încolo şi încoace, vînt peste piept, vînt peste picioare, vînt peste piept.

Năluca mea : cancer la stomac.

În rest, fericit —

În zorii zilei, gălăgie de păsări, mi-am luat maşina de scris Hermes-Baby şi în sfîrşit am redactat raportul către UNESCO referitor la lucrările de montare din Venezuela, care se terminaseră.

Apoi, am dormit pînă la prînz.

---

[1] Da, Sir ! (Engl.)

[2] Pentru dumneavoastră, Sir ! (Engl.)

Am mîncat stridii, fiindcă nu aveam ce face, misiunea mea luase sfîrşit, fumam mult prea multe ţigări de foi.

(De aceea mă durea stomacul.)

Seara am o surpriză :

Mă aşed pe zidul de pe Prado alături de o fată necunoscută şi-i vorbesc, avînd impresia că este aceeaşi care cu două zile înainte mi-a scos limba trandafirie. Ea nu-şi aminteşte. Rîde cînd îi spun că nu sînt american.

Cu spaniola mea merge greu —

— *Say it in English !* [1]

Ce mîini lungi şi subţiri are —

Spaniola mea mă ajută doar la discuţii de ordin profesional şi ce e comic : nu spun ceea ce vreau, ci ceea ce vrea limba. Fata rîde, fapt care mă încurcă şi mai rău. Sînt victima vocabularului meu redus. Uimirea ei, ochii ei pur şi simplu adorabili, cînd rămîn uneori eu însumi uimit : de viaţa mea, care mie însumi, ca să spun aşa, îmi pare fără importanţă.

Juana are optsprezece ani.

(E şi mai tînără decît copilul nostru.)

Suiza [2] : continuă să creadă că înseamnă suedez.

Se sprijină pe braţele ei arămii, date mai către spate, capul şi-l propteşte de felinarul de fontă, are basmaua albă, părul negru şi picioare nespus de frumoase ; fumăm ; mîi-

---

[1] Vorbiţi englezeşte ! (Engl.)

[2] Elveţian. (Span.)

nile mele, albe, îmi cuprind genunchiul drept —

Cîtă candoare !

N-a fost încă niciodată plecată din Cuba —

Deși nu mă aflu decît de trei seri aici, totul îmi e familiar : amurgul verde cu reclame de neon, vînzătorii de înghețată, scoarța tărcată a platanilor, păsările cu ciripitul lor, plasa de umbre pe pămînt, floarea roșie a gurilor.

Țelul vieții lor : New York !

De sus cade murdărie de păsări —

Juana îmi vorbește deschis :

Este ambalatoare, practică prostituția numai la sfîrșit de săptămînă, are un copil, nu locuiește chiar în Havana.

Tinerii marinari iar se plimbă agale.

Eu povestesc despre fiica mea care a murit, despre voiajul de nuntă cu fiica mea, despre Corint, despre aspida, care a mușcat-o deasupra sînului stîng, despre înmormîntarea ei, despre viitorul meu.

— *I'm going to marry her.* [1]

Juana mă înțelege greșit :

— *I think she's dead.*[2]

O lămuresc.

— Oh, rîde, *you're going to marry the mather of the girl, I see !*[3]

— *As soon as possible.* [4]

---

[1] Intenționez să mă căsătoresc cu ea. (Engl.)

[2] Credeam că a murit. Engl.)

[3] Oh, intenționați să vă căsătoriți cu mama fetei, înțeleg ! (Engl.)

[4] Cît mai curînd posibil. (Engl.)

— *Fine !* [1] spune ea.

— *My wife is living in Athens* — [2]

Cerceii, pielea Juanei.

Îl așteaptă pe fratele ei —

O întreb dacă crede în păcatul de moarte, adică în zei ; rîde alb ; o întreb dacă ea, Juana, crede că șerpii (în general) sînt cîrmuiți de zei, respectiv de demoni.

— *What's your opinion, Sir ?* [3]

Mai tîrziu apare un tip cu cămașă gen Hollywood, în dungi, un tînăr proxenet care mi s-a mai adresat o dată înainte, fratele ei. Îmi strînge mîna :

— *Hello, camerad !*

Nu se întîmplă nimic, domnește voia bună, Juana pune țigara sub tocul pantofului, ca să o stingă, și mîna arămie pe umărul meu :

— *He's going to marry his wife — he's a gentleman !* [4]

Juana a dispărut —

— *Wait here !* spune el și se uită înapoi, pentru a mă ține pe loc. *Just a moment, Sir, just a moment !* [5]

Ultima mea noapte la Havana.

Nu-i destul timp pe lume ca să dormi !

Nu aveam nici un motiv special să fiu fericit, totuși eram. Știam că voi părăsi tot ceea ce vedeam, dar că nu voi uita nimic : — ar-

---

[1] Minunat ! (Engl.)

[2] Soția mea locuiește la Atena — (Engl.)

[3] Care e părerea dumneavoastră, Sir ? (Engl.)

[4] Are intenția să se însoare cu soția lui — e un om de onoare ! (Engl.)

[5] Așteptați aici... Numai o clipă, Sir, numai o clipă ! (Engl.)

cada, în noapte, unde mă balansez şi privesc, respectiv aud, un cal de birjă care nechează, faţada spaniolă, cu perdele galbene, care flutură ieşind pe ferestre negre, apoi iar, undeva, tabla ondulată, zăngănitul ei care mă pătrunde pînă în măduva oaselor, bucurîndu-mă, făcîndu-mi plăcere, vînt, numai vînt, care clatină palmierii, vînt fără nori, mă balansez şi transpir, palmierul verde este flexibil ca o nuia, prin frunzele lui se aude un sunet ca al cuţitelor cînd se ascut, praf, apoi felinarul de fontă, care începe să fluiere, mă balansez şi rîd, lumina lui pîlpîie şi se micşorează, trebuie să fie un curent de aer puternic, calul care nechează abia mai poate reţine birja, totul vrea să zboare, firma unei frizerii, de alamă, se aude sunînd în noapte, şi marea nevăzută împroaşcă peste ziduri, apoi, de fiecare dată, bubuie pămîntul, iar deasupra lui parcă ar şuiera o maşină Espresso, îmi e sete, am sare pe buze, e o furtună fără ploaie, nu cade un strop, nu e cu putinţă, fiindcă nu sînt nori, nu sînt decît stele, nu e decît praf fierbinte şi uscat în aer, în aerul care dogorăşte ca un cuptor, mă balansez şi beau un Scotch, unul singur, nu suport mai mult, mă balansez şi cînt. Ore întregi. Cînt! Nu ştiu să cînt, dar nimeni nu mă aude, calul de birjă pe caldarîmul pustiu, ultimele fete în rochiile lor fîlfîitoare, picioarele lor arămii, cînd le flutură fustele, părul lor negru, care flutură de asemenea, şi jaluzeaua verde care a fost smulsă de vînt, hohotul ei alb în praf, şi cum

se rostogoleşte, jaluzeaua verde, peste caldarîm, gonind spre mare, lumina smeurie, învăluită de praf deasupra oraşului alb, cufundat în noapte, arşiţa, steagul Cubei — mă balansez şi cînt, nimic altceva, balansoarele goale de lîngă mine se leagănă, fonta şuieră, florile se învîrtejesc. Eu glorific viaţa !

Sîmbătă, 13.VII. continuarea drumului cu avionul.

De dimineaţă, pe Prado, după ce m-am dus la bancă să schimb bani, aleea era pustie de oameni, alunecoasă din pricina murdăriei de păsări şi a florilor albe —

Soare —

Toată lumea la lucru.

Păsări —

Apoi un bărbat mă roagă să-i dau foc să-şi aprindă ţigara de foi, e grăbit, dar tot mă însoţeşte ca să mă întrebe :

— *How do you like Habana ?*

— *I love it !* [1] îi răspund.

Iarăşi un proxenet care îmi arată interes.

— *You're happy, aren't you ?*[2]

Îmi admiră aparatul de filmat.

— *Something very beautiful ! D'you know what I mean ? Something very young !*

Cînd îi spun că părăsesc oraşul, mă întreabă cînd trebuie să fiu la aeroport.

— *Ten o'clock, my friend, ten o'clock.* [3]

Se uită la ceas.

---

[1] Îmi place mult. (Engl.)
[2] Sînteţi fericit, nu-i aşa ? (Engl.)
[3] La ora zece, prietene, la ora zece. (Engl.)

— *Well*, spune, *now it's nine o'clock — Sir, that's plenty of time !*[1]

Mă mai îndrept o dată încet spre mare.
Departe, în larg, bărci de pescari —
Îmi iau rămas bun.
Mă mai așez o dată pe blocurile de pe țărm și mai fumez o țigară de foi — nu mai filmez. La ce bun ! Hanna are dreptate : mai tîrziu privești doar un film, cînd lucrurile nu mai sînt, și oricum totul trece —
Îmi iau rămas bun.

Hanna a fost pe la mine. I-am spus că arată ca o mireasă. Hanna era în alb ! Deodată, n-a mai venit îmbrăcată în doliu ; a pretextat că e prea mare arșiță afară. I-am vorbit atît despre zopiloți, încît acum nu mai vrea să stea ca o pasăre neagră lîngă patul meu — și crede că eu nu remarc atenția ei delicată, fiindcă mai înainte (doar acum cîteva săptămîni) erau atît de multe lucruri pe care nu le remarcam.

Hanna a povestit mult.

P.S. O dată, pe cînd era copil, Hanna s-a luat la trîntă cu fratele ei și s-a jurat să nu iubească niciodată un bărbat, pentru că fratele mai mic a izbutit să o trîntească pe spate. Atît era de revoltată împotriva bunului Dumnezeu că-i făcuse pe băieți mai puternici, încît îl socotea nedrept nu pe fratele ei, ci pe bunul Dumnezeu. Hanna s-a hotărît să fie mai înțeleaptă decît toți băieții din München-Schwabing și a fondat un club secret al fetelor pentru a-l suprima pe Iehova. În orice caz nu lua în considerare decît un cer în care existau și zeițe. Hanna s-a îndreptat mai întîi spre Maica Domnului, datorită imaginilor din biserică, în care Maria tronează în mijloc ; a îngenuncheat ca prietenele sale catolice și și-a făcut cruce, fapt despre care nu trebuia să afle tatăl ei. Singurul bărbat demn de încrederea Hannei fusese un bătrîn, anume Armin, care jucase un anumit rol în viața ei de fată. Nu știam că Hanna are un frate. Mi-a spus că locuiește în Canada și e strașnic, după cîte mi se pare ; pe toți îi trîntește pe spate. Am întrebat-o cum a trăit cu Joachim, pe vremuri, cum, unde și cît timp. Am întrebat-o multe, dar Hanna îmi răspundea mereu : doar știi asta ! De Armin mi-a povestit cu precădere. Era orb. Hanna îl mai iubește încă, deși a murit de mult, adică a dispărut. Era încă elevă, o fetiță cu ciorapii pînă la genunchi, îl întîlnea regulat în Englischer Garten, unde ședea întotdeauna pe aceeași bancă, și îl plimba apoi prin München. Orbului îi plăcea tare mult Münchenul. Era în vîrstă, după concepția ei de atunci, chiar foarte în vîrstă : avea între 50 și 60 ani. Niciodată nu le ajungea timpul, în fiecare marți și vineri, cînd Hanna avea lecția de muzică, și se întîlneau pe orice vreme, ea îl conducea și îi arăta vitrinele. Armin era complet orb, dar putea să-și imagineze totul dacă i se descria. Hanna spune : era într-adevăr minunat să te plimbi cu el

[1] Bine... acum e ora nouă — Sir, e vreme destulă ! (Engl.)

prin lume. Am mai întrebat-o cum a fost cînd s-a născut copilul nostru. Doar nu mă aflasem acolo; cum să îmi pot imagina? Joachim fusese desigur acolo. Știa că nu el este tatăl copilului; dar era ca un tată adevărat. A fost o naștere ușoară, după spusele Hannei; nu își amintește decît că s-a simțit foarte fericită ca mamă. Încă un lucru pe care nu îl știam: mama mea știa că e copilul meu, altfel, nimeni altcineva din Zürich, tatăl meu nici nu bănuia. Am întrebat-o de ce mama nu a pomenit în nici o scrisoare că știe. O coaliție a femeilor? Nu pomenesc despre nici un lucru pe care noi nu îl înțelegem, și ne tratează ca pe niște minori. După părerea Hannei, părinții mei au fost de fapt altfel de oameni decît cred eu; cu totul altfel, în orice caz, în ceea ce o privește pe Hanna. Cînd Hanna povestește despre mama mea, nu pot decît să ascult. Ca un orb! Ani de zile au purtat corespondență Hanna și mama mea, care de alfel nu a murit de embolie, cum bănuisem. Hanna se minuna cîte nu știusem. Hanna a fost la înmormîntarea mamei, în 1937. Pasiunea pentru grecii antici, așa crede Hanna, a început tot în Englischer Garten; Armin știa grecește, și ea, fetița, trebuia să-i citească din manualele de școală ca el să învețe pe dinafară. Aceasta a fost, ca să spun așa, siluirea lui. Acasă la el n-a dus-o niciodată. Hanna nu știe nici unde, nici cum locuia. Hanna îl întîlnea în Englischer Garten și îl lăsa tot acolo, nimeni pe lume nu știa de faptul că se înțeleseseră să plece împreună în Grecia, Armin și cu ea, de îndată ce se va face mare și va fi liberă, și că îi va arăta templele grecești. Nu e sigur dacă bărbatul acela în vîrstă vorbea serios; Hanna însă credea cu toată seriozitatea. Hanna cu ciorapii pînă la genunchi! Îmi amintesc că o dată, la Café Odéon, din Zürich, am văzut un domn bătrîn, pe care Hanna trebuia să-l ia întotdeauna și să-l însoțească la tramvai. De fapt am urît acel Café Odéon; emigranți și intelectuali, boemi. Profesori și cocote bătrîne pentru negustorii din provincie, numai de dragul Hannei mă duceam la acel Café. Domnul locuia la Pension Fontana; iar eu așteptam într-un mic parc (ascuns) pe Gloriastrasse, pînă cînd Hanna îl ducea acasă pe bătrînul ei unchi. Așadar el era Armin! De fapt nici nu-l luasem în seamă! Hanna mi-a spus: dar el te-a luat în seamă. Hanna mai vorbește și astăzi de Armin de parcă ar trăi, de parcă ar vedea totul. Am întrebat-o de ce nu a făcut niciodată o călătorie cu el în Grecia. Hanna a rîs de mine, de parcă ar fi fost vorba de o glumă, de o copilărie. La Paris (din 1937 pînă în 1940) Hanna a trăit cu un scriitor francez, după cum se pare destul de cunoscut; i-am uitat numele. Alt lucru pe care nu l-am știut: Hanna a fost la Moscova (1948) cu cel de-al doilea soț al ei. O dată a mai trecut prin Zürich (1953) fără fiica noastră; îi e tare drag orașul acesta, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic aici, și a fost și la Café Odéon. Am întrebat-o cum a murit Ar-

min. Hanna l-a mai întîlnit o dată la Londra (1942). Armin voia să emigreze și, pentru că nu vedea, Hanna l-a condus pînă pe vapor, care, probabil, a fost scufundat de un submarin german ; în orice caz nu a ajuns la destinație.

15.VII. Düsseldorf.

Ce o fi crezînd despre mine tînărul tehnician pe care mi l-au pus la dispoziție domnii de la Hencke-Bosch, nu știu ; tot ce pot să spun e că în dimineața aceea m-am stăpînit cît am putut.

O clădire înaltă, placată cu crom—

Am socotit că sînt obligat, ca prieten, să-i informez pe acești domni cum arată plantația lor din Guatemala, adică m-am dus cu avionul de la Lisabona la Düsseldorf, fără să mă gîndesc, de fapt, ce căutam eu la Düsseldorf sau ce urma să spun și m-am pomenit deodată acolo, primit cu amabilitate.

— Am filme, le-am spus —

Îmi făcea impresia că și renunțaseră la plantație ; se interesau doar din pură amabilitate.

— Și cît timp durează filmele dumitale ?

De fapt îi incomodam de-a binelea.

— Nici vorbă de accident ! le-am spus. Prietenul meu s-a spînzurat — nu știați ?

Firește că știau.

Aveam sentimentul că nu sînt luat în serios, dar în definitiv trebuia să le prezint filmul meu color din Guatemala. Tehnicianul care mi-a fost pus la dispoziție spre a pregăti în camera de ședințe a consiliului de administrație cele necesare pentru proiecție nu făcea decît să mă enerveze ; era foarte tînăr, și simpatic pe deasupra, dar inutil, eu aveam nevoie de aparatură, de ecran, de cablu, nu de tehnician.

— Vă mulțumesc ! i-am spus.

— Vă rog, domnule !

— Cunosc aparatura — i-am spus.

Dar n-am scăpat de el.

Eu însumi vedeam filmele pentru prima oară (toate încă nedecupate), resemnat, fiindcă mișunau de reluări, inevitabile de altfel ; mă uimea mulțimea apusurilor de soare, numai în deșertul Tamaulipas, trei, s-ar fi putut crede că făcusem călătoria ca reprezentant al apusurilor de soare, ce ridicol ! Îmi era pur și simplu rușine de tînărul tehnician, apoi ardeam și de nerăbdare —

— Nu merge mai repede, domnule.

Landroverul nostru la Rio Usumancinta —

Zopiloții în plină acțiune —

— Mai departe, am spus, vă rog.

Apoi primii indieni, dimineața, care ne-au informat că *señor* a murit, apoi s-a terminat bobina — schimbarea bobinei a durat destul ; între timp am vorbit despre ectacrom. Ședeam într-un fotoliu și fumam, fiindcă nu aveam nimic de făcut, în jurul meu fotoliile consiliului de administrație, goale ; numai că nu se legănau în vînt.

— Te rog, i-am spus, mai departe —

Acum a apărut Joachim spînzurînd de sîrmă.

— Oprește, te rog ! am zis.

17 — c. 1012

Din păcate imaginea era foarte întunecată, nu se distingea imediat ce reprezintă, era subexpusă, fiindcă fusese luată în baracă, cu aceeași diafragmă cu care fotografiasem mai înainte, în aer liber, la lumina soarelui de dimineață, zopiloții îngrămădiți pe măgar. Am spus :

— Acesta este Dr. Joachim Hencke.

Tehnicianul s-a uitat pe ecran :

— Nu se poate mai clar, domnule, — îmi pare rău.

Doar atît a avut de spus.

— Mai departe, te rog ! am zis.

Încă o dată Joachim atîrnînd de sîrmă, dar de data aceasta din profil, așa că se vedea mai bine ce se întîmplase ; ciudat, nu numai pe tînărul tehnician, dar nici pe mine nu m-a impresionat de loc, un film cum mai văzusem multe, un fel de jurnal de actualități, lipsea mirosul greu, realitatea, vorbeam despre expunere, în timp ce a apărut mormîntul înconjurat de indieni care se rugau, o secvență mult prea lungă, apoi, brusc, ruinele din Palenque, papagalul din Palenque. S-a sfîrșit bobina.

— Nu s-ar putea să deschidem o fereastră, am întrebat, parcă am fi la tropice ?

— Cum doriți, domnule.

Ghinionul a făcut ca la vamă să mi se încurce bobinele, respectiv, ca bobinele din ultima vreme (de după traversarea Oceanului) să nu mai fie notate ; voiam să prezint domnilor de la firma Hencke-Bosch, care urmau să vină la ora 11.30, numai filme referitoare la Guatemala. Îmi trebuia mai ales ultima mea vizită la Herbert.

— Oprește, am spus, asta e Grecia.

— Grecia ?

— Oprește ! am strigat, — oprește !

— Cum doriți, domnule !

Tînărul mă scotea din minți cu amabilitatea lui, cu politețea lui condescendentă, de parcă ar fi fost singurul om care se pricepea la o astfel de aparatură, cu trăncăneala lui despre sistemul optic, de care habar n-avea, dar mai ales cu afabilitatea lui și aerele pe care și le dădea.

— N-avem ce face, domnule, decît să rulăm și să vedem. N-avem ce face, dacă bobinele nu sînt notate.

El nu avea nici o vină că bobinele nu erau notate, firește ; în privința aceasta îi dădeam dreptate.

— Începe, i-am spus, cu domnul Herbert Hencke, un bărbat cu barbă, într-un hamac — după cîte îmi amintesc.

Lumina s-a stins, întuneric, zbîrnîitul filmului.

Un adevărat joc de noroc ! Erau suficienți primii metri : — Ivy pe digul din Manhattan, salutul ei cu mîna prin teleobiectivul meu, soarele de dimineață pe Hudson, șlepurile negre, Manhattan-*skyline* [1], pescăruși...

— Oprește, am spus, te rog, următorul.

Schimbare de bobină.

---

[1] Trenul aeran din Manhattan. (Engl.)

— Ați colindat, desigur, jumătate din lume, domnule, mi-ar plăcea și mie —

Era ora 11.

Trebuia să îmi iau tabletele pentru a fi în formă cînd aveau să vină proprietarii firmei, să le iau fără apă, ca să nu se observe nimic.

— Nu, am spus, nici acesta.

Iar schimbare de bobină.

— Asta era gara din Roma, nu-i așa ?

N-am răspuns. Așteptam bobina următoare. Pîndeam începutul ca să pot opri imediat proiecția. Știam : Sabeth pe vapor, Sabeth jucînd ping-pong pe puntea de promenadă (cu prietenul ei cu mustăcioară), Sabeth în bikini, Sabeth scoțînd limba în clipa cînd a observat că filmez — toate acestea fuseseră desigur în prima bobină, în aceea care începea cu Ivy : așadar, clasate. Se mai aflau însă pe masă șase sau șapte bobine și, brusc, ca și cum nici nu s-ar fi putut altfel, a apărut — în mărime naturală — Sabeth pe ecran. În culori.

M-am ridicat în picioare —

Sabeth la Avignon.

Nu am oprit însă proiecția, ci am lăsat să ruleze toată bobina, deși tehnicianul a făcut remarca, de mai multe ori, că nu poate fi Guatemala.

Mai văd pelicula aceea și acum :

Fața ei, care nu va mai fi niciodată —

Sabeth în plin mistral, mergînd împotriva vîntului, terasa, Jardin des Papes[1], totul

[1] Grădina papilor. (Fr.)

flutură, părul, fusta, ca un balon, Sabeth lîngă balustradă, făcînd semne cu mîna.

Mișcările ei —

Sabeth, dînd de mîncare la porumbei.

Rîsul ei, dar mut —

Pont d'Avignon, podul vechi, care se întrerupe pur și simplu la mijloc. Sabeth îmi arată ceva, mina pe care o face cînd observă că filmez în loc să privesc, cutele ei de pe frunte, între sprîncene, spune ceva.

Peisaje —

Apa Ronului, da, Sabeth o încearcă înmuind degetele picioarelor și clatină din cap, apus de soare, umbra mea lungă.

Trupul Sabethei, care nu mai există —

Teatrul antic din Nîmes.

Micul dejun sub platani, chelnerul care ne mai aduce brioșe, flecăreala ei cu chelnerul, privirea ei către mine, îmi umple cu cafea neagră ceașca.

Ochii ei, care nu mai sînt —

Pont du Gard.

Sabeth cumpărînd cărți poștale, ca să-i scrie mamei sale ; Sabeth, în pantalonii negri de cowboy, nu observă că filmez ; Sabeth, zvîrlindu-și coada de cal către spate.

Hotel Henri IV.

Sabeth șade pe parapetul adînc al ferestrei, cu picioarele încrucișate, desculță, mănîncă cireșe, se uită jos, în stradă și scuipă sîmburii pur și simplu afară ; e o zi ploioasă.

Buzele ei —

Sabeth stînd de vorbă cu un catîr francez, care, după părerea ei, poartă o povară prea mare.

Mîinile ei —

Citroënul nostru, model 57.

Mîinile ei, care nu mai există nicăieri, mîngîie catîrul, brațele ei, care nu mai există nicăieri —

Lupta cu tauri din Arles.

Sabeth, în timp ce se piaptănă, ținînd o agrafă între dinții ei tineri, observă iar că filmez și ia agrafa din gură pentru a-mi spune ceva, probabil îmi spune să nu o filmez, apoi, brusc, începe să rîdă.

Dinții ei sănătoși —

Rîsul ei, pe care nu îl voi mai auzi niciodată —

Fruntea ei tînără —

O procesiune (tot la Arles, așa cred), Sabeth întinde gîtul și fumează, cu pleoapele strînse, din pricina fumului, mîinile le ține în buzunarele pantalonilor. Sabeth, urcată pe un soclu, pentru a privi pe deasupra mulțimii Baldachine, probabil dangăt de clopote, care nu se aude, Maica Domnului, ministranți, care cîntă, dar nu se aud.

Alee din Provence, alee cu platani.

Un picnic pe drum. Sabeth bea vin. Îi este greu să bea din sticlă, închide ochii și mai încearcă o dată, apoi se șterge la gură, n-a izbutit, îmi întinde sticla, dînd din umeri.

Pini în bătaia mistralului.

Încă o dată pini în bătaia mistralului.

Mersul Sabethei —

Sabeth se duce să cumpere țigări de la un chioșc. Sabeth, mergînd. Sabeth în pantalonii ei negri, ca de obicei, se oprește pe trotuar, se uită la stînga, la dreapta, coada de cal i se clatină, apoi traversează pieziș strada către mine.

Mersul ei săltat—

Iarăși pini în bătaia mistralului.

Sabeth doarme, cu gura întredeschisă, o gură de copil, părul răsfirat, cît e de gravă, cu ochii închiși —

Fața ei, fața ei —

Trupul Sabethei care respiră —

Marsilia. În port, îmbarcarea taurilor, taurii cafenii sînt mînați către plasa întinsă, apoi ridicați, se sperie, devin deodată neputincioși cînd atîrnă în aer, cu toate patru picioarele scăpate prin ochiurile mari ale plasei, ochii lor de epileptici —

Pini în bătaia mistralului, din nou.

L'unité d'habitation [1] (Corbusier) —

În general expunerea acestui film nu este rea, în orice caz mai bună decît a secvențelor din Guatemala ; culorile sînt impresionante, mă uimesc.

Sabeth culegînd flori —

Am mișcat (în sfîrșit !) mai puțin de colo colo camera de luat vederi, așa că mișcările subiectului sînt mult mai pregnante.

Valurile izbindu-se de țărm —

---

[1] Unitatea de locuit. (Fr.)

Degetele Sabethei, Sabeth vede pentru prima oară o plută, degetele ei, cînd îi rupe scoarța, pe care o aruncă apoi spre mine !

(Defecțiune.)

Valurile se izbesc de țărm, în plină amiază, doar atît, nimic mai mult.

Sabeth, pieptănîndu-se din nou, are părul ud, își ține capul în sus, puțin aplecat într-o parte, ca să și-l poată descurca, nu vede că filmez și povestește ceva în timp ce se piaptănă, părul îi este mai întunecat decît de obicei, fiind ud, mai roșcat, pieptenele ei verde s-a umplut desigur de nisip, îl curăță, pielea ei ca marmura pe care strălucesc stropi de apă, și povestește, povestește mereu —

Submarine la Toulon.

Tînărul vagabond cu homarul încă viu. Sabeth se sperie de cîte ori se mișcă homarul —

Micul hotel la care am tras în Le Trayaz.

Sabeth șade pe un dig —

Iar valuri care se sparg.

(Mult prea îndelungat !)

Sabeth încă o dată pe dig, de data aceasta în picioare, și cîntă, fiica noastră moartă, cu mîinile tot în buzunarele pantalonilor, se crede singură, și cîntă, dar nu se aude —

Bobina s-a terminat.

— — —

Ce părere și-a făcut despre mine tînărul tehnician și ce le-a spus patronilor firmei cînd au venit, nu știu, fiindcă mă aflam în vagonul restaurant (al trenului *Helvetia-Express* sau *Schauinsland-Express*, nu mai știu) și beam rachiu de ienupăr. Cum am părăsit sediul firmei Hencke-Bosch, iar nu știu ; am plecat pur și simplu, fără nici o explicație, fără nici o scuză.

Dar filmele le-am lăsat.

I-am spus tînărului tehnician că trebuie să plec și i-am mulțumit pentru serviciile lui. M-am dus în anticameră, unde îmi lăsasem pălăria și pardesiul, și am rugat-o pe o domnișoară să-mi aducă servieta, care încă se mai afla la direcție. Apoi m-am îndreptat spre lift : era ora 11 și 32 de minute, toți se pregăteau să vină la vizionare, cînd m-am scuzat, spunînd că am dureri de stomac (ceea ce nu era adevărat) și m-am urcat în lift. Au vrut să mă transporte la hotel cu mașina, eventual la spital ; dar eu nu aveam dureri de stomac. Am mulțumit și am plecat pe jos. Fără să mă grăbesc, fără să știu măcar încotro mă îndrept ; nu știu cum arată orașul Düsseldorf astăzi, circulația era intensă, l-am străbătut, fără să țin seama de culoarea semafoarelor, așa cred, orbește. M-am dus la ghișeu, mi-am luat bilet și m-am urcat în primul tren — ședeam în vagonul-restaurant, beam rachiu de ienupăr și mă uitam pe fereastră, nu plîngeam, doream doar să nu mai fiu acolo, să nu mai fiu nicăieri. M-am întrebat la ce bun să mă mai uit pe fereastră. Nu mai aveam ce să văd. Mîinile ei, care nu mai sînt nicăieri, mișcarea pe care o făcea cînd își arunca părul spre spate, sau cînd se pieptăna, dinții ei, buzele ei, ochii ei, care nu mai sînt nicăieri, fruntea ei : unde să le caut ? Doream pur și simplu să nu mă fi

născut niciodată. De ce mă mai duceam de fapt la Zürich? De ce mă mai duceam la Atena? Ședeam în vagonul restaurant și mă gîndeam: de ce nu aș lua aceste două furculițe, nu le-aș strînge în pumni, cu vîrful în sus, și nu m-aș prăbuși cu fața în ele, ca să scap de ochi?!

S-a stabilit că voi fi operat poimîine.

P.S. De fapt tot timpul călătoriei nu am avut nici cea mai vagă idee ce a făcut Hanna după ce s-a întîmplat nenorocirea. N-am primit nici o scrisoare de la ea! Nici în ziua de astăzi nu știu. Cînd o întreb, îmi răspunde: Ce să fac! În general nu mai înțeleg nimic! Cum poate Hanna, după toate cîte s-au petrecut, să mă mai suporte? Vine, pleacă, vine din nou, îmi aduce ceea ce îmi pot dori, ascultă ce îi spun. Ce o fi gîndind? Părul i-a albit mai tare. De ce nu-mi spune că i-am distrus viața? După toate cîte s-au întîmplat nu pot să-mi imaginez viața ei. O singură dată am înțeles-o pe Hanna, atunci cînd m-a lovit cu pumnii peste față, lîngă patul unde Sabeth zăcea moartă. De atunci nu o mai înțeleg.

16. VII. Zürich.

M-am dus de la Düsseldorf la Zürich, cred, doar fiindcă nu îmi mai văzusem orașul natal de zeci de ani.

Nu aveam nici o treabă la Zürich.

Williams mă aștepta la Paris —

La Zürich, cînd a oprit mașina lîngă mine și a coborît să mă salute, iar nu l-am recunoscut; era întocmai ca data trecută: un craniu acoperit cu piele, pielea galbenă, tăbăcită, burta ca un balon, urechile clăpăuge, amabil, rîsul ca al unui cap de mort, ochii încă vii, dar afundați, știam că îl cunosc, dar în primul moment iar nu mi-am dat seama cine este.

— Mereu grăbit, spuse, mereu grăbit —

S-a interesat ce caut la Zürich.

— Iar nu mă recunoști? m-a întrebat.

Arăta înfiorător, nu știam ce să răspund, desigur că îl recunoșteam, la început m-a oprit groaza, apoi teama de a nu spune ceva imposibil; i-am zis:

— Firește că am timp.

Ne-am dus împreună la Café Odéon.

— Îmi pare rău, i-am spus, că data trecută, la Paris, nu v-am recunoscut —

Dar nu mi-a luat-o în nume de rău, a rîs, îl ascultam privindu-i dinții bătrîni, făcea doar impresia că rîde, avea dinții prea mari și mușchii nu mai erau suficienți pentru o față fără rîs, stăteam de vorbă cu un craniu mort, a trebuit să mă stăpînesc pentru a nu-l întreba pe profesorul O. cînd va muri, în sfîrșit. El rîdea.

— Ce desenezi acolo, Faber?

Desenam pe măsuța de marmură o simplă spirală, în marmura galbenă se afla un melc pietrificat, de aceea făcusem spirala — mi-am pus creionul în buzunar și am discutat des-

pre situaţia internaţională, rîsul lui mă deranja în asemenea măsură, încît nu ştiam ce să spun.

M-a întrebat de ce sînt atît de tăcut.

Un chelner de la Odéon, Peter, vienez de origine, mă mai cunoştea ; mă găsea neschimbat —

Profesorul O. a rîs.

Îi părea rău că pe vremuri nu mi-am susţinut disertaţia (despre aşa-numitul demon al lui Maxwell) — La Odéon acelaşi gen de cocote, ca pe vremuri.

— Ştii, spuse el rîzînd, că Odéonul va fi demolat ?

O dată m-a întrebat brusc :

— Ce mai face frumoasa dumitale fiică ?

O văzuse pe Sabeth cînd ne-am luat rămas bun la cafenea, atunci, la Paris ; cum spunea el : nu de mult, la Paris ! Era în după-amiaza dinainte de a merge la Operă, Sabeth şi cu mine, în ajunul călătoriei noastre de nuntă — nu am spus decît atît :

— De unde aţi ştiut că e fiica mea ?

— Mi-am închipuit — !

Şi rîdea.

Nu aveam ce să mai caut la Zürich, chiar în aceeaşi zi (după flecăreala de la Odéon cu profesorul O.) m-am dus la Kloten, la aeroport, ca să plec mai departe —

Ultima mea călătorie cu avionul !

Tot cu un Super-Constellation.

Şi a fost de fapt un zbor liniştit, bătea doar uşor föhnul pe deasupra Alpilor, pe care îi cunoşteam într-o oarecare măsură încă din

tinereţe, dar peste care zburam pentru prima oară, o după-amiază albastră, cu obişnuitul zid de nori pe deasupra crestelor, apoi Lacul celor Patru Cantoane, în dreapta Wetterhorn, în spate Eiger şi Jungfrau, poate Finsteraarhorn, prea bine nu mai cunosc munţii noştri, am altceva în minte —

Ce anume ?

Văi luminate pieziş de soarele în scăpătat, povîrnişuri în umbră, defileuri în umbră, rîuri albe în ele, păşuni în lumina piezişă a soarelui, şuri de fîn, roşietice, din pricina apusului, o dată, o turmă într-o vîlcea plină de prundiş, deasupra marginii unei păduri : ca nişte viermi albi ! (Sabeth ar fi găsit desigur o altă comparaţie, dar nu ştiu care.) Stau cu fruntea rezemată de geamul rece, îmi trec prin minte gînduri fără rost —

Aş dori să-mi miroasă a fîn !

Să nu mai călătoresc niciodată cu avionul !

Aş dori să merg pe pămînt — colo, jos, printre ultimii pini bătuţi de soare, să-mi miroasă a răşină şi să aud apa, probabil vuind, să beau apă —

Totul se perindă ca într-un film !

Aş dori să ating pămîntul —

În schimb luăm mereu înălţime.

Ce îngustă e de fapt zona vieţii, cîteva sute de metri, apoi atmosfera a şi devenit prea rarefiată, prea rece, de fapt oamenii locuiesc pe o oază, fundul verde al văii, ramificaţiile ei subţiri, apoi sfîrşitul oazei, pădurile parcă sînt retezate (aici la 2000 m, în Mexic la 4000 m), un timp mai există încă turme, păscînd la

marginea vieții posibile, flori — nu le văd, dar știu — multicolore și parfumate, dar minuscule, insecte, apoi numai prundiș, și apoi gheață — o dată, un nou lac de acumulare.

Apa lui : parcă ar fi Pernod, verzuie și tulbure, în ea se oglindește, albă, zăpada veșnică, la mal, o luntre cu vîsle, un segment de stăvilar, nici un om.

Apoi primele neguri, gonind —

Crăpăturile ghețarilor : verzi ca sticla de bere. Sabeth ar fi spus : ca smaraldul. Iar jocul nostru pe douăzeci și unu de puncte ! Stîncile în lumina apusului de soare : ca aurul. Eu aș spune : parcă de chihlimbar, fiindcă erau mate și aproape transparente, ori ca niște oase, fiindcă erau pale și sfărîmicioase. Umbra avionului nostru peste morene și ghețari : cînd se îneacă în abis, ai de fiecare dată impresia că s-a pierdut, a căzut, dar deodată o vezi lipindu-se de prima coastă stîncoasă ; la început parcă aruncată cu mistria, dar nu rămîne ca o tencuială, pe loc, ci alunecă și cade din nou în gol de partea cealaltă a crestei. Umbra avionului nostru : ca un liliac ! ar spune Sabeth, eu nu găsesc nici o comparație și pierd un punct, mie îmi e mintea la altceva : o urmă în zăpada veșnică, o urmă de om, seamănă cu o cusătură de nituri, Sabeth ar fi zis : ca un colier, albăstrui și mare, atîrnat de gîtul alb al zăpezii veșnice. Deodată mi-a trecut prin minte : Dacă m-aș afla acum pe piscul acela, ce aș face ? Era prea tîrziu ca să mai cobor ; în văi se și lăsase amurgul, iar umbrele înserării se așternuseră peste toți

ghețarii, apoi, între pereții de stîncă abrupți, se întindea în sus o crăpătură. Ce aș face ? Zburăm mai departe ; se vede crucea de pe pisc, albă, luminoasă, dar foarte singuratică, o lumină la care nu ajungi niciodată ca alpinist, fiindcă trebuie să cobori mai înainte, o lumină pe care ai plăti-o cu moartea, dar foarte frumoasă, o clipă, apoi nori, goluri de de aer, partea sudică a Alpilor înnorată, cum era de așteptat, norii : ca vata, ca ghipsul, ca niște conopide, ca spuma de culoarea baloanelor de săpun, și nu știu ce comparații ar mai fi găsit Sabeth, schimbările se fac repede, uneori o spărtură de nori, în adînc : o pădure neagră, un rîu, pădurea ca un arici, dar numai o clipă, norii se adună, umbra norilor de sus peste umbrele de jos, ca niște perdele, zburăm prin ele, înaintea noastră, în lumina soarelui, nori : de parcă avionul nostru ar urma să se fărîme izbindu-se de ei, munți de aburi, dar îndesați și albi ca marmura greacească, granulați —

Intrăm cu avionul în ei.

De cînd cu aterizarea forțată din Tamaulipas mă așezam întotdeauna în locuri de unde puteam să văd trenul de aterizare, cînd era scos, și să cercetez încordat dacă nu cumva, în ultima clipă, cînd pneurile ating pămîntul, pista se preface în deșert —

Milano :

Telegramă Hannei, că sosesc.

Unde m-aș mai putea duce ?

Nu e de înțeles cum poate un astfel de tren de aterizare, alcătuit din două perechi de

pneuri, cu suspensie în fuzelaj și cu ulei de ungere pe metalul curat, așa cum trebuie, să se comporte brusc, de îndată ce atinge pămîntul, ca un demon, și pista să se prefacă pe neașteptate în deșert — o fantasmagorie pe care, firește, nici eu nu o luam în serios ; în viața mea n-am întîlnit vreun demon, în afară de așa-numitul demon al lui Maxwell, care, după cum se știe, nici nu e demon.

Roma :

Telegramă lui Williams că îmi dau demisia.

Pe încetul m-am liniștit.

Era noapte cînd ne-am continuat drumul, și zburam către nord, așa că n-am recunoscut — către miezul nopții — Golful Corint.

Totul ca de obicei :

Eșapament cu ploaie de scîntei în noapte —

Semnalizatorul verde pe aripă —

Lumina lunii strălucind pe aripă —

Văpaia roșie în capota motorului —

Eram încordat de parcă aș fi călătorit pentru prima dată în viața mea cu avionul ; am văzut cum este scos încet trenul de aterizare, cum țîșnește lumina orbitoare a reflectoarelor de sub aripi, cum dă o strălucire albă discurilor formate de elice, cum se sting reflectoarele, după aceea, lumină sub noi, străzi din Atena, respectiv din Pireu, coboram, apoi luminile de sol, galbene, pista, iar reflectoarele noastre, și obișnuita zguduire ușoară (fără vreo prăbușire în leșin), cu obișnuiții nori de praf în urma trenului de aterizare —

Mi-am scos centura de siguranță —

Hanna era la aeroport.

Am văzut-o de la fereastră —

Hanna era în negru.

Nu aveam decît servieta, mașina de scris Hermes-Baby, pardesiul și pălăria, așa că am terminat repede cu vama ; am ieșit primul, dar n-am îndrăznit nici măcar să-i fac semn cu mîna. Cu puțin înainte de barieră m-am oprit pur și simplu (spune Hanna) și am așteptat pînă a venit ea la mine. O vedeam pentru prima oară în negru. M-a sărutat pe frunte. Mi-a recomandat Hotelul Estia Emborron.

Astăzi numai ceai, m-au examinat încă o dată în toate felurile, ceea ce m-a extenuat. Mîine, în sfîrșit, operația.

Pînă azi am fost doar o singură dată la mormîntul ei, fiindcă (deși cerusem să fiu doar examinat) m-au oprit de îndată la spital ; un mormînt fierbinte, florile se usucă într-o jumătate de zi —

Ora 18.00.
Mi-au luat mașina de scris.

Ora 19,30.
Hanna a mai venit o dată.

Ora 24.00
Nu am dormit o clipă, și nici nu vreau. Știu totul. Mîine mă vor deschide pentru a constata ceea ce știu de pe acum : că nu mai e nimic de făcut. Apoi mă vor închide la loc, și cînd am să-mi recapăt cunoștința îmi vor

18 — c. 1012

spune că m-au operat. Şi am să cred, deşi ştiu totul. Nu am să recunosc că durerile vor reîncepe mai cumplit ca oricînd. Fiecare spune: Dacă aş şti că am cancer la stomac, mi-aş trage un glonte în cap! Dar ţin la viaţă mai mult ca oricînd, şi dacă voi trăi măcar un an, un an nenorocit, un sfert de an, două luni (adică septembrie şi octombrie), am să sper, deşi ştiu că sînt pierdut. Dar nu sînt singur, am un prieten, pe Hanna, aşa că nu sînt singur.

Ora 02.40
I-am scris o scrisoare Hannei.

Ora 04.00
Dispoziţii în caz de deces: toate dovezile despre mine ca: rapoarte, scrisori, legitimaţii să fie distruse, nimic nu corespunde. A fi în viaţă: a fi în lumină. A mîna undeva măgarul (ca deunăzi bătrînul din Corint), asta-i menirea noastră! — dar mai ales: a înfrunta lumina, bucuria (ca fetiţa noastră, cînd cînta), ştiind că te stingi în această lumină de deasupra grozamei, de deasupra asfaltului şi mării, a ţine piept timpului, adică a găsi eternitatea în clipă. A fi etern: a fi fost.

Ora 04.15
Nici Hanna nu mai are locuinţă, abia astăzi (ieri!) mi-a spus. Acum locuieşte într-o pensiune. Nici telegrama mea din Caracas nu a primit-o. Trebuie să fi sosit în timp ce Hanna

se îmbarcase. La început s-a gîndit să se ducă pentru un an în insule, unde are cunoştinţe printre greci de pe cînd a făcut săpături arheologice (Delos); se zice că viaţa e foarte ieftină pe insulele acestea. La Mykonos poţi să cumperi o casă cu două sute de dolari, zice Hanna, iar în Amorgos cu o sută de dolari. Nici la Institut nu mai lucrează, cum am crezut. Hanna a încercat să-şi închirieze locuinţa împreună cu mobilierul, dar în grabă nu a reuşit; atunci a vîndut totul, multe cărţi le-a dăruit. Spunea că, pur şi simplu, nu mai suporta Atena. Cînd s-a îmbarcat, s-a gîndit la Paris, poate şi la Londra; pretutindeni aceeaşi nesiguranţă, fiindcă nu era atît de simplu, zicea Hanna, ca la vîrsta ei să găsească o nouă slujbă, de pildă ca secretară. Hanna nu s-a gîndit o clipă să îmi ceară ajutorul; de aceea nici nu mi-a scris. În fond nu avea decît un singur ţel: să plece din Grecia! Cînd a părăsit oraşul nu şi-a luat rămas bun de la nici o cunoştinţă de aici, doar de la directorul Institutului pe care îl stimează foarte mult. Ultimele ore, înaintea plecării, şi le-a petrecut în afară de oraş, la mormînt, iar la ora 14.00 trebuia să fie la bord, plecarea era la ora 15.00, dar din nu ştiu ce motiv s-a mai întîrziat aproape o oră. Brusc (zice Hanna), i s-a părut absurdă plecarea ei şi a coborît de pe vapor cu bagajul de mînă. Era prea tîrziu să i se debarce şi cele trei cufere mari, cuferele au plecat la Neapole şi aveau să se întoarcă în curînd. La început a locuit la Hotelul Estia Emborron, care însă pentru vreme mai inde-

lungată era prea scump, s-a prezentat din nou la Institut, unde între timp fostul ei colaborator îi preluase postul, cu contract pe trei ani, așa că nu mai era nimic de făcut, deoarece omul așteptase destul și nici nu se gîndea să renunțe de bună voie. Directorul, zice Hanna, a fost extrem de amabil, dar Institutul nu era destul de bogat pentru a dubla postul. Tot ce i se putea oferi: perspectiva unor eventuale lucrări speciale și recomandări pentru alte localități. Dar Hanna voia să rămînă la Atena. Dacă mă aștepta pe mine aici, sau dacă voise să părăsească Atena pentru a nu mă mai vedea niciodată, nu știu. A fost o întîmplare că a primit totuși la timp telegrama mea de la Roma; tocmai se afla în locuința goală pentru a preda cheile administratorului. Hanna lucrează acum ca ghid: dimineața la muzeu, după-amiaza pe Acropole, seara pornește spre Sunion[1]. *Însoțește mai ales grupuri care vor să vadă totul într-o zi, turiști care vizitează coastele Mediteranei.*

Ora 06.00

I-am mai scris o scrisoare Hannei.

Ora 06.45.

Nu știu de ce s-a spînzurat Joachim, și Hanna nu încetează să mă tot întrebe. De unde să știu? Mereu aduce vorba, deși eu știu mai puține lucruri despre Joachim decît ea. Hanna spune: copilul, după ce a venit pe lume, nu mi-a amintit niciodată de tine, era

[1] Cap în Atica, unde se află ruinele unui templu al lui Poseidon.

copilul meu, numai al meu. Și în legătură cu Joachim: l-am iubit tocmai fiindcă nu era tatăl copilului meu, apoi în primii ani totul a fost atît de simplu. Hanna spune că nu ar fi venit niciodată pe lume copilul nostru dacă nu ne-am fi despărțit atunci. E convinsă de acest lucru. Hanna s-a încredințat de asta încă înainte de a ajunge eu la Bagdad, așa se pare; își dorise un copil, întîmplarea o luase prin surprindere, și abia după ce am dispărut eu, a descoperit că dorea un copil (așa spunea Hanna) fără tată, nu un copil al nostru, ci un copil al ei. Era singură și fericită că așteaptă un copil, iar cînd s-a dus la Joachim ca să se lase convinsă, era gata hotărîtă să aducă pe lume copilul; nu o deranja că Joachim credea pe vremea aceea că a determinat-o să ia o hotărîre decisivă pentru viața ei, nici că s-a îndrăgostit de ea, ceea ce a dus în curînd la căsătorie. Și vorbele mele nesocotite, rostite nu demult în locuința ei: Parcă ai fi o cloșcă! au preocupat-o, pentru că, după cum mărturisește, și Joachim le folosise o dată. Joachim avea grijă de copil, fără să se amestece în educația lui; doar nu era copilul lui, nici al meu, ci un copil fără tată, copilul ei și atît, numai al ei, care nu îl privea cu nimic pe nici un bărbat, și Joachim s-a arătat vădit de acord cu acest lucru, cel puțin în primii ani, cît timp copilul era mic și aparținea oricum numai mamei, accepta fiindcă o făcea pe ea fericită. Despre mine, spune Hanna, n-a fost niciodată vorba. Joachim nu avea nici un motiv să fie gelos,

și nici nu era în ceea ce mă privea; vedea că nu sînt socotit tatăl copilului nici de lume, care nu știa nimic, și nici chiar de Hanna, care mă uitase pur și simplu (cum mă tot asigură Hanna), fără să-mi reproșeze nimic. Joachim și Hanna s-au înțeles mai greu abia cînd s-au înmulțit problemele de educație: nu atît din pricina deosebirilor de opinii, care surveneau rar, ci fiindcă Joachim nu suporta din principiu ca Hanna să se considere ca unică și ultimă instanță în tot ceea ce privea copilul. Hanna recunoaște că Joachim a fost un om de treabă, care numai în această privință făcea alergie.

Desigur nădăjduia din ce în ce mai mult să aibă un copil, al amîndorura, care să-i confere situația de tată, credea că atunci totul va deveni absolut firesc, Elsbeth îl socotea tatăl ei; îl iubea, dar Joachim se îndoia, după părerea Hannei, și avea impresia că este de prisos. Pe vremea aceea existau tot felul de motive serioase de a nu mai aduce un copil pe lume, mai ales pentru o germană pe jumătate evreică; Hanna insistă asupra acestor motive pînă și astăzi, ca și cînd aș contrazice-o. Joachim nu credea că acestea erau adevăratele ei motive; i-a mărturisit bănuiala lui: Nu vrei să existe un tată în casă!, zicea că Hanna și-ar dori copii numai dacă după aceea tatăl ar dispărea. Și încă un lucru pe care nu-l știam: Joachim acționa pentru emigrarea lui dincolo de Ocean încă din 1935, gata să facă orice numai să nu se despartă de Hanna. Nici Hanna nu se gîndea la despărțire; voia să plece

cu Joachim în Canada sau în Australia, se pregătea suplimentar pentru profesia de laborantă, pentru a-l putea ajuta în orice colț al lumii. Dar nu a ajuns pînă acolo. Cînd Joachim a aflat că și-a legat trompele uterine, a reacționat brusc: a intrat voluntar în armată (după ce izbutise, spre necazul neamului său, să fie scutit de serviciul militar). Hanna nu l-a uitat niciodată. Deși în anii următori nu a trăit fără bărbați, și-a închinat întreaga ei viață copilului. A lucrat la Paris, apoi la Londra, în Berlinul de răsărit, la Atena. Fugea împreună cu fetița ei. Acolo unde nu erau școli în limba germană, îi preda ea însăși lecțiile, și a învățat la vîrsta de patruzeci de ani să cînte la vioară pentru a putea s-o acompanieze. Nimic nu i se părea Hannei prea mult, cînd era vorba de copilul ei. Și-a ascuns fetița într-o pivniță, cînd a intrat armata germană în Paris, și a avut îndrăzneala să meargă pe străzi, pentru a cumpăra medicamente. Hanna nu și-a răsfățat copilul; e prea deșteaptă ca să facă așa ceva, socotesc, deși (de cîteva zile) mereu se consideră idioată. Acum mă întreabă într-una: De ce am spus așa? Atunci: Copilul tău, în loc de copilul nostru. Dacă am spus-o ca un reproș, sau numai din lașitate? Nu-i înțeleg întrebarea. Dacă am știut atunci cîtă dreptate aveam? Și de ce am spus, nu de mult: Parcă ai fi o cloșcă! De cînd am aflat cît s-a zbătut Hanna, m-am condamnat de mai multe ori pentru aceste cuvinte, retractîndu-le; dar pe Hanna o obsedează. Mă întreabă dacă pot

să o iert ! A plîns, în genunchi, cînd în orice clipă putea să intre sora de caritate, mi-a sărutat mîna, Hanna, încît nu o mai recunosc. Doar un lucru înţeleg, că Hanna, după tot ceea ce s-a întîmplat, nu va dori niciodată să părăsească Atena, mormîntul copilului nostru. Cred că vom rămîne amîndoi aici. Şi mai înţeleg de ce a cedat locuinţa cu camerele goale; i-a venit destul de greu Hannei să-şi lase copilul să facă singur o călătorie, chiar de o jumătate de an. Hanna a ştiut întotdeauna că o dată şi o dată copilul ei o va părăsi ; dar nici măcar Hanna nu putea să presimtă că în această călătorie Sabeth îl va întîlni tocmai pe tatăl ei, care va distruge totul —

Ora 08.05.
Îi aud venind.

Munca mea la această carte a fost stimulată de o donaţie a Fundaţiei *Pro Helvetia*. Acum, cînd cartea e gata, trebuie să-mi exprim şi la sfîrşitul ei mulţumirile exprese faţă de Fundaţie pentru contribuţia sa.

M.F.

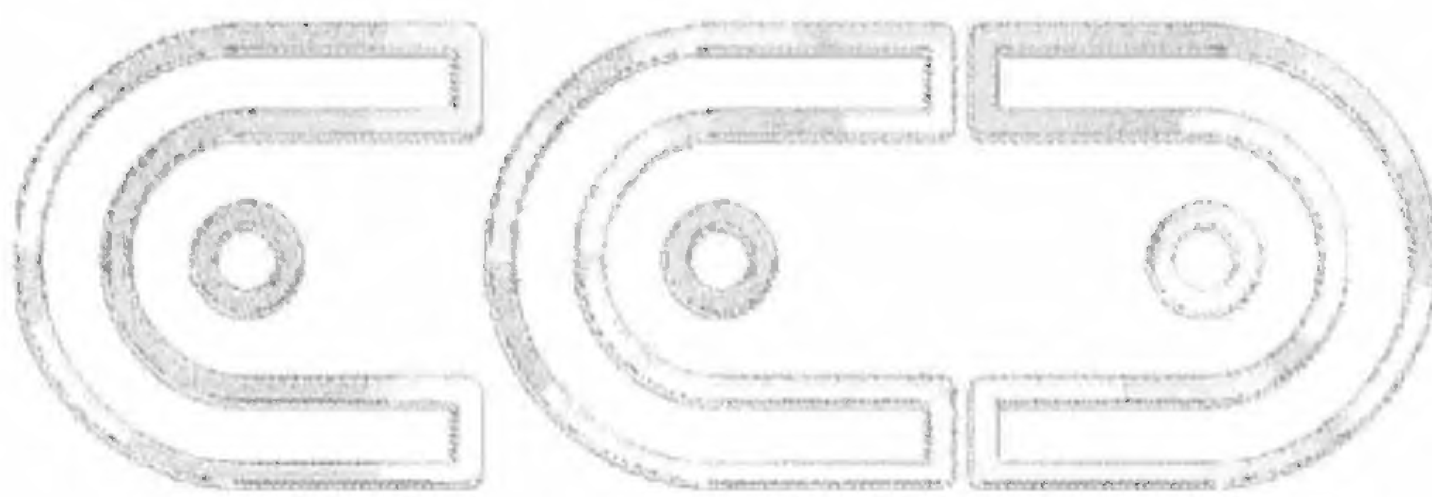
Zürich, august, 1957

CUPRINS

Întreprinderea Poligrafică „INFORMAȚIA"
Coli tipo: 8,75. Comanda 1012

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

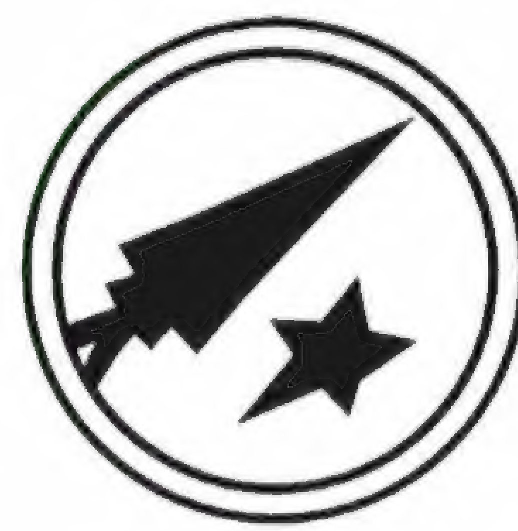

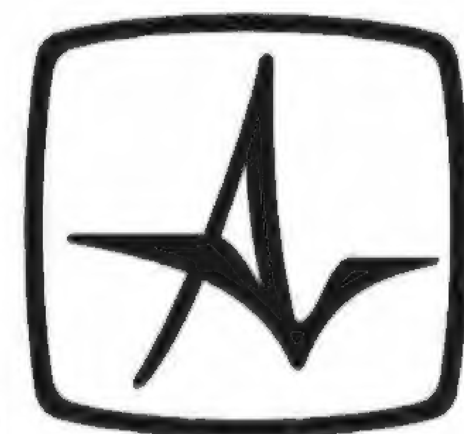

și

CAT Graur

Antwerpen

2023